

261

43

VERSLAG

VAN HET DRIE EN VEERTIGSTE CONGRES DER
SOCIAAL-DEMOCRATISCHE ARBEIDERSPARTIJ
IN NEDERLAND GEHOUDEN OP 27, 28 FEBR.
EN 1 MAART 1937 IN DE DIERENTUIN TE
's-GRAVENHAGE

UITGAVE SECRETARIAAT S.D.A.P.-AMSTERDAM

VERSLAG

*VAN HET DRIE EN VEERTIGSTE CONGRES DER
SOCIAAL-DEMOCRATISCHE ARBEIDERSPARTIJ IN
NEDERLAND, GEHOUDEN OP 27, 28 FEBRUARI EN
1 MAART 1937 IN DE DIERENTUIN TE 's-GRAVENHAGE*

UITGAVE SECRETARIAAT S.D.A.P. — AMSTERDAM

INHOUD

	blz.
Congresverslag	5
Agenda en dagorde	130
Congresbesluiten	132
Militair rapport	139

In de beschrijvingsbrief achter de congresbesluiten komt voor:

Ingekomen voorstellen en amendementen	3
Verslag over het jaar 1936 van het Partijbestuur	15
Balans van de Partijkas per 31 December 1936	59
Verlies- en winstrekening van de Partijkas over 1936	62
Begroting van baten en lasten van de Partijkas over 1937	67
Jaarverslag van de Bond van Sociaal-Democratische Vrouwenclubs over 1936 met verlies- en winstrekening 1936 en begroting 1937	73
Verslag van de Tweede Kamerfractie	83
Verslag van de Eerste Kamerfractie	104
Verslag van de gedelegeerden in de S.A.I.	111
Verslag van de Commissie voor Geschillen	119

Verslag van het drie en veertigste Congres der Sociaal-Democratische Arbeiderspartij in Nederland, gehouden op 27, 28 Februari en 1 Maart 1937

Het Congres wordt om twee uur geopend door den voorzitter, KOOS VORRINK, met het uitspreken van de volgende rede:

Waarde Partijgenoten,

Het is geen opwekkend beeld, dat de menselijke samenleving ons te aanschouwen geeft. In een wereld, waarin de natuurlijke rijkdommen onzer aarde en het technisch en organisatorisch vermogen der mensheid aan allen bestaanszekerheid bij een behoorlijk welvaartspeil zouden kunnen verzekeren, heersen chaos en willekeur, onveiligheid en armoede naast weelde en overdaad.

De mensheid wordt bedreigd door het steeds aanzwellende oorlogsgevaar, gevolg van de brute machtswil en de nationalistische waanzin van het fascisme en van de verzwakte betekenis van de Volkenbond. Het roemloze einde van de sanctiepolitiek tegen Italië in zijn rooftocht tegen Abessinië heeft de erediens van het geweld nieuwe kracht verleend. Het gevaar is acuut geworden, dat de internationale politiek zich afwendt van Genève en de rechtsgedachte van de Volkenbond. De wedstrijd in bewapening, noodlottig gevolg van de Duitse herbewapening, vormt op zichzelf een vergroting van het oorlogsgevaar. Noodzakelijker dan ooit is het voeren van een politiek, zoals zij in het rapport der militaire commissie zowel door meerderheid als minderheid wordt aangeduid en die neerkomt, niet op een défaitistisch zich afwenden van de Volkenbond, maar op het onverzwakte eisen van versterking van de Volkenbond als orgaan der internationale rechtsorde.

De tragische gebeurtenissen in Spanje hebben Europa gebracht tot vlak aan de rand van een nieuwe wereldoorlog. De rebellen, die de brandfakkel wierpen in de Spaanse volksgemeenschap en de gruwelijkste aller burgeroorlogen ontketenden met behulp van blanke en gekleurde huurlingen, kregen de steun van het fascistische Italië en het nationaal-socialistische Duitsland. De wettige en rechtmatige regering van Spanje deed tevergeefs een beroep op de Volkenbond om de ondersteuning der rebellen door de fascistische staten te beletten. De oorlogsbrandstof ligt zo hoog opgestapeld, dat de uiterste staatsmanswijsheid nodig is om ontploffing te voorkomen. Niemand onzer is gerust ten aanzien van de resultaten der non-interventiepolitiek voor de regering van Valencia en toch kan blijken, dat zij de enig mogelijke was, om het uitbarsten van de oorlog nog op het laatste ogenblik te voorkomen. Schandelijk is de demagogie, die door de reactionnaire machten in de wereld, ook in ons eigen land, ten aanzien van Spanje wordt bedreven. Met volkomen negatie van het feit, dat de wettige Spaanse regering zich met behulp van het gewapende volk te weer stelt tegen een brutale, onwettige gewelddaad van Franco en zijn rotgenoten, stelt bijv. het grootste deel der katholieke pers in Nederland zich aan de zijde der z.g. nationalisten en aarzelt niet, een reactionnaire en fascistische opstand van een groep desperado's voor te stellen als de heilige oorlog tegen ongelooft en revolutie.

Ja, zij doet dat, ondanks het feit, dat ook haar bekend moet zijn, dat een aantal van de edelste vertegenwoordigers van het Spaanse katholicisme zich met volle overtuiging schaart achter de regering van Valencia.

Wij hebben er geen geheim van gemaakt, en wij herhalen het hier openlijk: Wij dragen als Nederlandse S.D.A.P. geen verantwoordelijkheid voor de gebeurtenissen in het Spaanse politieke leven; wij verafschuwen de burgeroorlog en de wreedheden en onmenselijkheden, waartoe hij aan beide zijden van de frontlijn aanleiding geeft; wij geloven niet aan de deugdelijkheid en de redelijkheid van oplossingen, die met wapengeweld worden verkregen. Maar wij staan met onze volle sympathie aan de zijde der wettige regering en der heldhaftige volksmilitie. Zij voeren de wapenen voor de verdediging van de vrijheden des volks tegen huurlingen, die vechten voor hun soldij en voor het recht van plunderen in de veroverde steden, dat hun werd toegezegd. Zij vechten tegen de avonturiers van Mussolini en tegen de gepreste slaven van het Derde Rijk.

Ook onze Nederlandse samenleving geeft weinig opwekkends te aanschouwen. Terwijl in grote gebieden der kapitalistische productiewijze men niet alleen de depressie geheel en al heeft overwonnen, maar men zich reeds zorgen maakt over de nadering der nieuwe crisis, zijn in ons land nog slechts spaarzame kentekenen ener opleving aan te wijzen.

Na zeven jaren van voortdurend achteruitgaan van het economisch leven, zijn grote groepen van het Nederlandse volk aan de rand van de vertwijfeling gebracht.

Aan de vooravond der verkiezingen voor de Tweede Kamer der Staten-Generaal zeggen wij het Nederlandse volk, dat de regering-Colijn zeer zeker niet verantwoordelijk kan worden gesteld voor het uitbreken van de crisis, maar dat zij wel verantwoordelijk kan worden gesteld voor de wijze, waarop zij de crisis en haar gevolgen gemeend heeft te moeten bestrijden. Zij is over haar eigen beleid nog al tevreden. Deze tevredenheid heeft haar krachtigste uitdrukking gevonden in de welhaast be-rucht geworden conclusies van mr. Van Balen in het regeringspropaganda-geschrift: „Het werkende land”. Mr. Van Balen verklaart: „Het nationale werkvermogen is onaangetast. De koopkracht is behouden, het moreel van de troep is ongedeerd”.

En zulks in het aangezicht van een werklozenleger van meer dan viermaal honderdduizend, waarvan een deel volgens de verklaring van den minister-president, voor enige dagen in de Eerste Kamer gedaan, zal behoren tot het residu, het bezinksel, dat niet meer in het arbeids-proces zal kunnen worden opgenomen.

Er is juist dezer dagen gereedgekomen het onderzoek door het wetenschappelijke bureau der partij, in samenwerking met de Vrouwenclubs der partij ingesteld, naar de toestand van de inventaris in bijna vierduizend arbeidersgezinnen. De leider van ons wetenschappelijk bureau, ir. Vos, heeft daarvan op het congres der S.D.V.C. in Hilversum een aantal mededelingen gedaan, die een droevig, wij mogen zeggen een beschamend beeld onthullen van de toestand, waarin een groot deel van de burgers van het volgens mr. Trip toch zo rijke Nederland gedwongen zijn te leven.

Tekort aan dekking, tekort aan onder- en bovenkleding, tekort aan schoeisel, zwaar drukkende schulden, dat zijn de vernederende zorgen, waarmee honderdduizenden in dit land, vooral in de grotere gezinnen, dag in dag uit, jaar in jaar uit worden gekweld.

Laat mij een tweetal getuigenissen van enquêtrices mogen aanhalen. De ene schrijft:

„Er blijkt uit de lijsten wel, hoe groot de ellende is. Maar onmogelijk kan het papier een beeld geven van alle tranen, die bij het invullen der lijsten, wat wij meestal gezamenlijk deden, zijn geschreid”.

De andere bericht:

„Door mijn beroepswerk ben ik natuurlijk van veel, wat er in de gezinnen is en gebeurt, op de hoogte. Toch wil ik u wel zeggen, dat het mij vaak te bar werd, als ik de lijsten mee invulde en schrok van het grote tekort, wat er veelal was, vooral wat betreft beddengoed en linnenkast”.

Dat is een ander geluid. Meer uit de regionen van de bittere werkelijkheid dan het officiële optimisme van mr. Van Balen over het onaangetaste werkvermogen, de behouden koopkracht en het ongeschonden moreel.

Wij zullen tot taak hebben het Nederlandse volk de ware toestand, zoals zij uit onze enquête en uit andere onderzoeken duidelijk is gebleken, voor ogen te stellen. Wij zullen daartegenover plaatsen de mogelijkheden, die het Plan van de Arbeid biedt, om door versterking van de koopkracht en ordening en beheersing van het productieproces nieuwe welvaart te brengen, ook voor ons volk.

Wij zullen opnieuw en met overtuiging wijzen op de resultaten van een welvaarts politiek, gelijk die in Scandinavië en in België met succes toepassing heeft gevonden, onder sociaal-democratische leiding. Wij zullen erop wijzen, hoe in de grootste en machtigste democratie der wereld, in de Verenigde Staten van Noord-Amerika, Roosevelt doelbewust de weg inslaat van beheersing der economische krachten ook door breideling van de machtsuitoefening der z.g. captains of industry.

Daarmee zullen wij ons volk een betere raad geven, dan die het ontvangt van de beweging, die met een beroep op de waarde der nationale eenheidsgedachte, ons zou uitleveren aan de zegeningen van een nationaal-socialistische heilstaat. Enkele voorproefjes hebben we al genoten. Na de relletjes bij het toneelstuk „De Beul” en de film „Heldenkermis” hebben wij de politiek van de rotte eieren, van de tomaten en de stoel-poten op de Utrechtse vergadering van de Dageraad haar intrede in ons land zien doen. En dat noemt zich dan het geweten en de levenswil der ontwakende natie! Deze lieden, die openlijk hun solidariteit betuigen met de rebellen van Franco, moeten helaas worden beschouwd als zebazen van een grote oorlogszuchtige mogendheid, die ons op grond van haar rassenleer al in gedachte heeft ingelijfd. Wat dat zou betekenen moge ons tot bewustzijn komen, door ons te herinneren hoe in het land, waar 99 pct. der bevolking bij een volksstemming achter zijn Führer staat, in veertig maanden ruim 225.000 mannen en vrouwen wegens hun politieke of godsdienstige overtuiging tot totaal 600.000 jaar tuchthuis of gevangenis werden veroordeeld. Elke dictatuur berust op willekeur en machtswellust.

De beide monsterprocessen in Moscou hebben velen de ogen geopend voor het ware wezen der dictatuur. Het lijdt niet de geringste twijfel, Zinowjew, Kamenew, Radek en alle anderen, zij zijn vanuit de gezichtshoek van den dictator Stalin, die geen eigen oordeel, die geen critiek en

die geen oppositie duldt en kan dulden, schuldig. Zij zijn precies net zo schuldig als wanneer de leden onzer fractie in het parlement de crisis-politiek van Colijn bestrijden.

Het verschil is alleen, dat in de democratie, die critiek een geoorloofd, ja een onmisbaar element is in de totaliteit van het volksleven en dat onder de dictatuur critiek wordt gestraft met de kogel.

Wij weten, wat de liefde van de communisten voor de democratie waard is. Dimitrow sprak het onomwonden uit op het zevende congres van de Komintern.

Het zal u niet verbazen, wanneer ik u meedeel, dat er ter gelegenheid van ons congres weer een lange brief van de C.P.N. is binnengekomen, waarin ons nog maar eens weer opnieuw een eenheidsfront wordt aangeboden. Samengaan bij de komende verkiezingen en gemeenschappelijke actie voor Spanje. Ik ben er van overtuigd, dat gij er geheel mee accoord gaat, om dit epistel voor kennisgeving aan te nemen. Ondertussen zullen we van deze nieuwbakken democraten nog wel meer liefdesverklaringen in ontvangst te nemen krijgen. De ziekte is nogal hardnekkig. In een verkiezingshandleiding van de C.P.N. treffen we de aansporing aan, om met onze afdelingen in contact te treden, teneinde bij schriftelijke of mondelinge afspraak overeen te komen, om althans elkaar niet aan te vallen in de verkiezingsstrijd, ja om te proberen tot gemeenschappelijke uitgave van manifesten, kranten en plakleuzen tegen de N.S.B. te komen. We worden in dat geschrift als sociaal-democratische „makkers” aangesproken. Het is te veel van het goede. Zo gauw zijn we de scherpe, wrede schoten van de Moscouse executiepelotons niet vergeten! En evenmin de afschuwelijke schuld van het communisme aan het aan de macht komen van het fascisme in Centraal-Europa.

Het is zeer te betreuren, dat een vooraanstaande figuur uit de Socialistische Arbeiders-Internationale dezer dagen gemeend heeft openlijk te moeten verklaren, dat hij bij een keuze tussen communisme en facsisme de voorkeur geeft aan het communisme. De geestdrift en de aanhanke-lijkheid voor onze Internationale wordt er bij ons door dergelijke uitlatingen (en er zouden er meer zijn aan te halen) niet groter op. Wij kunnen er ons op voorbereid houden, dat onze politieke tegenstanders niet na zullen laten, deze en dergelijke verklaringen in de komende verkiezingscampagne tegen ons uit te buiten en ze te gebruiken, om onze liefde voor de democratie verdacht te maken.

Wat hier voorgesteld wordt als een keuze, kan slechts worden vergeleken met het lot van de ter dood veroordeelde, n.l. of hij de voorkeur geeft aan de kogel of aan de strop. Maar bovenal gaat van een dergelijke redenering de valse suggestie uit, alsof West-Europa inderdaad gedrongen wordt naar de keuze fascisme of communisme. De tekenen zijn overvloedig aanwezig en zij vormen misschien het enig hoopvolle lichtpunt in deze duistere tijd, dat de volkeren van West-Europa dit alternatief niet aanvaardden. Er valt veeleer te constateren een herleving van het besef van de roeping der blanke beschaving, om op de bres te staan voor de erkenning van de waarde der menselijke persoonlijkheid, zoals ook in het ontwerp voor het nieuwe partij-program zo onomwonden als doelstelling van het democratische socialisme tot uiting is gebracht.

Deze renaissance voert niet tot de keuze: fascisme of communisme maar tot die tussen dictatuur en democratie. Wij hebben uit volle overtuiging gekozen voor de democratie. Uit volle overtuiging en niet uit

zucht om ons voor wie dan ook politiek aannemelijker te maken als bondgenoot. Onze gehele meer dan veertigjarige arbeid is een ononderbroken strijd geweest voor de zedelijke verheffing en de geestelijke vrijmaking van de brede massa's van ons volk. Dat wil zeggen, een ononderbroken strijd voor het scheppen van de voorwaarden tot ontwikkeling der persoonlijkheid van den enkelen mens uit de massa, een ononderbroken strijd voor de erkenning der menselijke waardigheid, voor de erkenning van het recht op en de plicht tot medeverantwoording.

Het is deze strijd, die meer nog dan de strijd om bepaalde staatkundige vormen der democratie voor vele honderdduizenden uit de arbeidersklasse van dit land betekend heeft een bevrijding uit onderworpenheid en slaafsheid en hun bewustwording als verantwoordelijk menswezen. Dat heeft Albarda voor de geest gestaan, toen hij in de Tweede Kamer de democratie noemde de zedelijke norm voor de verhoudingen van mens tot mens.

En het is daarom, dat zolang communisten communisten zullen blijven al hun sympathiebetuigingen aan de democratie bij niemand, die ook maar enigszins tot het wezen der democratie is doorgedrongen, het geringste geloof kunnen wekken.

In het jaar, dat achter ons ligt, zo ging Vorrink voort, en dat geen verkiezingsjaar was, werd een ongekende activiteit ontwikkeld. Deze activiteit was voor alles gericht op onze actie tegen fascisme en communisme en op de propaganda voor het Plan van de Arbeid. Men kan waarlijk van onze partij niet beweren, dat zij alleen maar in actie komt als de verkiezingen in het zicht zijn.

Een afzonderlijk woord moet gewijd zijn aan de krachtige ontwikkeling van de bladen der Arbeiderspers. Het aantal abonné's is de 200.000 al weer een ferm stuk overschreden. Dat is het resultaat van de voortreffelijke arbeid van directie en redactie-staf van onze Arbeiderspers, maar niet minder van de grote bereidwilligheid van de werkers uit onze beweging om er voor de A.P. op uit te trekken.

Vorrink herdacht vervolgens onder diepe stilte diegenen, die in het afgelopen jaar aan onze gelederen door de dood ontvallen zijn. Hij noemde de namen van de Utrechtenaren Jan Reijnders en G. L. de Haas, hij herinnerde aan hetgeen J. de Mey, te Vlissingen, Eleveld, onze wethouder te Beilen, A. G. A. Verstegen uit Koog-Zaandijk, G. Lührmans uit Arnhem en mej. Ogtrop uit Middelburg voor onze beweging gedaan hebben. En tenslotte gewaagde hij van het heengaan van een onzer grootste voorgangers, dr. F. M. Wibaut.

Op 29 April 1936 werd de levensdraad afgebroken van een, die onder ons uitblonk in kennis en doorzicht en niet minder in het geloof in het socialisme en liefde tot de mensheid. Hij heeft de arbeid in de nuchtere werkelijkheid van het praktische leven nimmer geschuwd. Integendeel, hij was een baanbreker en een voorganger van internationaal formaat op het wijde gebied der gemeentelijke bemoeiingen. Maar ook in de nuchtere werkelijkheid zocht hij het contact met de beginselen die hij met hoofd en hart, met overleg en hartstocht beide beleed, omdat zij hem maatstaf waren voor de beoordeling van zijn praktische werken.

Wat hij voor ons geweest is en wat hij geweest is voor de stad, waar hij zijn grootste kracht ontvouwde, wat hij geweest is voor de socialistische beweging, nationaal en internationaal, dat leerde ons de dag van zijn uitvaart. Onvergetelijk, van ernst en bewogen bezinning, was

het afscheid van het kader der beweging in het Concertgebouw in Amsterdam. Groots en aangrijpend was het afscheid van de tienduizenden die langs de weg stonden geschaard, of aan zijn baar voorafgingen op zijn laatste tocht. Ontroerend was het allerlaatste samenzijn in de kleine kring der meest vertrouwden, in het crematorium op Westerveld. Die hem een mensenleven lang vergezelde, bij al zijn werken en streven, is in ons midden achtergebleven. Eenzaam, maar niet verlaten.

Toen zij haar dank uitsprak voor ons aller medeleven met zijn heengaan, legde zij ons de woorden voor, waaruit hun beider onwrikbaar sterk geloof in de toekomst spreekt.

„Wij weten, dat „morgen” niet komt voor een stad alleen, zelfs niet voor een land alleen, maar wij weten, dat alom wordt gebouwd aan het gebouw dat „morgen” zal zijn.”

Zijn idealisme, zijn edele gezindheid, zijn overgave en zijn zuiver leiderschap, zij leven onuitwisbaar in de geschiedenis van de socialistische arbeidersbeweging van Nederland voort.

Een nieuw beginselprogram, zo ging Vorrink voort, ligt in ontwerp voor u.

De partij zal een nieuw standpunt moeten formuleren in een der moeilijkste problemen van de tijd, dat van de buitenlandse politiek, de organisatie van de wereldvrede en de landsverdediging. Niet een grill van één of meerderen onzer hebben deze onderwerpen op de agenda geplaatst. De harde feiten in een weinig opwekkende werkelijkheid dwingen ons tot bezinning en beraad. Wij zullen uit dat beraad te voorschijn komen, vasthoudend aan de grote beginselen, die richting geven aan de praktische arbeid. Wij zullen er uit te voorschijn komen, beter toegerust voor de grote strijd die ons wacht bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer der Staten Generaal.

Vorrink besloot zijn rede met een hartelijk woord van welkom tot de buitenlandse gasten, die aanwezig waren, en tot hen, die als gast of vertegenwoordigers der zusterorganisaties het congres bijwoonden.

En daarmee verklaarde hij het 43ste congres der S.D.A.P. geopend.

VORRINK: Wij gaan thans over tot de behandeling van de agenda, punt twee. Tevoren wil ik twee opmerkingen maken. De eerste is deze, dat wij besloten hebben de regeling in te voeren, dat men zich schriftelijk bij de bestuurstafel moet aanmelden om als spreker te worden ingeschreven. In de tweede plaats vestig ik er de aandacht op, dat Zondagavond de bespreking over het militaire vraagstuk moet eindigen. Morgenavond is het dienst tot het einde.

Ik vraag thans of het congres accoord gaat met de dagorde, zoals deze door het Partijbestuur is vastgesteld. Niemand bezwaar? Dan is deze goedgekeurd.

Wij komen thans aan punt drie van de agenda: behandeling der jaarverslagen enz.

MOLLEN (Den Haag): Ik spreek namens alle afdelingen van Den Haag. Eerst iets over de houding van het Partijbestuur inzake de steun aan Spanje. Wij beseffen, dat deze kwestie vele kanten heeft en dat zij met het oog op de speciale Nederlandse politieke verhoudingen nog bijzondere moeilijkheden oplevert. Toch, voorzitter, enkel de oproep van het Partijbestuur in April om op een bepaald giro-nummer gelden te storten voor voedsel en kleding en eventueel huisvesting van Spaanse kinderen in Zuid-Frankrijk heeft de partij niet bevredigd. Velen zijn het in andere richting gaan zoeken. Comité's, die misschien op minder juiste wijze werkzaam zijn, hebben daardoor een kans gekregen. Wij betreuren, dat de eigen inzameling geen spontane beweging geworden is.

Nog belangrijker voor de gemoedsgesteldheid lijkt ons de onvoldoende wijze, waarop de zaak van de nationale gedachte is behandeld. De arbeiders hebben niet alleen te maken met het nationale besef als zodanig, doch ook met de wijze, waarop zich dat onder ons kan uitleven. Wij aanvaarden in het algemeen de nationale gedachte in statische zin, zoals het is geformuleerd in het ontwerp-partijprogram. Doch wij maken ons ongerust over de nationale gedachte in dynamische zin. Men zal tot een zekere beperking over moeten gaan, tot eensgezindheid moeten komen. Als men bijv. in Nederland weer eens op nationale wijze een Atjeh-overwinning zou willen vieren, dan zouden wij ongetwijfeld weigeren daaraan mee te doen.

Wij staan voor de agenda van een verkiezingscongres. Het komt ons niet wenselijk voor, dat er thans een uitgebreid debat zal worden gehouden over verschillende uitingen, verband houdende met het door mij besproken punt. Het Partijbestuur zelf kan er veel toe bijdragen, dat dit ook overbodig wordt en wel door het afleggen van een verklaring in de geest van het voorstel van de gezamenlijke Haagse delegaties, luidende als volgt:

„Het Congres,
voorstellende, dat in het ontwerp-beginselprogram de nationale gedachte wordt aanvaard,
van oordeel, dat de wijze, waarop in de laatste tijd door verschillende instanties van de moderne arbeidersbeweging getracht is verandering te brengen in onze houding naar buiten ten opzichte van de nationale gedachte, niet heeft geleid tot de gewenste eensgezindheid,
geeft het Partijbestuur in overweging maatregelen te bevorderen, waardoor hierin verbetering zal kunnen worden gebracht,
en spreekt de verwachting uit, dat aan het eerstvolgend congres van de resultaten van die overweging mededeling zal worden gedaan.”

VORRINK: Er staan ingeschreven 22 sprekers. Laat ons thans reeds invoeren ieder tien minuten te geven. Kan men daarmee accoord gaan? Aldus besloten.

SCHEPS (Den Dolder): Ik zou een opmerking willen maken over de toezending van de bekende circulaire over de houding ten opzichte van de verloving van prinses Juliana.

Wat mij in de eerste plaats over de circulaire gespeten heeft is, dat zij in zekere zin onvoorbereid tot de afdelingen kwam, zodat het mogelijk kon worden, dat een wethouder in een stadhuis de hulde in ontvangst nam, terwijl anderen hun kinderen mee naar de bossen namen om hen aan die plechtigheden te onttrekken.

Toen de partijbestuurder Van de Kieft in „Het Volk” een artikel schreef over rustig en bezadigd optreden, kwam dat artikel niet in het Volksblad. Maar toen Albarda een artikel schreef aan de vooravond van het congres, kwam dat wel in het Volksblad. Ik zou het Partijbestuur willen vragen er in zulke gevallen voor te willen zorgen, dat een dergelijk artikel als van Van de Kieft niet alleen in „Het Volk” komt, maar ook in het Volksblad. Ik vind het niet juist, dat aan de vooravond van het congres een partijbestuurder, hoe hoog geplaatst ook, een artikel schrijft, waarin een vraagstuk eenzijdig wordt belicht.

Ik heb getracht binnen de tien minuten te blijven; ik constateer, dat de tien minuten nog niet om zijn. (*Gelach*).

SANDIFORT (Rotterdam IX): Ik zou willen spreken over de nationale gedachte en onze houding daartegenover. Ik wens mij te verzetten tegen de pogingen om in de eerste plaats daarin te zien iets gekunstelds en in de tweede plaats wil ik mij verzetten tegen de poging om deze z.g. zwaai toe te schrijven aan het streven van enkele, zij het dan ook hooggeplaatste partijleiders. Ik heb daar des te meer behoefte aan, omdat ik deze hele aangelegenheid beschouw als een kwestie van groei in onze beweging. Daar zit niets gemaakts in en dat komt ook net precies op de tijd, die daarvoor gesteld is.

Het is juist, dat de vraag klemmt: wat moeten wij op dit ogenblik met dit vraagstuk doen? Maar ook klemmt de vraag, wat wij daarmee in de toekomst moeten doen. Ik ben er van overtuigd, dat zich dat in de toekomst zal regelen. Ik heb ook niet de minste behoefte aan een positieve uitspraak van de partij op dit ogenblik. Wij hebben nooit de gewoonte aangenomen om telkens, wanneer er een nieuw element in het groeiproces van de beweging kwam, dat met een of andere verklaring in te luiden. Doch indien men een verklaring of uitspraak wenst, dan zou ik mij het gemakkelijkst kunnen verenigen met de resolutie, die daarover is gesteld door de afdeling Leiden, doch dan zo mogelijk met weglating van die alinea, waarin wordt uitgesproken, dat men er te allen tijde behoefte aan kan hebben of dat het telkens nodig kan zijn van zijn republikeinse gedachte in elke omgeving en in elk gezelschap te getuigen.

VAN VEEN (Akkrum): Ik heb in Bonger's boek gelezen, dat in congressen veel tijd wordt verknoeid door afgevaardigden van miniatuurafdelingen en dan nog vaak door hen, die een blauwe Maandag lid van de partij zijn.....

VORRINK: Dit is toch zeker maar een inleiding! Het boek van Bonger is hier niet aan de orde!

VAN VEEN: Goed, terzake dan! (*Gelach.*) Ik zou willen spreken over de actie van propagandisten en een subsidie aan bepaalde afdelingen.

Het is mij gebleken, dat men, nadat men een subsidie aan een bepaalde afdeling had gegeven en ook wist waarvoor dat gebruikt zou worden, na die tijd aanmerkingen maakt op de wijze, waarop het geld besteed is en op de manier, waarop een partij-afdeling heeft gemeend van dat subsidie gebruik te maken. Partijgenoten: het betreft iemand, die candidaat is voor de Kamer, een van de beste propagandisten van de Partij. Daar spreek ik ernstig mijn critiek over uit. Wat moet de houding worden van een organisatie, als het Partijbestuur op deze wijze achteraf de daden van een persoon critiseert?

Tenslotte wil ik nog mijn protest uitspreken tegen de houding van het Partijbestuur tegenover een lid, dat jarenlang de ziel van de beweging in een bepaald bewest is geweest. Zijn enige fout in zijn zondenregister is, dat toen hij geroepen werd een Kamerzetel te aanvaarden, dit niet naar de wil van het Partijbestuur was. Men heeft dezen man op een wijze behandeld, die schandalig is en ik uit er mijn innige verontwaardiging over, dat men H. de Boer heeft behandeld zoals men dat gedaan heeft.

COUVÉE (Den Haag II): Het standpunt van de hoofdredactie om uiterst spaarzaam te zijn met de opneming van uitspraken van partij-afdelingen of critiek van partijgenoten over belangrijke meningsverschillen binnen de Partij, is gerechtvaardigd. In de vaak moeilijke overgangperiode zou anders de eenheid van de Partij naar buiten worden geschaad. Wij zijn echter van mening, dat de hoofdredactie doordrongen moet zijn van het besef, dat deze rem op de vrijheid drukkend is. De hoofdredactie moet ook van haar kant zelfbeperking betrachten ten aanzien van eigen beschouwingen en de plaatsing van die harer medewerkers, waarin op te eenzijdige wijze stelling wordt genomen over actuele onderwerpen, die de mening van de Partij onmiskenbaar verdeeld houden.

WASLANDER (Utrecht I en II): Ik wil in de eerste plaats allen geruststellen, dat het niet mijn bedoeling is een uitspraak uit te lokken over de vraag: monarchie of republiek. Ik geloof, dat de waarschuwing, die Albarda nog kort geleden tot het Congres op dit punt heeft gericht, volkomen overbodig was. Dat wat de geest in de Partij bezighoudt is dit: op welke wijze had het Partijbestuur in dezen moeten optreden en heeft het Partijbestuur in dezen wel de juiste leiding gegeven? Sedert 1934 is er geen reden ten aanzien van de vraag: monarchie of republiek van standpunt te veranderen.

Ik mag in herinnering roepen, dat wij eerst hebben gehad de circulaire van het Partijbestuur aan de afdelingen, een circulaire, die leiding had moeten geven, doch geen leiding gaf. Het Partijbestuur heeft in dezen bevorderd, dat het niet kwam tot eensgezind optreden. Het Partijbestuur heeft uitgelokt, dat verschillend werd opgetreden, om de weg vrij te maken voor een verandering in het algemeen. Wij hebben toen een periode gehad, dat verschillende vooraanstaande partijgenoten in het veld werden gestuurd niet zozeer om anderen te overtuigen dan wel om achter de eigen aanhang een nieuwe geest te wekken. Tenslotte hebben wij toen gekregen een propaganda voor de nationale gedachte zonder erin geslaagd te zijn de nationale gedachte ook inhoud te geven, die als socialistisch zou kunnen worden aangemerkt. Wiardi Beckman verdient een woord van lof voor zijn poging er inhoud aan te geven. Doch hij is er niet in geslaagd. Wil men tot een verandering komen, dan had men een discussie moeten beginnen, wat dan de inhoud van de

ationale gedachte zou kunnen en moeten zijn. Toen hebben wij de situatie gekregen, dat men smakeloosheden heeft gedebiteerd om op die wijze tot een aanbeveling van het Congres te komen. Albarda heeft zich er ook niet van onthouden. Ook in „De Socialistische Gids” heeft hij de verkeerde paden betreden. Hij heeft niet gesproken in overeenstemming met de grote massa der eigen partijgenoten.

Het Partijbestuur heeft in dezen gedreven in een richting, die niet de richting was van de Partij. Het Partijbestuur heeft gesanctionneerd, dat op politiek terrein een zusterorganisatie, de V.A.R.A., de leiding is gaan geven.

Ik weet niet, of soortgelijke overwegingen het Partijbestuur er toe hebben gebracht over Spanje zo lang bij de gereserveerde houding te blijven, die wij hebben ontmoet. Ik meen, dat de opvatting en het gevoelsleven van de eigen partijgenoten hadden geëist, dat krachtig ware opgetreden en dat wij eerder hadden getuigd van onze solidariteit met de strijders in Spanje en dat wij niet zo benauwd waren geweest, dat anderen dat verkeerd zouden hebben uitgelegd.

Ik wil overgaan tot bespreking van de krant. In de eerste plaats: Utrecht I en II zien niet in, toen het tot het huwelijk van prinses Juliana kwam, waarom daarover zoveel in het oog lopende verslagen in „Het Volk” werden opgenomen. Een tweede opmerking: wij hebben van de redactie en directie herhaaldelijk gehoord, dat ook commerciële overwegingen een rol kunnen spelen en dat het om commerciële overwegingen moet worden goedgevonden, dat zoveel aandacht gewijd wordt aan de sport. Het Congres heeft meermalen getoond die overwegingen te willen doen gelden, doch ik meen, dat men het ook te ver kan voeren. Wij hebben in de laatste tijd iets nieuws gezien, namelijk een soort van erelijstje, waarin berichten worden gesteld met bijzondere letter. Daarin behoren echter berichten te staan, die ook werkelijk van belang zijn, die getuigen van zuiver socialistische gezindheid. Er worden echter heel mooie berichten ingezet over een man, die twintigmaal getrouwd is, of over Greta Garbo, berichten, die zeker wel een plaats mogen vinden in de krant, doch die men niet in zo'n lijst moet zetten. Wij moeten de mensen beter leren onderscheiden wat belangrijk is en wat niet.

De Utrechtenaren is opgevallen, dat de rubriek „Het Belangrijkste Nieuws” is uitgevallen. Het spreekt toch vanzelf, dat als men een krant gaat lezen, men het eerst bij die rubriek „Het Belangrijkste Nieuws” begint.

Over „De Sociaal-Democraat”: Ik mag in herinnering brengen, dat het karakter van „De Sociaal-Democraat” moet zijn een discussie-orgaan, waar ook critiek mag worden uitgebracht op het beleid van de redactie. Zij brengt vaak neutrale onderwerpen, als bijv. de rede van prof. Romme, terwijl op hetzelfde oogenblik artikelen van inzenders worden geweigerd over onderwerpen, die wel in het centrum van de belangstelling staan. Ik wil ook nog even den hoofdredacteur mededelen, dat enige tijd geleden in „De Sociaal-Democraat” een artikel verscheen, dat de schijn had van mijn hand te zijn over koningschap en de sociaal-democratie.

Dit artikel is niet gebracht, zoals ik het heb geschreven. Twee zinnen waren er uit geschrapt. De hoofdredacteur heeft mij later gezegd, dat ik deze twee zinnen liever niet had moeten schrijven. Het congres moet echter met mij van oordeel zijn, dat als die twee zinnen ongeschreven hadden moeten blijven, dan de hoofdredacteur met mij in overleg had

dienen te treden. Hierover behoeft verder geen woord te vallen. Het is een zeer onkameraadschappelijke houding geweest.

HOOGEVEEN (Heerenveen): De candidaatstelling voor de Tweede Kamer heeft in Friesland een zeer groot deel van de partijgenoten, waaronder de trouwste en actiefste leden, zodanig teleurgesteld en ontstemd, dat daarbij een grote verontwaardiging en verontrusting aan de dag zijn getreden.

Vrijwel algemeen is in Friesland door de afdelingen gecandideerd Paul Kiës, die in Friesland, trouwens ook wel elders, propagandistisch heeft gewerkt op een voor onze beweging zo zeer verdienstelijke en prijzenswaardige wijze, dat dit een zodanig respect en waardering heeft afgedwongen, dat hij als de candidaat voor Friesland algemeen werd aanbevolen.

Ondanks deze feiten, die het Partijbestuur bekend konden zijn, heeft men de zo zeer gerechtvaardigde wensen en verlangens van nagenoeg geheel Friesland ten aanzien van de candidaatstelling genegeerd. Deze onze verdienstelijke candidaat is door het Partijbestuur stelselmatig op de lijst naar omlaag gedrongen. Het is, zoals onze afdelingsvoorzitter het spijtig uitdrukte: men heeft Groningen en Drente het volle pond gegeven, terwijl Friesland zich met een half onsje tevreden moet stellen.

Dit is een handelwijze, naar onze mening zo met de democratie in strijd, dat dit het rechtvaardigheidsgevoel van de Friese beweging zodanig geweld heeft aangedaan, dat wij dit met de beste wil niet kunnen zetten. Het is daarom dan ook, dat ik, zeer tot mijn leedwezen, mij verplicht gevoel, de volgende verklaring af te leggen.

Namens zestien afdelingen van de partij in Friesland en ongetwijfeld namens nog meerdere, die wij zo gauw niet hebben kunnen bereiken, deel ik aan het Partijbestuur en congres mede, dat wij ons niet zonder meer bij deze gang van zaken kunnen neerleggen en ons derhalve nader zullen beraden, op welke wijze wij in Friesland en de beweging en onze democratische gevoelens en den persoon van onzen algemeen geachten candidaat, recht zullen kunnen doen wedervaren.

MIERAS (Zandvoort): Bij beschouwing van het koningschap en de nationale gedachte dient men voorop te stellen, dat het hier om een kwestie gaat, welke direct praktisch van zeer weinig belang is. Er is geen sprake van, dat hier met het koningschap binnen afzienbare tijd, ook al zouden wij dat willen, gebroken zal worden. Wij aanvaarden het feit der monarchie en denken er niet aan daaraan te gaan tornen, ook niet langs parlementaire weg.

Ten aanzien van de natie erkennen wij een verbondenheid met ons land en volk, welke moeilijk onder woorden is te brengen, die algemeen is en die wij niet zouden willen missen. Deze strekt zich ook uit tot hen, die politiek of godsdienstig niet onze geestverwanten zijn.

Dit standpunt ten aanzien van koningschap en natie belet ons echter niet onze democratische en socialistische overtuiging ten volle te handhaven. Al aanvaarden wij het feit, dat wij in een monarchie leven en al zijn we bereid vorstelijke personen behoorlijk en eerbiedig te bejegenen. Wij mogen onze principes niet om bijkomstige redenen laten varen.

In het Herzieningsrapport is een duidelijke uitspraak gegeven en het zou overbodig geweest zijn over deze aangelegenheid te spreken,

indien sterke uitlatingen van mensen, die dit standpunt niet aanvaardden, dit niet hadden uitgelokt.

Op de discussie — in het bijzonder in „De Sociaal-Democraat” gevoerd — zal ik niet ingaan om de zaak niet te breed op te zetten. Wel leek het ons nodig een uitspraak te vragen van het congres, waarbij, zoals het voorstel Zandvoort aangeeft, de uitspraak in het Herzieningsrapport bevestigd wordt. Door Albarda is in „Het Volk” een artikel geschreven, waarin o.a. betoogd wordt, dat het vraagstuk niet actueel is. Inderdaad is dat zo, maar dit neemt niet weg, dat nu de zaak eenmaal aan de orde is, wij niet moeten schromen er voor uit te komen, dat wij voorstanders van een republiek zijn. Het ware goed geweest in genoemd artikel nadrukkelijk van onze republikeinse overtuiging te doen blijken. Wij moeten ervoor uitkomen republikeins en nationaal te zijn en als zodanig eerbiediging van onze overtuiging vragen en de plaats eisen, die ons toekomt.

DE ROOS (Amsterdam): Ik spreek voor alle Amsterdamse afdelingen. In de eerste plaats over de nationale kwestie. Wij hebben met genoegen geconstateerd, dat na 7 Januari het grootste deel van het Nederlandse volk teruggekeerd is naar zijn belangstelling in het dagelijkse wereldgebeuren. Het komt ons voor, dat juist in die periode, toen de partij onvoorbereid stelling nam tegenover de gebeurtenissen, het bij de leiding van onze beweging wel wat aan leidinggevende kracht heeft ontbroken. Er was, na de V.A.R.A., in die periode voldoende gelegenheid geweest aan de partij-afdelingen meer steun en leiding te geven dan er gegeven is. Onder vele partijgenoten, alle afdelingen, ontstond een zekere ongerustheid. Men dacht: hoever zal dat gaan als wij eenmaal aan de 7e Januari zijn. Wij hebben niet het gevoel gehad, dat alles is gedaan om dergelijke ongerustheid weg te nemen. Dat onbehagelijke komt hier tot uiting.

Ik wil wel zeggen: wij hebben geen behoefte aan een bepaalde uitspraak in beginsel over een van deze onderdelen der kwestie. Ik had alleen maar behoefte uiting te geven aan deze onbehagelijkheid. Wat destijds in het rapport der Herzieningscommissie is gezegd, was een gemiddelde van het oogenblik van het standpunt in onze beweging, waarnaar wij ons hebben kunnen richten en dat is gebeurd ook. Ik zie geen belangrijke afwijking, ik zie slechts enkele deraillementen. Naar onze mening is in de Nederlandse politiek op dit terrein van het nationale vraagstuk geen scheiding te vinden. Wij menen, dat er twee grote scheidingslijnen zijn. De een ligt daar, waar de aanhangers van de regeringspolitiek het werklozenleger willen bestendigen. De andere is daar, waar de aanhangers van de dictatuur schreeuwen over de dwang van de democratie.

KRAMER (Brunssum): De afdeling Brunssum steunt het voorstel 8 van Leiden en deelt het bezwaar van Rotterdam. Over de Arbeiderspers kan ik mij aansluiten bij wat Utrecht zei.

Ik zou het Partijbestuur en de plancommissie er een verwijt van willen maken, dat er op het oogenblik nog geen hoofdstuk is verschenen over de mijnindustrie in het Plan van de Arbeid. Wij hebben reeds enige malen gevraagd en steeds weer is ons beloofd, dat het dan en dan zou komen. Het is er nu nog niet. Wij vragen met aandrang: wanneer is het er dan wel?

Ik wil een paar opmerkingen maken over het verbod van propaganda voor het Plan door de directie van de Staatsmijnen. Wij hebben wo-

ningen, die het eigendom zijn van de Staatsmijnen. Die liggen aan wegen van de Staatsmijnen, die voor bepaalde personen kunnen worden verboden. Wij zitten nu voor deze situatie, dat wij tot half Januari gelegenheid hadden propaganda te voeren. Dat heeft belangrijke resultaten gehad. Door de vrijheid, die wij toen nog hadden, is ons ledenaantal in de afdelingen gestegen met 15 pct. Tegen de verkiezingstijd kregen wij de boodschap, dat als wij voortgingen met colporteren of verspreiden van onze lectuur, door de Staatsmijnen zou worden verboden de wegen te betreden. Gisteravond is mij nog de mededeling gedaan, dat in de woningen van de Staatsmijnen propaganda voor alle politieke partijen is verboden en dat verboden is geschriften te verspreiden, waarop andere partijen eventueel zouden kunnen reageren. Twee van onze mensen zijn reeds bij de mijnpolitie geroepen. Daarnaast is ons verboden zelfs aan de vaste abonné's te bezorgen, wat zelfs geldt voor de uitgaven van het N.V.V. en ook voor „Vrijheid, Arbeid, Brood”. Daarnaast hebben wij een verbod op straffe van ontslag van plakken en schilderijen en van het hangen van biljetten voor de ramen. Er is een gemeentelijk verbod tot het vervoeren van schildermateriaal na zes uur. Men voelt, in wat voor positie wij verkeren. Wij vragen, dat èn het Partijbestuur èn de Kamerfractie alles in het werk zullen stellen om deze dictatuur in zakformaat te voorkomen. Wij vragen van de gehele partij morele en financiële steun om ondanks deze dictatuur onze verkiezingsactie te doen flink als een klok. (*Krachtig applaus*).

EENSTROOM (Den Haag): Het voorstel van het Partijbestuur inzake den nieuwen hoofdredacteur plaatst ons voor bijzondere moeilijkheden. Wij weten te weinig om deze candidatuur toe te juichen of af te keuren. Als hij wordt gekozen, dan gebeurt dat op grond van het vertrouwen in het Partijbestuur.

De moeilijkheden zouden voor een groot deel zijn opgelost, indien het Partijbestuur in dezen de goede democratische usance zou volgen en een voordracht zou indienen met bijv. drie namen van kandidaten. Wij hebben dan de zekerheid, dat ook voor de nummers twee en drie samenwerking met het P.B. mogelijk wordt geacht.

LOPES DIAS (Hilversum): Het gedeelte uit de openbare rede van Vorrink, dat gewijd was aan Spanje, had de warme instemming van het congres. Doch in tegenstelling is het mij opgevallen, dat de steun voor Spanje heel veel te wensen heeft gelaten. Maandenlang hebben wij gewacht op het parool van het Partijbestuur om een algemene inzameling, waaraan alle arbeiders zouden kunnen deelnemen, te houden. Het Partijbestuur heeft gemeend te moeten volstaan met een publicatie in „Het Volk”. Het gevolg is geweest, dat velen van ons hebben getekend op lijsten van comité's en syndicaten, die met het geld van onze arbeiders zijn gaan strijken en een goed figuur hebben geslagen. Van de kant van het Partijbestuur had een oproep moeten komen, waardoor allen hadden kunnen offeren.

Het ontbreken van leiding geven inzake het nationale vraagstuk heeft verwijdering gebracht. Vele afdelingen hebben met dit vraagstuk geworsteld. Hier en daar heeft het ons leden gekost. Toen het zover was, dat de zaak begon te luwen, meende de hoofdredactie van „Het Volk” belangrijke plaats te moeten afstaan aan Van Veen om hem zijn hart te laten luchten op de wijze, zoals hij dat kan. Hij roept ons op voor de strijd om de rode vaan te doen vervangen door de oranje baan. Van Veen zei: „Wij moeten trots zijn om ook spijkers te kunnen bijdragen

aan de mooie boot. Van de Kieft heeft daar op waardige wijze op geantwoord. Wij zijn van mening, dat „Het Volk” enige matiging had kunnen betrachten. Op de dag van de verloving kwam van Ankersmit in „Het Volk” een stuk, zeer bezadigd. Doch meer en meer werden wij opgevoerd tot een extase (*gelach*), die een groot deel van de partij niet heeft.

VORRINK: Dat is juist de kunst!

LOPES DIAS: Wij zijn van mening, dat natuurlijk de hoofdredactie zich moet kunnen uitspreken, doch ons bezwaar is, dat vaak in die artikelen te veel gesuggereerd wordt en dat daarin niet altijd de mening van de partij wordt weergegeven. Dat was bijvoorbeeld het geval bij een artikel over de kindertoeslag.

Na deze verkiezingen zal het van groot belang zijn, als wij een regering krijgen, waarin de partij vertegenwoordigd is. Doch wij kunnen ons niet onttrekken aan deze indruk, dat meermalen in „Het Volk” wordt gepoogd ons aanvaardbaar te maken bij onze tegenstanders. Wij moeten echter, als wij geroepen worden, met opgeheven hoofd verschijnen, zonder iets van onze opvattingen prijs te geven (*Applaus*).

Ons discussie-orgaan „De Sociaal-Democraat” moet zo zijn, dat het tot de grote massa van de partij kan doordringen. Doch het trekt slechts een gering aantal partijgenoten. Het voldoet in generlei mate aan de behoefte in de partij aan een discussie-orgaan. Ik wilde het Partijbestuur de vraag stellen: kan niet onderzocht worden, of er een orgaan kan komen, dat voor een gulden per jaar aan alle partijgenoten kan worden gebracht, desnoods te voldoen per kwartaal?

Wat de Kamerfractie betreft, deze heeft het in de afgelopen tijd zeer moeilijk gehad. Wij zijn vol lof over wat onze mannen en vrouwen daar hebben gedaan. Wat wij echter hebben gemist is dit. Er is door den minister van Sociale Zaken een verbod voor werklozen ingesteld om te colporteren op bepaalde uren van de dag. Dat is ook uitgebreid tot de huisgenoten. Wij hadden van de Kamerfractie een zeer sterk protest verwacht. De werklozen zijn toch al op veel gebied tweede rangs burgers. Wij vertikken het om ons tot tweede rangs burgers te doen verklaren. (*Applaus*.)

WILLEMSSEN (Rotterdam VIII): Ik wil in de eerste plaats opmerken, dat de communisten ons een stuk voor zijn inzake Spanje. Bij mij komt iedere week een communist en vertelt: wij hebben deze week zoveel ingezameld en waar blijven jullie?

In de tweede plaats wil ik een opmerking maken over het jaarverslag, namelijk over de zegelverkoop. Er is de klacht geuit, dat het met de zegelverkoop niet gaat, zoals het hoort. Dat onderschrijf ik. Als wij het staatje bekijken, dan valt op, dat de achteruitgang niet is naar de zes-cents-klasse, doch wordt opgevangen door de drie-cents-klasse. Er zijn duizenden partijgenoten in het land, die zo gauw als zij een gulden steunverlaging krijgen, dan geen dubbeltje, geen zes cent, maar drie cent gaan betalen. Dat is in vele afdelingen zo het geval. Bij het overschrijven van partijgenoten kom je er herhaaldelijk een tegen, tegen wien je zegt: de contributie is zes cent. Dan zeggen zij: ik heb in de vorige afdeling drie cent betaald. Als ik zes cent moet betalen, dan bedank ik. Het Partijbestuur moet de afdelingen op de huid zitten, dat zij de regelingen voor de contributie zo nauwgezet mogelijk toepassen. En de vrouwen, wier man werkloos is, moeten de minimum-contributie betalen van drie cents.

En nu nog „Vrijheid, Arbeid, Brood”. Na het Plan-congres werd medegedeeld, dat het nodig was om de vergoeding, die de afdelingen ontvingen, terug te brengen op een halve cent. Dat is voor kleine afdelingen funest geweest. Wij hebben munitie nodig, zei Vorrink. Ook de afdelingen hebben die munitie nodig. Ik zou voor de kleine afdelingen willen zeggen: probeer de provisie weer terug te brengen op één cent per exemplaar van V.A.B.

ZIJP (Hoorn): Ik ben wel eens bij vorige gelegenheden met meer opgewektheid en met meer vertrouwen in de socialistische inzichten vervuld geweest wanneer ik naar het congres ging, dan nu. Het zal eigenaardig lijken, dat ik moet citeren de woorden van een bekenden staatsman. Die woorden luiden aldus, dat zijn partij geen water in haar wijn mag doen. Een ernstig woord van waarschuwing mag niet achterwege blijven. Er zit in de toenemende waardering voor onze partij het gevaar, dat de kleur van onze vaan verbleekt. Ook wij moeten niet toegeven aan de neiging water in onze wijn te doen. Men moet ons nemen zoals wij zijn. Die staatsman kwam niet uit onze rijen. Het was minister Colijn, die deze woorden sprak. Toen ik dat las, toen heb ik pijnlijk gevoeld, dat het voor mensen uit onze partijleiding moeilijk zou zijn dergelijke woorden te spreken. Voor mij moet ik tot de conclusie komen, dat onze mannen dat Colijn niet kunnen nazeggen.

BARTELS (Haarlem II): Onze afdeling heeft over het beleid van de redactie van „Het Volk” een opmerking over de rubriek „Geestelijke Stromingen”, die te eenzijdig is. Er worden alleen kerkelijke stromingen in behandeld. De vraag is bij ons gesteld, of die betreffende redacteur niet te eenzijdig is georiënteerd. Dat heeft o.m. betrekking op het Vrijdenkerscongres te Praag.

Ook het artikel in de krant over de kindertoeslag is behandeld in strijd met de tot dusver gevoerde politiek in onze beweging. Spr. vraagt een andere gedragslijn.

DE TELLO (Heemstede): Ik heb op het congres van Amsterdam reeds iets gezegd over de leiding van de Arbeiderspers en haar verhouding tot de vakbeweging. Van der Veen heeft toen zelf verklaard, dat het niet zo erg was en dat ik duidelijker had moeten zijn. Ik heb echter niet meer willen zeggen in de veronderstelling, dat een goed verstaander slechts een halve liter nodig heeft. (*Gelach.*) Ik heb niets meer gezegd, wetende, dat de concurrenten van de Arbeiderspers al te grif als vliegen op stroop erop zouden afvliegen. Doch andere vrienden, namelijk uit de vakbeweging, hebben thans dingen gepubliceerd over de leiding van de A.P., die aan duidelijkheid niets te wensen lieten. Van de zijde van de typografen zijn er over de medezeggenschap opmerkingen gemaakt, die toch zo belangrijk waren, dat De la Bella de zoete olie in een artikel moest gooien over de medezeggenschap. Deze kwestie had iets diplomatieker behandeld kunnen worden. Er zijn meer volksstammen, die nu nog bejammeren, dat zij zoveel knappe koppen hebben gehad, maar slechte diplomaten. Hebben de mensen in de leiding wel het besef, hoe dergelijke ruzies tussen de commerciële leiding en de bevriende vakbeweging hinderlijk zijn voor onze actie in de kleine plaatsen? Ik moet in alle bescheidenheid in dit congres de eis stellen, dat men voortaan dergelijke zaken minder knap commercieel ziet en meer studie maakt van diplomatie in de arbeidersbeweging.

GERHARD (Laren-Blaricum.) Ik wil eerst een korte opmerking maken over het jaarverslag wat de N.S.B. betreft. Wanneer op een

gegeven ogenblik een verkiezingsvergadering wordt gehouden in een kleine plaats, waar een N.S.B.-er het woord vraagt, waarin wij gewend zijn vrij debat toe te staan, dan lijkt het mij niet juist zulk een debat te weigeren.

In de tweede plaats iets over de Arbeiderspers. Ik sluit mij aan bij de wens van Scheps om belangrijke artikelen in „Het Volk” en „Volksblad” te zetten. Daar mankeert wel iets aan. De bokssport behoort uit onze pers geweerd te worden. Verder zou ik willen uitspreken, dat het mij heers teleurgesteld, dat men tegenwoordig in onze Arbeiderspers zo doodsbenauwd is voor vereenzelving van vrijdenkerij en sociaal-democratie. Verder sluit ik mij aan bij het bezwaar, dat slechts één kandidaat is gesteld voor het hoofdredacteurschap.

REENS (Amsterdam): Amsterdam heeft de gewoonte ingevoerd kleine zaken schriftelijk aan het Partijbestuur voor te leggen. Toch zijn er nog een paar kleine dingen, die mondeling moeten worden besproken. De eerste is, dat Amsterdam een onwelwillende toon gemeend heeft te bespeuren over de door ons gemaakte opmerkingen van het vorig jaar. Dit betreft o.m. de schuld aan de S.A.I.

Wat Spanje betreft kan ik mij aansluiten bij Lopes Dias. Inzake de „Sociaal-Democraat” staat Amsterdam op het standpunt, dat zolang het nieuwe orgaan er niet is, het te betreuren zou zijn als het zou verdwijnen. De samenstelling van de plaatselijke raad dient aan de commissie voor de partijreglementen te worden voorgelegd. Over de toelating van Schmidt hebben wij ook enig bezwaar. Men vond het namelijk verkeerd, dat vóór Schmidt zich tot de afdeling wendde, het Partijbestuur reeds had gezegd geen bezwaar te hebben. Dat is niet in overeenstemming met de reglementen.

Dan nog een enkele opmerking over de opmaak van „Het Volk”. Er zijn enige partijgenoten, die er bezwaar tegen hebben, dat artikelen worden afgebroken en op een andere plaats vervolgd. Dat bemoeilijkt de lezing. Men herstelle de rubriek „Het Belangrijkste Nieuws”. Verder zou men er prijs op stellen, als ook weer voortaan een kort overzicht van „De Socialistische Gids” werd opgenomen. Over de kwestie Van Veen staat Amsterdam op het standpunt, dat dit artikel verwezen had moeten worden naar het discussie-orgaan. Een woord van hulde aan de commerciële en redactionele leiding van de Arbeiderspers voor de 200.000 abonné's. Zonder de grote verdiensten van de commerciële en redactionele leiding van de A.P. te kort te doen, willen wij ook in de hulde betrekken de vele werkers. Ook onze hulde aan de rubriek van Polak en het werk van de Centrale Plan Commissie.

Tenslotte heeft Amsterdam mij opgedragen een woord van hulde te spreken tot Ankersmit. Amsterdam meent, dat er weinig partijgenoten gevonden worden, die niet met een gevoel van grote dankbaarheid zijn vervuld, als zij denken aan de mooie voorlichting van Ankersmit. (*Applaus.*) Dat is een prestatie van Ankersmit! De mening over hem is zeer gunstig. Ik bedoel dat niet als een gelegenheidsfrase. Ik wil erop wijzen, dat aan deze woorden een stroom van gevoelens vergezeld gaat, die ongewoon is. Voor Ankersmit hebben wij een warme hulde, buitengewone waardering en een grote erkentelijkheid. Ik spreek voor alle partijgenoten, als ik Ankersmit toewens, dat hij nog vele jaren en gelukkige jaren van zijn welverdiende rust zal mogen genieten. (*Langdurig applaus.*)

DE VRIES (Harenkarspel): Een enkele opmerking over de politiek

van het Partijbestuur inzake de weigering om deel te nemen aan het congres van de Bond voor Staatspensionering. Op 7 April zal in deze zelfde zaal een congres worden gehouden van de bond voor staatspensioenen, waartoe alle politieke partijen zijn uitgenodigd. Tot onze grote teleurstelling heeft het Partijbestuur geweigerd er aan mee te doen, omdat het niet wil samenwerken met andere politieke groepen voor dit congres. De Bond voor staatspensioenen met 65.000 leden heeft de hulp niet nodig van andere partijen om een congres te houden; hij heeft alleen maar willen bevorderen, dat alle groepen der bevolking er hun standpunt bepaalden. Helaas heeft onze partij geweigerd voor dat mooie ideaal onze denkbeelden er naar voren te brengen. Zij blijft er vandaan, ofschoon in de Tweede Kamer toch ook N.S.B.-ers en communisten zitten. Wij spreken er onze grote teleurstelling over uit. Ik hoop, dat vele partijgenoten in deze zaal met ons deze zaal op 7 April zullen vullen. Het congres gaat toch door, al doet onze partij niet mee. Vele honderden in Friesland hebben reeds een spaarkas gevormd om deze zaal in April tot in de nok te vullen. (*Applaus.*)

VAN WOUDEBERG (Leiden): Een enkel woord over de circulaire van het Partijbestuur naar aanleiding van de verloving van de Prinses. Hierin neemt het Partijbestuur als vanzelfsprekend aan, dat officiële ambtsdragers, zoals wethouders, zich niet aan officiële huldebetuigingen zullen onttrekken. Wij hadden het beter geacht, als het Partijbestuur dat aan de afdelingen had overgelaten in verband met de plaatselijke omstandigheden. Ook in deze gevallen ware niet-interventie meer op zijn plaats geweest. Over de opmerking van Sandifort wil ik een klein misverstand naar aanleiding van het voorstel 8 ophelderen. Wij stellen voor de zin zo te laten luiden: „Zij schroomt niet zo nodig van haar republikeinse overtuiging te doen blijken”. Dat voorkomt misverstand. Men moet ons nemen, zoals wij zijn: republikeinen! En zolang men ons indeelt als burgers in de tweede klasse, is een meer gereserveerde houding aanbevolen.

HAMEETMAN (Den Haag): Wij hebben geen behoefte aan een nieuwe uitspraak van het congres. Wij kunnen het laten bij de formulering van ons standpunt in het Herzieningsrapport en naar mijn mening doen wij verkeerd daarop thans in het congres terug te komen.

SJOERTS (Bergen N.H.): Als straks het punt van Alkmaar aan de orde komt, dan zal ik er misschien nog over spreken. Het is ons opgevallen, dat naar onze mening de geroyeerde mensen niet eerlijk zijn berecht. In de afdeling Alkmaar is niet aan allen een behoorlijke rechtszekerheid gewaarborgd geweest. Wij dringen er bij het Partijbestuur op aan, dat die rechtszekerheid aan alle geroyeerden in Alkmaar zal worden gegeven en dat een einde zal worden gemaakt aan de interne ruzies in de partij-afdeling.

FIJLSTRA (Den Haag VI): Den werklozen steuntrekker is het bij ministeriële beschikking verboden vóór des avonds zes uur te colporteren of ander werk te doen voor Partij of Vakbeweging, onder het motief, dat hij op de dag naar werk moet zoeken. Dit is weer een van die maatregelen, die den steuntrekker duidelijk zijn afhankelijkheid moeten doen gevoelen. Enige tijd geleden is dit verbod ook van kracht verklaard voor de werkloze gezinsleden. Dit is dus een nog verder gaande vrijheidsbeperking.

Door het verbod van den minister is o.i. inbreuk gemaakt op een der voornaamste grondrechten. Het colportage-verbod, toch, tast het recht

van den werkloze aan om vrijelijk door de drukpers zijn gedachten te openbaren. Grondrechten willen de burgers beschermen tegen willekeurige handelingen van de zijde der overheid. Uit hun aard zijn het rechten, waarvan men geen afstand kan doen. Ook de werkloze kan dus, door het aanvaarden van ondersteuning, nimmer afstand hebben gedaan van het recht om te colportereren, aangezien dit een onderdeel is van de vrijheid van drukpers.

KUIPERS (Buurmalsen): Namens onze afdeling een woord van dank aan pg. Van der Wijk voor zijn welwillende beschouwing in „De Sociaal-Democraat” aan ons voorstel gewijd. Aan zijn staatsrechterlijk bezwaar tegen de redactie van ons voorstel willen wij gaarne tegemoetkomen door ons voorstel als volgt te lezen: Daar waar staat „draagt de Kamerfractie op” te lezen „verzoekt de Kamerfractie”. De redenen tot het indienen van ons voorstel zijn o.m. de volgende. In Nederland zijn thans nog 1063 gemeenten, 389 hiervan hebben minder dan 2000 inwoners. Het bestaan en voortbestaan van deze kleine gemeenten zijn een voortdurende belemmering voor de uitvoering van vele sociale maatregelen. En niet alleen in eigen, maar ook in omliggende gemeenten. De gemeente Buurmalsen bijv. heeft 1900 inwoners. Er is geen waterleiding. Het drinkwater is er zeer slecht. Herhaaldelijk is de kwestie van de streekwaterleiding aan de orde gesteld en de laatste vijftien jaar viermaal in de raad behandeld, de eerste driemaal tevergeefs en de laatste poging is opnieuw afgestuit op onwilligheid. Bacteriologisch is de bodem zeer verontreinigd.

Inzake werklozenzorg ijvert men tegen elkaar, wie het 't goedkoopst kan doen. In de werkverschaffing worden de laagste lonen betaald en bij ons vindt men de slechtste steunregeling of in het geheel geen steunregeling. Er is geen verstreking van kolentoeslag, busvlees, magarine en geen huurtoeslag. Zo is de toestand in vele van deze Betuwse dorpen. Het grootgrondbezit heeft er voor 60 tot 75 cent per dag volwassen arbeiders in dienst. Kan er niet gewerkt worden bij vorst of regen dan ontvangen deze werklozen niets. Bij langere duur worden zij verwezen naar het Burgerlijk Armbestuur en dan ontvangen zij enige bonnen voor spek, brood en kruidenierswaren. Geld krijgen zij niet. De huisbaas moet op de huur maar wachten. Op voorstel van onze fractie werd in de raad met algemene stemmen het besluit genomen om aan de werklozen een kolentoeslag te verstrekken tot een bedrag van f 1.— gedurende het tijdvak door den minister bepaald.

Er zijn in de raad heel lelijke woorden gezegd aan ons adres, er is zelfs gevloekt. Een week lang is het besluit uitgevoerd, daarna niet meer. Beerta had zijn regeringscommissaris langs de wettelijke weg gekregen, maar Buurmalsen kreeg hem zonder enige wettelijke voorziening. In een volgende vergadering werd genoemd besluit ingetrokken. De poging tot samenvoeging . . .

VORRINK: U heeft nog één minuut!

KUIPERS: Ik ben in drie minuten klaar (*Gelach*). Een klein beetje clementie als het u belieft.

De poging tot samenvoeging van Buurmalsen met Geldermalsen ging uit van Geldermalsen. De tegenstanders bewerkten de bevolking van Buurmalsen met schrikjaging en dwang tegen de samenvoeging; 96 pct. tekende op lijsten tegen de samenvoeging. Onze twee partijgenoten in de raad waren vurige voorstanders. De samenvoeging ging niet door. Kort daarop hadden wij de verkiezingen voor de raad. De

reactionnaire grootgrondbezitters gnuifden reeds om de kluif, die hun in de schoot werd geworpen, maar zij kwamen met de kous op de kop thuis. Van twee kwamen wij op drie zetels . . .

VORRINK: Het woord is aan Swaters.

SWATERS (Gorinchem): Ik heb over de kwestie-Schmidt een persoonlijke schuldbekenenis te doen. Ik kan het in twee minuten zeggen. Ik vind het een goede daad van het Partijbestuur, dat het Schmidt zonder verdere restrictie heeft geaccepteerd. Ik vind het een goede daad, dat iemand, die niet behoort tot de overtuigde communisten, geen Ersatz-communist wil zijn. Vriend, voor jou staat de deur wijd open! Hoe scherp ik ook tegenover hen heb gestaan, ik roep hun nu toe: „Vrienden, blijf niet langer dolen, doch kom terug tot de partij, die partij roept jullie op tot eenheid!” Ik zeg tot allen: „doe wat Schmidt heeft gedaan!” Toen in Haarlem Schmidt wegging — ik houd, zoals u weet, niet van een droge speech — toen heeft hij vergeten zijn kaart, pijp en tabak (*Gelach*). Ik heb toen gezegd: Ersatz-communist. Ik zeg thans, nu je in de partij terugkomt: vriend, hier is de hele boel terug, je pijp en je tabak, er zit nog genoeg Van Rossum's Troost in (*Daverend gelach*, terwijl Swaters met pijp en tabak op Schmidt toeloopt, die aan de perstafel zit.)

VORRINK: Ik stel voor, dat het congres een commissie benoemt om te onderzoeken, of Swaters ook de pijpen van al die anderen nog onder zijn berusting heeft (*Gelach*).

De lijst der sprekers is thans uitgeput. Het Partijbestuur stelt u voor thans tot de pauze over te gaan. Het congres wordt verdaagd tot des avonds acht uur.

Avondzitting Zaterdag 27 Februari 1937

VORRINK: Bij dit zakje, dat zeer zwaar weegt, bevindt zich een briefje in dichtvorm:

Deze goeie honderd pop,
Brachten wij tezamen op.
Zet ze om in kloeke daden.
Voert een stroom van kameraden
Tot een rode stembuszege!
Slaat ze links en rechts terdege!
Op ten strijd! En bereidt
Hollands welvaartsmeerderheid!

Het personeel van de
Tesselschadestraat 31.

De inhoud van dit zakje bedraagt f 105.64½. Ik heb wel eens meer in de noodzakelijkheid verkeerd zoiets in ontvangst te nemen, maar je moet het steeds aan den penningmeester geven. Ik doe het met zeer veel genoegen en voldoening tevens. Dat dit zou komen wist ik niet. Nu ik het weet, zeg ik den gevers er hartelijk dank voor. Ik maak van deze gelegenheid gebruik een verzuim te herstellen door nog eens te zeggen, hoezeer wij in het Parijbestuur de arbeid van het personeel in de Tesselschadestraat waarderen.

Het woord is nu aan Woudenberg. Hij heeft eerst het geld in veiligheid gebracht! (*Gelach.*)

WOUDENBERG: Ik kom eerst op de opmerking inzake de schuld aan de S.A.I. terug, ofschoon ik daar niet al te lang bij zal blijven stilstaan. Ik hoop, dat de vorderingen, die de partijkas op de afdelingen der partij heeft, in het tempo, waarin dat het afgelopen jaar het geval is geweest, zullen blijven slinken en als wij dan niet door een nieuwe devaluatie worden geteisterd, dan hoop ik ook met de S.A.I.-financiën in het reine te komen.

Willemsen (Rotterdam VIII) heeft gewezen op de mededelingen en tabellen over de zegelverkoop. Ik heb met genoegen naar Willemsen geluisterd, omdat eruit bleek, dat hij, en hij niet alleen, aanstoot heeft genomen aan deze cijfers en mededelingen. Alleen, als hij in verband met het verschijnsel, dat het teruglopen van de contributie-inkomsten vooral een verschijnsel is van het afglijden naar de 3-cents-klasse, zegt, dat het Partijbestuur meer daadwerkelijk moet optreden, dan moet ik dat in alle bescheidenheid terugwijzen, omdat wij juist in het afgelopen jaar in het apparaat van het secretariaat der partij tot maatregelen zijn kunnen komen om een veel intensievere contrôle op de financiële gestie van de afdelingen uit te oefenen. Pg. Wiersum, die nu twee maanden met zijn nieuwe taak bezig is, doet dat op een wijze, en dank zij de medewerking, die hij van de afdelingsbesturen ondervindt, met een resultaat, die voor het aanstaande jaar het beste doen hopen. In dit verband moet ik echter wijzen op nog een ander euvel dan dat, waarover pg. Willemsen heeft gesproken.

Hier en daar heeft de inning van contributie zoveel te wensen gelaten, dat wij over het gehele jaar gemiddeld genomen een veel te groot aantal leden hebben, dat geen contributie betaalt, zelfs geen zegel plakt. Ik ga daar verder niet op in. Ik hoop, dat Wiersum ook op dit punt op de volle medewerking van onze afdelingen zal kunnen rekenen.

Nog een opmerking van Willemsen, dat namelijk de vrouwen van werklozen zijn vrijgesteld van het betalen van contributie, wat nu eenmaal kan leiden tot het feit, dat een vrouwelijk lid is vrijgesteld, omdat haar man werkloos is, terwijl de man geen lid van de partij is of lid van een partij aan de onze vijandig gezind. Theoretisch is dat juist, misschien doet het zich hier en daar ook in de praktijk voor. Doch ik heb tot nu toe geen reden aan te nemen, dat dit in een enigszins onrustbarend aantal gevallen zo zou zijn. Verschillende afdelingsbesturen zijn met instemming van den partijpenningmeester, misschien niet geheel in overeenstemming met de letterlijke regeling van de contributie, bezig de werklozenzegels in hun afdeling weg te krijgen. Dat lijkt te kunnen. Daarvoor is een soepele toepassing nodig. Als men dat in alle afdelingen ernstig onder de aandacht kan nemen, dan zouden de afdelingsbesturen veel meer bereiken dan met drastische besluiten van het congres op voorstel van het Partijbestuur.

Een enkele opmerking op wat Willemsen zei over V.A.B. Hij heeft geklaagd over de vermindering van dat deel van de „Vrijheid, Arbeid, Brood”-opbrengst, die aan de plaatselijke plan-commissies ten goede komt. Dat was vroeger 1 cent per nummer en thans $\frac{1}{2}$ cent per nummer. Ik moet afwijzen de suggestie, die Willemsen vestigde, alsof daarmee in verband zou staan het verschijnsel, dat het zo moeilijk is nieuwe colporteurs te krijgen. Dat heeft er niets mee te maken. Aan de andere kant heb ik geen enkel bezwaar aan het congres mede te delen, dat de Plan-commissies voor goed opgezette acties in hun plaatsen steeds kunnen rekenen op de financiële hulp van de centrale commissie, wanneer de eigen middelen der plan-commissies de uitvoering van het plan niet toelaten.

Lopes Dias (Hilversum) heeft het Partijbestuur gevraagd te onderzoeken, of „De Sociaal-Democraat” niet kan worden uitgegeven tegen een abonnementsprijs van f 1.— per jaar. Ik zou Lopes Dias willen vragen mij voor te leggen een berekening, hoeveel abonné's „De Sociaal-Democraat” moet hebben om selfsupporting te zijn voor f 1.— per jaar. Als ik die berekening heb, dan wil ik wel een poging doen meer abonné's te krijgen.

Zijp uit Hoorn heeft over de royementsgevallen gesproken. Het Partijbestuur wordt op het congres voor zijn gehele beleid ter verantwoording geroepen en ook plaatselijke aangelegenheden met hun détails kunnen op het congres ter sprake worden gebracht. Daarover valt Zijp geen verwijt te maken, doch aan de andere kant kan het congres zich niet uitvoerig bezighouden met deze gecompliceerde zaak. Spr. deelt daarop in het kort mede, wat door het Partijbestuur in deze afdeling is gedaan, zij het ook niet geheel reglementair, in de verwachting, dat toenadering tot stand zou komen tussen geroyeerden en niet-geroyeerden.

Gerhard heeft het gehad over debatteren met N.S.B.-ers in onze vergaderingen. Ik heb aan de circulaire niets toe te voegen. Het Partijbestuur meent geheel in overeenstemming met de meesten in onze partij te handelen: debatteren met de N.S.B. te ontraden. Wij hebben dit gedaan op grond van enige inlichtingen van onze propagandisten. Ik mag er aan herinneren, dat met succes, zelfs in de grote steden, men in de beginjaren tegen de anarchisten en pas tegen de communisten het besluit heeft genomen geen debat te voeren. Het is steeds uitvoerbaar gebleken en het is onze vergaderingen ten goede gekomen. Ik heb geen reden te vrezen, dat dit bij de N.S.B. anders zou uitpakken.

Reens (Amsterdam) heeft gesproken over de samenstelling van de Partijraad. Ik mag er Reens en zijn Amsterdamse afdelingen op attent maken, dat de kwestie van de samenstelling van de Partijraad op de agenda van dit congres staat en Maandag aan de orde komt en dat in beginsel over deze zaak door het congres verleden jaar een besluit is genomen. Ik ben bereid bij de behandeling hierop terug te komen.

Ik kan Reens verder mededelen, dat het Partijbestuur, d.w.z. een functionaris van het Partijbestuur, niet zonder overleg met andere leden van het Partijbestuur tot Schmidt heeft gezegd, toen deze te kennen gaf weer lid van de Partij te willen worden en er geen bezwaar tegen had als ieder ander zich bij zijn afdeling aan te melden: „wij zouden het niet prettig vinden voor jou en de afdeling, dat als je werd toegelaten, het Partijbestuur bezwaar zou hebben tegen je toelating”. Daarom is deze zaak in het Partijbestuur besproken en toen bleek, dat de onderstelling, dat er bezwaren konden zijn, onjuist was. In het Partijbestuur waren geen bedenkingen.

De Vries, (Harenkarspel), heeft over de staatspensioenering, waarover nader gesproken zal worden, ernstige critiek doen horen op het Partijbestuur, dat geweigerd heeft deel te nemen aan een initiatief, uitgegaan van de Bond voor Staatspensioen. Uit wat De Vries verder heeft gezegd, kan ik alleen afleiden, dat hij van mening is, dat het Partijbestuur had moeten ingaan op de vraag van de Bond van Staatspensioen op initiatief van de bond een aantal organisaties bijeen te brengen, die dan samen een congres voor staatspensioen zouden beleggen. Uitgenodigd waren ook de N.S.B. en de C.P.N. Het Partijbestuur heeft geweigerd daaraan mee te doen op grond van het feit, dat onze partij zich in zulk een gezelschap niet vrijwillig begeeft.

Sjoerts (Bergen), heeft ons een motie gestuurd over de gang van zaken in Alkmaar. Naar mijn mening kan deze motie niet in behandeling komen en ik zou willen, dat de afdeling die introk. Er staat in, dat elke schijn van rechtsonzekerheid in onze partij moet worden vermeden. Er is in de Alkmaarse zaak geen rechtsonzekerheid.

Kramer (Brunssum) had het nog over de actie voor de centrale plan-commissie, die hij heeft verweten, dat het Wetenschappelijk Bureau nog niet is gereed gekomen met het hoofdstuk over de mijnbouw. Ik kan op gezag van ir. Vos mededelen, dat het rapport van een officieel daartoe ingestelde commissie ter perse is en dat er dus geen vrees voor behoeft te bestaan, dat het rapport voor de verkiezingen niet verschenen is. Verder heeft Kramer nog gesproken over het verbod van propaganda in de mijngebieden. Het is een zaak, die ons en het N.V.V.-bestuur en de centrale plan-commissie en de Kamerfractie voortdurend heeft beziggehouden. Het is bekend, dat met name Drop aan deze zaak voortdurend aandacht heeft besteed.

Ik heb tenslotte nog enige opmerkingen te maken over Akkrum en Heerenveen. Wat Van Veen uit Akkrum heeft gezegd over H. de Boer is het congres niet geheel duidelijk geweest. Er is over deze zaak wat gewrijf geweest, doch dit is op volkomen bevredigende wijze verlopen.

Dan is er ook over de candidatuur van Kiès gesproken. Wij hebben in Friesland 127 afdelingen van de partij. Daar hebben er 29 deelgenomen aan de candidaatstelling voor de Tweede Kamer. Van die 29 hebben er 25 o.m. Kiès gecandideerd. Nu zegt Hoogeveen, dat het Partijbestuur met deze zaak verschillende maatstaven aanlegt. Ik moet dat afwijzen. Want de maatstaven, die het Partijbestuur aanlegt, heeft het

Partijbestuur te verantwoorden aan de Partijraad. Het Partijbestuur zou de Friese partijgenoten hebben genegeerd. Dat is niet waar. Het Partijbestuur heeft er grote aandacht aan gewijd, dat Kiès door 25 afdelingen candidaat is gesteld. In de bespreking te Groningen is deze zaak uitvoerig behandeld. Daar hebben de gewestelijke besturen van Groningen en Drente verklaard minder dan het gewestelijke bestuur van Friesland prijs te stellen op Kiès. Nu moet men in deze zaak toch wel het Partijbestuur vrijheid laten na de besprekingen in eigen kring en met de vertegenwoordigers van de gewesten er een mening op na te houden. Als de mening van het Partijbestuur tegenovergesteld blijkt te zijn aan die van zekere partijgenoten in Friesland, dan is daarmee niet gemotiveerd in het congres het Partijbestuur te verwijten, dat het de Friese partijgenoten negeert. Er is geen sprake van, dat het Partijbestuur stelselmatig Kiès omlaag heeft gedrukt. In de voordracht, die het Partijbestuur heeft opgemaakt, is Kiès gekomen op de plaats, waarop hij stond en daarna was het de zaak van de Partijraad. Deze heeft hieraan ernstig aandacht besteed. De Partijraad heeft zijn besluit genomen en de groslijst vastgesteld. Is wat hier gebeurd is in strijd met de democratie? Ik zou haast willen vragen: hoe verstaat Hoogeveen de democratie? Is het dan pas democratie, als Partijbestuur en Partijraad doen, wat hij en anderen met hem in Friesland menen, dat gedaan moet worden? Zó valt de democratie toch niet te definiëren! Nu heeft er over deze zaak in Leeuwarden een buitengewone vergadering van het gewest Friesland plaats gehad. Wij waren bereid er te spreken. Dat gebeurde, nadat in Friesland een aantal partijgenoten de koppen bij elkaar had gestoken en een comité had gesticht tot bevordering van de candidatuur van Kiès. Dat comité heeft de partijgenoten in Friesland het parool gegeven: stemt bij het referendum op Albarda No. 1 en op Kiès No. 2. En verder neem je aan de stemming geen deel! Ik aarzel niet hier te zeggen, dat wat die partijgenoten met hun comité-vorming en met hun ageren in de partij in Friesland hebben gedaan, ver over de schreef van het toelaatbare is (*Applaus*).

OPMERKING UIT HET CONGRES: Daar denkt de voorzitter toch anders over!

VORRINK: Daar vergis je je lelijk in!

WOUDENBERG: Banning en Vorrink, die er waren, hebben geen aanleiding gevonden tegen dit optreden tegenmaatregelen te nemen. Het Partijbestuur heeft het laten gaan. Doch nu heeft Hoogeveen hier tot mijn verbazing en schrik medegedeeld, dat hij hier namens 16 Friese afdelingen verklaart: daar leggen wij ons niet bij neer; wij zullen nader overleggen op welke wijze wij ons recht kunnen krijgen. Laat mij hier tegen dit voornemen een ernstige waarschuwing doen horen! Een partijgenoot die hier verklaart voor 16 afdelingen, dat hij het daarmee niet eens is en dat hij er zich niet bij zal neerleggen, heeft aan het congres een ernstige mededeling gedaan, ook zonder dat hij gezinspeeld heeft op de maatregelen, die nog komen zullen. Zij moeten ernstig bedenken, welke verantwoordelijkheid zij op zich nemen als zij gaan zoeken naar middelen, die alleen buiten de partij gevonden kunnen worden.

STEM: Volkomen juist!

WOUDENBERG: Ik zou het betreuren, en het Partijbestuur zou gedwongen worden tot zeer drastische disciplinaire maatregelen. (*Applaus*.)

VORRINK: Ik geef hierbij het woord aan Albarda namens de Kamerfractie.

ALBARDA: Ik heb allereerst genoteerd een betoog van Kuipers voor de samenvoeging van kleine gemeenten. Met volkomen instemming heb ik het betoog van Kuipers gehoord; doch niet nodig was zijn verzoek hiervoor aandacht van de Kamerfractie te krijgen. Want de fractie heeft de laatste jaren zonder ophouden op samenvoeging van gemeenten aangedrongen. Onze aandrang heeft ertoe meegewerkt, dat er enige samenvoegingen hebben plaats gehad.

Over de colportage van geschriften door werklozen en hun gezinsleden hebben Lopes Dias en Den Haag opmerkingen gemaakt, die de algemene instemming waard zijn. Inderdaad werd door minister Slingenberg afgekondigd een verbod voor werklozen van colportage met politieke geschriften. Dat is een grote belemmering voor de politieke vrijheid van een belangrijke groep staatsburgers. Ook wij achten het een vernedering, dat zij worden belet hun tijd en krachten te gebruiken, om een zaak te dienen, waaraan hun hart is gewijd. Wij hebben daarover in de Kamer het nodige gezegd. Faber heeft hierover op 21 December 1936 gesproken.

Woudenberg heeft reeds gezegd, dat ook aan het colportage-verbod in de mijnstreek door Drop e.a. vele malen ernstig aandacht is gewijd. Ik verenig mij met de opmerkingen van Brunssum. Ik geloof ook, dat het een ontoelaatbare vrijheidsbeperking is en zonder twijfel zal de fractie hieraan aandacht wijden en blijven zoeken naar middelen tot opheffing.

Woudenberg heeft reeds iets gezegd over de opmerking van Harencarspel over de Bond voor staatspensioen. Op de zaak van de ouderdomsverzekering ga ik niet in, omdat ik daarover Maandagmorgen het nodige zal zeggen. Doch ik wil mij aansluiten bij wat Woudenberg heeft gezegd over het congres voor staatspensioen, dat binnenkort zal worden gehouden. Het is geheel juist wat Woudenberg heeft gezegd, dat toen het Partijbestuur een verzoek had gekregen om aan dat congres deel te nemen, dit zó was ingekleed, dat het Partijbestuur daaraan niet mocht, niet kon en niet wilde voldoen. De vraag was de medewerking van onze partij te verkrijgen voor een gemeenschappelijk congres, waaraan op voet van gelijkheid zou worden deelgenomen door verschillende politieke partijen, waartoe ook de N.S.B. en de C.P.N. zouden behoren. Wij menen, dat het om redenen van beginsel en waardigheid voor onze partij niet doenlijk is aan zulk een congres deel te nemen en wij hebben dat de bond meegedeeld. Toen heeft de bond aanleiding gevonden het congres te veranderen en, na de veranderde opzet, Kupers gevraagd er aan deel te nemen. Na overleg met ons was Kupers bereid de uitnodiging te aanvaarden. Toen deze door afwezigheid verhinderd was aan de uitnodiging te voldoen, is deze tot een ander lid gericht. Om redenen van persoonlijke aard is deze uitnodiging nog niet aangenomen. Bij ons is er bereidwilligheid aan dat congres met hart en ziel mee te werken.

Ik wil nu iets zeggen over het voorstel van Hoorn, dat de wens wil uitspreken, dat, als in de Kamer een zaak van een of ander bedrijf aan de orde komt, de fractie over die aangelegenheid overleg pleegt met de vakbond van dat bedrijf. Dat voorstel is niet nodig. Er wordt door de fractie met de vakbonden steeds contact gehouden. Niet steeds gaat het initiatief tot dat contact van de fractie uit. Wij rekenen erop, dat ook de vakbonden, die tegenwoordig zo goed geoutilleerd zijn, dat zij precies volgen wat in het Parlement wordt voorbereid, zich ook van

hun kant tot ons wenden, als zij weten, dat er zaken aan de orde komen, die hun belangstelling verdienen. Tussen de fractie en de sigarenmakersbond bijv. heeft een zeer goed overleg plaats gehad, dat tot wederzijdse tevredenheid heeft geleid.

Ik kom nu tot het onderwerp, dat door vele sprekers is behandeld en dat in vele afdelingen een grote aandacht heeft: de nationale gedachte en het koningschap. Het is geen wonder, dat daarvoor in onze partij thans grote belangstelling bestaat, omdat er bij de laatste gebeurtenissen door onze partij, althans door vele partijgenoten, een andere houding is aangenomen dat die, welke voorheen als regel kon worden beschouwd. Toch was die positieve houding niet zo nieuw als sommigen dachten. Ook daarvóór hadden enige Kamerleden, leden van Gedeputeerde Staten en enige wethouders reeds verscheidene jaren geleden een positieve houding tegenover nationale aangelegenheden aangenomen. Zij hebben steeds gedaan wat het ambt van hun vroeg. Ook thans is in de circulaire van het Partijbestuur van 28 September, waarover vele congresleden hebben gesproken, aan hen, die een functie hadden in de gemeenteraden enz. aangeraden hetzelfde te doen.

STEM: Dat was niet duidelijk!

ALBARDA: Dat was duidelijk genoeg! Men kan hun, die zulke functies hebben, overlaten uit te maken, wat tot hun ambt behoort. Zij, die zulk een ambt hebben, hebben er zich rekenschap van te geven, dat als zij dat ambt vervullen, zij nog meer zijn dan vertegenwoordigers van onze partij alléén, n.l. vertegenwoordigers van de gehele burgerij en dat zij als zodanig de plichten te vervullen hebben, die uit naam van de gehele burgerij te vervullen zijn.

Nu is het merkwaardig, dat juist op dit punt critiek uit het congres is gekomen. Woudenberg uit Leiden zei: waarom heeft het Partijbestuur niet aan al die functionarissen vrijheid gelaten? Doch juist van anderen kwam vanmiddag de klacht: waarom heeft het Partijbestuur geen leiding gegeven? En nu het Partijbestuur aan functionarissen leiding heeft gegeven, wordt dat van andere zijde afgekeurd. Waarom heeft het Partijbestuur tegenover anderen de lijnen niet zo duidelijk getrokken? Omdat het Partijbestuur meende, dat zij, die niet uit hoofde van hun functie in aanraking komen met deze dingen, niet moeten worden aangetast in hun persoonlijke vrijheid. Wij moeten in onze partij niet hebben een cadaver-discipline, waarbij alle leden wordt voorgeschreven, hoe zij bij alle gelegenheden moeten handelen. Er moet een zekere mate van vrijheid zijn om naar eigen oordeel te handelen. Waar er mensen zijn, die wèl bezwaren hebben, dan moeten wij hun niet gebieden ondanks die bedenkingen zich toch bij bepaalde feestelijkheden of plechtigheden te vertonen. Daarin moet men hen vrijlaten.

Het Partijbestuur zou te laat leiding hebben gegeven... Maar: de gebeurtenissen hebben niet alleen Nederland verrast, niet alleen het Nederlandse volk werd verrast door de verloving van de Prinses, doch het Partijbestuur ook! Er is in het Partijbestuur geen mogelijkheid geweest de partijgenoten er op voor te bereiden. De V.A.R.A. moest onmiddellijk een beslissing nemen en toen is met het V.A.R.A.-bestuur overleg gepleegd en de gedragslijn is vastgesteld, die door het V.A.R.A.-bestuur zou worden gevolgd. Het ligt niet op de weg van ons congres op de V.A.R.A. critiek te oefenen. De V.A.R.A. zelf heeft in haar vergaderingen deze zaak behandeld en de houding van het V.A.R.A.-bestuur heeft de goedkeuring gekregen van de V.A.R.A. in haar geheel. Critiek van onze

partij ligt niet op onze weg. Doch ik zou mij tot critiek ook niet geroepen achten; want men moet bedenken, dat wanneer men van functionarissen erkent, dat zij een publieke taak vervullen, dat zij ook anderen representeren dan sociaal-democraten alléén, dus vertegenwoordigers zijn van de burgerij, men er zich ook rekenschap van moet geven, dat de V.A.R.A. ook iets anders is dan een vereniging tot uitzending van radio uitsluitend voor de leden; dat de V.A.R.A. ook in Nederland een openbare functie heeft, dat zij ook belast is met de verzorging van het algemene programma en dat de V.A.R.A. dan evenmin als andere verenigingen in gebreke mag blijven die taak zo te doen als voor het Nederlandse volk wordt vereist. Deed zij dat niet, dan zou zij zich uitschakelen uit de rij van de grote zendverenigingen.

De overwegingen, die het Partijbestuur hebben geleid tot het trekken van de richtlijnen, aangegeven in de circulaire van 28 September, zijn door verschillende sprekers verschillend beoordeeld. Er zijn er, als Sandifort, die zeiden: het was de erkenning van een natuurlijke groei van de arbeidersbeweging, die een grotere plaats in het Nederlandse volk heeft ingenomen. Waslander echter meende, dat de gedragslijn, door het Partijbestuur gevolgd, was ingegeven door het verlangen, om tegemoet te komen aan de wensen onzer tegenstanders. Dat heeft mij van een zo schrandere man als Waslander verbaasd. Wat zouden onze ergste vijanden dan wel het liefst hebben willen zien? Het liefst, dat wij tegenover de feesten een vijandig-beschimpende houding hadden aangenomen. Dan zouden zij hebben kunnen ontketenen een Oranje-hetze tegen ons. Dan zouden zij van de nationale feesten hebben gemaakt een anti-socialistische betoging. Dan zouden zij een grote volks-groep tegen de sociaal-democraten in beweging hebben kunnen brengen. Onze felste tegenstanders zijn teleurgesteld geweest...

STEMMEN: Zeer juist!

ALBARDA:door de grootmoedige houding, die wij bij deze gelegenheid hebben aangenomen. Wij hebben voorkomen door onze eerlijke houding, dat de feesten zijn geworden wat vroeger nationale feesten vaak zijn geweest: felle acties tegen de sociaal-democratie. Ik geloof, dat daardoor de politieke strijd zuiver kan worden gehouden, vrij van bijmengsels, en dat de aandacht van het volk zuiver gericht kan blijven op de grote vraagstukken, waarover in deze tijd wordt beslist.

Zeker, wij zijn in beginsel republikeinen. Er zijn er onder ons, die voorkeur hebben voor de monarchie, doch de meesten van ons zijn toch in beginsel republikeinen. Zij beschouwen de republiek als de consequentie van de democratie. Doch er is niemand onder onze 90.000 leden, die de vraag republiek of monarchie actueel vindt. Er is niemand, die daarover een strijd zou willen doen ontbranden. Dat is geen strijdpunt. Dat is in andere landen van de wereld wél een strijdpunt, bijv. in Oostenrijk. Als men daar op het ogenblik over de vraag: monarchie of republiek zou willen beslissen, dan botsen de meningen op elkaar in die mate, dat het voortbestaan van Oostenrijk er mee zou zijn gemoeid. Evenmin als in Engeland, Zweden, Denemarken, Noorwegen of in België is er hier een actieve beweging voor de republiek. Ook bij de sociaal-democratie niet. Waarom zouden wij dan bij nationale feesten een mokkende houding aannemen? Daarvoor bestaat niet de minste reden. Het zou een bewijs zijn van kleingeestigheid, die ons vreemd is gebleken te zijn. Aan de andere kant moeten wij ons hoeden voor overdrijving en uitbundigheid, die bij ons als republikeinen in beginsel niet behoort.

Er is hier over het artikel van Veen gesproken. Ik heb het ook als een betreurenswaardige uitspatting beschouwd. Zoveel enthousiasme en overdrijving verwerven ook geen achting van tegenstanders.

Mij is verweten, dat ik aan de vooravond van het congres een artikel heb gepubliceerd.....

STEM: een lange vooravond!

ALBARDA: Inderdaad! Het congres begon 27 Februari. Het artikel verscheen in „Het Volk” van 11 Februari. Zestien dagen vóór het congres! Inderdaad: een lange vooravond! Als men 16 dagen vóór het congres niet eens op sobere wijze zijn mening mag zeggen over een zaak, waarvan men weet, dat zij misschien op het congres ter sprake wordt gebracht, waarvoor zijn er dan pennen in de wereld en waarom zijn er dan kranten?

Hebben wij nu behoefte aan een uitspraak van het congres? Er is geen algemeen verlangen naar een uitspraak. Onze principiële uitspraak is bekend. Wij hebben over deze zaak in het Herzieningsrapport opvattingen neergelegd, die weliswaar niet door het congres uitdrukkelijk zijn aanvaard, doch die aan het congres ter kennis zijn gebracht, en die in de partij vrij algemeen zijn.

Tegen de inhoud van het voorstel van Leiden heeft het Partijbestuur geen bezwaren. Met de inhoud kan het Partijbestuur zich wel verenigen, doch het ziet niet de minste noodzakelijkheid om het voorstel-Leiden hier tot besluit te verheffen. In dit voorstel wordt o.m. gezegd, dat wij niet als burgers van de tweede rang, doch als volwaardige burgers wenselijk beschouwd te worden. Dat wens ik hier te onderstrepen. En daarvoor is reden. Want het is mij enige tijd geleden gebleken, dat wanneer er een onderzoek wordt ingesteld naar de hoedanigheid van mensen, die bij leger of vloot in dienst willen treden, een formulier moet worden ingevuld, waaruit o.a. moet blijken, of zij koningsgezind zijn. Men streeft er naar leger en vloot te bezetten met uitsluitend koningsgezinden. Dat is onbehoorlijk.

Wij hebben wel bezwaar tegen het voorstel van de afdelingen Den Haag, dat een onderzoek wil laten instellen naar de wijze, waarop men zich ten aanzien van de nationale gedachte moet gedragen en daarover rapport wil doen uitbrengen aan het volgend congres. Wanneer wij het met elkaar eens zijn, dat het hier een zaak is, die niet van politieke urgentie is, dan is het niet verstandig deze zaak te doen worden een onderwerp van congresbeslissing. Dat is nutteloos en kan schadelijk zijn.

Utrecht heeft een motie van afkeuring voorgesteld over de verandering van standpunt, waaraan wij ons schuldig zouden hebben gemaakt. Ik moet opmerken, dat de partij nooit in de bijna veertig jaren, dat ik van haar deel uitmaak, een uitspraak heeft gedaan over de houding, die haar leden, haar bestuurders, haar vertegenwoordigers, bij nationale feesten zouden moeten aannemen. Daarover vindt men in statuten, reglementen en congresbesluiten niets. Er is dus geen sprake van, dat door de partij een officieel standpunt zou zijn verlaten. En daarom is voor afkeuring niet de minste grond. Er was geen uitspraak, waarvan afgeveken zou kunnen zijn.

Nu men in verband met onze houding bij de feesten van het Koninklijk Huis heeft gesproken over de uitsluitingsbepalingen bij defensie, die nog steeds voor S.D.A.P. en N.V.V. gelden, mag ik niet nalaten over die defensieverboden een woord te zeggen.

Ik zou daarover nu liever hebben gezwegen, omdat het bekend is

(uit verklaringen van minister Colijn aan de Tweede en aan de Eerste Kamer is dit gebleken), dat de regering de intrekking dier verboden in ernstige overweging heeft genomen, en ik gaarne het resultaat van die overweging zou hebben afgewacht. Dit debat noodzaakt mij echter tot een kort woord daarover.

Sommige sprekers hebben gemeend, dat wij ons van elke deelneming aan de feesten hadden moeten onthouden, op grond van het feit, dat de regering ons beschouwt als slechte Nederlanders, wien de toegang tot vrijwillige militaire dienst en tot alle burgerlijke betrekkingen onder defensie moet worden ontzegd.

In Engeland heeft zich kort geleden iets voorgedaan, wat met ons geval vergelijkbaar is. In het Congres van het grote Engelse vakverbond gingen stemmen op, die verlangden, dat Labour zich van alle deelneming aan de naderende kroningsfeesten zou onthouden, omdat de arbeidersklasse reden had zich diep gegriefd te gevoelen door de behandeling, die de noodlijdende mijnwerkers in Wales van de regering hadden ondervonden. De voorzitter Citrine heeft toen de zeer juiste opmerking gemaakt, dat dit verkeerd zou zijn. „De koning” zeide hij terecht, „mag niet verantwoordelijk worden gesteld voor het afkeurenswaardige beleid van ministers.” Dit zou in strijd zijn met de verhoudingen in een constitutionele monarchie. De koning is onschendbaar. De ministers zijn verantwoordelijk!

Zo is het ook bij ons te lande. Voor de uitsluitingsmaatregelen tegen S.D.A.P. en N.V.V. getroffen draagt de koningin niet de minste aansprakelijkheid. Veel minder nog zou men de prinses daarvoor enige verantwoordelijkheid kunnen toeschrijven.

De defensieverboden zijn afkomstig van minister Deckers en ze zijn bevestigd en tot dusver gehandhaafd door het kabinet-Colijn. Onze verantwoordiging over hun voortbestaan is dus niet bij het koninklijk huis, maar bij het kabinet aan het enige goede adres. Van de zijde der koningin hebben wij nooit anders dan de meest correcte bejegening ondervonden.

Toch kan ik het mij volkomen begrijpen, dat sommigen door hun diepe wrevel over de wijze, waarop onze beweging bij defensie wordt behandeld, weerhouden zijn geworden om zich beschikbaar te stellen voor het lidmaatschap van het een of andere comité; al acht ik dat minder juist.

Men heeft ons diep gegriefd en men gaat voort ons beledigend te behandelen. Vier jaar lang hebben wij in woord en geschrift aange-toond, dat de defensieverboden, tegen onze beweging toegepast, onrecht zijn. In tal van conferenties ook hebben wij ministers duidelijk gemaakt, dat redelijke grond voor de handhaving der verboden niet bestond. De onjuistheid van wat men ons, ter motivering van de verboden, toedichtte, hebben ook de congressen van onze partij en van de vakbonden van overheidspersoneel ondubbelzinnig doen blijken. Niemand kan meer betwisten, dat wij zijn een door en door democratische beweging wier actie voor honderd procent legaal is en die van haar leden verlangt, dat zij, als zij in overheidsdienst zijn getreden, in alle omstandigheden hun ambtsplichten nauwgezet zullen vervullen aan de wettige overheid.

Als men niettemin S.D.A.P. en N.V.V. blijft uitsluiten van alle diensten bij defensie, is dat een grof onrecht, een groot en respectabel volksdeel aangedaan. Dit is onduldbaar in een rechtsstaat, want het is een daad

van willekeur. Het kan niet anders meer worden gezien dan als een partijdige handeling, ja, als een machtsmisbruik tegenover de enige grote partij, die niet behoort tot de steunpilaren van het kabinet.

Des te erger is het voortduren dezer bepalingen geworden, sedert de regering — nu reeds meer dan eens — heeft erkend, dat er geen goede grondslag meer voor bestaat. Wanneer men van zo iets erkent dat het onrecht is, mag men het geen dag langer handhaven. Ook al zou men verwachten, dat de N.S.B. het luidste misbaar zou maken, als aan de S.D.A.P. recht wedervaart, dan mag dat geen reden zijn om onrecht te bestendigen. Niet Mussert regeert in Nederland en niet naar hem mag zich een regering, die democratisch wil zijn, richten!

Onze beweging staat voor moeilijke defensieproblemen. Voor ieder van ons zijn de militaire vraagstukken uiterst moeilijk. Zonder uitzondering hebben wij allen bij de behandeling daarvan met gewetensvragen te worstelen. Ook voor onze fracties in de Kamers zijn de militaire aangelegenheden nu heel moeilijk. De houding der regering tegenover onze beweging maakt ze voor ons nog veel moeilijker dan zij uit hun aard reeds zijn. Verbitterd als wij zijn, door het onrecht dat wij ondergaan, is de neiging begrijpelijk om te zeggen: defensie vertraagt ons niet, wij schenken geen vrouwen aan defensie. Defensie boycot ons, wij boycotten defensie. Met grote moeite hebben wij ons boven die stemming verheven. Ik heb daarvan in de Kamer op 11 December getuigd. Wij hebben de kracht gevonden tot een zakelijke beoordeling der defensievraagstukken, omdat wij ons wilden richten naar de belangen des volks en deze niet wilden achterstellen bij de eer en het belang van onze beweging. Maar het is ons zwaar gevallen; want wij zijn diep gekrenkt.

Een woord nog over de inconsequenties, waaraan de Regering zich schuldig maakt. Was zij waarlijk van oordeel, dat sociaal-democraten onbetrouwbare Nederlanders zijn, dan zou zij onze medewerking voor geen enkel groot nationaal werk moeten vragen of aanvaarden. Maar er wordt geen commissie of college door de regering ingesteld of men vraagt leden van S.D.A.P. en N.V.V. om medewerking. En zelfs biedt men ons, leden van organisaties, die op de zwarte lijst staan, ridderorden aan!

Treffend, ja ergerlijk is echter nog het meest, wat wij in de laatste maanden zien. De regering zoekt contact met de Oslostaten; België, Denemarken en Zweden. Zij voert daarmee vriendschappelijke besprekingen. Zij streeft naar duurzame samenwerking. Dat verheugt ons. Maar wij kunnen niet uit het oog verliezen, dat in die landen sociaal-democraten de belangrijkste regeringsposten innemen; sociaal-democraten, die onze innigste geestverwanten zijn!

Minister De Graeff confereert met Spaak en met Sandler.

Straks zal minister Colijn met de Scandinavische ministers en met de Belgische intiem overleg plegen.

De heer Deckers maakt reisjes naar Kopenhagen en naar Stockholm en hij laat zich ontvangen en onthalen door de vrienden en geestverwanten van hen, die hij in Nederland buiten de deur heeft geworpen!

Die buitenlandse ministers moesten eens weten, dat hun partijgenoten in Nederland nog niet waardig worden gekeurd om portier of gewerenpoetser, commies of luitenant onder defensie te zijn! Zij zouden hun Nederlanders ambtgenoot vreemd aanzien!

Wij kunnen nu niet anders dan met de grootste ernst protesteren tegen de voortdoring van dit onrecht, en daarbij de wens uitspreken, dat het kabinet de moed moge vinden om aan de voor een kwart van ons volk

onhoudbare toestand ten spoedigste een einde te maken. (*Applaus.*)

VORRINK: Er is een briefkaart binnengekomen van Harm de Boer van de volgende inhoud:

„Woudenberg heeft gezegd, dat er ten opzichte van mij overeenstemming is verkregen.

Dat is niet juist. Ik heb mij als candidaat teruggetrokken en onder het verleden een streep gezet, doch dit betekent niet, dat er overeenstemming is.

Wordt dit medegedeeld, dan vraag ik het woord niet.”

Onze Friese partijgenoten zullen er goed aan doen aan de wens van H. de Boer te voldoen en een streep eronder te zetten.

Ik wil nu van mijn kant op enkele opmerkingen uit het congres antwoorden. Allereerst over de medezeggenschap aan de instituten van de Arbeiderspers. De Tello heeft een pleidooi gehouden, dat de zaak diplomatiek had moeten worden behandeld en minder commercieel, meer tactisch. Ik geloof, dat De la Bella als gedelegeerd commissaris en secretaris van het N.V.V. deze zaak juist buitengewoon tactisch, zij het ook tevens juist en helder, heeft gesteld. Ik geloof, dat onze beweging heeft te accepteren, dat als wij in ons midden grote ondernemingen hebben, er bij het besturen van die ondernemingen wrijvingen kunnen voorkomen en dat het oplossen daarvan niet geheel binnenkamers zal kunnen blijven. Ik mag De Tello mededelen, als hij het nog niet wist, dat wij in overleg met de vakbeweging gekomen zijn tot de samenstelling van een zeer veelzijdige commissie, die het vraagstuk opnieuw onder de ogen zal zien en dat wij daarmee zullen streven naar het vinden van een vorm, die een soepele toepassing kan bevorderen.

Er is een opmerking gemaakt o.a. door Eenstroom, Den Haag, over de candidaatstelling voor de vacant gekomen plaats van hoofdredacteur. Ik mag er aan herinneren, dat ons reglement niet in alle opzichten uitmunt door duidelijkheid. Ik kan toezeggen, dat wij nog eens zullen zien, of er aanleiding is in het reglement duidelijker te zijn. Wanneer hier echter van sommige zijde gezegd is: „Wij kennen den nieuwen man niet”, dan mag ik zeggen, dat ik mij daarover moet bevreemden. Ik geloof, dat het congres moet weten, dat Wiardi Beckman als assistent-hoofdredacteur van de bladen der Arbeiderspers een belangrijk aandeel heeft gehad in de hoofdartikelen en dat wij Wiardi Beckman in verschillende partij-commissies en op onze vergaderingen nader hebben leren kennen. Mogen er onder u zijn, die hem nog niet kennen, het Partijbestuur kent hem uitstekend.

De motie-Den Haag nodigt het Partijbestuur uit om met ingang van 1938 het congres ieder jaar een lijst voor te leggen met drie namen voor candidaat-hoofdredacteur. Stelt u voor, in wat voor positie het Partijbestuur zou komen als het over een jaar zegt: Wiardi Beckman heeft het goed gedaan, wij gaan hem voordragen voor continuering, maar toch zullen wij uitzien of wij nog twee andere mensen kunnen vinden. Hebben wij niet enige ervaring op dit gebied in de partij? Met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid is er geen candidaat te vinden, die zich beschikbaar stelt, als het Partijbestuur hem niet No. 1 op de lijst zet.

Ik kom nu aan de kwestie Spanje. Er zijn in totaal vijf afdelingen geweest, die daarover hebben gesproken en hun critiek komt hierop neer: er is door het Partijbestuur te weinig gedaan om de partij te activeren voor Spanje. Laat mij de ontwikkeling van de gebeurtenissen in onze

Internationale uiteenzetten. Onmiddellijk na het uitbreken van de rebellie in het Spaanse leger heeft het bureau van de S.A.I. een telegram gestuurd van sympathie naar het secretariaat van de Spaanse partij. Vijf dagen later kwamen de bureaux van S.A.I. en I.V.V. in Brussel bijeen, spraken hun bewondering uit voor de Spaanse strijders en deden toen reeds een beroep op steun. Aan die oproep is onmiddellijk gevolg gegeven en niet zoals Lopes Dias zegt: men heeft er maanden over heen laten lopen. Op 28 September kwamen op verzoek van het Spaanse vakverbond de Executieve van de S.A.I. en de bestuursraad van het I.V.V. te Parijs bijeen. Van dat ogenblik af hebben de besprekingen in S.A.I. en I.V.V. telkens weer gelopen over steunacties van charitatieve of humanitaire aard, doch telkens hebben onze Spaanse partijgenoten en ook de leden van de Spaanse vakbeweging aangedrongen op het organiseren van een politieke actie. In de vergadering van 28 September werd reeds gewezen op het gevaar van oorlogsleveranties aan de rebellen door Duitsland, Italië en Portugal. In die vergadering hebben de Spaanse kameraden ons bedankt voor onze steun, doch zij voegden eraan toe: „Bedenkt dat wij in de eerste plaats nodig hebben kanonnen en in de tweede plaats zo'n internationale politiek, dat de rebellen niet van wapens worden voorzien. De kanonnen behoeven niet met dubbeltjes en stuivers te worden gecollecteerd, want wij hebben op Parijse banken voldoende geld om ze te kunnen betalen. Wij komen niet als bedelaars, doch organiseert die politieke wil in Europa, dat wij krijgen waar wij recht op hebben, d.w.z. wapens.” Sedertdien zijn wij nog verscheidene malen bijeengewees, o.m. op verzoek van onze Engelse kameraden, die over de non-interventie het gevoel hadden, dat zij in een zeer moeilijke positie waren geraakt door de politiek van de regering-Blum. Dat zijn zeer gecompliceerde en moeilijke situaties geweest, die wij van alle kanten hebben besproken en waarvan gij het resultaat kunt vinden in het verslag der partij. Doch in geen van die conferenties hebben de Spaanse kameraden gezegd: helpt ons in humanitaire geest. Zij hebben er met bitterheid over gesproken, dat in de internationale politiek de democratische staten niet de middelen hebben kunnen vinden om de bevoorrading met wapens uit Duitsland en Italië te voorkomen.

Ook mag ik er aan herinneren, dat de Spaanse regering als zodanig van zichzelf meermalen heeft getuigd, dat zij over voldoende geldmiddelen beschikte en dat zij uit de aard der zaak sympathie had voor inzamelingen en geldzendingen, die afgescheiden van hun materiële en morele waarde blijk gaven van medeleven voor de heldenstrijd, die in Spanje wordt gestreden. Doch voor ons als Partijbestuur stond het zo, dat wij in dit stadium deze steunverlening niet op de voorgrond behoeften te stellen, omdat deze niet in de eerste plaats van ons werd verlangd. Spanje is een politiek probleem! Wij in Nederland konden ons niet aan het hoofd stellen van een beweging om wapenleveringen aan de Spaanse regering te bevorderen en mogelijk te maken. Wij hebben inzamelingen gehouden van humanitaire aard en nooit anders gedaan. Dit werk kan nog grote betekenis krijgen als de burgeroorlog moet worden geliquideerd. Op dat ogenblik zal de partij zeker gevolg geven aan een oproep van onze internationale instanties over Spanje. Nu moeten wij andere overwegingen laten gelden, ook overwegingen van politieke, maar ook van praktische aard. Wij staan in Nederland voor een zeer grote strijd, een strijd, die offers vraagt, die nauwelijks in verhouding staan tot de draagkracht van onze beweging. Wij hebben de strijd tegen het fascisme hier in de

eerste plaats te voeren. Niet steeds moet de offervaardigheid in beweging komen, wanneer er sensationele dingen komen, die op de verbeelding werken. De offervaardigheid mag ook worden verlangd bij gebeurtenissen, die minder romantisch zijn.

Nu heeft men gezegd, dat de communisten en de anarchisten ons een stuk vóór zijn. In Nederland hebben wij ook van die halve burgerlijke comité's van niet geheel onverdachte afkomst. Ik heb mij veroorloofd enige artikelen over die Nederlandse comité-ziekte te schrijven. Waar zijn de mensen, die voor zulke comité's de politieke verantwoordelijkheid dragen? Er heeft in sommige kringen van de partij ook zo'n neiging bestaan over het Wupperthal-comité de partij in gebreke te stellen. Ik heb het Wupperthal-comité gevraagd eindelijk eens te komen met een financiële afrekening, doch dit is nooit geschied. Moet dit comité onze actie bepalen? Bepaalt dit comité tegenwoordig het tempo van onze beweging? Wij hebben ons tot de internationale instanties gewend met het verzoek, wat wij zouden kunnen doen voor de Spaanse kinderen. Wat is daarbij gebleken? Op dat punt is er in de internationale instanties veel verwarring, zodat wij er nu nog niet zeker van zijn, of de Spaanse regering er zelf wel prijs op stelt, dat kinderen uit Spanje worden gehaald. Er zijn in Spanje vele comité's voor uitzending van kinderen. Wat moet richtsnoer voor ons zijn: de opvatting van de Spaanse regering of die van bepaalde comité's? Dat maakt deze zaak zeer moeilijk.

Er is ook gezegd, dat de partij forser zou moeten uitkomen voor haar standpunt. Ik heb daar bezwaar tegen. Ik mag constateren, dat de Arbeiderspers in Nederland aan de spits heeft gestaan van een berichtgeving, die voor de volle honderd procent gestaan heeft aan de kant van de Spaanse regering en van de Spaanse militanen. (*Applaus.*) Daarmee hebben wij, internationaal politiek gezien — en dat is voor ons het belangrijkste — de Spaanse regering de diensten bewezen, die zij van ons mocht vragen. Kort na het uitbreken van de opstand hebben wij een afzonderlijk manifest in 1,7 miljoen exemplaren verspreid, waarin het standpunt van de S.D.A.P. werd uiteengezet. Wij hebben waarlijk onze taak vervuld, al is er bij ons ongetwijfeld ondanks ons standpunt voor de Spaanse regering een aanwijsbare reserve, die geboden is door de kennis van de feiten. (*Applaus.*)

VORRINK: Het woord is thans aan Boekman.

BOEKMAN: Waslander heeft twee opmerkingen gemaakt: in „De Sociaal-Democraat” zou veel ruimte zijn voor een bespreking van een rede van mr. Romme, terwijl artikelen van inzenders lang zouden blijven liggen. Deze tegenstelling is niet juist. De rede van mr. Romme moest in „De Sociaal-Democraat” worden besproken kort na de rede was uitgesproken. Wij moesten ingaan tegen de opvatting, die mr. Romme had verdedigd, dat namelijk de kroon een grotere macht behoorde te hebben dan tot nu toe.

Voorts heeft Waslander mij verweten enige zinnen uit zijn artikel te hebben geschrappt zonder overleg. Inderdaad heeft de redactie enige zinnen eigenmachtig geschrappt en tot dusver heeft zij niet het gevoel, dat zij daarmee over de schreef is gegaan. Integendeel, zij heeft Waslander daardoor voor het maken van een niet goed figuur bewaard. Nu Waslander daarop thans terugkomt meen ik, dat het goed is te zeggen, welke zinnen het betreft. Waslander schreef over de instemming van de partijleiding met de verandering van standpunt door de V.A.R.A.

ingenomen. Hij schreef: „Een zodanige handeling wekt geen sympathie, doch verachting”. Geen burgerlijk journalist heeft dat woord „verachting” gebruikt. Ik meen, dat het mijn plicht was de partij niet te laten bekladden door een partijgenoot. Een andere zin luidde: dat de partijgenoten met angst vragen, of de houding van de partij in kwestie van het nationale vraagstuk wel kan worden ingenomen met waardigheid en waarachtigheid. Dat is een zin, waarover men kan corresponderen, doch het artikel kwam laat binnen en als wij er over hadden moeten schrijven, zou het veertien dagen hebben moeten blijven liggen.

WASLANDER: Het heeft drie weken gelegen!

BOEKMAN: Dan hadden er nog twee weken bijgekomen!

VORRINK: Het woord is thans aan Ankersmit.

ANKERSMIT (*met langdurig applaus begroet*): De besprekingen over het beleid van de redactie van „Het Volk” hebben, bij vorige jaren vergeleken, een geringe omvang aangenomen. Ik heb een ogenblik gedacht, of dit misschien het gevolg kon zijn van de sympathieke gevoelens tegenover mij, waaraan uiting is gegeven en die het congres met applaus heeft ondersteund, een applaus, dat nu bij mijn komst achter de lessenaar herhaald is. Doch ik ben tot de overtuiging gekomen, dat dit niet de drijfveer is geweest bij het congres.

Wanneer ik nu nog enkele punten ten aanzien van de redactie zal aanvoeren, dan zal ik uiteraard niet ingaan op alle kleine punten, maar mij tot enkele grote punten bepalen. Den Haag heeft gezegd, dat als de redactie spaarzaam omgaat met het plaatsen van artikelen van partijgenoten over partijzaken, ook de hoofdredactie zelve zelfbeperking moet betrachten en dat zij die zelfbeperking ook in acht moet nemen bij haar medewerkers. Dit is als grief tegen het beleid van de hoofdredactie onrechtvaardig. Ik meen, dat ik bij het schrijven van hoofdartikelen in de krant mij steeds zoveel mogelijk weerhouden heb in te gaan op partij-meningsverschillen. Wanneer men in de critiek ook betreft het toelaten van medewerkers, dan heeft men daarbij waarschijnlijk op het oog het artikel van Veen over onze verhouding tot Oranje.

Wat dit artikel betreft, waarover men heeft gezegd, dat het beter ware, wanneer ik het niet had opgenomen, het volgende. Dit artikel heeft mij bereikt in veel scherper vorm dan het in de krant is opgenomen. (*Gelach.*) In die vorm heb ik het afgewezen. Ik heb de vele critische opmerkingen aan Veen toegestuurd. Toen heeft Veen met grote welwillendheid het artikel omgewerkt en het oneindig gematigder gehouden. (*Gelach.*) Toen heb ik niet voor de tweede maal gevraagd het artikel om te werken. Er waren punten in, die ontactisch waren en die overgeschreven zijn. Ik kan mij met de critiek er op wel verenigen, doch ik zie ook niet over het hoofd, dat er ook enige juiste opmerkingen in werden gemaakt.

Er is gesproken door Waslander naar aanleiding van de reeds door Vorrink en Albarda behandelde instemming van het Partijbestuur met het besluit van de V.A.R.A.. Ik zou daaraan, als bewijs van instemming, geweldig omvangrijke artikelen hebben gewijd. Dit is onjuist. Geen enkel hoofdartikel is langer dan een kolom. Dat ik er mijn instemming mee heb betuigd, is juist.....

WASLANDER: Ik sprak over de verslagen!

ANKERSMIT: Dat is heel wat anders! Verslagen worden niet door de hoofdredactie geschreven. Er is door ons aandacht gewijd aan de verslagen over de huwelijksplechtigheid. Wij hebben daarover geplaatst

de ons toegestuurde verslagen van het A.N.P., doch niet onverkort. Wij hebben uitsluitend datgene opgenomen, waartoe wij als nieuwsblad verplicht waren.

De klacht van Waslander, ook door anderen geuit, over de verdwijning van de rubriek „Het Belangrijkste Nieuws” onderschrijf ik. Ik betreur het ook, doch dit is geen besluit geweest van de hoofdredactie, maar van de directie.

Lopes Dias heeft in verband met wat de krant heeft geschreven over de verloving van de Prinses gezegd, dat zij jubeltonen heeft aangeslagen. Ik ben mij er niet van bewust jubeltonen te hebben aangeslagen. Het eerste artikel was er een, dat in de gehele partij met instemming is gelezen; daarin werd er op gewezen, dat de verloving juist met een Duitsen prins misschien ook wel internationaal tot zekere bedenkingen aanleiding zou geven en dat wij liever de verloving met den zoon van een ander vorstenhuis zouden hebben gezien. Lopes Dias zegt: en daarna is de redactie naar het andere uiterste overgegaan. Lopes Dias houdt er van, wat hij zegt, in spitse vorm te gieten of in een vorm, waarin hij niet van overdrijving ontbloot is. Deze aanleg heeft zich ook hier geopenbaard. Ik vraag hier één zin uit het artikel aan te wijzen, waar een dergelijke opmerking op slaat. Verder heb ik ernstig bezwaar tegen een opmerking, dat de redactie bij de verloving van de Prinses de partij aanvaardbaar heeft willen maken. Men moet goed oppassen bij een bespreking in het congres, dat men de positie van zijn medestanders niet ondermijnt. Wat Lopes Dias met deze woorden gezegd heeft is dit: dat ik niet uit overtuiging geschreven heb, zoals ik schreef, doch eigenlijk tegen mijn overtuiging in en met de bedoeling daardoor de partij aanvaardbaar te maken regeringsposities in te nemen. Ik zou Lopes Dias in overweging willen geven beter op zijn woorden te passen en niet dingen te zeggen of in het congres te gooien, die iemand, die op zulk een verantwoordelijke post staat als leider van de krant, verachtelijk moeten maken bij de tegenstanders. Men moet geloven in de eerlijkheid van een anders overtuiging.

Van Bartels, Haarlem II, is een klacht gekomen over de rubriek Geestelijk Leven, die eenzijdig zou zijn. Die rubriek zou alleen met kerkelijke uitlatingen zijn gevuld. Dat is onjuist. Het is een uitmuntende en sterk lezenswaardige rubriek. De strijd van de Duitse kerk tegen de dictatuur wordt door de massa van de lezers met aandacht gevolgd en die juichen het toe, dat wij dat zo omstandig doen. Deze redacteur doet het beter dan die van welk ander kerkelijk blad in Nederland.

Er is door Gerhard uit Laren aanmerking op gemaakt, dat wij in onze krant zo benauwd zouden zijn voor vereenzelving van de partij met de vrijdenkerij. Onze partij is geen vrijdenkerspartij. Er zijn vele clericale bladen, die hun best doen onze partij te bestempelen als een anti-godsdienstige partij en ik kan het niet hebben, dat men er in dit congres aanmerking op maakt, dat onze partij zich verweert tegen deze betichting. Onze partij kent veel religieus-socialisten; ik ben niet van zins de partij te vereenzelvigen met het religieus-socialisme, evenmin als met de vrijdenkerij.

Van Reens in Amsterdam heeft ook nog een opmerking gemaakt over het ontbreken van een kort overzicht van „de Socialistische Gids”. Ik hoop ertoe bij te dragen, dat voortaan weer iedere maand een overzicht verschijnt. De uitgever van het tijdschrift was er aanvankelijk tegen.

Dan is er gevraagd, waarom er voor de benoeming van mijn opvolger

geen drietal is voorgesteld. Ik voor mij meen, dat dit een naargeestige comédie van het Partijbestuur zou zijn geweest en anders niet. Voor het Partijbestuur stond verscheidene jaren reeds vast, dat mijn opvolger niemand anders zou kunnen en moeten worden dan Wiardi Beckman. Het resultaat van een oproep stond van tevoren vast: Wiardi Beckman zou als eerste zijn voorgedragen. Nu meen ik, dat het vreemd is, wanneer men vraagt: wat weten wij van dezen man? Weet men niet, dat nadat Troelstra invalide was geworden en nadat hij gestorven is Wiardi Beckman het grootste deel van Troelstra's herinneringen voltooid heeft en daaraan een ontzaggelijke arbeid heeft gewijd, die hem in de diepste geschiedenis van de partij hebben laten doordringen? Weet men niet, dat Wiardi Beckman iedere Vrijdagavond een radio-voordracht houdt over de buitenlandse politiek, die hoogst belangwekkend is en getuigt van een diep socialistische en journalistieke kennis? Wanneer men zegt: wij moeten het geloven, als het Partijbestuur het ons zegt, dan antwoord ik: misschien wil men het dan van mij geloven. Ik heb het voorrecht gehad sedert vijf jaar met Wiardi Beckman dagelijks samen te werken. Hij is benoemd tot assistent-hoofdredacteur. Hij heeft in overleg met mij dagelijks, van uur tot uur, de zaken, de hoofdredactie betreffende, behandeld en hoofdartikelen geschreven, die door de lezers waarschijnlijk op mijn naam zijn gesteld. Ook in de rubriek entrefilets heeft hij er verscheidene geschreven. Ik kan u verzekeren, dat zo er iemand in onze partij geschikt is om de taak van hoofdredacteur op zich te nemen, hij het is. Hij beschikt over de bezonnenheid, de gematigdheid van oordeel, de uitgebreide politieke en wetenschappelijke kennis, die voor deze journalistieke taak vereist zijn.

Nog een enkel persoonlijk woord tot slot. Heden treed ik voor de laatste maal op als verdediger van het beleid van de hoofdredactie van „Het Volk”. Volgend jaar zal het een ander doen, hopelijk Wiardi Beckman. Het is niet met een licht hart, dat ik scheid van mijn taak, die mij bovenmatig lief geworden is en waaraan ik mijn hele sociaal-democratisch leven heb gewijd en die ik niet gemakkelijk verlaat. Ik heb ontslag gevraagd als hoofdredacteur van „Het Volk” om deze reden, dat ik een groot voorstander ben van het besluit van het congres, enige jaren geleden genomen, om op 65-jarige leeftijd, in het algemeen, heen te gaan, uitzonderingen daar gelaten. Daardoor krijgen de jongeren een kans. Ik wil natuurlijk niet zeggen, dat ik het prettig vind heen te gaan. Ik zal mij moeten wennen aan het denkbeeld niet meer iedere morgen om halfnegen weg te gaan naar het bureau van de krant om daar mijn levenswerk voort te zetten. Ik zal echter in staat zijn, op initiatief van Van der Veen, nadat ik als hoofdredacteur zal zijn afgetreden, mijn pen ten dienste van de krant te blijven voeren, zij het op ander gebied, waarschijnlijk op het gebied van de kunstrubriek, mijn oude liefde.

Doch het scheiden van mijn ambt is mij ongetwijfeld vergemakkelijkt door de gedachte, dat ik een zo uitstekend opvolger heb. Men heeft in het partijbestuur gezegd: gij zoudt waarschijnlijk een der gevallen zijn geweest, waarvoor wij het congres om een uitzondering zouden hebben gevraagd. Doch gij hebt zulk een uitnemenden opvolger gekweekt in den persoon van Wiardi Beckman, dat gij het zelf overbodig hebt gemaakt een uitzondering te maken.

Wanneer ik dus deze post verlaat, zonder wroeging en ook zonder al te groot verdriet, dan is het, omdat ik er zeker van ben, dat zulk een uitstekend opvolger nu reeds bestaat.

Ik wil alleen nog zeggen: ik ben u erkentelijk voor de steun, die de partij en ook het partijbestuur en ook de Kamerfractie en ook het congres mij bij alle critiek, zoals dat in een democratische partij past op een onderdeel van het beleid, mij hebben verleend. Het is ook zeker daardoor, dat ik in staat ben geweest deze taak, geen gemakkelijke, een zware en verantwoordelijke, die dag aan dag de zwaarste verantwoordelijkheid legt op hem, die ze vervult, te volbrengen. Dat is mij mogelijk geworden door de steun van de partij en ik dank u daarvoor. (*Langdurig applaus.*)

VORRINK: Morgen zal er nader gelegenheid zijn in te gaan op datgene, wat Ankersmit heeft gezegd. Mij rest thans nog de beantwoording van een punt, dat bij de behandeling over het hoofd is gezien. Van Veen uit Akrum heeft gesproken over de subsidie-kwestie. Kiès heeft niet in opdracht van het Partijbestuur in Heerenveen de propaganda gevoerd. Het Partijbestuur heeft geen aanleiding gevonden dat aan Kiès te vragen. Nu meent Heerenveen te mogen zeggen: nu wij subsidie hebben gekregen, is Kiès ook onze man. De discussies hierover kunnen als overbodig worden beschouwd. Wanneer iemand een goed spreker is, dan wil dat nog niet zeggen, dat hij ook een goed Kamerlid is. Daarmee is over deze zaak alles gezegd, wat er over te zeggen valt.

Ik stel het congres voor de besprekingen over het beleid te sluiten. Er is een motie van de afdeling Bergen over de royementen in Alkmaar. Daar Bergen is vertrokken, komt de motie niet in behandeling.

Hierop vinden de stemmingen plaats.

Voorstel 3 Hardinxveld wordt aangevoerd. Insgelijks voorstel 27 Hardinxveld.

Inzake Houding Staatsvorm wordt van de voorstellen 8 Leiden, 9 Losser, 10 Noordwijk, 11 Schellinkhout, 12 Utrecht I, 13 Utrecht I en Utrecht II en 14 Zandvoort slechts gestemd over het gehandhaafde voorstel Leiden, dat verworpen wordt met 14 stemmen voor.

Met algemene stemmen wordt dr. H. B. Wiardi Beckman benoemd tot hoofdredacteur van alle bladen van de N.V. „De Arbeiderspers”. De motie van Den Haag X over een voordracht van drie werd ingetrokken.

Inzake het beleid van de Kamerfractie werd ingetrokken voorstel 15 Hoorn. Daarop werd het beleid van de fractie met algemene stemmen goedgekeurd.

De voorstellen onder Wetgeving, n.l. 16 Brunssum, 17 Buurmalsen, 18 Den Haag VI en 19 Utrecht II worden alle verwezen naar de Kamerfractie.

Met algemene stemmen worden goedgekeurd het beleid van het partijbestuur, van de redactie van de Arbeiderspers, van „De Sociaal-Democraat” en van de gedelegeerden in de S.A.I. Aan den penningmeester wordt décharge verleend.

Het congres wordt verdaagd tot Zondagmorgen half tien.

Ochtendzitting Zondag 28 Februari 1937

VORRINK: Het congres is heropend. Wij hebben nog een kwestie kunnen afdoen, nl. die van de benoeming van de commissie van geschillen voor de redactie van „Het Volk”.

Uit de mededelingen over het aftreden van Ankersmit en uit het voorstel 26 van de agenda heeft men kunnen lezen, dat Wiardi Beckman is benoemd tot hoofdredacteur van alle bladen van de Arbeiderspers. Dit betekent, dat Van der Veen als politiek hoofdredacteur van de „Voorwaarts” is afgetreden. Wij danken hem voor zijn bemoeiingen, al is dat dan geen functie geweest, die hem de meeste zorg heeft opgeleverd.

Het woord is thans aan Wiardi Beckman voor de verdediging van het ontwerp-beginselprogramma.

WIARDI BECKMAN: Het Partijbestuur heeft mij opgedragen bij u in te leiden het ontwerp-beginselprogramma, dat als eerste voorstel op de Beschrijvingsbrief staat. Op een verkiezingscongres, dat ook nog andere en zeer gewichtige punten heeft te behandelen, past mij enige bescheidenheid in mijn aanspraken op aandacht en tijd. Het is als gevolg van deze overweging, dat ik vanmorgen over deze belangrijke zaak vrij kort zal spreken.

Het is een gewichtig ogenblik in het leven van de S.D.A.P., nu wij 25 jaar na het congres van Leiden, dat het oude beginselprogramma vaststelde, andermaal zijn geroepen tot het vastleggen van onze staatkundige beginselen. Staatkundige beginselen! Om misverstand te voorkomen is het nodig dit voorop te stellen. Het gaat hier om de beginselen van een politieke partij, om de richtlijnen voor staatkundige actie. Een beginselprogramma is niet bestemd om dienst te doen als geloofsbelijdenis voor alle 90.000 leden van de partij. Natuurlijk, voor velen van ons persoonlijk zijn de vruchten van levens- en wereldbeschouwing niet los te maken van ons optreden in de politiek, van ons lidmaatschap van de partij, van het geloof in het democratisch socialisme. Naar het oordeel van de program-commissie is het staatkundig beginselprogramma er niet om aan deze gedachten uiting te geven. Staatkundige beginselen, dus!

Onze commissie heeft ervoor gewaakt, dat het programma in overeenstemming zou zijn met de gegevens en conclusies, die de wetenschap ons geeft, maar het beginselprogramma is toch meer dan een opsomming van wetenschappelijke stellingen. Onder de beschrijving van de maatschappelijke verschijnselen gloeit het vuur van de sociaal-democratische overtuiging, van de wil om voor de mensheid een betere wereld op te bouwen. Politieke beginselen dus. En ik mag u herinneren bij het begin van deze inleiding aan de omschrijving, die Troelstra indertijd van het begrip heeft gegeven: politiek is het vorm geven aan de maatschappelijke krachten. Voor het beginselprogramma was het dus onze taak een beschrijving en ontleding te geven van die maatschappelijke krachten, die ontleding zo neer te leggen, dat wij daarmee de grondslag gaven voor de taak van een politieke partij: het vorm geven aan die krachten in die zin, dat deze krachten het meest geschikt worden aangewend voor de verwezenlijking van onze sociaal-democratische doelstellingen. Wij verbeeldden ons niet, dat wij de wereld een ideaalstelsel zouden kunnen opdringen, ongeacht de maatschappelijke mogelijkheden. De periode van de utopie hebben wij reeds ver achter

ons. Daarom spreken wij in dit program uit, dat de maatschappelijke ontwikkeling zich beweegt in de richting van ons doel.

Aan deze eisen moet een beginselprogram van een sociaal-democratische partij voldoen en derhalve mag ik u vragen het program, dat voor u ligt, aan deze eisen te toetsen. Men heeft gevraagd binnen en buiten onze rijen: waarom een nieuw program? Aan de programcommissie, die op 16 November 1935 door het Partijbestuur is ingesteld, was opgedragen te onderzoeken, of het beginselprogram herziening behoeft en, zo ja, welke wijzigingen aanbeveling zouden verdienen. De commissie had grote waardering voor het oude program van 1912. Zonder uitzondering zijn wij nog van oordeel, dat het program van 1912 een stuk werk is geweest, waarop onze partij trots mocht zijn. Doch het is ondenkbaar, dat een levende partij verklaart niets behoeven te veranderen aan een program na een kwart eeuw van grote veranderingen, die ons een wereldoorlog gaven en de algemene ontwrichting van de na-oorlogsjaren. Als men het meer huiselijk wil voorstellen, dan stond het met de programcommissie zo: wij waren in deze positie gekomen, dat het program eenmaal op de helling was gebracht. Had de commissie gezegd: neen, er is geen reden om het program van 1912 te veranderen, dan zou zij voor de eigen partij en voor de buitenwereld eveneens een uitspraak over de beginselen van de partij hebben gegeven. Toen moest de commissie besluiten het werk aan te pakken en toen stond zij voor de volgende vraag: kunnen wij volstaan met enige wijzigingen? Zij besloot liever een nieuw program te maken. Zij nam dit besluit vooral uit eerbied voor het oude stuk, dat een eenheid was. Men zou de bouw er van verstoren zonder een goed nieuw stuk tot stand te brengen.

Welke veranderingen waren nodig volgens het oordeel van de commissie? Voor ons stond vast, dat in een program van een politieke partij niet langer mocht ontbreken een passage over de staat. Ook mocht niet ontbreken een uiteenzetting over de democratie. Te gemakkelijk achtte men vroeger de democratie vanzelfsprekend. Doch de aanvallen, waaraan de democratie in de na-oorlogperiode heeft bloot gestaan, de anti-democratische escapades óók van enkele onderdelen der internationale arbeidersbeweging en de fascistische en communistische dictaturen, ook verschijnselen, die men in 1912 niet kende, maken het noodzakelijk, dat de partij duidelijk stelling neemt. Bovendien was er in onze partij zelf een proces van theoretische bezinning, dat o.a. tot uiting kwam in de verschillende rapporten, die onze partij werden voorgelegd en welker conclusies door de congressen werden goedgekeurd: het rapport „Nieuwe Organen”, het rapport over het staatkundig stelsel der sociaal-democratie. Er zijn nog andere rapporten, ook de vrucht van grote studie. Ik spreek over het socialisatie-rapport, het Plan van de Arbeid.

In aansluiting hierop mag ik nog enige punten noemen. Het lijkt de commissie wenselijk, sterker dan voorheen het geval was, de nadruk te leggen op de bestaansonzekerheid in het kapitalisme. Dit is het kwaad, dat het kapitalisme berokkent aan de arbeiders en aan de andere bevolkingsgroepen, die aan de klasse van de bezitters van de voortbrengingsmiddelen onderworpen zijn. Daarnaast leek het de commissie noodzakelijk aandacht te besteden aan de factoren van sociaal-psychologische aard. Het leiding geven aan het in verschillende kringen opkomende anti-kapitalistisch verzet is mede een nieuwe taak, waaraan

de partij naar het oordeel der programcommissie aandacht moet schenken. Ook was de commissie eenstemmig van oordeel, dat de tijd gekomen was ons in positieve zin uit te spreken over de plaats van de sociaal-democratische beweging in de natie. Ook dat is het resultaat van een ontwikkeling van de laatste kwart eeuw.

Men zal nog enkele verschilpunten vinden met het program van 1912. Er is, toen wij eenmaal met ons herzieningswerk begonnen waren, meer gebeurd dan alleen het herstellen van enkele vergissingen. De wereld is in die 25 jaar een andere geworden en gelukkig geldt datzelfde voor de massa-beweging, die tot taak heeft het democratisch socialisme op te bouwen. Wij hebben echter gehouden de gedachtengang van het Leidse program. Het is een dynamisch program, waarin beschreven worden krachten en tegenkrachten binnen het kapitalisme. Dat is een element, dat aan het program van 1912 zijn eigen betekenis gaf. Wij hebben dit denkbeeld overgenomen. In de voor-oorlogsperiode lag het voor de hand, dat de sociaal-democratie haar einddoel slechts met een enkel woord aanduidde. Voorheen richtte ons reformistisch streven zich vooral op het krijgen van allerlei verbeteringen. Maar thans kan met het reformisme ook in de praktijk niet meer worden volstaan. Thans is nodig onmiddellijk aan de orde te stellen de fundamentele wijzigingen, die het kwaad in de wortel aantasten. Daarmee zijn wij radicaler geworden. Met de groei van onze aanhang in het land is onze verantwoordelijkheid toegenomen en in het nieuwe program vindt men de bereidheid van de beweging een zwaardere taak op onze schouders te nemen. Toch zijn wij er ons van bewust, dat wij ons niet los kunnen maken van ons eigen verleden. Onze grondbeginselen zijn niet veranderd, doch wel treden zij in veranderde sociale en politieke verhoudingen in nieuwe vorm naar voren. Het nieuwe program bouwt op het oude voort. Het is geenszins een breken met het verleden, het handhaaft de continuïteit, doch continuïteit duidt op groei, op vernieuwing, waarvoor wij ons niet schamen en waarvoor wij ook heden rond uitkomen! Oud en nieuw! Oud is het program, omdat het de belichaming is van het oude ideaal. En ook nieuw, omdat het uiting geeft aan de wil van de nieuwe generatie, die na de grote oorlog in een ontredderde wereld terecht kwam. Oud is het, omdat het met gelijke stelligheid de arbeidersklasse aanwijst als de eerst geroepene in de strijd voor het socialisme en tevens is het nieuw, omdat het ook de andere bevolkingsgroepen oproept tot deze strijd. Oud is het, omdat het uiting geeft aan het heilig ideaal, waarvan sedert de eerste tijd in de socialistenmars de pioniers hebben gezongen; nieuw is het, omdat het niet schroomt recht te doen wedervaren aan de geestelijke krachten, die deze wereld beheersen.

De commissie is ervan overtuigd, dat dit program zal kunnen worden tot het gemeenschappelijk geestelijk bezit van onze partij. Ik mag er voorts op wijzen, dat het program niet in Godsnaam, doch van harte en eenstemmig is goedgekeurd door alle leden. Ik heb in het discussie-orgaan gelezen, dat dit vanzelf sprak. Doch het is voor de partij een zeer verheugend feit. Alle stromingen van de partij zijn in de programcommissie vertegenwoordigd. Op dit eenstemmig voorstel aan dit congres kan de partij trots zijn, omdat deze eenstemmigheid niet is bereikt door compromissen hier en door compromissen daar, doch, voor zover er meningsverschillen waren, door een synthese. En toch waren er, die niet zo happig waren op een herziening van ons beginselprogram. Dat was ook het geval binnen de commissie. Ik mag wel zeggen, dat bij deze

twijfelaars twee bezwaren waren. In de eerste plaats dit: is deze tijd van zo grote verschuivingen wel de meest geschikte om een nieuw program op te bouwen? In de tweede plaats: sommigen hadden de vrees, dat, nu wij het in de praktische politiek zo eens geweest waren, wel eens meningsverschillen konden ontstaan over de principiële vraagstukken. Wat het eerste betreft zeg ik het met reserve. Wij hebben gepoogd er zo goed mogelijk in te voorzien en wij zullen het oordeel van de toekomst moeten laten afhangen. Ik wil echter een andere overweging voorleggen. Het is toch wel zo, dat wij elke dag gedwongen zijn ons bezig te houden met de grote lijnen. Wij willen niet voeren ééndags-politiek. Wij willen dus ook in de praktische ontwikkeling een politiek perspectief zien.

Het tweede bezwaar is in de praktijk geheel anders gelopen. Er waren wel meningsverschillen, doch ik heb vóór het congres de notulen der commissie nog eens nagelezen. Als er een meerderheid of een minderheid was, dan was die telkens weer anders samengesteld. Het is geen heksen-toer geweest in deze commissie de eenheid te vinden, de noodzakelijke eenstemmigheid over de grondslagen van het optreden van onze partij. Het kan misschien voor enige tegenstanders een tegenvaller zijn, dat wij het in deze beginselvraagstukken zo gemakkelijk eens zijn geworden, doch voor ons is het belangrijkste, dat wij daardoor indruk kunnen maken op hen, die wij nog voor onze beweging moeten winnen.

Ik geef toe, dat het nieuwe ontwerp niet simpel is gesteld. Het behoort niet tot de rubriek van publicaties, die men treinleatuur zou kunnen noemen. Het is de vrucht van ernstige studie. De toelichting op het program zal moeten worden gegeven in woord en geschrift. De toelichting zullen wij moeten geven in onze actie en in de daden van onze vertegenwoordigers.

Het nieuwe program is daarom reeds anders, omdat het opent met een samenvatting, met een omschrijving van de sociaal-democratische doelstellingen. Voorop staat als vlag de omschrijving van ons socialistisch einddoel, de verwezenlijking van het democratisch socialisme met voor allen welvaart, bestaanszekerheid en gelijke maatschappelijke voorwaarden ter ontplooiing der persoonlijkheid. Deze passage is bedoeld als het wezenlijke in ons beginsel. Men vindt er onmiddellijk in: socialisme en democratie als een twee-eenheid. De nadruk is gelegd op de eis, waar het ons om te doen is. Wij vinden er ook aangegeven, dat wij de vervulling van deze eis vragen voor allen. Het is een algemeen maatschappelijk belang, dat de socialistische ordening van de maatschappij wordt verwezenlijkt. De maatschappij-critiek blijft intussen een belangrijk element vormen van ons socialistisch werken en ook dat is in het nieuwe program tot uitdrukking gebracht. Gewaagd wordt van het oorlogsgevaar, opgeroepen door het kapitalisme, van het verzet, dat door de kapitalistische ontwikkeling in de eerste plaats bij de arbeidersklasse wordt gewekt. Het is de S.D.A.P. in Nederland, die aan deze politieke strijd vorm en inhoud geeft.

Voor een politiek gezelschap als dit is het wellicht overbodig een toelichting te geven bij iedere alinea. Ik mag volstaan met een kort overzicht van de gedachtegang van het nieuwe program. Wij hebben dus eerst gehad in de eerste alinea de formulering van het einddoel. Daarop volgt onmiddellijk de beschrijving van de maatschappelijke ontwikkeling. Zo vindt men in de derde alinea de karakterisering van het kapitalisme en dat is er een in kritische zin. Men zal hebben opgemerkt, dat in deze alinea het beschrijvende element en het kritische

element dooreenlopen. Dat was in 1912 ook het geval. Laat ons niet vergeten, dat bij alle actuele vraagstukken de maatschappij-critiek een van de wezenlijkste elementen in onze sociaal-democratische actie blijft. Wij zullen moeten blijven aangeven, dat het kapitalisme onverengbaar is met de belangen van het gehele volk. Over het crisis-verschijnsel is afzonderlijk gesproken.

Paragraaf 5 bedoelt niet te geven een ontleding van het oorlogs-verschijnsel in de gehele geschiedenis. Daar wordt alleen over de oorlogen gesproken in verband met de critische beschrijving van het kapitalisme. Dan volgt onmiddellijk een zin over het politiek verzet door het kapitalisme opgeroepen, en de partij, die aan dit verzet vorm en inhoud geeft, is de S.D.A.P. Wij zeggen met grote stelligheid, dat het alleen de S.D.A.P. is, die aan het verzet van de arbeiders de nodige socialistische vorm geeft.

De paragrafen 8 en 9 geven enige trekken van verdere ontwikkeling van het kapitalisme. Steeds sterker vraagt het bedrijfsleven zelf om planmatige leiding. De beroemde vrije concurrentie is verdrongen uit de rol, die zij in een vroegere periode van het kapitalisme heeft vervuld. De heldenfiguur van den eenzamen ondernemer is een legende geworden van het kapitalisme. Hij is nog slechts te vinden op de redactie-bureau's van enkele liberale bladen, doch in het kapitalisme van 1937 is voor hem geen plaats meer. Nu in deze periode van het kapitalisme allen als verbruikers aan het kapitalisme onderworpen zijn, nu kleine bedrijven steeds meer afhankelijk worden van het grootkapitaal, breekt ook bij de middengroepen het anti-kapitalistisch verzet los. Daarop wijst paragraaf 10 en voor de verschillende groepen, waar het om gaat, werken de volgende paragrafen deze gedachten nader uit.

Paragraaf 14 vraagt, waar deze krachten ontstaan zijn. Dan blijkt, dat het verzet ontsprongen is uit dezelfde bron als het proletarisch verzet. Zo mogen wij concluderen: er is één tegenstelling, de tegenstelling tussen uitbuiters en uitgebuiten. Aan het gehele anti-kapitalistisch verzet, ook aan dat van de middengroepen, moet en kan de S.D.A.P. vorm en inhoud geven. Wat dat betekent vindt men in paragraaf 15 en 16 omschreven.

Wat betekent dat verzet? Aan de ene kant de onmiddellijke strijd in nauwe samenwerking met de vakbeweging tot behoud en verheffing van het levenspeil, de gewone reformistische actie, de oude strijd om de verdeling van de koek. Die strijd blijft actueel en nodig. Het is in deze crisisjaren zeer duidelijk gebleken, dat wij, partij en vakbeweging, op dit punt geen ogenblik mogen afdelen. De commissie heeft er aan gehecht dit reformistische element nog eens in het bijzonder te noemen als een onderdeel van de taak der partij. Anderzijds is meer dan ooit nodig de radicale actie tot vernieuwing van het maatschappelijk bestel. Dat is slechts te bereiken door volkomen vernieuwing van de economische grondslagen der maatschappij, door ordening, door socialisatie van de beschikkingsmacht, de socialisatie van de voornaamste voortbrengingsmiddelen. Paragraaf 17 stelt dan de onverbreekelijke samenhang van socialisme en democratie. Paragraaf 18 geeft uitdrukkelijk de gelijkberechtigtheid van alle staatsburgers, zonder onderscheid van ras en zonder achterstelling van de vrouw.

Paragraaf 19 stelt dan de staat aan de orde: voor de verwezenlijking van haar doeleinden heeft de sociaal-democratie de politieke macht nodig. Maar er wordt onmiddellijk aan toegevoegd, dat die verovering van de

macht zal en moet plaats vinden langs democratische weg. Daarna komen wij tot de algemene beginselen van de sociaal-democratische staatstheorie. Wij verwerpen de opvatting, dat de staat zich zoveel mogelijk moet onthouden van bemoeiing met het economische leven. Wij verwerpen de totale staat zowel als de standenstaat. Onze staat moet zijn een rechtsstaat, wiens taak het is het verwezenlijken en krachtig handhaven van het recht. In paragraaf 20 en 21 vindt men op grond van de door onze partij uitgebrachte rapporten, hoe met behulp van nieuwe organen de democratische staat sterk en tevens geschikt moet worden gemaakt voor zijn veel omvattende taak.

Dat in de ordening nooit mag worden geraakt aan de democratische vrijheden is nog eens uitdrukkelijk vastgesteld in paragraaf 22. Dit behoort tot ons democratisch beginsel en aanhangers van het kapitalisme, die het anders willen voorstellen en die zeggen, dat ordening leidt tot aantasting van de democratische vrijheden, kunnen eens en vooral weten, dat zij daarmee onwaarheid spreken. Tevens omschijft paragraaf 22 deze democratische vrijheden: vrijheid van godsdienst, van spreken, van drukpers, van vereniging en van vergadering. Van geen van deze vrijheden mag volgens sociaal-democratisch beginsel een haar worden gekrenkt.

Dan spreken paragrafen 23 en 24 over de plaats van de Nederlandse sociaal-democratie in de Nederlandse natie. Deze paragraaf stelt de zaak in agressieve vorm. Nemen wij onmiddellijk een term als „historische lotsgemeenschap”, dan geven wij direct onze eigen socialistische formulering. Spreken wij van de „beste” tradities, die in de Nederlandse geschiedenis zijn overgeleverd, dan zeggen wij opnieuw: wij zijn het vooral, die in Nederland deze tradities garanderen. Het is het kapitalisme, dat deze volkseenheid niet alleen verbroken heeft, maar nog steeds breekt. Pas de overwinning van de klasse-tegenstellingen in het socialisme zal de ware volkseenheid kunnen brengen. Wij vragen niet binnengelaten te worden. Wij zijn er! De arbeidersklasse heeft zichzelf in en door de strijd van de sociaal-democratie georganiseerd in sociale, economische, politieke en culturele zin en haar plaats veroverd, ondanks kapitalistische tegenstand, binnen de Nederlandse natie. Dat is een aanklacht tegen hen, die deze ontwikkeling hebben tegengehouden, die ons op losse gronden tot tweederangs-burgers hebben willen stempelen. Wij weten, dat het socialisme slechts op internationale grondslag zal worden voltooid, doch mochten er aanhangers van het kapitalisme zijn, die er zich over verheugen en zeggen, dat wij internationaal nog niet zo ver zijn en dat er dus voorlopig niets zal gebeuren, dan zouden zij zich vergissen. De nood duldt geen uitstel, onze wil om te handelen laat zich niet bedwingen, wij zullen ons werk beginnen binnen de nationale grenzen en wij zullen ervoor zorgen, dat onze actie en propaganda zo scherp mogelijk zijn. Daarmee doen wij niets af aan het internationale element in het socialistische beginsel. Wij zullen ons met stelligheid moeten weren tegen nationale overdrijving, tegen hoogmoed, dat wij ons volk beter zouden vinden dan een ander. Wij zullen ons blijven keren tegen de oorlogsgeest voor zover deze met nationalisme samenhangt. Wij blijven samenwerken met die partijen in andere landen, die hetzelfde doel nastreven.

Partijgenoten, het overzicht, dat ik u gaf, is zeer onvolledig geweest. De tijd was te kort om een volledig beeld te geven van het nieuwe ontwerp-beginselprogram. Het is nog te vroeg uitvoerig te spreken over de

amendementen. Namens het Partijbestuur moet ik u mededelen, dat er twee amendementen zijn, die wij gaarne overnemen. De zijn van Den Haag 3 en van Den Haag 10.

Zo gaat het echter niet door met de amendementen. Het is mogelijk en het gevaar is zelfs niet denkbeeldig, dat men met amendementen het stuk uit zijn verband haalt. De eenstemmigheid is verkregen op deze tekst. De programcommissie is nog eens bijeengekomen, toen in het discussie-orgaan vele partijgenoten hun meningen hadden uiteengezet. De commissie meende echter, dat zij het hierbij moest laten.

Ik vraag uw aandacht speciaal voor twee hoofdpunten. Ik heb gepoogd een overzicht te geven van de gedachtegang van het program. Wat het ontwerp biedt over de democratie is zeer belangrijk, omdat het in de grote strijd, die de wereld thans verscheurt, de S.D.A.P. haar plaats aanwijst. Vandaar de zekerheid, dat de persoonlijke vrijheid onverlet zal blijven. Vandaar onze duidelijke uitspraak over het democratisch karakter van de sociaal-democratie. De sociale organisatie van de arbeidersklasse, die wij willen brengen, zal in elk geval aan de menselijke persoonlijkheid meer vrijheid laten dan de sociale en economische afhankelijkheid, die de grote meerderheid van de bevolking thans heeft. Over de democratie is met de S.D.A.P. geen twijfel mogelijk. Wij zijn niet bereid één voet te wijken noch voor de nationaal-socialistische barbaren, noch voor het communistische evenbeeld. Het is reeds zo duidelijk gezegd op vorige congressen, dat van andere kant alleen kwaadwilligheid tot misverstand kan leiden. Doch ook naar binnen in de partij is geen verschil meer mogelijk over de bekendenis tot de democratie. Hamburger heeft in „De Sociaal-Democraat” geschreven: democratie en dictatuur zijn geen wezenlijke tegenstellingen. Als Hamburger zich daarbij beroept op Otto Bauer, dan moeten wij tot onze spijt zeggen: met alle respect voor Bauer, maar in vragen van democratische beginselen kan Otto Bauer onze gids niet zijn. Hamburger geeft in zijn artikel te verstaan, dat wellicht de proletarische dictatuur in de strijd voor het socialisme niet kan worden ontbeerd. Wij antwoorden onomwonden: dat wijzen wij af. Voor ons is de democratie doel, beginsel en wij zijn niet bereid, ook niet in de illusie, daarmee voor de toekomst ons beginsel te dienen, dat beginsel voor zóveel te verraden. De S.D.A.P. aanvaardt in haar geheel geen dictatuur, ook niet een heel klein pietsie, ook niet voor een tijdje, doch helemaal niet. Democratie en socialisme zijn dat twee beginselen, zoals men het wel eens voorgesteld heeft? Neen, er is een wezenlijk verband tussen deze twee beginselen, die in de diepste grond een eenheid vormen. En waarom? Als men bij de eerste zin, de vlag van dit program: de S.D.A.P. stelt zich ten doel de verwezenlijking van het democratisch socialisme, begint, dan spreekt men tegelijk uit de eerbied voor den menselijken persoon. En bij de democratie en bij het socialisme gaat het in laatste instantie om den mens. En democratie en socialisme rusten op de erkenning van de diepe onderlinge verbondenheid van de mensen. Ook al zou het mogelijk zijn een staatssocialistisch dwangstelsel te verwezenlijken, dan nog zou daarmee niet het geringste deel zijn verwezenlijkt van ons socialistisch ideaal. Wij veroordelen de dictatuur, omdat zij met haar onderdrukking den mens knauwt. Wij veroordelen het kapitalisme eveneens, omdat het den mens knauwt. Daarom zijn democratie en socialisme één. Wij veroordelen het kapitalisme. Onze afkeer van het kapitalisme is even diep geworteld als onze trouw aan de democratie.

En daarmee kom ik tot het tweede kernpunt: het anti-kapitalisme gericht op de opbouw van het socialisme. Daarin is sedert 1912 geen verandering gekomen. Een vergelijking met 1912 leert, dat het oordeel over het kapitalisme niet milder is geworden. Het heeft het daar ook niet naar gemaakt. Oorlog, werkloosheid, geestelijke ontreddeering, nood en bestaansonzekerheid en daarbij nog de zelfvoldaanheid van het kapitalisme zijn de bewijzen, dat het zo niet verder kan gaan. Ons anti-kapitalisme is in deze jaren feller, onverbiddelijker geworden. De strijd tegen het kapitalisme zal worden gevoerd tot het einde. Dit program bood ons de gelegenheid daarvan met kracht getuigenis af te leggen. Juist dit moet ons in staat stellen de leiding te nemen van het anti-kapitalistisch verzet over de gehele linie. Het program noemt in de eerste plaats het verzet van de arbeidersklasse, dat in zijn eerste periode reactionnair was en de machines aan stukken sloeg, totdat het zijn wereldhervormende kracht in het democratisch socialisme vond. Vervolgens noemt het program het verzet van de andere bevolkingsgroepen. Ook dat anti-kapitalistisch verzet was aanvankelijk spontaan, doch nutteloos en in sterke mate reactionnair. In de eerste periode van opkomst kan het een prooi worden voor de nationaal-socialisten. Ook dit verzet is nog niet bewust anti-kapitalistisch. Dit verzet is nog niet gericht en het moet nog worden gericht. Wij, de S.D.A.P., moeten het in Nederland richten en het een positieve vorm en constructieve inhoud geven door het in dienst te stellen van het democratisch socialisme.

Men heeft opgemerkt, dat in de loop der jaren de arbeidersklasse niet zo snel in aantal is toegenomen als vroeger verwacht werd. Dat is geen reden te wanhopen. Want naast dit verschijnsel doet zich een ander voor. Het anti-kapitalisme is ontwikkeld bij andere groepen. De arbeidersklasse zal de kerntroep blijven vormen, doch ongetwijfeld zullen de middengroepen dit leger moeten versterken. Daar alleen ligt de mogelijkheid van de S.D.A.P. voor uitbreiding van haar aanhang. Daar ligt het politiek perspectief, dat het nieuwe program biedt. Onze eerste taak is het grijpen en organiseren van de tot nieuw anti-kapitalistisch verzet gekomen bevolkingsgroepen. Wij moeten er ons op richten hen niet af te stoten, doch hen winnen, opdat wij samen het kapitalisme kunnen overwinnen. Wij moeten bedenken, dat deze groepen van ons vragen niet alleen bepaalde hervormingen, doch vooral een radicaal anti-kapitalisme. Wij geven natuurlijk toe, dat er binnen deze anti-kapitalistische massa belangentegenstellingen bestaan, doch die moeten door het wijdere en meer gezamenlijke belang terzijde worden gesteld. Allen, die tot deze anti-kapitalistische massa behoren, leven onder de economische druk van de kleine groep bezitters van de productiemiddelen. Zij staan onder druk. In een principieel en radicaal anti-kapitalisme worden de tegenstellingen tussen deze groepen opgelost door de strijd voor een ander stelsel, voor het democratisch socialisme. En daarbij lette men op dit: meer en meer breekt het inzicht door, dat het kapitalisme in wezen immoreel is en zedelijk veroordeeld, omdat het de zelfzucht heeft gesteld als richtsnoer. Ook daarin ligt een kracht, die kan bijdragen tot eenheid van de anti-kapitalistische volksbeweging. De mensen zijn te goed voor een maatschappij, die alle zedelijke overwegingen offert aan de winst. Al die zich hiervan bewust worden, zij allen zijn geschikt voor deelneming aan de actie voor de socialistische samenleving.

Ik stel nogmaals de vraag: wat is er met de herziening van het

program in dit congres van 1937 aan de hand? Er heeft zich — wij zeggen het ronduit — in de sociaal-democratie een groeiproces voltrokken. Wij hebben geen reden dat te ontkennen. Het is zaak, dat men ook buiten onze rijen de zin van deze ontwikkeling goed begrijpt. Wij hebben afscheid genomen van het optreden, dat ons de weg verspert naar andere bevolkingsgroepen. Doch laat men zich niet vergissen! Juist met behulp van deze groepen zal onze strijd tegen het kapitalisme des te doeltreffender zijn. Wij hebben ingezien, dat wij ons moeten stellen op de plaats, die wij onszelf in het Nederlandse volk hebben veroverd. Doch laat men zich niet vergissen! Al het spreken over nationale eenheid verliest zijn diepe zin, zolang niet door het overwinnen van de kapitalistische tegenstellingen Nederland wordt een tehuis voor al zijn inwoners. Wij hebben in de crisisjaren onze sociale en economische beginselen opgebouwd. Wij hebben niet alleen op de arbeiders gelet, doch hebben ook gebracht „ons plan voor het volk”. Doch laat men zich niet vergissen! Dat betekent niet, dat wij neiging zouden gevoelen ons met de bestaande maatschappij-inrichtingen te willen verzoenen. Wij zullen met versterkte macht dit kapitalisme bestrijden. Wij zijn vastbesloten dit brede anti-kapitalisme te leiden naar de vernietiging van dit onmogelijke kapitalistische stelsel. Wij bouwden ons een bredere stelling. Het is een aanvalsstelling. Wie in Nederland gesteld is op het behoud van het kapitalisme heeft niet de minste reden zich over de vernieuwing van denkbeelden in de S.D.A.P. te verheugen. Onze trouw aan de democratie en ons onverbiddelijk anti-kapitalisme grijpen nauw ineen en zijn onafscheidelijk.

Hiermee heb ik u voorgelegd het program, dat mag worden genoemd: het levende geweten van de partij. Wij zijn geen secte meer. Wij hebben een eigen taak in het land te vervullen. Er is nood in de gezinnen. Er is gebrek ook voor de anderen. Er is bestaansonzekerheid voor bijna allen. Er is angst voor de toekomst. Er is armoede, omdat welvaart ontbreekt. Er is armoede ook in de diepere zin van het woord. Is het dan niet begrijpelijk, dat velen tot wanhoopsdaden dreigen te vervallen, dat men alle geloof in de mensen verliest? Er is alle reden om in de wisseling van onze donkere dagen deze vraag te stellen. Wij antwoorden, de S.D.A.P. antwoordt: neen, zo is het niet! Het kan anders in deze wereld en dus zal het anders worden! Wij hebben de mogelijkheden onderzocht en leggen u ons beginselprogram voor. Met jonge kracht klinkt door het land de oude wekroep van de sociaal-democratie. Wij zeggen: er is uitkomst, hoe zwaar de druk van deze dagen ook moge zijn. Dat is het democratisch socialisme. Wij roepen u op, volk van Nederland, om met ons de zedelijke strijd te voeren, die de mensheid zal brengen: welvaart, vrijheid en vrede (*Langdurig applaus*).

VORRINK: Wij zijn thans toe aan de bespreking van de amendementen. Ik zeg Wiardi Beckman dank voor zijn uitstekende toelichting en ik mag er aan toevoegen, dat ik de gehele commissie dank zeg voor het werk, dat zij in het belang van de partij heeft verricht.

Ik heb echter tevoren nog een mededeling over de uitslag van de stemming voor het hoofdredacteurschap van de „Sociaal-Democraat”. Uitgebracht zijn 1.918 geldige stemmen, waarvan 3 blanco en 28 van onwaarde. Daarvan verkregen v. d. Kieft 640 stemmen, Boekman 1.278 stemmen. Boekman is dus herkozen als hoofdredacteur van de „Sociaal Democraat”.

Van Den Haag 10 is bericht ontvangen, dat zij het amendement handhaaft. Zij zal het echter niet toelichten of verdedigen. Beckman heeft

reeds medegedeeld, dat het partijbestuur het overneemt. De amendementen van Den Haag 10 op al. 23 en 26 zijn door Den Haag ingetrokken. Het woord is thans aan Eenstroom.

EENSTROOM (Den Haag X): Beckman heeft gezegd: democratie en socialisme, zijn dat eigenlijk wel twee afzonderlijke beginselen? Beide hebben in laatste instantie ten doel de vrije ontwikkeling van de menselijke persoon eerst goed mogelijk te maken. Socialisatie is middel, de mens doel. Ik heb dat met buitengewoon veel genoegen gehoord. Ik begin mij nu eerst recht thuis te gevoelen in de S.D.A.P. Doch het lijkt mij minder juist te zeggen: voor ons is de democratie een beginsel. Juister is het te spreken van het beginsel.

HAMBURGER (Dordrecht): Zij, die mij niet kennen, zouden uit de woorden van Beckman de indruk hebben kunnen krijgen, dat ik iemand ben, die tot de weinige dictatuur-aanbidders in onze partij behoort. Wat dat betreft is hier een groot misverstand. Zolang ik lid van de partij ben, heb ik met de grootste nadruk de democratie in onze partij als het belangrijkste beschouwd van onze politieke strijd.

Wat nu mijn opmerkingen in de „Sociaal-Democraat” betreft: om te beginnen heb ik mij niet beroepen en zeker niet op de wijze, zoals Beckman dat voorstelt, op Otto Bauer. Ik heb mij beroepen op prof. Bongers en doen uitkomen, dat volgens Bongers de tegenstelling democratie-dictatuur een onlogische tegenstelling is, die verwarring kan wekken. Mijn bezwaar tegen de tegenstelling democratie-dictatuur is, dat men nagelaten heeft duidelijk te maken, wat men onder dictatuur verstaat. Wat dat betreft bestaan er de grootst mogelijke tegenstellingen, meningsverschillen en onvoldoende begripsbepalingen. Door Bauer wordt ook de burgerlijke democratie beschouwd als een dictatoriale regeringsvorm, zolang de klasstegenstellingen bestaan. Als men het daar niet mee eens is, dan moet men het zeggen. Dat is niet gebeurd. Otto Bauer spreekt voor de West-Europese landen van de mogelijkheid en de waarschijnlijkheid, dat de overgangsvorm van kapitalisme naar socialisme, die volgens hem ook een dictatuur ten gevolge zal moeten hebben, zal moeten geschieden onder democratische vorm en dat deze gedachte niet principieel in strijd is met de democratische opvatting, zoals wij die huldigen. Dat is ook gebleken uit de bekende rede van prof. v. d. Bergh, waarin ook deze de dictatuur op grond van bescherming van de democratie als mogelijk acht.

Mevr. De CLER (Leiden): Onze afdeling is van mening, dat het amendement van Leiden na alinea 19 op zijn plaats is. Onze socialistische beweging wordt vaak door onze tegenstanders beoordeeld naar het leven en de levenshouding van onze vooraanstaande personen. Wij hebben steeds gepropageerd, dat het socialisme niet alleen naar stoffelijke verbeteringen streeft voor de grote massa, doch ook op zedelijk en cultureel gebied werkt. In onze eigen omgeving verwacht men van ons, dat wij zoveel mogelijk onze socialistische overtuiging uitdragen.

SWATERS (Gorinchem): Ik wil onmiddellijk zeggen, dat ik de voordracht van Wiardi Beckman een heldere uiteenzetting vind van ons mooie doel en menige partijgenoot hier zal er goed aan doen zich daar van goed doordrongen te voelen. Ik ben blij, dat deze veranderingen in ons program zijn aangebracht. Men zal zich herinneren, dat ik reeds voor 15, misschien voor 20 jaar op onze congressen, waar ik was, gesproken heb over die derde groep van de bevolking, die wij noemen de kleine handeldrijvende middenstand en dat er toen nog wel eens om

gelachen werd! Heus, er is om gelachen! Onze partij is in dat opzicht voor een deel tekort geschoten en ik durf dat ronduit bekennen. Er is te veel de nadruk gelegd op de twee groepen. Men heeft de millioenen-massa tussen de twee klemmen, tussen het grootkapitaal en de koopkracht van het proletariaat, te veel aan zichzelf overgelaten, ook al, omdat zijzelf zo stom en zo kortzichtig was. Zij is niet vatbaar voor redenering. Dat is zo. Of wil men ontkennen, dat er geen honderduizenden arbeiders zijn geweest, die tien of twintig jaar nodig hadden om te begrijpen, waar zij thuis hoorden? En ook tegen hen hebben wij gezegd: organiseert u. Anders liepen er nog meer ongeorganiseerde klaplopers langs de straten! (*Gelach*).

VORRINK: Ik begrijp die eigenaardige bewogenheid niet, wanneer Swaters aan het woord is!

SWATERS: Die bewogenheid is ook helemaal niet nodig! Het is best mogelijk, dat er toch nog wel wat leerzaams zit in wat ik zeg, voor iemand hier of daar. Dat stel ik mij nog wel voor!

Is er bij de middenstand nu verzet? Ik geloof dat voor die grote middenstof nog niet. Wanneer een groep arbeiders zich tekort voelt gedaan, dan kunnen zij elkaar in een grootbedrijf tenminste nog vinden, hoe verdeeld zij ook zijn. Zij hebben groepsegoïsme. Maar wanneer er aan de andere kant een groep middenstanders is, die dat ook probeert door landbouwtentoonstellingen, winkelweken en zo voort, dan staan zij tegenover elkaar als egoïsten. Het is meer een verzet tegen de slechte toestand, waarin zijzelf verkeren. Maar dat is nog heel wat anders dan verzet tegen de maatschappelijke ordening, waarin zij leven.

Er leeft bij die mensen een grote tegenzin tegen ons op het gebied van de coöperatie. Ik zou willen zeggen tot de leidende instanties van onze beweging: tracht te zoeken met de Kamerfractie naar de middelen, om ook op dat terrein te komen tot samenwerking van alle krachten.

LOPES DIAS (Hilversum): In tegenstelling tot Eenstroom uit Den Haag, die gezegd heeft, dat hij zich nu pas lekker in de partij gaat voelen, wil ik wel zeggen, dat ik mij sedert dertig jaar uitstekend in de partij thuis heb gevoeld. Onze strijd tegen het kapitalisme is onverzwakt voortgezet.

Op al. 17 hebben wij een amendement: op staatkundig gebied erkent zij enz. Wij zijn van mening, dat in het beginselprogram ook onze inzichten inzake de staatsvorm moeten worden neergelegd. Bij het debat van gisteren is gebleken, dat wij zijn een republikeinse partij, zo nuchter, dat wij van oordeel zijn, dat wij weten: zolang die vorm niet door de meerderheid wordt begeerd, moeten wij de tegenwoordige staatsvorm aanvaarden. Tussen twee haakjes wil ik wel zeggen, dat ik het niet geheel eens ben met Albarda, dat alles wat aan het ambt verbonden is ook moet worden voldaan. Mijn verplichtingen tegenover het staatshoofd wil ik vervullen, maar dat legt niet op mij de plicht om deel te nemen aan alle feesten voor het staatshoofd.

VORRINK: Dat is buiten de discussie!

LOPES DIAS: Ik heb gezegd, dat ik mij een uitstapje wilde veroorloven. Men is bezig een andere vorm aan de monarchie te geven. Als deze stroming invloed zou winnen en grote invloed en als dus de staatsvorm een andere betekenis zou krijgen, dan zal de republikeinse staatsvorm meer naar de voorgrond moeten worden geschoven en dan zal de strijd voor de republiek worden opgedrongen. Daarom willen wij de toevoeging, dat wij de constitutionele monarchie erkennen, zoals deze thans in de

Grondwet is verankerd en zolang het staatshoofd deze Grondwet eerbiedigt.

Ons bezwaar tegen alinea 3 is, dat daarin niet wordt uitgesproken, wat tot dusver steeds in onze partij opgeld deed, n.l., dat wij hebben te aanvaarden de klassenstrijd.

Tenslotte hebben wij een amendement op paragrafen 23 en 24, waarin wij voorstellen deze beide alinea's tot een geheel samen te voegen. Wij zijn van oordeel, dat daardoor ons doel sterker naar voren komt. Het amendement spreekt voor zichzelf.

MANSHOLT (Haren): De afdeling Haren heeft een paar kleine amendementen op het ontwerp-beginselprogram, dat overigens onze volle bewondering heeft vanwege zijn logische bouw. Wij zouden in alinea 13 de woorden „kleine boeren en tuinders” vervangen willen zien door „niet-kapitaalcrachtige boeren”. Wij moeten al. 13 lezen in verband met al. 12, waarin gesproken wordt over de druk, die verschillende groepen van onze bevolking ondervinden van het kapitalisme. In deze gedachten-gang is beter te spreken van „niet-kapitaalcrachtige boeren”, want de druk voelen niet alleen de kleine boeren en tuinders, doch evenzeer de grote boeren, voor zover zij het grootste deel van de opbrengst van hun bedrijf moeten afstaan aan hypotheekbanken of grondeigenaar.

In al. 21 laatste zin voorstel 1 wordt gezegd, dat het centrale gezag, onder welks controle de nieuwe organen zullen staan, op zijn beurt verantwoordelijk is aan de op grondslag van het algemeen kiesrecht gekozen volksvertegenwoordiging. Afgezien er van, dat de uitdrukking „verantwoordelijk is aan” mij taalkundig minder juist voorkomt, is de afdeling Haren van mening, dat de verhouding centraal orgaan — volksvertegenwoordiging beter getekend zal zijn door te spreken van richtlijnen, aangegeven door de volksvertegenwoordiging, aan welke richtlijnen het centrale gezag zich zal hebben te houden. De instelling van nieuwe organen zal niet tengevolge mogen hebben, dat de invloed van de volksvertegenwoordiging meer dan beslist nodig wordt beknot.

WASLANDER (Utrecht): Ik heb behoefte een opmerking te maken over de alinea's 23 en 24 van het ontwerp-beginselprogram. Het wil mij voorkomen, dat deze beide alinea's van het ontwerp-beginselprogram uitgaan van een onjuiste gedachte. Ik heb uit de mond van Wiardi Beckman een zin gehoord, die ongeveer zo luidde, dat deze alinea's een aanklacht inhouden tegen hen, die ons op de tweede plaats zouden willen stellen, en dat wij niet een plaats opeisen, doch dat wij er al zijn. Ik geloof, dat er in zekere zin een tegenstelling tussen deze twee uitlatingen bestaat. Als wij er al zijn, dan behoeven wij niet te zeggen met een tweede plaats geen genoegen te zullen nemen. Er is in ons volk een besef van saamhorigheid. Wij hebben echter deel gekregen aan de Nederlandse natie niet *door* ons optreden als politieke partij ter verkrijging van sociale wetgeving, maar *ondanks* deze strijd.

RUITENBERG (Surhuisterveen): De structuur van mijn afdeling is niet van dien aard, dat wij ons menen te mogen veroorloven amendementen in te dienen op het ontwerp-beginselprogram. Ik wil echter niets anders doen dan twee vragen stellen aan den inleider en via hem aan de commissie. Daar is in de eerste plaats deze opmerking, dat in het algemeen het program uitmunt door zakelijke woorden, echter op één uitzondering na, n.l. daar, waar het woord uitbuiting is gebruikt. Ik heb tegen dat woord in historisch verband geen bezwaar. Ik geloof, dat het marxistisch gezien geheel juist is om de verhouding tussen winstobject

en winstmaker aldus te karakteriseren. Doch als wij nu een program opstellen, dan hebben wij er rekening mede te houden, dat het naar de buitenwereld moet spreken, en dat het in bewoordingen moet zijn gesteld, die niet beladen zijn met ressentimenten. Ik meen, dat dit met het woord uitbuiting wel het geval is. Het program beschrijft en constateert, doch het woord uitbuiting komt dan ineens als een vlammend woord, hetwelk in een rustig betoog niet past.

De tweede vraag: Ik ben dankbaarheid verschuldigd aan de programma-commissie, omdat zij het schema van onderbouw en van bovenbouw uit de marxistische wijsbegeerte heeft losgelaten. Doch nu stel ik deze vraag. Het socialisme is typisch economisch georiënteerd, doch met het naar binnen halen van de democratie heeft men een element binnengesmokkeld van geloofsbelijdenis. Het woord democratie is een bepaald soort geloof. Wanneer ik lees, dat wij strijden voor gerechtigheid, dan moet er een heenwijzing zijn, dat dit woord niet uit de lucht is komen vallen. Wanneer er staat: eerbied voor de menselijke persoon, dan is dat een begrip uit de Griekse denkwereld. Mijn vraag is deze: waarom wordt hier wel genoemd het uitvloeisel van de beste Nederlandse traditie, die via de verlichting tot ons is gekomen en niet de doorwerking van de Nederlandse traditie, die samenhangt met de christelijke denkwereld? Dat wil niet zeggen, dat wij met het historische ook nog het christelijke willen hebben en dus christelijk-historisch willen worden (*Gelach*), ofschoon wij er toch niet zo neusophalend tegenover staan als wel eens het geval is geweest.

JANSEN—STEENBERG (Den Haag V): Wij staan op het standpunt, dat de geestelijke vrijheid een niet zo grote traditie is van het Nederlandse volk. Een afgevaardigde uit Limburg heeft in dit congres gesproken over de vervolgingen vanwege de staatsmijnen in Limburg en ook Albarda heeft daarover het zijne gezegd bij de defensie. Dan hebben wij ook bezwaar, dat de internationale gedachte in dit beginselprogram op de achtergrond is geschoven. Wij beginnen te spreken over natie en volk en nemen pas daarna op een zin over de internationale gedachte. Daarom hebben wij een amendement ingediend en zouden gaarne zien, dat dit door het congres werd overgenomen.

BOS (Koog-Zaandijk): Ik heb met grote waardering naar Wiardi Beckman geluisterd, maar ik ben het op een bepaald deel niet met hem eens, nl. in dat deel, waar hij het heeft over democratie en dictatuur. Hij heeft de dictatuur zo onvoorwaardelijk afgewezen, dat ik daarmee niet accoord kan gaan. Ofschoon overtuigd democraat, meen ik toch, dat de omstandigheden zo kunnen lopen, dat ook sociaal-democraten tijdelijk een dictatuur moeten aanvaarden. Laat mij dit bij voorbaat zeggen, dat ik het stelstel van dictatuur even afschuwelijk vind als de inleider, zo afschuwelijk, dat ik het leven onder een blijvende dictatuur met geen uitzicht er weer onder uit te komen, van geen waarde vind. Maar toch kan ik mij voorstellen, dat de loop der omstandigheden zo is, dat wij, sociaal-democraten, toch een tijdelijke dictatuur moeten aanvaarden. Ik wil daarbij wijzen op Spanje. Wanneer, wat wij vurig hopen, onze partijgenoten daar winnen, dan kan ik mij onmogelijk voorstellen, dat men daar direct tot de volkomen democratie zal terugkeren. Dan zal daar komen een tijdelijke periode van proletarische dictatuur. Hetzelfde stel ik mij voor als het mocht gelukken in Duitsland en Oostenrijk het fascistische juk af te werpen. Moeten wij dan tegen onze eigen mensen in Duitsland zeggen: nu zijt gij geen goede sociaal-democraten meer? Wanneer ik,

wat ik niet hoop, in Nederland ooit zou moeten kiezen, dan is de keus voor mij helemaal niet moeilijk. De fascistische dictatuur zal de democratie voor altijd buiten sluiten. De proletarische dictatuur zal naar de democratie terugkeren, zo gauw als het zonder levensgevaar voor de geestelijke vrijheid kan.

VORRINK: Er is een telefoongesprek voor Smit! Wie Smit heet ga naar de telefoon. Het woord is aan De Boer.

DE BOER (Drachten): Wij zouden gaarne het amendement-Van Haren willen ondersteunen om de woorden „kleine boeren” te vervangen door „niet kapitaalkrachtige boeren”. Nu ons plan van de arbeid zich ook tot de boeren wendt, moeten wij in de aanwijzing van die groep zo duidelijk mogelijk zijn. Wij maken ons geen illusie, dat de grote herenboeren in Groningen onder de invloed van onze beweging zullen komen, doch tussen die groep en de kleine boeren ligt een grote groep van landbouwers en boeren, die wel degelijk ook door ons moeten worden gewonnen, die ook ten opzichte van ons plan van de arbeid wel degelijk belangen hebben en het is daarom, dat wij het voorstel nog eens extra willen ondersteunen. Wij hopen, dat het partijbestuur het zal willen overnemen.

Mevr. v. d. GOES VAN NATERS: Wij betreuren dat er inzake de gelijke rechten ook nog een passage is opgenomen over het ras. Wij menen, dat dit te veel eer is aan een theorie, die als een wetenschappelijke enormiteit moet worden beschouwd. In Nederland is er geen sprake van, dat een gezond denkend mens zulk een theorie zal aanvaarden. Wij kunnen dit overlaten aan onze Duitse burens of aan de zogenaamde Auslanndeutsche.

VORRINK: Het woord is thans aan Wiardi Beckman voor de beantwoording der sprekers.

WIARDI BECKMAN: Ik sta voor de moeilijke taak te voldoen aan de aandrang van den voorzitter om kort te zijn en tegelijk recht te doen wedervaren aan de sprekers. Wij zijn dankbaar voor de wijze, waarop zij hun aanmerkingen hebben gemaakt.

Namens het partijbestuur kan ik mededelen, dat Mansholt-Haren en De Boer-Drachten ons hebben overtuigd. De woorden „kleine boeren” zullen worden vervangen door „niet-kapitaalkrachtige boeren”.

Eenstream wil „een beginsel” zien vervangen door „het beginsel”. Als wij echter lezen „het beginsel”, dan kan dat naar twee richtingen verwarrend klinken. Het zou exclusief kunnen schijnen, het zou de schijn kunnen wekken, dat wij het socialisme naar achteren hielden en alleen het democratisch beginsel naar voren wilden halen. Ik moet dit voorstel dus ontraden.

In de tweede plaats een woord over de speech van Hamburger. Uit hetgeen Hamburger heeft gezegd is gebleken, dat er in de grond van de zaak geen misverstand meer kan bestaan. Ik kan in dit verband enkele woorden zeggen tot Bos van Koog-Zaandijk. Hij is in zijn gevoel en overtuiging evenzeer anti-dictatuur als wie ook en positief democraat. Hij heeft echter een aantal mogelijkheden gegeven, die toch wel zeer veel in de lucht hangen en die, naarmate wij er ons in zouden gaan verdiepen, bedenkelijke gevolgen zouden kunnen hebben, wat Bos toch ook niet wil. Wij hebben het hier over het Nederlandse standpunt over democratie en dictatuur, wij hebben het over ons land en over Nederlandse verhoudingen. Als hij vraagt: hoe zal het in Nederland gaan, dan kan ik slechts antwoorden, dat de vraag, of in Nederland het politiek perspectief zich zal voltrekken langs zuiver democratische weg, mede van onze zelfbeheersing zal afhangen.

En daarmee kom ik terug op Hamburger. Hij heeft ten onrechte gezegd, dat v. d. Bergh in zijn rede enige dictatoriale maatregelen zou hebben aanbevolen. Nu zou ik zowel tot Bos als tot Hamburger willen zeggen: verwar niet de noodzakelijkheid van een krachtig gezag, dat bijzondere volmachten zou moeten krijgen voor een beperkte tijd, met een dictatuur. Dat heeft er niets mee te maken. Bonger heeft zich in zijn boek over de democratie in dien zin over de dictatuur uitgelaten, dat deze aanvankelijk geheel iets anders was dan wat men er tegenwoordig onder verstaat. De dictatuur is heden ten dage de staatsvorm van de autocratie. Vroeger, in de Romeinse tijd, was een dictator iemand, die voor een bepaalde tijd volmachten had en deze later weer teruggaf. Ten hoogste een dictator voor zes maanden. Ook Roosevelt is zulk een dictator in de oude zin van het woord. Wij hebben hier echter de term dictatuur gebruikt in de zin van het moderne spraakgebruik: de autoritaire regeringsvorm, de vernietiging van de geestelijke vrijheid.

Swaters heeft gelijk als hij zegt, dat ook al vroeger is gepleit voor de handeldrijvende middenstand. Toch komt het antikapitalistisch verzet bij deze klasse, juist nu, hoe langer hoe meer boven en Swaters zal zich herinneren, dat ik juist in dit verband heb gezegd: wij hebben tot taak dat anti-kapitalistisch verzet bewust te maken en het te richten.

Ruitenbergh heeft geïnformeerd naar de zin van de termen: uitbuiters en uitgebuiten. Ik meen, dat ik wel degelijk een toelichting van deze termen heb gegeven. Ik herhaal, dat wij onder de uitgebuiten verstaan zij allen, arbeiders en de brede massa van de middengroepen, die een onevenredig groot deel van hun arbeid aan de eigenaars van de productiemiddelen moeten afstaan. Dat er allerlei associaties mee verbonden zijn geven wij toe. Er staan ook nog wel andere vlammeende woorden in het program. Het woord is echter zeer nauwkeurig overwogen en daarop hebben wij ons eenstemmig verenigd. Hij heeft ook gesproken over het binnen halen van de democratie. Deze democratie is echter niet naar binnen gehaald. Er ligt een zakelijke eenheid tussen het beginsel van de democratie en het beginsel van het socialisme. Hij heeft gevraagd, waarom wij dan niet genoemd hebben het verband tussen democratie en christelijke krachten. Wij hadden op dat punt verschillende krachten kunnen noemen. Wij hebben het niet gedaan. Wij hebben hier te spreken over het politieke beginsel van onze partij en het is niet toevallig geweest, dat ik in het begin zo nadrukkelijk heb gezegd: het gaat om een politiek beginselprogram.

Er zijn amendementen, die niet zijn verdedigd. Er is in de eerste plaats een amendement van Wormerveer.....

VORRINK: Dat is ingetrokken!

BECKMAN: Kan ik hetzelfde zeggen van Maastricht?

VORRINK: Helaas niet!

STEM UIT HET CONGRES: Geef ze een kans!

BECKMAN: Wij bedoelen hetzelfde. Maastricht wil spreken van productie- en distributiekrachten in plaats van productiekrachten. Ik geloof, dat dit een technische wijziging is, die men niet moet aanbrengen.

De woorden van gelijkgerechtigheid der staatsburgers, ongeacht sexe en ras, moet men laten staan. Mevr. v. d. Goes van Naters zou het woord ras willen laten vervallen. Laat ons dit woord er echter niet uitlaten. De tijd kan komen, dat dit vraagstuk weer geheel uit de politieke lucht ver-

dwenen zal zijn, maar op het ogenblik is het er nog. Ook voor Indië heeft het zijn grote waarde!

Mevr. de Cler uit Leiden heeft een warm betoog gehouden over de betekenis van de levenshouding van de sociaal-democraten voor de kracht onzer beweging. Wij onderschrijven, wat zij daarover heeft gezegd. Dat de persoonlijke levenshouding van betekenis is, wordt door niemand onzer ontkend. Doch wij zijn er van overtuigd, dat deze zaak niet thuis behoort in het beginselprogram. Laten wij niet het gevaar binnenhalen van ketterjagerij.

Lopes Dias heeft drie amendementen verdedigd. Hij stelde voor aan alinea drie van voorstel één toe te voegen de zin: twee klassen staan aldus in duurzame belangentegenstelling tegenover elkaar. Die zin zou er slaan als een tang op een varken. Hij wil de klassenstrijd stellen achter alinea drie, doch in deze paragraaf kan het niet staan. Men maakt er dan iets gek van. Het is bovendien ook niet nodig. Het tweede amendement betreft de kwestie van de republiek of het koningschap. Ik geloof niet, dat het daar goed zou staan. Het zou ook nauwelijks passen bij een van de volgende alinea's. Het zou uit de lijn vallen. Doch daarover zouden wij nog kunnen heenstappen als het nodig was dit in het program op te nemen. Ik had gisteren het idee, toen Albarda heel nuchter en precies over deze zaak sprak, dat toen ook dit amendement van de baan was. Het congres was van mening, dat wij geen uitspraak moesten doen en als wij nu deze zin in het beginselprogram opnemen, dan wordt het toch een uitspraak.

Dan is er nog een amendement over de plaats in de natie. Wij weten van elkaar, wat wij willen en wat wij niet willen. De beste Nederlandse traditie van vrijheid en verdraagzaamheid, die hun voltooiing hebben gevonden in de democratie —, het zijn die tradities, waarvoor in Oostenrijk onze vrienden hebben gestreden en waarvoor onze vrienden in Spanje nog strijden. Wij mogen er trots op zijn, dat wij die tradities mogen stellen en verdedigen. Het is een misverstand te menen, dat de internationale gedachte op de achtergrond is gekomen.

Waslander heeft erkend, dat wij deel hebben aan de nationale gedachte en hij erkent, dat dit deel van het program agressief is gesteld. Hij onderscheidt deze tegenstelling, n.l. dat wij dat besef zouden moeten zien als staande los van onze strijd en dat wij met onze grote actie, die de Nederlandse arbeiders tot een wezenlijk deel van de natie heeft gemaakt, zouden zijn ingegaan tegen het nationaal saamhorigheidsgevoel. Neen, Waslander, niet ondanks, doch dank zij! Als gij spreekt van ondanks die strijd, dan is dat een opvatting van onze tegenstanders!

Ten slotte nog een laatste halve minuut voor gezamenlijk vermaak. Het „Liberale Weekblad” schreef een tiental dagen geleden, dat Nederland wachtte op een daad van politieke eerlijkheid, n.l. dat de S.D.A.P. in twee stukken uiteen zou vallen. Thans hebben de besprekingen over dit beginsel-program aangetoond, dat wij gezamenlijk aan het einde van deze morgen daar hartelijk over kunnen lachen. (*Applaus.*)

Hierna volgen de stemmingen.

De amendementen van Wormerveer op alinea 1 en 3 worden ingetrokken.

Amendement Hilversum, alinea 3, wordt verworpen.

Amendement Den Haag III, alinea 12, wordt met algemene stemmen aangenomen.

Amendement Haren, alinea 13, wordt met 1 stem tegen aangenomen.

Amendement Maastricht, alinea 16, wordt met 4 stemmen voor verworpen.

Amendement Wormerveer, alinea 16, is vervallen.

Amendement Hilversum, alinea 17, wordt met 6 stemmen voor verworpen.

Amendement Amersfoort, alinea 18, wordt met 4 stemmen voor verworpen.

Amendement Den Haag X, alinea 18, wordt aangenomen.

Amendement Leiden, alinea 19, wordt met 18 stemmen voor verworpen.

Amendement Haren, alinea 21, wordt met 27 stemmen voor verworpen.

Amendementen Hilversum, alinea's 23 en 24, worden ingetrokken.

Amendementen Den Haag V, alinea's 23 en 24, worden ingetrokken.

Amendement Den Haag X, alinea 23, wordt ingetrokken.

Amendement Den Haag X, alinea 26, wordt ingetrokken.

In stemming gebracht wordt het gehele ontwerp beginselprogramma met algemene stemmen aangenomen.

VORRINK: Het ligt in onze bedoeling, dat de beweging in klein gezelschap in de eerste dagen van April van Ankersmit afscheid zal nemen. Doch dat kan niet betekenen, dat ons congres Ankersmit niets zou hebben te zeggen. Het congres heeft hem telkenjare herkozen tot politiek hoofdredacteur. Het congres zou zeker terecht ernstige aanmerking moeten maken op de leiding, indien deze het congres niet in de gelegenheid stelde voor zichzelf uit te spreken, wat het voor Ankersmit voelt.

Wat wij voor Ankersmit voelen kan niet beter tot uitdrukking worden gebracht dan in het kleine ingezonden stukje van iemand, die zich met drie letters H. J. W. noemt en zich aankondigt als een eenvoudige arbeider, die in de lange jaren door Ankersmit's artikelen politiek is geschoold geworden. Als wij gisteren en heden telkens opnieuw hebben verwezen naar het werk van geestelijke verheffing in de S.D.A.P., dan moeten wij wijzen op dezen man, die vanaf het eerste begin van de sociaal-democratische beweging in Nederland de werkelijke scholer is geweest van de brede massa. Dat is een grote taak, waarvoor ieder onzer op zijn plaats staat. Een van die besten is Ankersmit geweest. Hij is het geweest op een plaats, die eist een grote mate van slagvaardigheid. Het is niet zo moeilijk, als men een zekere aanleg daarvoor bezit, in de studeerkamer te antwoorden op alle aanvallen onzer tegenstanders. Veel moeilijker is het een onmiddellijk antwoord te geven op dat, wat de tegenstander zegt. Dat is de grote taak van den journalist, die nooit eens een maand in retraite kan gaan.

Ankersmit heeft ons geleerd de dingen scherp te zien. Hij is degene geweest, die in de loop der jaren met onbezweken trouw de partij heeft gediend. De jaren, die hij heeft meegemaakt, het waren bewogen jaren, waarin de partij bloot stond aan felle en vijandige aanvallen, die moesten worden beantwoord. Hij heeft dat gedaan met een rust en een evenwichtigheid, die slechts geboren kunnen worden uit een vaste overtuiging, die het kompas is in de stormen van de tijd. Daarom is het, dat wij als congres ons verbonden voelen met Ankersmit door gevoelens van grote dankbaarheid. Het is ook daarom, dat wij tot Ankersmit zeggen: als wij van u afscheid nemen, dan niet met weemoedige sentimenten. Gij hebt medegewerkt aan een besluit, dat in de partij zegt: ruim baan voor de jongeren! Wij, als partij, delen in de vreugde van Ankersmit, dat in

de jaren onder hem een jonge man in de beweging is getreden, bereid om de voetsporen van Ankersmit te volgen.

Ankersmit, dank voor het ontzaggelijke en onvergankelijke, wat ge ons hebt geleerd. Dank ook voor het moedige besluit om plaats te maken voor een jongere, die met je verbonden blijft en die ook niet zal aarzelen in de komende jaren om je raad en bijstand te vragen.

Wiardi Beckman, ik verheug mij er over, dat je deze plaats in het hoofd van de krant bent gaan innemen, dat je leiding zult gaan geven aan de politieke scholing van de arbeidersklasse. Ik ben gelukkig en blij, dat je deze plaats gaat innemen en dat je je kennis in dienst zult stellen van de partij.

Er is mij tenslotte gevraagd om een onzer uit het congres het woord te verlenen. Het woord is aan Ed. Polak.

ED. POLAK: Het congres heeft mij, als voorzitter van de grootste partij-organisatie, naar dit podium gestuurd om het nog eens uit te spreken, dat het bericht van het heengaan van Ankersmit een zekere beweging, een zekere deining en bepaald ontroering in de partij heeft gewekt. Men was met de bestaande toestand zo vertrouwd. Op ieder congres kwamen bij de besprekingen over het beleid van de Volk-redactie de opmerkingen, de bezwaren en als dan het antwoord was gekomen, dan volgde ook een herbenoeming bij unanimitieit. Aan een voordracht met drie namen er op heeft men in jaren lang geen behoefte gehad. De bezetting van het hoofdredacteurschap van „Het Volk” was geen probleem, gaf geen strijd. Alles was vertrouwd en in orde.

De ontroering heeft misschien ook nog een tweede oorzaak. Met Ankersmit treedt af als hoofdredacteur van „Het Volk” de laatste van die kleine groep van journalisten, niet meer dan een zestal, die aanvankelijk onder onzen groten Troelstra, later onder den eminenten Tak, „Het Volk” hebben gemaakt tot wat het is. Sommigen van hen zijn weggenomen door de dood, anderen hebben vrijwillig een andere loopbaan gekozen. Ankersmit behoort tot hen, die gebleven zijn tot de leeftijdsgrens was bereikt.

In het midden van de Amsterdamse afdelingen is jl. Donderdagavond afgesproken, dat de partij iets moest doen om uiting te geven aan haar gevoelens. Deze gedachte is hier overgebracht en onmiddellijk met grote instemming ontvangen. Van de hier aanwezigen hebben niet minder dan 500 hun namen gezet onder de volgende opdracht: Uit waardering voor zijn werk als hoofdredacteur van „Het Volk” wordt dit huldeblijk aan J. F. Ankersmit door het congres van 1937 aangeboden. Er komen bijna alle namen van de afgevaardigden, alle namen van de gasten en alle namen van hen, die de ordedienst vormden, in voor. In die opdracht is sprake van een huldeblijk, want ieder heeft op zich genomen bij zijn handtekening te geven een klein gefixeerd bedrag. Het is niet geworden een zeer grote som, doch voor journalistieke verhoudingen een niet onbelangrijk bedrag. Hoe dit besteed kan worden, zal later met Ankersmit worden overlegd. Wellicht is het mogelijk in de bijeenkomst van April dat huldeblijk te overhandigen. Wij hopen, dat Ankersmit het zal willen aanvaarden als een stoffelijk bewijs van dankbaarheid voor al het werk, dat hij zovele jaren gedaan heeft, voor al de bewezen trouw, voor al de gegeven leiding en voor de verstrekte scholing in politiek, doch niet het minst in socialistisch opzicht. Dank daarvoor van ons allen!

J. F. ANKERSMIT: Waarde vrienden! De gevoelens, die mij bezielde op het ogenblik, toen ik definitief terugtrad van een post, die ik met zoveel vreugde heb vervuld —, daaraan heb ik gisteren bij het einde van

mijn antwoord op de besprekingen over het redactie-beleid reeds uiting gegeven. Ik zal niet pogen dat te herhalen of aan te vullen. Ik wil slechts zeggen, dat ik in hoge mate erkentelijk ben voor uw gezindheid te mijnen opzichte, thans wederom gebleken uit de toespraken van Koos Vorrink en van Ed. Polak en zich demonstrerend in de door zovele congresleden ondertekende opdracht voor een gedachtenis, die mij nog te wachten staat. Ik heb van het begin af mijn leven in de partij ingesteld op het streven om een goed journalist voor de partij te zijn. Ik heb de dagelijkse schriftelijke vertegenwoordiging van de partij in de strijd met de tegenstanders, doch ook in de omgang met de partijgenoten zelf, beschouwd als een van de belangrijkste, misschien in mijn gevoel als de belangrijkste taak, die aan een partijgenoot kon worden opgedragen. Ik heb in de jaren, die ik journalist van de partij was, steeds een diepe voldoening genoten. Het is mijn voortdurende vreugde geweest dit werk, dat ikzelf zo hoog schat en waarvan ik de overtuiging heb, dat het een werk van het allergrootste belang voor de partij was, te hebben mogen vervullen met het vertrouwen, dat gij steeds in mij hebt willen stellen.

Nu ik nog een en ander tot u te zeggen heb, is het mij een behoefte hier te spreken van twee namen, die ook reeds door Ed. Polak zijn genoemd. Het is mij hier een behoefte er van te getuigen, hoe zeer tot mijn verdere vorming als journalist hebben bijgedragen de eerste hoofdredacteurs van „Het Volk”, Troelstra en Tak. Het is voor mij niet te schatten, wat deze twee penvoerders voor mijn verdere journalistieke leven hebben betekend, hoe ontzaggelijk veel ik van hen geleerd heb juist in mijn journalistieke werk. Wanneer ik wat heb kunnen zijn voor de partij en voor de beweging in dit land, dan heb ik dat voor het grootste gedeelte aan hen te danken, aan de leiding en aan het voorbeeld, die zij mij in mijn journalistieke leven hebben gegeven. Het zou van een grote on dankbaarheid van mij getuigen, als ik dit hier niet openlijk uitsprak.

Ik dank zowel den voorzitter als Ed. Polak voor de woorden, namens u tot mij gesproken. Ik heb het met Ed. Polak in sommige opzichten van gemeentepolitiek wel eens in de krant aan de stok gehad. Ik heb daarbij naar mijn beste overtuiging uiting gegeven aan wat m.i. moest gebeuren. Hij is het in dat opzicht niet steeds geheel met mij eens geweest. Des te meer waardeer ik het, dat hij degene is geweest, die uit het congres aan het slot van mijn loopbaan als hoofdredacteur deze warme woorden heeft gesproken.

Anders staat het met mijn verhouding tot den partijvoorzitter. Ik heb zelf met het allergrootste vertrouwen en met grote toewijding er toe mee gewerkt om hem op betrekkelijk jonge leeftijd aan het hoofd van de partij te plaatsen. Ik heb voor mij het gevoel, dat ik hem tegemoet getreden ben met het volste vertrouwen, dat ik voor hem had en dat ook hijzelf het besef moet hebben gehad, dat er een rotsvast vertrouwen bestond tussen den partijvoorzitter en den hoofdredacteur van de krant. Het is voor mij een zaak van betekenis, dat toen een jongere generatie in de partij naar voren kwam, ik het met die jongere generatie zo voortreffelijk heb kunnen vinden als in de practijk gebleken is. Voor mijzelf heb ik daaruit, misschien met een zekere ijdelheid, de conclusie getrokken, dat ik in mijn lange partijleven en in mijn drukke, vaak slopende werkzaamheden als journalist van de partij in staat ben geweest geestelijk niet te verouderen, doch geestelijk lenig en jong te blijven. Voor mij is dat een welbewust streven geweest. Ik heb tegen verstening steeds gewaakt en steeds getracht mij open te stellen voor wat er nieuw opkwam

in de partij en in de beweging. Het feit van dit wederkerig vertrouwen, dat er bestaan heeft tussen mij, die al langzamerhand op een bedenkelijke leeftijd kwam en de jongeren, die naar voren kwamen om de fakkel uit de handen van de ouderen over te nemen —, dat vertrouwen heb ik op de allerhoogste prijs gesteld en het doet mij buitengewoon goed, dat het juist deze partijvoorzitter is geweest, die mij, ouderen man, heeft toegesproken met die warmte van toon en gezindheid.

Ik zal er niet veel verder aan toevoegen. Ik ben u zeer erkentelijk voor wat tot mij gesproken is en voor de bewijzen van vertrouwen en aanhanke-lijkheid. Het is wel eens zo geweest, dat de besprekingen in het congres over het redactiebeleid de gedachte deed opkomen: er worden veel aanmerkingen gemaakt. Het zou mij ook wel eens lief zijn geweest, als daar tussendoor meer uiting was gegeven van waardering voor het redactiebeleid. Dat tekort, hetwelk ik wel eens in mijzelf gevoeld heb, dat voortkwam uit de critische zin, die ons uiteraard als sociaal-democraten allen vervult, dit tekort, dat er toch wel was, is nu door deze voorvallen van heden en gisteren volledig opgeheven. Ik ben u zeer erkentelijk voor wat tot mij gesproken is. Ik zal ook van dit afscheid van mij een dankbare en voortdurende herinnering meedragen (*langdurig applaus*).

BECKMAN: Ik mag niet nalaten met een enkel woord dank te zeggen voor het vertrouwen, dat dit congres en ook de partij in mij hebben willen stellen. Zowel gisteravond als heden heeft Ankersmit met die korte en scherpe woorden, waarmee hij spreekt en schrijft, reeds aangegeven, welk een zware taak het hoofdredacteurschap van „Het Volk” is. Het is geen valse bescheidenheid wanneer ik zeg, dat ik het ook als zodanig voel en zie. Wellicht zou ik hebben moeten aarzelen zulk een zware taak te aanvaarden, doch drie omstandigheden hebben mij doen besluiten deze taak te aanvaarden. In de eerste plaats de wetenschap, dat Ankersmit mijn leidsman, mijn leermeester is geweest. In de tweede plaats, dat ik de medewerkers ken, met wie ik dit werk zal moeten doen en dat het een goede samenwerking zal zijn. In de derde plaats, dat ik weet, als het in de moeilijkste omstandigheden nodig mocht zijn, een beroep te kunnen doen op de partij zelf. Want het werk aan de krant is tenslotte slechts te doen, als het gedragen wordt door de gehele beweging zelve. (*Applaus.*)

VORRINK: Het congres is verdaagd tot vanmiddag half drie.

Middagzitting Zondag 28 Februari 1937

VORRINK: Het congres is heropend. Wij zijn thans toe aan de behandeling van het rapport der militaire commissie. Het woord is aan Albarda voor de verdediging van het standpunt der meerderheid.

ALBARDA: Wederom staan wij voor de behandeling van een van de moeilijkste vraagstukken, ja van het moeilijkste, waarmede onze partij gedurig te doen heeft. De tijd spaart onze krachten niet. Onze beweging, die ondanks alle tegenwerking en tegenspoeden opmarcheert en zal blijven opmarcheren, tot haar verheven doeleinden zijn verwezenlijkt, heeft van de aanvang af steeds weer de problemen van oorlog en vrede ontmoet en, in verband daarmee, ook herhaaldelijk het militaire vraagstuk in engere zin op haar weg gevonden.

Voor niemand zijn die vraagstukken gemakkelijk, voor onze partij zijn zij moeilijker dan voor enige andere. Vervuld als wij zijn van het ideaal der internationale broederschap, stuit niets ons zo tegen de borst als de gedachte aan een moordende volkenkrijg en aan de voorbereiding daartoe. Democraten, niet slechts in ons denken, maar ook in ons hart, staan wij vol afkeer tegenover elk streven, om met onrechtvaardig geweld in plaats van door rede en recht geschillen tussen de naties te beslechten. Gedreven door een ontembaar verlangen om de krachten en de rijkdommen der mensheid te gebruiken voor de verheffing van het levensniveau der volksmassa's en voor de vermeerdering der beschaving, komt ons gemoed in opstand, als wij in een wereld vol armoede onmetelijke bedragen zien aanwenden voor middelen tot verdelging.

Deze gevoelens zijn ons allen gemeen en in onze wijde kring is het volkomen onnodig, afkeer van de oorlog te prediken of donkere taferelen op te hangen van de gruwelen, die hij brengt, de demoralisatie, die hij veroorzaakt, de chaos, die hij achterlaat.

Maar met deze gevoelens alleen lossen wij de vraagstukken niet op, waarvoor de werkelijkheid ons telkens weer stelt. Wij allen zoeken naar de weg en naar de middelen om de vrede te bevorderen. De voornaamste vraag is voor ons niet, hoe, waarmee en met wie wij een oorlog zouden kunnen voeren. De allervoornaamste en alles beheersende vraag is voor ons, hoe wij moeten handelen om zoveel mogelijk een oorlog te voorkomen.

Bij de behandeling van die vraag zijn wij het niet altijd eens. En ook nu zijn wij daarover verdeeld. De tegenstellingen, die tussen ons bestaan, plaatsen niet de religieuze sociaal-democraten tegenover degenen, die — dikwijls ten onrechte — tot de ongelovigen worden gerekend. Er is in beide groepen verschil van mening. Er zijn religieuze socialisten, die het met mij eens zijn en ongelovige partijgenoten, die op Banning's standpunt staan.

Hierin verheug ik mij. Het zou een ramp zijn, als in onze partij een antithese tussen gelovigen en „paganisten” moest worden vastgesteld. Onze tegenstanders zouden niet aarzelen zich daarop te beroepen ten bewijze, dat ook op het gehele politieke gebied in Nederland de antithese moest gelden. Maar het zou ook tot schade zijn van het religieuze socialisme, als zijn aanhangers zich in of buiten de partij zouden scharen tot een strijdende groep tegenover de rest van de beweging.

Evenmin is hier een strijd tussen vrouwen en mannen. Dat de drie vrouwen, die deel uitmaakten van de militaire commissie, tot de minder-

heid behoren, is bloot toeval. Er zijn evengoed vrouwen, die het meerderheidsstandpunt juist achten. Ook dit is een reden tot blijdschap, want een strijd tussen de sexen zou onze beweging hopeloos verscheuren.

Ook loopt de strijd niet tussen trouwe en ontrouwe socialisten. Niemand kan beweren, dat voor een socialist, als zodanig, het standpunt van de meerderheid of dat van de minderheid het enige ware is. Zeker maakt iemand zich het al te gemakkelijk, als hij zegt, dat, wie de nationale ontwapening opgeeft en de landsverdediging aanvaardt, het socialistisch beginsel verzaakt. Hij maakt het zich niet alleen te gemakkelijk, hij begaat ook grof onrecht, want hij verbant alle socialistische partijen ter wereld (behalve de Nederlandse S.D.A.P. tot vandaag) uit de sfeer van het socialisme. En hij verbant daaruit dan zelfs Marx en Engels, die nooit nationale ontwapening hebben aanvaard en nooit landsverdediging hebben afgewezen. Men zie daarover Gustav Mayer's biografie over Engels bij de oorlogen van 1867 en 1870.

Wij kunnen dus niet ons oordeel over het militaire vraagstuk uit een vooropstaand principe rechtstreeks afleiden. Wij moeten dat oordeel bepalen met behulp van gevoel en verstand en met overweging van omstandigheden en mogelijkheden. Omstandigheden en mogelijkheden zijn aan grote veranderingen onderhevig.

Wij beleven een tijd, waarin zij, vergeleken bij een tiental jaren geleden, in hun tegendeel zijn omgeslagen. Een partij zou met blindheid geslagen moeten zijn, als zij zich door zulk een omkeer in de feiten niet genoodzaakt gevoelde tot een nieuw onderzoek van haar standpunt!

Toen wij in 1921 de nationale ontwapening op ons program plaatsten, zag de wereld er heel anders uit dan nu. Als wij thans, in 1937, menen, dat programpunt niet te kunnen handhaven, heeft niemand het recht ons daarover te bespotten. Wij zijn waarlijk de enigen niet, die hun standpunt in militaire aangelegenheden moesten wijzigen.

Bij de behandeling van de defensie-begroting in December j.l. heeft het Tweede Kamerlid Van Dijk zich uitvoerig verontschuldigd, dat hij in 1922, als minister van Defensie, de dienstplichtwet heeft tot stand gebracht, die nu door velen en ook door hemzelf ten enenmale onvoldoende wordt geacht. Hij verminderde in 1922 het contingent, verkorte de oefentijd, voerde een ploegenstelsel in, waardoor slechts weinige maanden per jaar geoefende manschappen in de kazernes zijn. Hij rekende op de mogelijkheid, om, bij oorlogsgevaar, rustig te kunnen mobiliseren. De heer Van Dijk betoogde nu — volkomen terecht — dat hij in 1922 niet heeft kunnen voorzien, welke geheel andere eisen de toestand van heden zou stellen.

Ook de heer Colijn, die nu zijn krachten inspant om de weermacht te versterken, heeft in 1922 de toestand en de mogelijkheden geheel anders gezien. Op 9 November 1922 verwekte hij opschudding in de Kamer door zich voor een belangrijk deel aan te sluiten bij een ontwapeningspleidooi van Marchant! Wij zouden onze weermacht moeten terugbrengen tot niets dan een „operatief orgaan” voor de nakoming van Volkenbondsverplichtingen. Twee jaar later, 1924, betoogde hij, in een dozijn „Standaard”-artikelen, dat 30 à 35 miljoen op de defensie-uitgaven kon worden bezuinigd. Hij wilde die eis zelfs maken tot een inzet voor de verkiezingen van 1925!

In welk een toestand zou Nederland zijn — zo vraagt men ons nu — als in 1921 en volgende jaren de ontwapeningseis van de S.D.A.P. zou zijn vervuld?

Hoe zoudt gij de toestand achten — mogen wij antwoorden — als de verlangens van den heer Colijn in 1922 en 1925 waren vervuld? Of: hoe onhoudbaar acht gij nu zelf de toestand, die door de dienstplichtwet-Van Dijk van 1922 is geschapen?

Maar wij behoeven met dat antwoord niet te volstaan. Wij hebben een sterker verweer. Onze ontwapeningsactie werd begonnen en gevoerd in een tijd, toen in alle volken het verlangen naar vrede en ontwapening sterk was. Niet alleen in Nederland. Ook in Denemarken en Zwitserland verlangden de sociaal-democraten nationale ontwapening. In Zweden was een groeiende neiging, hetzelfde standpunt te gaan innemen. In België, Engeland, zelfs in Frankrijk, waren groeiende minderheden, die de nationale ontwapening propageerden. Het was een internationale beweging, die parallel liep met de internationale actie voor internationale ontwapening, waarvoor het getij toen gunstig was.

Het is niet onze schuld, dat die internationale beweging haar doeleinden niet heeft bereikt. Het is de schuld van anderen, wien het geloof ontbrak en die aan goede wil tekort kwamen. Was die beweging geslaagd, dan zou Europa er nu geheel anders uitzien dan thans het geval is! Dan zou Europa tot vrede en welvaart zijn gekomen. Dan zou in Duitsland niet uit ellende en beledigd nationaal gevoel het fascisme zijn opgerezen. Wij zouden de barbaarse dictaturen niet kennen — en wij zouden niet leven in een wereld vol monsterachtige oorlogsgevaaren, die elk ogenblik de mensheid in bloedige chaos kunnen doen ondergaan.

Het is niet onze schuld, dat de dingen deze afschuwelijke loop hebben genomen. Wij hebben al het mogelijke gedaan om deze noodlottige ontwikkeling te voorkomen. De Nederlandse S.D.A.P. heeft zelfs het langst haar pogingen voortgezet. Wij zijn de laatste der sociaal-democratische partijen, die zich genoodzaakt ziet de nationale ontwapening op te geven. Denemarken en Zwitserland zijn ons reeds voorgegaan. In Frankrijk, België en Engeland heeft men de onmogelijkheid der nationale ontwapening reeds erkend. Overal erkennen ook sociaal-democraten de noodzakelijkheid van de bewapening. De omstandigheden hebben daartoe gedwongen. Zij dwingen ook ons!

In ons congres van 1934 hebben wij ons reeds rekenschap gegeven van de ingrijpende veranderingen, die toen reeds de omstandigheden hadden ondergaan. Zij noodzaakten ons tot de herziening van belangrijke vroeger genomen besluiten. Nu, drie jaar later, hebben zich opnieuw grote en verschrikkelijke veranderingen in de omstandigheden voltrokken.

Sedert ons congres van 1934 heeft 'n stoet van angstwekkende feiten ons bezocht. In het najaar van 1934 rukte Duitsland zich los uit de Volkenbond. Tegelijkertijd verliet het de ontwapeningsconferentie, die daardoor tot mislukking werd gedoemd. Op 17 Maart 1935 verklaarde Duitsland openlijk, dat het zich aan de ontwapeningsvoorschriften van Versailles niet meer gebonden achtte en vertoende de heer Göring met trots de sterke luchtvloot, die hij in alle heimelijkheid gebouwd had.

Spoedig daarna bleek, dat het Derde Rijk ook op andere gebieden zeer uitgebreide oorlogsvoorbereidingen had getroffen, langs de grenzen, o.a. van Nederland, militaire kampementen had ingericht, de algemene dienstplicht invoerde in Maart 1936. De Duitse regering schond het verdrag van Locarno, zij ging wederrechtelijk over tot militaire bezetting van het Rijnland, zij weigerde zich aan de rechtspraak van het Haagse Hof te onderwerpen. In het najaar van 1936 sloot Duitsland

een verdrag met Japan, in naam tegen het communisme, in werkelijkheid tegen democratische staten gericht.

Ook in het najaar van 1936 kwam het vast te staan, dat Duitsland, tezamen met Italië, van de Spaanse burgeroorlog gebruik maakte om zich in het Zuiden van Europa een operatiegebied tegen Frankrijk en Engeland te bemachtigen. In de laatste maanden leeft, na de opzegging van het Verdrag van Versailles, de wereld in afwachting van nieuwe onrechtmatige daden. Waar zullen zij beginnen? In Danzig, in Tjechoslowakije, in Oostenrijk?

En intussen heeft die andere fascistische staat, Italië, zich niet onttrokken met een weergaloos wrede oorlog Abessinië te overweldigen. De Volkenbond is in zijn fraai begonnen pogingen, om dit te beletten, halverwege blijven steken.

En terwijl de toestand in Europa elke dag dreigender wordt, nemen ook in Azië de oorlogsgevaaren zienderogen toe. Tot 31 December 1936 golden voor de zeemogendheden, die belangen in de Stille Oceaan hebben, nog de vlootbepalingen van het verdrag van Washington (1922). Nu zijn zij vervallen. Daarmee vervielen ook de beloften, die de grote mogendheden aan Nederland hadden gegeven, om het gebied van Nederlands-Indië te ontzien. In het verre Oosten is de bewapeningswedstrijd zonder breidel hervat en oorlogsgevaaren omringen ook daar het Nederlandse gebied.

In deze omstandigheden kan niemand verlangen, dat Nederland alleen tot ontwapening zou overgaan. Het zou zijn de gevaaren voor ons land vermeerderen. Het zou betekenen, dat wij ons gebied, hier en in Indië, openstelden voor iederen indringer. Wij zouden daarmee niet alleen ons zelf, maar evenzeer andere landen aan onmiddellijke gevaaren blootstellen.

Dit gevoelt bijna iedereen. Onze sprekers ondervinden dat duidelijk! Ik zou wel eens willen weten, wie hunner, sedert 1933, van een onzer 700 afdelingen een uitnodiging heeft ontvangen om over de nationale ontwapening te spreken. Ik denk, dat haast niemand zulk een verzoek heeft ontvangen. Ik denk ook, dat niemand het zou hebben aangenomen, omdat hij de onmogelijkheid zal hebben gevoeld, dat oude programpunt met goed gevolg nu te verdedigen.

Maar dan kan zulk een programpunt, dat opgehouden heeft reëel te zijn, ook niet langer in ons program worden gehandhaafd. Deze overtuiging is in zover algemeen, dat, noch de meerderheid noch de minderheid van de militaire commissie, voorstellen: nationale ontwapening op ons program te behouden.

Als wij afstand doen van de nationale ontwapening, betekent dat, dat wij de noodzakelijkheid erkennen, ook voor Nederland, om een weermacht in stand te houden. Ook hieromtrent bestaat tussen meerderheid en minderheid overeenstemming. In principe zijn wij allen tegenstanders van de instandhouding van nationale weermachten. Het ideaal, dat ons gemeen is, is de samenleving van de ontwapende staten, die de bescherming en de handhaving van de internationale rechtsorde hebben toevertrouwd aan een gemeenschappelijk orgaan: een politiemacht van de Volkenbond. Eerst dan, als dat ideaal is verwezenlijkt, zal er een ware rechtsorde zijn en een veilige vrede bestaan.

De omstandigheden mogen ons niet verhinderen, dat ideaal te prediken. Het moet het doel zijn, waarnaar elk ontwapeningsstreven zich richt. En niet het minst is het onze taak de volksmassa met ons geloof

in die nieuwe wereldorde te doordringen. Maar wij gevoelen allen, dat wij van dat ideaal, met hoeveel ijver ook gepropageerd, thans, wie weet hoe ver nog, verwijderd zijn. Wij kunnen, in afwachting van zijn vervulling, niet Gods water over Gods akker laten lopen, niet Hitler en Mussolini vrij spel laten. Wij hebben, in de zeer onvolmaakte wereld, waarin wij leven, en met de gebrekkige Volkenbond, die wij bezitten, het mogelijke, ja het uiterste van het mogelijke te doen om de wereld voor oorlog te behoeden.

Er bestaat, zij het een zwakke, internationale rechtsorde. Zij is de erkenning van het grote beginsel, dat Hugo de Groot 300 jaar geleden heeft uitgesproken: dat oorlog misdaad is. Sedert de stichting van de Volkenbond is dat beginsel in een verdrag tussen meer dan 50 mogendheden vastgelegd. Het gaat er om dat beginsel tot levende werkelijkheid te maken. Daarvoor is nodig, dat het wordt gehandhaafd tegenover hen, die het schenden. Er is geen rechtsorde bestaanbaar, zonder een macht, toegerust met de middelen om haar te beschermen en zo nodig te herstellen. Zolang het centrale machtsapparaat niet bestaat — dat in de toekomst het instrument voor de instandhouding van de internationale rechtsorde moet zijn — is de taak van de rechtshandhaving de plicht van de samenwerkende staten en kan het machtsinstrument, voor het geval der uiterste noodzakelijkheid, slechts worden gevormd door samenwerkende nationale weermachten.

In dit licht willen wij in de eerste plaats ook voor Nederland de nationale weermacht zien. Als een bestanddeel, dus, van de internationale macht tot handhaving van de rechtsorde. Geen land is misschien meer afhankelijk van handhaving van het internationale recht dan Nederland. Gelegen op een van de gevaarlijkste plaatsen van Europa, klein van oppervlakte en naar verhouding groot van omtrek, zijn wij niet in staat met eigen kracht alléén, onze veiligheid te verzekeren en onze vrijheid te verdedigen. De enige veiligheid is voor Nederland te vinden in de handhaving van de rechtsorde. Veiligheid kan voor ons niets anders zijn dan collectieve veiligheid.

Daarom dwingen ons niet alleen overwegingen van internationaal recht en geboden van internationale solidariteit, maar ook overwegingen van eigenbelang tot de aanvaarding van de Volkenbondsplichten.

Ook hierover zijn beide resoluties het eens. Wij erkennen allen in beginsel de plicht tot nakoming van de Volkenbondsverplichtingen. Wij erkennen die plicht in beginsel. Dit betekent niet, dat wij bij voorbaat voor alle gevallen, die zich kunnen voordoen, in alle omstandigheden, die kunnen bestaan, ons verbinden om blindelings de aanbevelingen van de Volkenbondsraad tot het toepassen van sancties op te volgen. Wij maken daarbij voorbehoud, gelijk alle regeringen, ook de Nederlandse, maken.

Aan economische en financiële sancties behoeven wij slechts deel te nemen, als Nederland zelf accoord gaat met de aanwijzing van den aanvaller. Militaire sancties behoeven slechts dan onze medewerking te hebben, als Nederland zelf van oordeel is, dat het die medewerking moet verlenen. Dit tweeledig voorbehoud bedoelen echter noch meerderheid, noch minderheid, te gebruiken als een voorwendsel om ons in alle voorkomende gevallen aan de vervulling van sanctieverplichtingen te onttrekken. Meerderheid en minderheid erkennen, dat onze medewerking noodzakelijk kan zijn en zij willen beide de weermacht daarvoor doelmatig organiseren.

Het voornaamste punt van geschil tussen meerderheid en minderheid, dat in dit congres op de voorgrond zal staan, is de vraag: welke plaats de landsverdediging in het systeem der Volkenbondsplichten moet innemen.

De meerderheid der commissie is van oordeel, dat tot de Volkenbondsverplichtingen de landsverdediging behoort; dat de landsverdediging een plicht is, niet slechts tegenover ons eigen volk, maar ook tegenover andere volken en tegenover de volkerengemeenschap. Wie in beginsel de Volkenbondsverplichtingen aanvaardt, erkent, dat hij geroepen kan worden om mede te werken aan de verdediging van een ander land.

Het kan zijn, dat België wederrechtelijk wordt aangevallen, dat Denemarken wordt overrompeld, dat Tsjechoslowakije wordt overweldigd. Dan kan Nederland zich verplicht gevoelen medewerking te verlenen bij het optreden tegen den misdadiger, die aangevallen heeft.

Maar is het niet verbijsterend onlogisch, als men wel, in zekere omstandigheden, de plicht aanvaardt om een ander land te helpen verdedigen en niet bereid is zijn eigen land te verdedigen? Mag men de verdediging van Nederland dan uitsluitend aan andere mogendheden overlaten?

Wij gevoelen de zedelijke plicht om mede te werken aan de handhaving van de internationale rechtsorde. Maar bestaat die plicht alleen, als een ander volk het slachtoffer van een rechtskrenking wordt en niet, als wijzelf daarvan de dupe zijn? Vergeten zij, die in het systeem van de collectieve veiligheid de landsverdediging niet opnemen, niet, dat zij andere volken in gevaar brengen?

Een volk, dat woont ten westen van Duitsland, ten oosten van Engeland, ten noorden van België en Frankrijk, mag zijn land niet openstellen voor vrije doortocht aan een ieder, die een van deze landen aanvallen wil. Doet het dit toch, dan zal het daardoor veroorzaken, dat het op een ogenblik van grote oorlogsspanning door een dier mogendheden wordt bezet, die wil voorkomen, dat een andere mogendheid zich van de Nederlandse havens, vliegvelden en levensmiddelenvoorraden meester maakt. Dan wordt het eerste slagveld.

Ik kan mij voorstellen, dat men de afwijzing van de landsverdediging niet zo absoluut opvat, als ik nu veronderstelde. Ik herinner mij prof. Van Embden eens te hebben horen betogen, dat hij deelneming aan de landsverdediging zou aanvaarden, zodra de Volkenbond daartoe in een bepaald geval de aanbeveling zou hebben gegeven. Maar denkt men werkelijk, dat met verzet tegen een indringer kan worden gewacht tot de Volkenbondsraad een uitspraak heeft gedaan en heeft geconstateerd, dat er een schending van het Volkenbondsverdrag is gepleegd? Als men zolang wachten moet, met verzet te bieden, is het gehele land reeds overweldigd en is geen enkel verweer meer mogelijk!

Als Nederland wordt aangevallen, behoeven wij niet op een Volkenbondsuitspraak te wachten om te weten, of er een rechtsschending plaats heeft. Zolang Nederland niet fascistisch wordt geregeerd — en zo ver komt het niet! — zal nooit een aanval van Nederland uitgaan. Elke betreding van Nederlands gebied door vreemde krijgsmacht zal een rechtsschending zijn, behalve in gevallen, waarin de Volkenbond die betreding heeft geboden.

De tegenstanders van de landsverdediging gevoelen deze moeilijkheden wel. Zij verstaan ook wel, dat een politieke partij, groter en verantwoordelijker dan die van den heer Van Houten, niet voor het volk

verschijnen kan, zeggende: „Wij laten U in gevaarlijke uren aan uw lot over!” Zo heb ik het begrepen, toen Banning in 1934, na ons congres, in „Tijd en Taak” van 14 April 1934 schreef over „Bovengewelddadige strijdmethoden” en zo begrijp ik het ook, als anderen, bijv. B. Schaper, spreken over passieve weerstand of passieve afweer. Zij gevoelen — terecht — de noodzakelijkheid om ons volk toch enige bescherming aan te bieden.

„Het hoofdprobleem blijft het zoeken naar bovengewelddadige strijdmiddelen”, schreef Banning in „Tijd en Taak” van 14 April 1934. Ik heb met belangstelling naar de behandeling en de oplossing van dat „hoofdprobleem” uitgezien, maar ik heb nergens een oplossing, zelfs niet een poging tot een oplossing gevonden! Het is nog altijd een „probleem”.

Ik wil gaarne erkennen, dat ook ik in vroegere jaren op geweldloze methoden voor de verdediging en voor de herwinning van de onafhankelijk van ons volk mijn hoop had gevestigd. Toen ik deelnam aan het Kamerdebat van Maart 1927 over ons ontwapeningsvoorstel, heb ik daarvan uitvoerig getuigd en ik heb ook later nog eens in de Kamer hetzelfde betoogd. Ik zeide in de Kamer: „Een volk, dat politiek opgevoed en geschoold is, beschikt over geestelijke middelen, over de kennis van de wegen van de politieke strijd en dat volk kan zich met geestelijke middelen bevrijden... Wanneer zulk een volk moet strijden voor zijn vrijheid, voor het behoud van zijn zelfstandigheid, voor het herstel van zijn onafhankelijkheid, als die verloren zijn gegaan, dan moet die strijd zo worden gevoerd, met die middelen van verweer.”

Ik zou thans niet meer zo kunnen spreken. Want, sinds ik die woorden sprak, is er in de wereld een vorm van overheersing verschenen, die alle geestelijke strijdmiddelen vernietigt! Denkt iemand, dat als Nederland door een fascistische mogendheid wordt bezet, er enige mogelijkheid voor passieve weerstand, lijdelijk verzet, bovengewelddadige strijd overblijft? Er zal geen politieke vrijheid overblijven, geen mogelijkheid tot dienstweigering of werkstaking. Er zal onder fascistische militaire bezetting nog minder mogelijkheid voor enige vrijheidsactie bestaan dan nu in Duitsland! Door executies en honger zal men tot weerloosheid en onderwerping worden gebracht.

Men kan onder passieve afweer ook iets anders verstaan. Sommigen denken daarbij aan het vernielen der toegangswegen tot ons land, aan het opblazen der bruggen over onze rivieren, aan het onder water zetten van gebieden, waardoor de indringer opmarcheren wil. Het vooruitzicht is niet erg opwekkend. Deze maatregelen kunnen inderdaad nodig en doelmatig zijn. Maar er zal een grote militaire voorbereiding nodig zijn om ze uit te voeren. Als men van Delfzijl tot Maastricht de toegangswegen tot ons land wil versperren, en in het Noorden zowel als langs IJssel, Rijn en Maas de bruggen wil vernielen, zal er meer nodig zijn, dan het leger van de minderheid, dat slechts tegen „ongeregelde benden” opgewassen mag zijn!

Maar afgezien daarvan —, is zulk een vernielingsstrategie, die men ook in de Vereniging voor Krijgwetenschap reeds meer dan eens heeft besproken, geen landsverdediging? Zij is het op ende op! Zij kan ook niet uitsluitend passief zijn! Want de indringer ziet niet lijdelijk toe, als wij hem de toegang willen bemoeilijken. Hij komt met vliegmachines om het vernielingswerk te beletten en gij zult u met afweergeschut daartegen moeten verdedigen of uw werk in de steek laten. Hij komt ook met genie-soldaten en pontonniers, om de wegen te herstellen en

Met mil weerstand

hulpbruggen te slaan en dan zal er gestreden moeten worden om dit herstellingswerk te beletten. Dat alles is landsverdediging en niets anders en men doet verkeerd er een andere naam aan te geven, die aan de zaak niets verandert.

Wanneer wij dus de doelstelling moeten bepalen voor de weermacht, waarvan wij allen erkennen, dat zij moet worden in stand gehouden, zullen wij moeten rekenen op nakoming van Volkenbondsplichten met inbegrip van landsverdediging. Daar is geen ontkomen aan!

Dat wil niet zeggen, dat wij moeten trachten een weermacht op te bouwen, die in staat zou zijn zonder hulp van anderen het land te verdedigen. Dat zou een hopeloos pogen zijn. Wij zouden het land ruïneren, alle uitgaven voor culturele en sociale doeleinden onmogelijk maken en toch het doel niet bereiken. Van een kleine mogendheid, waartegen wij opgewassen zouden kunnen zijn, dreigt Nederland geen gevaar. Worden wij bedreigd, dan is het door een macht, die wij alléén onmogelijk kunnen weerstaan. Dit erkent, met uitzondering van fascist en nationaal-herstel-heren, iedereen. Ook de regering!

Nog verleden week schreef dr. Colijn in de M. v. A. (Defensie-begroting) aan de Eerste Kamer:

„Het is niet de bedoeling, dat onze weermacht duurzaam tegen een overmachtigen vijand moet zijn opgewassen.” Ook in de Grondslagen voor de defensie van Nederlands-Indië wordt ronduit erkend, dat Nederland tot niets meer in staat kan zijn, dan tot een tijdelijk verweer tegen beperkte strijdkrachten in afwachting van hulp van anderen.

Voor ons geldt de opvatting, dat onze weermacht slechts geschikt kan zijn om op te treden met behulp van anderen. Wij zien het vraagstuk van de defensie in de eerste plaats in het kader der collectieve veiligheid. Maar getuigt het niet van een kinderlijk optimisme, als wij verwachten, dat anderen zullen te hulp snellen, als Nederland wordt aangevallen? Zijn dan na de grote teleurstellingen, die de Volkenbond ons heeft gebracht bij de Japans-Chinese en bij de Italiaans-Abessijnse oorlogen onze ogen niet opengegaan?

Inderdaad, de teleurstellingen zijn groot geweest en de verwachtingen kunnen minder hoog gespannen worden dan vroeger. Wij moeten op de bodem der werkelijkheid blijven.

Maar de werkelijkheid is deze, dat als Nederland wordt aangevallen, het niet om Nederland, maar om andere naburige landen te doen is! Komt de aanval uit het Oosten, dan is de bedoeling om naar Frankrijk op te marcheren of om onze vliegterreinen en havens te bezetten, teneinde Engeland aan te vallen. Niet voor niets heeft Baldwin gezegd, dat Englands grenzen aan de Rijn liggen en heeft Eden herhaaldelijk verzekerd, dat Engeland de „lage landen” zal verdedigen alsof zij tot zijn eigen gebied behoorden. Als Frankrijk en Engeland nalieten ons onmiddellijk te hulp te komen, zouden zij zichzelf in onbeschrijfelijke gevaren brengen! Zij zullen zelfs op een uitspraak van de Volkenbond niet kunnen wachten. En al mocht de Volkenbond geheel in gebreke blijven zijn plicht te doen, dan nog zullen zij genoodzaakt zijn in hun eigen levensbelang onmiddellijk Nederland bijstand te verlenen. In zover brengt het in de militaire positie aanvankelijk weinig of geen verandering, of de Volkenbond al dan niet terstond tot een actie tegen den aanval beslist. Daarom meent de meerderheid dat beide gevallen uit een militair oogpunt gelijkgesteld kunnen worden.

Sommigen halen hun schouders op als gesproken wordt over buiten-

landse hulp. „Herinnert gij u niet”, zeggen zij, „dat die hulp voor België te laat kwam?” Hebben wij vroeger niet dikwijls gezegd, dat zij ook voor ons te laat zou komen?

De omstandigheden zijn veranderd. De aanvalsmogelijkheden zijn groter geworden. Met vliegmachines en gemotoriseerde legerafdelingen kan een aanvaller nu een land overrompelen. Maar met vliegmachines en gemotoriseerde afdelingen kan nu ook vreemde hulp in zeer korte tijd aanwezig zijn. Men kan er zeker van zijn, dat de mogendheden, die belang hebben bij de verdediging van Nederland, zich daarvoor gereed houden.

De overtuiging, dat wij zonder hulp van anderen niet bij machte zijn een indringer te weerstaan, leidt voor mij niet tot de consequentie, dat Nederland bereid moet zijn met andere mogendheden militaire bondgenootschappen aan te gaan. Nederland is lid van de Volkenbond. Dat betekent, dat het bereid is met anderen samen te werken voor de handhaving van de internationale rechtsorde. Meer verplichtingen, dan het daarmee op zich heeft genomen, moeten wij niet aangaan. Wij willen niet door andere dan Volkenbondsbanden geketend worden aan één of meer grote mogendheden, om daardoor te worden meegesleept in een politiek, die wij niet zelf kunnen bepalen.

Wij willen niet, zoals België, onder de druk staan van een machtigen buurman, die zich bemoeit met ons defensiewezen, ons eisen stelt, zich met onze financiën bemoeit, instructies geeft aan onze militaire autoriteiten. Wij willen zelfstandigheidspolitiek binnen het kader van de Volkenbond. Willen wij niet de leiding van buitenlandse militairen in ons politieke leven aanvaarden, evenmin willen wij de slaafse volgingen van Nederlandse militaristen worden.

Men heeft vroeger altijd gezegd, dat er in Nederland geen militaristen waren. Neem aan, dat het juist was. Tegenwoordig zijn zij er zeker. Nationaal Herstel heeft zich in korte tijd ontwikkeld tot een partij, waarin officieren en oud-officieren de parolen uitgeven. Voor de militaire belangen moet bij die partij alles wijken. Sociale en culturele belangen moeten daaraan opgeofferd worden. Hoe klein die partij ook is, op anderen heeft zij merkbare invloed. De liberalen vooral doen hun best gelijke tred te houden om onder de officieren van leger en vloot enige aanhang te behouden en anderen volgen min of meer van harte.

Wij zijn niet van plan ons door die drijvers te laten meeslepen. Als wij erkennen, dat een weermacht moet worden in stand gehouden, betekent dat niet, dat wij afstand zouden doen van de vrijheid om de organisatie van de weermacht en de uitgaven voor defensie zelfstandig te beoordelen.

Evenmin als de socialistische partijen in andere landen, die de landsverdediging aanvaarden, zullen wij ons verplicht gevoelen alles te accepteren, wat ons wordt voorgesteld. Noch in Frankrijk noch in België noch in Engeland hebben onze zusterpartijen van hun recht op critiek op de militaire politiek afstand gedaan. Evenals zij zullen wij aan de regeringsvoorstellen onze eigen maatstaf aanleggen. Wij ontlenen die aan het beginsel der collectieve veiligheid. Verder dan nodig is om in het kader der collectieve veiligheid onze plicht te doen, zullen wij niet gaan. Wij zullen daartoe des te minder bereid zijn omdat voor ons de sociale en culturele belangen des volks oneindig veel zwaarder wegen dan voor de militaristen.

Er zijn nog andere gevaren dan die van een buitenlands geweld, die

*kwam
niet*

ons volk bedreigen. Als een vierhonderdduizend werklozen langs de straten blijven slenteren, als in vele tienduizenden gezinnen het nodigste blijft ontbreken, als voor de jeugd geen voortgezet onderwijs en ook geen arbeidsgelegenheid te vinden zijn, als land- en tuinbouw op de rand van de ondergang blijven wankelen en de middenstand steeds verder in de afgrond wordt getrokken, dan worden de binnenlandse gevaren even groot als de buitenlandse. Dan grijpt de verwildering om zich heen en vinden fascisme en communisme een vruchtbare voedingsbodem. En dan zullen binnenlandse krachten in Nederland de chaos aanrichten, waarin de vrijheden van het Nederlandse volk zullen te gronde gaan.

Daarom zullen wij niet kunnen gedogen, dat de uitgaven voor defensie zodanig worden opgedreven, dat er geen geld genoeg beschikbaar blijft voor de bestrijding der werkloosheid en voor de verbetering van de zorg voor de grote sociale en culturele belangen des volks. In Nederland zal de opvatting, dat kanonnen beter zijn dan vet, niet met onze medewerking zegevieren. Naar de ellende van het Derde Rijk willen wij ons volk niet leiden!

Ik geef toe, dat wij het ons zelf niet gemakkelijk maken. Lieten wij ons door gemakzucht beheersen, dan zouden wij zeggen: „Laat de nationale ontwapening op het program staan”. Dan is voor ons elke beslissing eenvoudig. Dan is alles ons te veel en niets ons te weinig en kunnen wij altijd, zelfs zonder détailstudie, tegenstemmen.

Zodra wij tegenover de weermacht een positief standpunt innemen, worden alle defensie-vraagstukken moeilijker. Des te moeilijker, omdat zij voor een groot gedeelte van technische aard zijn. Die moeilijkheden zijn ook niet op te lossen door de opstelling vanwege de partij van een defensieplan. Juist omdat het vraagstuk van de organisatie van de weermacht grotendeels technisch is, is het onmogelijk daaromtrent hoofdlijnen in een partijprogram op te nemen. In technische vraagstukken kan een partijcongres zich niet verdiepen. Is het onverstandig genoeg dit toch te doen, dan moet het zich onderwerpen aan het gezag van den een of anderen militairen specialist en dan bepaalt het toevallige inzicht van dien toevallig aanwezigen specialist het standpunt der partij. Dit zou een verkeerde toestand zijn. De militaire commissie heeft dan ook eenparig gemeend van het ontwerpen van een defensieplan te moeten afzien.

Nu is aan de ingang van de congreszaal een brochure uitgereikt, waarin Kiès aan ons enige adviezen geeft. Hij is blijkbaar teleurgesteld, dat de militaire commissie niet is ingegaan op zijn denkbeeld, om in het meerderheidsvoorstel een drietal speciale eisen aan de weermacht op te nemen.

Inderdaad heeft Kiès daartoe in de vergadering van 2 November een voorstel ingediend. Doch er is hem geantwoord, dat die voorstellen zuiver technisch waren. Hoe kan een congres zich begeven in besprekingen, of een lucht- of een landmacht het voornaamste bestanddeel van een defensieplan moet zijn? Hoe kan een congres zich uitspreken over de verdediging van de buitenprovincie? Hoe kan een congres beoordelen, of de weermacht sterker kan worden door haar kleiner te maken? Dat zijn vraagstukken, die geen afdeling en ook geen congres met kennis van zaken kunnen behandelen en aan autoritair geloof hebben wij in onze partij en in onze congressen geen behoefte. De taak om defensievoorstellen ook naar hun technische waarde te beoordelen rust dus op

onze Kamerfracties. Zij zullen de vraagstukken moeten bestuderen, zoals zij zovele andere moeilijke vraagstukken moeten bestuderen en zij zullen, evenals bij alle aangelegenheden, voor het oordeel, dat zij vormen en uitspreken, na zich van betrouwbare inlichtingen te hebben voorzien, en voor het beleid, dat zij voeren, verantwoordelijk blijven aan onze partij-congressen.

Eisen van staatkundige aard kunnen ons congres en ons program wel met betrekking tot de weermacht stellen. En is ernstige reden te over om zulke eisen te doen horen. Ik geloof met den heer Colijn, dat Mussert en Geelkerken bluffen als zij beweren, dat de grote massa der Nederlandse officieren het fascisme heimelijk omhelst. Maar zeker is wel, dat verscheidene officieren, officiersvrouwen en officierskinderen warme sympathie voor de N.S.B. koesteren en dat in legerkringen het driekwart fascistische „Verbond van Nationaal Herstel” met generaal Snijders e.a. grote aanhang heeft.

Hoe gevaarlijk dit is voor de democratische staatsorde hebben de gebeurtenissen in Spanje aan de gehele wereld bewezen. En het heeft opzien gebaard, dat naar aanleiding van deze gebeurtenissen een katholieke pater (Regout) in een katholieke officiersvereniging het recht van opstand heeft mogen verdedigen.

De Nederlandse weermacht moet niet zijn en mag niet worden een instrument ter ontwrichting van de democratie, maar zij moet zijn een orgaan van het gehele volk, op welks trouw aan de democratische staatsinstellingen moet kunnen worden gerekend. Daarom is het onduidelbaar, dat uit de vrijwillige militaire dienst en uit de bedrijven onder defensie worden geweerd de mannen van een vierde gedeelte van het Nederlandse volk, het volksdeel, dat de grootste kracht is voor de bescherming der democratie.

Democratisering van de weermacht, die wij verlangen, betekent, dat wij waarborgen willen hebben, dat het leger, geroepen om onze nationale vrijheden te beschermen, niet een haard wordt van kuiperijen tegen de democratie gericht. Ook in dit opzicht hebben wij aan het defensiebeleid onze eisen te stellen.

Het is voor velen onzer een hard gelag afscheid te nemen van de nationale ontwapening en tegenover het defensievraagstuk een positief standpunt te gaan innemen. Het waren mooie jaren, toen wij onze strijd voor de ontwapening met volle geestdrift konden voeren. Wij hadden het heerlijke gevoel ons te kunnen geven aan een actie, die rechtstreeks aan de sterke drang van ons gemoed beantwoordde. De omstandigheden hadden ons dat mogelijk gemaakt. Wij hadden de omstandigheden, zoals zij kort na de vrede waren geworden, nauwkeurig onderzocht. Wij waren tot de slotsom gekomen, dat het kon. Wij besloten daarom, dat het moest. Wij gaven ons vol geestdrift, ja met hartstocht, aan de strijd en daarin vergat menigeen gaandeweg, dat die strijd slechts mogelijk was geworden, doordat bepaalde omstandigheden daarvoor de voorwaarden hadden geschapen.

Het heeft ons allen zonder onderscheid moeite gekost onze oude en geliefde leuze aan nieuwe omstandigheden te toetsen. En het heeft ieder onzer een zware schok gegeven, toen onderzoek en nadenken hem leerden, dat de nieuwe omstandigheden de oude leuze onhoudbaar hebben gemaakt.

De betrekkelijke veiligheid, waarin wij in 1920 en volgende jaren in Nederland ons verheugden, is verdwenen. Wij leven in een toestand,

even gevaarlijk als die, waarin wij gedurende de wereldoorlog verkeerden. Ieder ogenblik kan de hel ook over ons losbarsten. En, zoals onze partij gedurende de wereldoorlog de onmogelijkheid gevoelde om in die gevaarlijke omstandigheden ontwapening te eisen, zo moet zij nu tot de erkenning komen, dat in de tegenwoordige omstandigheden, voor Nederland zo afschuwelijk ernstig, nationale ontwapening niet langer kan worden verlangd.

Ik beschouw de komende oorlog, waarover iedereen spreekt, niet als onvermijdelijk. Naar mijn vaste overtuiging zal hij echter onvermijdelijk worden, indien de Volkenbond ineens stort en indien de fascistische staten er in slagen de Volkenbondsstaten in bewapening te overtreffen. Beroep op recht, op menselijkheid, op rede, helpt tegenover fascistische staten niet. Wie de democratie vernietigt, jaagt recht, menselijkheid en rede de deur uit. Het enige, wat hen kan weerhouden om hun grote krijgsmachten in werking te brengen, is de vrees, dat het avontuur voor hen zelf slecht zal aflopen, omdat de anderen sterker zijn dan zij.

Daarom zijn de weermachten der democratische Volkenbondsstaten nu vredesfactoren geworden. Tot enige aanval zullen zij niet worden gebruikt. Daarvoor staat de vredesgezindheid der democratische volken borg. Maar zij weerhouden Duitsland en Italië van de aanval, zodat die landen, uitgeput door hun oorlogsuitgaven, genoodzaakt zullen zijn tot vreedzaam overleg. Zodra die staten hebben ingezien, dat de krachten, die de vrede willen bewaren, sterker zijn dan zij en sterker zullen blijven, is de tijd gekomen om de grote vraagstukken, die spanningen in de wereld brengen, zonder wapengeweld op te lossen. Wat er overgebleven is van het verdrag van Versailles, bron van zoveel kwaad, kan herzien worden. Daarvoor behoeft niet gevochten te worden. Art. 19 van het Volkenbondsverdrag opent de mogelijkheid voor vreedzame oplossing. Het Volkenbondsverdrag kan van Versailles worden losgemaakt. Daarvoor is al toenemende bereidwilligheid in vele landen. Het grondstoffenvraagstuk, het vraagstuk der koloniën en zelfs territoriale vraagstukken, zij kunnen alle zonder geweld opgelost worden. Dan zal ook het ogenblik gekomen zijn om met kans op succes internationale ontwapening aan de orde te stellen.

Maar dan moet eerst de oorlogsdreiging hebben opgehouden. Een conferentie, waar het oorlogsspook achter de tafel staat, kan geen rechtvaardige oplossingen brengen. Zij kan slechts nieuwe dwangtractaten opleveren, die, evenals het dictaat van Versailles, geen vrede zullen brengen, maar slechts nieuwe oorlogsspanningen zullen verwekken.

De oorlog te voorkomen, dit is het grootste doel, dat ons handelen moet beheersen. Is het daarvoor nodig, dat ook de S.D.A.P., evenals alle andere socialistische partijen ter wereld hebben gedaan, tegenover het defensievraagstuk een positieve houding aanneemt, dan mogen wij voor die noodzakelijkheid niet terugdeinzen. Wij zijn dat verplicht tegenover geheel Europa maar ook tegenover ons eigen volk.

Wij zijn geen kleine secte, die zich enig, zij het ook nog zo schoon, extremisme kan veroorloven, omdat haar houding toch niet van invloed is op het lot van het gehele volk! Wij zijn een grote partij, die leiding geeft aan het denken en voelen en ook het handelen van een zeer groot volksdeel. Het volk zal het niet begrijpen, als een partij als de onze, die haar verantwoordelijkheid heeft te dragen, weigert het land tegen vreemd geweld te beschermen en daardoor weigert er toe mede

te werken, dat de dreigende oorlog wordt voorkomen op de enige wijze, waarop hij nu nog voorkomen kan worden. Het volk zal ons schrappen uit de rij der partijen, aan wie de zorg voor zijn welzijn kan worden toevertrouwd.

Bittere noodzakelijkheid! Maar: noodzakelijkheid! Harde plicht. Maar: plicht! Niet alleen tegenover ons eigen volk, niet alleen ook tegenover de andere bedreigde volken van Europa. Ook tegenover de volken van Duitsland en Italië. Die volken zijn niet aansprakelijk voor de politiek hunner dictators. Er zijn vele miljoenen Duitsers, die met angst en afgrijzen denken aan het vreselijke spel, dat hun regering speelt. Maar het ontbreekt hun ten enenmale aan de mogelijkheid om ook maar op enigerlei wijze te verhinderen, dat het Duitse volk naar de slachtbank wordt gevoerd. Dit kunnen slechts de democratische Volkenbondstaten verhinderen. Als zij de Duitse regering doen terugdeinzen voor de ontketening van een oorlog, redden zij ook het Duitse volk voor een bloedige ondergang.

Wij zijn een klein volk, zwak in vergelijking met de grote machten, die tegenover elkaar staan. Maar bij de vervulling van ons bescheiden aandeel in de plicht om de internationale rechtsorde te beschermen en het uitbreken van een oorlog te voorkomen, mogen wij niet te kort schieten.

Moge onze partij in het ernstige tijdsgewricht, dat wij beleven, tonen, de kracht te bezitten, die behoort bij de verantwoordelijkheid, die zij draagt voor het lot van ons volk en bij de medeverantwoordelijkheid, die voor het lot der gehele mensheid op haar rust. (*Langdurig applaus*).

VORRINK: Het woord is thans aan Banning voor de verdediging van het standpunt der minderheid.

BANNING: Het doet mij leed, dat de openbare discussie over het militaire standpunt der partij — een discussie, die wij zo zakelijk mogelijk wensen te voeren — onzerzijds moet worden geopend met een opmerking van persoonlijke aard, met meer ook dan een opmerking, met een protest tegen het artikel van Albarda in „De Socialistische Gids” van deze maand. Toen in de militaire commissie de concept-rapporten van de meerderheid en minderheid waren besproken, is daarbij de vraag onder ogen gezien, of de meerderheid nog zou repliceren op beschouwingen der minderheid. Onzerzijds is toen betoogd: als gij, meerderheid, het per sé wilt, gaat uw gang —, maar als gij de discussies op het congres gevoerd wilt zien in een zo loyaal mogelijke geest, doe het dan niet; leg dan eenvoudig de beide rapporten aan de partij voor en laat haar zonder verdere beïnvloeding oordelen; gij kunt uw bezwaren toch op het congres uitspreken. Dit betoog onzerzijds vond steun bij enkelen der meerderheid en Albarda heeft er zich mede verenigd.

Dat hij nu de getroffen afspraak te niet deed, is niet fair, te meer niet, omdat zijn artikel verscheen op een tijdstip, dat een antwoord onzerzijds onmogelijk was. Daar komt nog iets bij. Albarda weet, dat hij in zijn artikel een voorstelling van zaken geeft, die wij steeds onjuist hebben geacht en, zoals het nu zwart op wit staat gedrukt, acht ik het zonder meer misleidend. Waarom?

Ten eerste is verzwegen, dat ook de meerderheid verdeeld is. Zeker, dat blijkt niet uit het rapport, maar het is niettemin een feit. Behalve het standpunt, dat thans als het meerderheidsvoorstel is geformuleerd, is in de commissie met belangrijke instemming verdedigd het stand-

punt „landsverdediging zonder meer”. Waarom moet men aan de partij de onjuiste suggestie geven, alsof een gesloten meerderheid tegenover een verdeelde minderheid staat?

Ten tweede: Albarda beweert, stelt als een feit, waaraan eenvoudig niet te twijfelen valt, dat Mevr. De Vries en ik het voor meer dan negen tiende met de meerderheid eens zijn geweest, terwijl de diepe kloof tussen de meerderheid en ons enerzijds, Mevr. Pothuis en Mevr. Verwey anderzijds gaapt. Wij hebben hem de juistheid van deze stelling tot tweemaal betwist, eenmaal mondeling in een commissievergadering, eenmaal in een nota. Nu is het Albarda's recht om zich daardoor niet te laten overtuigen, maar is het fair, om, juist op het cardinale punt een voorstelling van onze houding te geven, waarvan men weet, dat wij ze volstrekt afwijzen? Is het fair, om onze afwijzing voor de partij te verzwijgen? En tegen het feit, dat Albarda op dit moment zijn stuk schreef en tegen de inhoud van dit gedeelte, dat door zijn onjuistheid en onvolledigheid valse voorstellingen wekt, hebben wij zeer ernstig bezwaar.

Ik ga nu over tot het zakelijk gedeelte van mijn betoog. Het kan zijn nut hebben daarbij duidelijk uit te spreken, dat wij zoeken naar een standpunt voor een politieke partij. Stellig wil dat niet zeggen, dat ethische overtuigingen daarbij geen rol spelen. Zij doen dat zowel bij de meerderheid als bij de minderheid. Maar het wil wél zeggen, dat vragen van persoonlijke aard en normen, die voor mensen individueel gelden, niet aan de partij kunnen worden opgelegd en dus ook buiten de discussie moeten blijven. Als partij hebben wij alleen te vragen: wat behoort, naar socialistisch inzicht, een Nederlandse regering te doen of te laten? Anders gezegd: het gaat om normen voor de staat en het politieke leven.

Nu is er tussen meerderheid en minderheid een niet onbelangrijke mate van overeenstemming, die ik op mijn wijze wil formuleren. Eens zijn wij het in de overtuiging, dat het uitgangspunt voor onze leden niet kan liggen in het absoluut gestelde klassebelang, gesteld al, dat de inhoud daarvan precies ware te omschrijven. In tijden van oorlogsgevaar blijken vooral psychische en instinctieve krachten de sociale en economische tegenstellingen terug te dringen. Eens zijn wij het hierin, dat de internationale actie der arbeidersklasse practisch op het oogenblik niets meer betekent als oorlogsvoorkomende macht, sedert Duitsland, Oostenrijk en Italië geen vrije arbeidersbeweging meer bezitten. Eens zijn wij het in de opvatting, dat ook voor een klein land als het onze, niet het uitsluitend Nederlands belang heeft te gelden, maar dat het gezichtspunt der internationale volkerengemeenschap en het behoud van de wereldvrede voorop behoren te staan. Eens zijn wij het in het einddoel, dat hier gesteld moet worden, kortweg samengevat als de gedachte-Van Vollenhoven: een Volkenbondsorganisatie, een internationale rechtsorde, die geldt boven de soevereiniteit der afzonderlijke staten, met een internationaal machtsorgaan ter handhaving van het recht. Is het nodig daarbij te voegen, dat wij het ook eens zijn in het inzicht, dat dit einddoel nog vrij ver verwijderd is van zijn verwezenlijking? De werkelijkheid leert het ons duidelijk genoeg; des te meer is het plicht om alles, wat in de richting van dit einddoel groeit, nergens te belemmeren, maar het te beschermen en te leiden; het wordt door meerderheid en minderheid even overtuigd uitgesproken.

Zodra het echter komt tot de concretisering van een en ander, gaan

onze wegen duidelijk uiteen en het lijkt mij toe, dat wij elkaar, onze partij en ook ons volk een dienst bewijzen, wanneer wij de tegenstellingen zo scherp mogelijk formuleren. Het algemeen bezwaar der minderheid tegen het meerderheidsstandpunt is, dat het in de vorm van Volkenbondsidealisme heel veel illusionisme bevat, dat juist in deze kwesties, van oorlog, landsverdediging, militair geweld, ontzaglijk gevaarlijk moet heten. Ik ga nu dit algemene bezwaar in enkele onderdelen toelichten.

De meerderheidsredenering schijnt vooral rekening te houden met een oorlogsgeval, waarbij de Volkenbond ten onzen gunste optreedt. Het kan moeilijk betekenen een geval, waarbij Nederland wordt aangevallen door een lid van de Volkenbond. Naar alle waarschijnlijkheid zal een niet-Volkenbondslid de aanvaller zijn. In dit geval worden art. 11, eerste alinea en art. 17 van het Volkenbondspact van kracht.

Art. 11, eerste alinea luidt:

„Elke oorlog of bedreiging met oorlog, of hij al dan niet een van de leden van de Bond onmiddellijk raakt, wordt hierbij verklaard tot een zaak, die de hele Bond aangaat en de Bond moet alle handelingen verrichten, die verstandig geoordeeld worden en doelmatig voor het bewaren van de vrede tussen de volken. Wanneer zulke dringende omstandigheden zich mochten voordoen, roept de secretaris-generaal op verzoek van enig lid van de Bond onmiddellijk de Raad bijeen.”

De Volkenbondsraad zal dus bijeen worden geroepen en beraadslagen over de vraag, wat de Volkenbond te doen staat. Als ik mij niet vergis, zullen er echter, voor uit deze beraadslaging enig praktisch resultaat te voorschijn komt, twee dingen zijn gebeurd. Ons leger zal neergeslagen, ons land overweldigd zijn en een buitenlandse mogendheid zal zijn toegesnel, niet om ons zwak en klein land menslievend bij te staan, maar op *zijn* vitale belangen op *ons* grondgebied te verdedigen. Dat bijstand van een grote mogendheid aan ons land inderdaad niet uit Volkenbondsidealisme, maar uit zakelijk eigenbelang zal worden verleend, is deze week nog nadrukkelijk in het Lagerhuis betoogd namens de regering door Lord Plymouth (N.R.Crt. 25-2-'37):

„Engeland, aldus Lord Plymouth, heeft belangen over de gehele wereld en kan zich daarom niet onttrekken aan hetgeen elders gebeurt. Of deze gebeurtenissen nu aanleiding zullen geven tot interventie van Engelse zijde in geval van moeilijkheden, zal er van afhangen, of er voor Engeland vitale belangen op het spel staan. Het zou kunnen, dat wij het slachtoffer van de aanval hielpen, indien wij het, aldus Lord Plymouth, krachtens het handvest konden doen. Maar er bestaat in een dergelijk geval geen automatische verplichting om hulp te verlenen en men mag niet verwachten, dat de staten zich — anders dan in verband met eigen vitale belangen — automatisch militaire verplichtingen op de hals halen.

Het Engelse standpunt ten aanzien van het zo dikwijls besproken artikel 16 van het Volkenbondshandvest is hiermede dus wel zeer duidelijk vastgelegd. Geen automatische verlening van militaire hulp, dan alleen indien het eigen belang daartoe aanleiding is, terwijl als de belangen van het handvest op het spel staan, nader zal worden beslist. Wel heeft Lord Plymouth daarna de Volkenbond verdedigd en heeft hij gewezen op het Engelse streven dit lichaam zijn universeel karakter terug te geven, maar voor de praktische bescherming, die van het lidmaatschap van de Volkenbond uitgaat, en voor de verwezenlijking van de collectieve gedachte in geval van nood is de hierboven weergegeven uiteenzetting toch van doorslaggevende betekenis. Kleinere landen, die voor de handhaving van hun territorium in geval van een niet uitgelokte aanval op de steun van de Volkenbond rekenen, kunnen aan de hand hiervan nagaan, in welke mate en onder welke omstandigheden zij daarop mogen rekenen.”

De „nadere beslissing” zal allicht zoveel tijd vragen, dat zij éven te laat komt. Tegenover dit realisme van Engeland doet het Volkenbondsidealisme van de meerderheid onzer commissie tamelijk illusionistisch aan. Het wordt er waarlijk niet beter op, wanneer wij de vraag stellen, of het Volkenbondsoptreden tot nu toe de kleine landen vertrouwen kan hebben ingeboezemd, dat zij op de steun der groten kunnen rekenen. — Het jaar 1936 is in dit opzicht een heel donker jaar geweest.

Het begrip „collectieve veiligheid”.

De meerderheid verstaat daaronder: „de overeenkomst der Volkenbondsstaten om elkaar bij te staan, wanneer één hunner in strijd met het Volkenbondsrecht door een andere mogendheid wordt bedreigd of aangevallen.”

Deze inhoudsbepaling laat zich verdedigen. Maar als wij het begrip niet theoretisch houden, er ook mee trachten te werken in de politieke verhoudingen van dit oogenblik en van de naaste toekomst, dan komt het practisch neer op een blokvorming van de democratische staten tegenover de fascistische, terwijl Nederland zou moeten aansluiten, zij het niet door militaire verdragen, dan toch door zijn landsverdediging daarop te richten, bij het democratisch blok. Wij hebben daartegenover een ander begrip van collectieve veiligheid ontwikkeld, vooral omdat naar onze mening het socialisme in de democratische landen maar al te gegronde redenen heeft om de grote mogendheden en hun Volkenbondspolitiek te wantrouwen. Aan het begrip collectieve veiligheid, zo hebben wij betoogd, moet ook worden verbonden, dat de Volkenbond eindelijk wordt losgemaakt van het vredesverdrag van Versailles, dat een der ernstige oorlogsoorzaken blijft. Het moet ook betekenen een streven naar internationale regeling van de grondstoffenvoorziening; het mag nimmer losgemaakt worden van de internationale ontwapening. Deze dingen wil de meerderheid natuurlijk ook. Alleen: zij wil ze niet aan het begrip collectieve veiligheid verbinden.

Waarom willen wij dat zeer nadrukkelijk wel? Ten eerste, omdat in al de donkere jaren na 1919 noch Engeland, noch Frankrijk iets hebben willen doen om het schandelijke onrecht van de vrede van Versailles op te heffen. Integendeel: men heeft de verdragen heilig en onaantastbaar verklaard en heeft daardoor de Volkenbond onberekenbare schade gedaan. Dat de Volkenbond in zo geringe mate internationaal rechtsinstituut, in zo grote mate machtsinstituut in handen der overwinnaars van 1918 is geweest, is in hoofdzaak de schuld van Engeland en Frankrijk. Is het niet wat veel gevraagd om nu, juist van de socialisten der kleine landen, vertrouwen te vragen in de collectieve veiligheid, zoals Frankrijk en Engeland die practisch interpreteren? Ten tweede: men schreeuwt moord en brand over de Duitse herbewapening en stellig is zij een ontzaggelijk gevaar voor de vrede in de wereld, maar weet men wel, dat Frankrijk aan deze Duitse bewapening dik heeft verdiend? Ik citeer een artikel van Delaisi uit de „Vendredi” van 3 April 1936:

„Frankrijk is tegenwoordig de grootste leverancier van Duitsland: zijn aandeel bedraagt 28 % van het gehele Duitse verbruik. Veronderstel, dat het zijn leveringen met twee-derde verminderde, dan zou het de bevoorrading van het Rijk tot het niveau van vorig jaar doen dalen, en de veer van zijn oorlogsfabricage doen verlammen... Men zal zonder twijfel antwoorden, dat als onze regering de uitvoer van 3.000.000 ton Franse mineralen verboden had, het Rijk die onmiddellijk elders aan-

geschaft zou hebben... Men moet echter niet vergeten, dat de staalkoningen in 1935 hun leveranties aan Duitsland met 1.892.000 ton vermeerderd hebben; dat reeds in 1934 het Rijk alleen 90 % opnam van wat geheel Zweden produceerde; dat Duitsland in een enkel jaar zijn aankopen in Spanje en Griekenland verdubbeld, in Luxemburg verdrievoudigd heeft, en dat er tenslotte een grens is voor het opvoeren van elke productie.

Om zijn delfstoffen aankoop te kunnen vermeerderen kan Duitsland dus slechts rekenen op een voordelige handelsbalans. Welnu, er waren vorig jaar slechts twee ijzerproducerende landen, waar zijn handelsbalans in het voordeel was: die van Zweden en die van Frankrijk.

Intussen liep het voordelige overschot van Duitsland daar snel terug, als uit onderstaande statistiek blijkt (in mill. R.M.):

	1932—1933	1933—1934	1934—1935
Frankrijk	228	131	75
Zweden	121	82	38

Vandaar dat 24 September 1934 Dr. Schacht de hele buitenlandse handel in handen van de staat bracht. In verband hiermee kwam de hele Franse handel op Duitsland onder de Frans-Duitse Compensatie-Kamer te staan, en had de Franse regering het onmiddellijk in haar macht, de Franse ijzerleveranties te noodzaken, hun uitvoer zeer aanmerkelijk te verminderen. In plaats daarvan heeft „onze Laval” 31 Juli 1935 de hele Frans-Duitse Compensatie-Kamer opgeheven, tot groot vermaak van de Wendel's en consorten, die reeds sinds Maart 1935 in verhouding tot de Duitse uitvoer veel te veel grondstoffen voor krijgsmateriaal aan Duitsland hadden afgeleverd!

Sedert de Saar aan Duitsland is gekomen, verschaft Frankrijk aan het Rijk het meeste ijzer. Terwijl de handelsbetrekkingen tussen Frankrijk en Duitsland nog opnieuw geregeld moesten worden en allerlei andere ondernemingen daaronder ernstig schade leden, profiteerden de Franse munitie-koningen van Duitsland's her-oewapening, alsof dat de natuurlijkste zaak van de wereld was.

Allons, enfants de la Patrie...

Deutschland, Deutschland über alles...

Er is nog plaats onder de Arc de Triomph voor een paar onbekende soldaten," aldus besluit Delaisi zijn verbijsterend artikel in „Vendredi" van 3 April 1936.

Wie in deze richting verder gaat zoeken, komt al spoedig tot de ontdekking, dat de grote mogendheden het in hun macht hadden en hebben om de Duitse bewapening te beletten, omdat Duitsland voor zijn grondstoffen afhankelijk is. Maar dit machtige middel heeft men niet toegepast — om begrijpelijke redenen: de kapitalistische belangen hebben zich daartegen verzet en de interne politieke verhoudingen lieten ingrijpen niet toe. Laat ons hopen, dat Blum wat bereikt, ook door de nationalisatie der oorlogsindustrie. Meer dan hoop is er voorlopig niet; voor niemand kan de regering-Blum een zo beslissende factor zijn, dat hij daarop een politiek standpunt voor onze partij durft baseren. Om nog duidelijker te maken, waarom wij de politiek van een militair democratisch blok tegenover een fascistisch zo diep wantrouwen, geef ik u de cijfers over Italië's afhankelijkheid ten opzichte van de grondstoffen voor zijn bewapening.

Sir Holland stelt b.v. in zijn boek over de Minerale Sancties in een naschrift vast, dat Italië ten zeerste afhankelijk is van het buitenland wat betreft de volgende stoffen:

	Gebleden jaarlijks verbruik over 1925—1929	Binnenlandse productie als percentage van ge- bleden jaarlijkse consumptie
Chromiet	2.800 ton	0.00
Steenkool	12.965.000 ton	3.17
Koper	70.934 ton	1.58
Katoen	1.052.660 balen	0.06
IJzer, staal en ijzer-alliages	1.749.000 ton	37.05
Mangaan	31.978 ton	14.52
Mica	273.000 pond	0.00
Nikkel	854 ton	0.12
Petroleum	6.903.000 barrel	0.70
Fosfaten	281.105 ton	0.00
Potas	11.883 ton	25.54
Rubber	27.504.000 pond	0.00
Tin	3.385 ton	0.00
Wolfram	150 ton	0.00

Daar dit getallen zijn voor vreedstijd, en er van de meeste dezer producten veel meer nodig is voor de munitiefabricage, zijn er duidelijk tekorten in de minerale rijkdommen van Italië, die door geen denkbare reservevoorraden gedurende langere tijd aangevuld kunnen worden. Het feit, dat Italië een surplus produceert aan kwikzilver, zwavel en zink, zal het gebrek aan andere onmisbare mineralen niet kunnen opheffen.

Als de regeringen van Engeland, Frankrijk en Amerika weigeren dit middel toe te passen om de bewapening der fascistische staten tegen te gaan — is het dan niet wat veel gevraagd van socialisten der kleine landen om landsverdediging te aanvaarden, mede met het oog op het militair democratisch blok?

Daar komt nog iets bij: de aanvaarding van het meerderheidsstandpunt brengt automatisch mede, dat wij worden ingeschakeld in de waanzinnige en misdadige bewapeningswedstrijd. Wij zullen wat tegen-sputteren, zoals Engeland en Frankrijk op hun beurt ook sputteren, maar wij zullen mee moeten in het tempo, dat Hitler en Mussolini aangeven. Hebben de laatste weken het niet opnieuw laten zien? Engeland schrijft zijn enorme lening uit voor de herbewapening — natuurlijk gedwongen door Duitsland en Italië — en prompt antwoordt Mussolini, dat de grote democratieën hem dwingen om de Italiaanse bewapening te vervolmaken. De noodlotskring, de duivelskring, waarin Nederland binnentreedt..... met de illusie, zo de collectieve veiligheid te dienen. Ik moge in dit verband herinneren aan een woord van Troelstra:

De ervaring van deze oorlog leerde echter, dat niets zo noodlottig is voor een volk, al zijn beste jonge krachten te ingevoerd, met inrichting van grote geschut- en munitiefabrieken, werven voor vlootbouw, vliegtuigenfabrieken, enz., waardoor het in oorlogstijd niet meer afhankelijk zou zijn van het buitenland. Dit zou slechts te bereiken zijn als de anti-militaristische geest van ons volk door hevige militaristische en nationalistische propaganda in zijn tegendeel werd omgezet. Niet alleen ware dit onbegonnen werk, maar daartoe kan zich onze partij ook niet lenen. Haar „practische politiek” is dus, consequent op ontwapening aan te sturen.

Troelstra: Soc.-Dem. na de oorlog
(brochure 1921) blz. 35.

Er is in dit citaat wel een en ander verouderd, dat echter zijn bewijskracht des te sterker maakt. Was men toen, 1921, begonnen met inrichting van grote geschut- en munitiefabrieken, enz., zij zouden thans niet alleen door andere moderne zijn vervangen, maar ook aangevuld met industrieën voor gasbommen, enz. Wie deze weg opgaat, moet mee, of hij wil of niet.

Illusionisme in de vorm van idealisme ligt naar onze mening verder ten grondslag aan het meerderheidsstandpunt, wanneer het landsverdediging bepleit met bijstand van anderen. Tweeërlei gedachten zijn, in verband hiermede, besproken: men wil de onafhankelijkheid van de Nederlandse Staat helpen beschermen, men wil de instandhouding der democratie in West-Europa er mee dienen. De vraag, die onzerzijds daarbij dan wordt gesteld, is deze: is het middel, dat gij wenst te hanteren, inderdaad dienstig voor het gesteld doel?

Ik neem eerst het doel: handhaving van de onafhankelijkheid van de Nederlandse Staat. Ik moge er op wijzen, dat in de jaren, die achter ons liggen, er door de S.D.A.P. steeds mee gerekend is, dat Nederland zou worden bijgestaan in geval het werd overrompeld en dat de vitale belangen der grote mogendheden voor die verwachting de grond waren. Nochtans is er toen door onze partij steeds ontkend, dat ons land zich zou kunnen verdedigen. Ik moge in dit verband herinneren aan de woorden van Troelstra uit zijn begrotingsrede van 1918 (Gedenkschriften, deel IV, bld. 82):

Ik zeide: er is gevraagd, of ontwapening mogelijk zal zijn; „ik acht die vraag onjuist gesteld in dit stadium, waarin wij tegenwoordig verkeren. Ik wens de vraag om te keren en te vragen: is überhaupt bewapening mogelijk in de toekomst? Waar wilt gij de financiën vandaan halen, al die rijken, die zuchten onder een dubbele en meer dan dubbele schuldenlast?“ In de toekomst zal het „voor een klein land als het onze, met gebrek aan grondstoffen, onmogelijk zijn, de concurrentie in bewapening vol te houden.“ En verder: „Het militarisme wordt verdedigd als middel om de onafhankelijkheid der kleine staten te waarborgen.“ Dat mag vroeger zijn opgegaan, doch „er komt een grens in de ontwikkeling der techniek van het militarisme, waarboven het voor kleine staten practisch onmogelijk wordt, dat middel ter handhaving van hun onafhankelijkheid met succes te gebruiken.“ Het militarisme kan voor ons zelfs een gevaar worden en de strekking krijgen, „de kleine natieën meer en meer te brengen onder de macht van de reusachtig bewapende grote mogendheden.“ De Volkenbond, zo besloot ik dit deel van mijn rede, beschouw ik niet als een utopie, maar als de meest reële, meest actuele eis der politiek van alle landen.”

En aan de woorden van Troelstra uit een memorandum aan de partijraad 1920 ter voorbereiding van de beslissing van 1921 over ontwapening (Gedenkschriften, deel IV, bld. 290):

„Wat wij op militair gebied zouden moeten presteren, laat zich in technisch opzicht slechts denken als deel van een militair bondgenootschap met andere landen,“ doch zo'n bondgenootschap moet afstuiten „op een hardnekkige tegenstand in alle kringen der bevolking.“ Ik zinspeelde op de ervaringen uit de oorlogsjaren, in het derde hoofdstuk van dit boek door mij uitvoerig beschreven en trok daaruit de conclusie, „dat de handhaving onzer nationale onafhankelijkheid met militaire middelen een gevaarlijke fictie is, die ons volk op steeds ondragelijker financiële lasten komt te staan en op het beslissend oogenblik duizenden en duizenden jonge mannen als weerloos kanonnenvlees drijft in de vruchteloze dood. Met die fictie consequent te breken, schijnt ons eerste eis ener reële, verantwoordelijke politiek.“ Tenslotte wees ik op de waarborgen, in de tegenwoordige wereld voor onze nationale onafhankelijkheid aanwezig: de Volkenbond, en vooral: de internationale arbeidersbeweging. „Het zijn deze geheel nieuwe perspectieven waaruit wij voor de handhaving van de onafhankelijkheid van een land als het onze betere waarborgen afleiden, dan ons eigen militarisme geven kan.“

Ik kan mij begrijpen, dat men de citaten wat oud vindt; sedert zijn immers allerlei verwachtingen, waarop de partij haar ontwapeningsstandpunt baseerde, teniet gedaan: de Internationale is geen vredesmacht meer, Duitsland is bewapend. Welnu, laat ik dan in herinnering brengen het Herzieningsrapport van 1934, toen deze factoren ook golden. Met uitzondering van drie leden (Matthijssen, Mr. In 't Veld en Vorrink) was toen de commissie van mening:

„De commissie heeft dit alles ernstig overwogen. Zij is tot de slotsom gekomen, dat ondanks die veranderingen, de eis der nationale ontwapening naast die der internationale ontwapening door de S.D.A.P. moet worden gehandhaafd.

De commissie is daarbij in de eerste plaats uitgegaan van de overtuiging, dat Nederland, zelfs indien het alle sociale en culturele belangen voor de eisen ener sterke landsverdediging wil doen wijken, niet in staat is een weermacht op te bouwen, waardoor de onafhankelijkheid des lands zou kunnen worden verzekerd. In deze overtuiging kunnen de gewijzigde internationale omstandigheden geen verandering brengen. Aan een vruchteloos streven om niettemin de bewapening van het land zo hoog mogelijk op te voeren, waardoor aan velen in het volk slechts een bedriegelijk gevoel van veiligheid zou worden geschonken, mag de Partij niet meedoen. Zij mag dit des te minder, omdat in deze tijd en nog gedurende een reeks van jaren de voorziening in de geestelijke en stoffelijke nood des volks zulke enorme uitgaven zal vereisen, dat daarnevens de besteding van grote en stijgende bedragen voor de weermacht onmogelijk moet worden genoemd.”

Stel U zelf de vraag: wat in 1921 niet kon, in 1926 niet kon, in 1934 niet kon, n.l., dat Nederland een weermacht zou kunnen opbouwen, waardoor de onafhankelijkheid des lands zou kunnen worden verzekerd — waarom kan dat nu wel? De partij heeft er steeds iets bij gezegd. Zij heeft gezegd: omdat het niet kan, omdat „de fictie landsverdediging hierop neerkomt, dat men op het beslissende ogenblik duizenden en duizenden jonge mannen als weerloos kanonnenvlees drijft in een vruchteloze dood” — daarom mag het niet.

Ik herinner er aan, dat de legercommissie reeds tot merkwaardige conclusies was gekomen.

Op blz. 90 schrijft zij in haar conclusies:

„De Commissie aarzelt in deze niet. Zij zou zich niet verantwoord achten bij ons volk de overtuiging te helpen vestigen, dat Nederland het dreigend gevaar met vertrouwen in zijn weerbaarheid, heeft kunnen tegemoet zien. Daarvoor bleek het benodigde voor de mogelijkheid van volharden in de weerstand tegen modern geweld te zeer met hetgeen was voorbereid te spotten, en waren de tekortkomingen in onze defensie te omvangrijk.”

„Had ons land, op de voet als dit met België het geval is geweest, in Augustus 1914 aan een overval bloot gestaan, dan zou de toestand van onze weerbaarheid, ondanks het vele, dat daarin gewaardeerd kan worden en ondanks de opgewekte geest van volk en leger, geen waarborgen tegen een overweldiging hebben kunnen geven.”

Ik herinner er aan, dat sedert het belangrijkste aanvalswapen is geworden de luchtvloot, waartegen geen verdediging van betekenis mogelijk schijnt, zeker niet voor een klein land als het onze.

Ik herinner er aan, dat de moderne oorlogstechniek steeds verwoestender werd in haar uitwerking, en dat ook de burgerbevolking met dood en verderf wordt bedreigd. Dan is, meen ik, de vraag gewettigd: wat in 1921, 1926, 1934 niet kon en dus niet mocht, mag dat nu wel en is landsverdediging *nu* niet meer een fictie? Ik herhaal: steeds is er door onze woordvoerders bij gedacht en ook gezegd, dat bijstand van anderen te verwachten viel. De Volkenbondsartikelen golden immers ook toen. Onze

conclusie op dit punt — de conclusie, die door de ontwikkeling der oorlogstechniek steeds klemmender wordt — blijft: dat het middel landsverdediging voor een klein land als het onze niet bruikbaar is voor het ook door ons beoogde doel: de onafhankelijkheid van de Nederlandse staat.

Ik betwijfel, of dit anders zou worden, wanneer men het plan-Goudriaan toepaste. Het is in onze partij zo wat weggelachen. Goudriaan was gek. Dat gelach deed ietwat eigenaardig aan, omdat wij denzelfden Goudriaan hebben toegejuicht en gretig hebben geciteerd en waarschijnlijk zullen blijven citeren, toen hij met cijfers bewees het rampzalige van de aanpassingspolitiek van Colijn. Waarom was de ontoerekenbare Goudriaan nu ineens de knappe Goudriaan? In beide gevallen schijnt hij mij toe de typisch technisch-economische kop, die rechtlignig denkt.

Maar gesteld al, dat wij een grensverdediging op zouden zetten à la Goudriaan, de jongste militaire debatten in Frankrijk hebben opnieuw bewezen, hoe de snelle ontwikkeling der techniek, in een tempo, dat door een klein land zeker niet is bij te houden, een verdedigingsstelsel, in 1935 up to date, in 1937 verouderd doet zijn. Men herinnere zich hierbij het woord, dat Mr. In 't Veld in de „Sociaal-Democraat” schreef: Nederland komt er bij de huidige militaire machtsverhoudingen niet op een koopje af, als het de landsverdediging aanvaardt —, er ligt in deze uitspraak een dreigende voorspelling, die wij niet te licht moeten nemen.

Het tweede doel, waartoe de landsverdediging heeft te dienen, is de verdediging van de democratie in samenwerking met anderen. Hier raken wij een punt, waar wij zielsgraag met de meerderheid zouden meegaan. Wij willen voor niemand onderdoen in liefde voor de democratie en beseffen even goed als wie ook, dat haar behoud en haar versterking offers eisen. Maar ook hier moet de nuchtere vraag worden gesteld, of het middel: landsverdediging en eventuele oorlog, inderdaad het doel dient en dienen kan. En opnieuw kan ik niet anders zien, dan dat de meerderheid in de vorm van democratisch idealisme een grote mate van illusionisme huldigt.

Zal niet de vernietiging tengevolge van een nieuwe wereldoorlog zo ontstellend groot zijn dat het beschavingspeil in Europa enkele eeuwen wordt teruggeschroefd en er van democratie geen sprake meer zal zijn? Heeft de wereldoorlog van 1914 tot 1918, ook gevoerd onder democratische leuzen, ook gericht tegen een Duits militarisme en absolutisme, de democratie niet ontzaglijk geschaad? Is er niet een verwildering der geesten, een brutale verachting van de mens en het menschenleven, een massale schending van de vrijheid over de wereld gekomen? Is er niet alle reden voor de stelling, dat het fascisme een noodwendig oorlogsproduct is? Is er enige waarborg, dat het nu anders zal zijn? Wij geloven in deze leuze niet en menen, dat zich het oude misdadige spel herhaalt, het spel, dat wij steeds hebben ontmaskerd: de regeringen krijgen hun volken niet meer ten oorlog tenzij met een schone leus — en ook wanneer men aanneemt, dat hier subjectieve eerlijkheid kan zijn, objectief zijn àlle schone leuzen tegenover de gruwelijke werkelijkheid van de oorlog misleiding. Socialistische plicht kan het nooit en nergens zijn om een duimbreed hieraan toe te geven, nog minder om zelf soortgelijke leuzen aan te heffen.

Ziedaar de hoofdbezwaren, die wij tegen het meerderheidsrapport hebben. Ik vat ze nog eenmaal samen:

1. Voor het geval Nederland mee in een oorlog wordt betrokken, zullen

de Volkenbondsstaten ons zeer waarschijnlijk niet bijspringen uit Volkenbondsidealisme, maar alleen op grond van hun eigen vitale belangen; dat kleine landen hun belangen veilig aan de grote kunnen toevertrouwen, is tamelijk twijfelachtig. Het is rijkelijk voorbarig, dat kleine landen hun militair apparaat op peil brengen, terwijl de grote niet bereid zijn waarborgen te geven, dat zij de collectieve veiligheid willen.

2. Uit het begrip collectieve veiligheid mag niet worden weggelaten de eis, dat de Volkenbond moet worden losgemaakt van het vredesverdrag van Versailles, de eis van internationale regeling der grondstoffenvoorziening, de eis van internationale ontwapening. Zijn de grote mogendheden daartoe niet bereid, dan behoeven wij hun opvatting van collectieve veiligheid niet te steunen. Aanvaarding der landsverdediging sleept ons onverbiddelijk mee in de bewapeningswedstrijd.

3. De argumenten, die in de partij steeds hebben gegolden, dat Nederland zich niet kan verdedigen, gelden voor ons nog steeds en worden bij de ontwikkeling der oorlogstechniek steeds klemmender.

4. De gedachte, dat het moderne oorlogsgeweld democratische vrijheid en cultuur zou kunnen verdedigen, is een gevaarlijke illusie.

Ik voeg aan dit alles nog twee opmerkingen toe. Een groot aantal partijgenoten, een groot aantal Nederlanders, laat zijn standpunt inzake het militaire vraagstuk vooral beheersen door de vrees voor de „benden van Hitler”, tegen welke men in elk geval wil vechten. Het is maar al te begrijpelijk, en er is niemand, die deze instinctieve afkeer niet begrijpt en meevoelt. Maar wanneer een politieke partij haar standpunt bepaalt in zulke belangrijke kwesties als de militaire, dan moeten instinctieve en ook bewuste gevoelens steeds getoetst worden aan het inzicht. Dan mag de nuchtere vraag gesteld worden: zijt gij er wel zeker van, dat wij per se tegen Hitler-Duitsland komen te vechten? Zou het ook kunnen, dat voor het geval deze veronderstelling juist blijkt, dat dan Mussolini onze bondgenoot wordt? De tegenstellingen tussen Duitsland en Italië zijn niet zo onbelangrijk!

Wisselt bovendien het politieke beeld niet heel snel en kunnen de machtsverhoudingen in Europa zich niet telkens wijzigen? Maar bovendien: gesteld al, dat Hitler-Duitsland onze vijand kan worden —, zijt gij sociaal-democratische arbeiders in Nederland er zeker van, dat de Nederlandse burgerklasse dan partij kiest tegen het Duitse nationaal-socialisme? Er is in burgerlijke kringen nog wel wat sympathie voor het Derde Rijk, dat zich nog voortdurend op de borst klopt vanwege de onderdrukking van het bolsjewisme. En vooral: er zijn zeer reële economische belangen, die ons land met Duitsland verbinden. Is de afkeer van Hitler-Duitsland wel een houdbare en voldoende grond om nu landsverdediging te aanvaarden?

Een tweede opmerking betreft het punt uit het meerderheidsvoorstel, waarin geëist wordt: trouw van de weermacht aan de democratische staatsinstellingen en verder: democratisering van de weermacht. Enige nadere omschrijving was hier niet misplaatst geweest. Want de functie, die de moderne legers in de maatschappij van thans uitoefenen, is allesbehalve vanzelfsprekend in de richting van democratie. Er is wel een en ander aan te voeren voor de stelling: hoe machtiger leger, des te sterker reactie; hoe sterker democratie, hoe zwakker leger. Maar deze stelling, die overigens niet in alle landen op dezelfde wijze geldt, behoeft nog niet volledig te zijn bewezen om de vraag te wettigen: of de leiding van het Nederlandse leger ooit een steunpilaar voor de democratie wordt, zoals wij

socialisten die verstaan. Is, zo vraag ik, deze eis niet of vanzelfsprekend en zullen wij hem toepassen als wij de macht er toe hebben, of opnieuw ietwat illusionistisch?

Ik kom thans tot de uiteenzetting van het minderheidsstandpunt en kan hier belangrijk korter zijn. Om der wille van de klaarheid wijs ik er op, dat de voorstelling in „Het Volk” van Vrijdagavond gegeven, alsof meerderheids- en minderheidsstandpunt niet zo ver van elkaar liggen, door ons wordt afgewezen. Het hangt er van af, waar men het zwaartepunt legt. Dat ligt naar onze mening in het meerderheidsvoorstel niet in de gedachte, dat ons land bereid moet zijn deel te nemen aan een Volkenbondsactie tot bescherming van het Nederlandse grondgebied; het zwaartepunt ligt veel meer in de andere gedachte, dat wij landsverdediging hebben te aanvaarden met bijstand van anderen, zonder Volkenbondsverband. Juist omdat voor ons hier het kernpunt ligt, hebben wij er zo grote waarde aan gehecht, dat deze gedachte in het meerderheidsvoorstel werd opgenomen. En hier gaan de wegen principiëel uit elkaar.

Wat wil de minderheid?

1. Ons land moet lid blijven van de Volkenbond en de verplichtingen van dit lidmaatschap aanvaarden, niet alleen de strikt juridische, maar ook de morele.

STEM: Ook naast Mussolini?

BANNING: Durft u voor uw rekening nemen, dat wij uit de Volkenbond zullen gaan?

STEM: Ik niet!

BANNING: Ik ook niet!

In het meerderheidsrapport zijn enkele voorname verplichtingen opgesomd. Het lijkt mij goed, dat van onze kant een aanvulling wordt gegeven. Ik zal mij hiervoor aansluiten aan de in onze partij voor zover ik weet steeds gehuldigde inzichten, die duidelijk en klaar zijn geformuleerd in een nota 1929, geschreven voor de Vereniging voor Volkenbond en Vrede en ondertekend door Prof. Van Embden, Mr. G. W. Sannes, A. M. Joekes, W. H. Vliegen. Daarin wordt betoogd en dikwijls met een beroep op gezaghebbende autoriteiten geïllustreerd:

a. Het Volkenbondslid is niet verplicht tot het hebben van een weermacht;

b. de bestaande nationale weermachten moeten niet gelijk worden gesteld aan de contingenten, te leveren voor een Volkenbondsmacht;

c. tot actieve deelneming aan militaire operaties van de Volkenbond bestaat geen rechtsverplichting;

d. ieder lid van de Volkenbond heeft het recht uit te maken, of en in hoever het aan militaire Volkenbondssancties zal meedoen (dit is bekrachtigd bij besluit van het Instituut voor Internationaal Recht in 1923, daarna door een besluit van de vierde Volkenbondsvergadering);

e. er bestaat geen morele verplichting tot het hebben van een eigen weermacht;

f. wel is het plicht om Volkenbondsacties toe te laten op het Nederlandse grondgebied.

Zolang deze bepalingen gelden, kan dus ook een staat, die het door ons verdedigde standpunt inneemt, volwaardig lid van de Volkenbond zijn.

2. Nederland moet zijn lidmaatschap van de Volkenbond gebruiken om op te komen voor het begrip „collectieve veiligheid”, zoals dat door de minderheid is omschreven; in het Nederlandse parlement heeft de

S.D.A.P. dezelfde taak. Wij hebben daarbij vooral te verdedigen, dat de grote mogendheden, zolang zij zelf niet bereid zijn om iets van hun overwinnaarspositie af te staan, ons geen morele eisen hebben te stellen, die wij in militaire machtsinstrumenten zouden moeten omzetten. En zeker hebben deze morele eisen geen kracht, zolang men niet de bewapening tegengaat met de politieke en economische middelen, die er zijn.

3. Ons land gaat dus met het instandhouden van een weermacht niet verder dan tot het nakomen van Volkenbondsverplichtingen en tot het keren van over onze grenzen invallende benden. Op de weg van een eigen militair apparaat zetten wij geen stap.

Hierbij een korte toelichting. Men heeft gezegd, dat de laatste term niet gelukkig en niet fraai was; óók, dat hij ontleend was aan het standpunt der minderheid in de Vrijz. Dem. Bond. Het laatste is niet geheel onjuist, al staat een soortgelijke term ook in de Memorie van Toelichting van het ontwapeningvoorstel der S.D.A.P. (bld. 17 o.a., bld. 18 b.a.). Maar als men graag wat voorname autoriteit en wat fraaier formule wil, dan is ook bruikbaar een term uit art. 160 van het Vredesverdrag van Versailles. Daar wordt gesproken over het leger, dat Duitsland zal mogen hebben en dan heet het, dat dit leger „uitsluitend voor het bewaren van de orde binnen het Duitse grondgebied en voor de grenspolitie bestemd is”. Zo zouden wij dus kunnen lezen, dat onze weermacht bestemd is tot het nakomen van Volkenbondsverplichtingen en voor grenspolitie.

Men heeft ons gevraagd, waarom wij niet de oude leuze „nationale ontwapening” hebben gehandhaafd, waarbij aan de weermacht geen andere taak wordt toebedacht dan die steeds in de ontwapeningsleus gelegen heeft. Daarop antwoorden wij, dat de ontwapeningsleus niet zonder meer past op het complex vraagstukken, dat thans aan de orde is. In de internationale politiek is thans vooral urgent de collectieve veiligheid en daarom moet ook de S.D.A.P. duidelijk zeggen, wat zij daaronder verstaat en wat zij daarmee wil; urgent is ook het behoud van de Volkenbond en de vraag naar de betekenis van dit lichaam voor economisch-financiële, eventueel militaire sancties, en de S.D.A.P. moet ook hier duidelijk een standpunt kiezen. Ten opzichte van deze beide concrete punten der internationale politiek zegt het begrip „ontwapening” niets en daarom hebben wij ons met de meerderheid verenigd in de conclusie, dat de oude leuze zonder meer niet meer houdbaar was. Het is echter duidelijk, dat wij daarmee allerminst tot de landsverdediging waren overgegaan. Wij hebben integendeel gezocht naar een formule, waarin de kern van het oude ontwapeningsstandpunt en een antwoord op de nieuwe problemen waren verenigd.

Er is ons gevraagd — het zal ook straks wel gebeuren — of wij dan niets geleerd hebben, of wij niet hebben gezien, dat de belangrijke voorwaarden, die eens de ontwapeningsleus reëel maakten, zijn weggevallen. De opmerking is belangrijk genoeg. Welke waren dan onze motieven voor de ontwapeningsdachte, internationaal gedacht (maar met een begin in de kleine landen). Ik zie er zes:

a. de internationale actie der arbeidersklasse zou de uitbarsting van een oorlog verhinderen door staking (Sannes-Troelstra);

b. Duitsland was in 1921 ontwapend;

c. De Volkenbond zou aan betekenis toenemen juist voor de kleine landen;

d. Nederland kan zich niet verdedigen, ook niet met bijstand van anderen (op geografische, technische, economische gronden);

e. dus mógen wij ons volk niet aan een slachting prijsgeven;
f. ergens moet een begin worden gemaakt met het breken van de
bewapeningswedstrijd: de kleine landen zijn daartoe de aangewezenen.

Van deze motieven is het eerste weggevallen, het tweede in zijn tegen-
deel omgeslagen, het derde is nooit een sterke realiteit geweest; de laatste
drie zijn door de ontwikkeling der techniek in kracht toegenomen. Zie-
daar, wat de ontwikkeling der gebeurtenissen ons heeft geleerd. Het heeft
ons er ook toe gebracht om bij het bepalen van ons standpunt illusies op
te geven.

Wij zullen er ons van bewust moeten zijn, dat het aanvaarden van het
minderheidsstandpunt tengevolge kan hebben, dat ons land onder vijan-
dige, zeg Duitse, bezetting komt. Men beginne daarover niet z'n veront-
waardiging te uiten. Want het is in onze partij niets nieuws en sedert
1926 hebben wij precies hetzelfde gezegd. In het rapport der toen-
malige Militaire Commissie heet het:

„Aan het risico, verbonden aan het neerleggen van de wapens, meent de Commissie
een kort woord te moeten wijden. Naar haar mening wordt het oorlogsgevaar door de
bewapening vergroot. Nu mag daartegenover niet beweerd worden, dat de weerloosheid
als gevolg van de ontwapening alle gevaren zou doen vervallen. Het tijdelijke of zelfs
het langdurig verlies van de nationale zelfstandigheid zal ook bij weerloosheid kunnen
voorkomen. Zonder de waarde van de nationale zelfstandigheid juist voor de arbeiders-
klasse in het minst te betwijfelen of te willen verkleinen, kan men onder de tegen-
woordige omstandigheden het verlies van de zelfstandigheid *niet meer het grootste
kwaad achten*, dat in dit verband een volk bedreigt.”

Maar bovendien: de tegenstelling is niet zó, dat aan de ene kant (meer-
derheidsstandpunt) staat: landsverdediging en dus géén bezetting; aan
de andere kant (minderheidsstandpunt): geen landsverdediging en dus
nazi-dictatuur. Zo eenvoudig liggen de dingen niet. Veeleer staat het
zó: landsverdediging, dat betekent een groot deel van ons volk neer-
geslagen en toch nazi-dictatuur — tegenover géén landsverdediging en
ook geen dictatuur. De vraag is hier: wat is het minste kwaad?

In zijn Gids-artikel van deze maand zegt Albarda: het minderheids-
standpunt betekent:

„het openstellen van de grenzen en het beschikbaar stellen van de brede nieuwe
wegen, die naar het hart van ons land leiden en waarlangs ook een aanval op andere
landen kan worden geopend. Kan een politieke partij, die dit aanvaardt, met gerust-
heid voor het volk verschijnen?”

Mijn wedervraag is: hoe hebt gij dan ooit met gerustheid voor het
volk kunnen verschijnen na 1921? Hebt gij niet mee-ondertekend het
ontwapeningsvoorstel, waarin klaar en onomwonden hetzelfde is gezegd?

„De ontwikkeling kan het tijdelijk of zelfs het langdurig verlies der zelfstandigheid
tengevolge hebben. Maar met een verloren oorlog is de kans daarop nog veel groter en
voorzover het van hen afhangt, willen de sociaal-democraten het volk voor oorlog
behoeden. De oorlog is het grootste kwaad, dat de mensheid bedreigt.”

Hier zouden wij kunnen eindigen. Toch geloof ik, dat het goed is,
nog een enkele opmerking toe te voegen. Wij kunnen wel zo ongeveer
vermoeden in welke toon en met welke argumenten het minderheids-
standpunt zal worden bestreden — er is natuurlijk ook reden genoeg om
de argumentatie van drie vrouwen en een dominé niet al te hoog aan te
slaan. (P r o t e s t e n).

Dan had gij moeten protesteren tegen wat de krant van Vrijdagavond schrijft (l a n g d u r i g a p p l a u s).

ANKERSMIT: Het is toch geen belediging?

BANNING: Het is een weinig voornaam argument. Als gij ons zo afstrafft, hoont gij uw eigen verleden.

Laat men in deze richting enige matiging betrachten. Niet omdat wij voor dit soort afstraffing bang zouden zijn, maar omdat gij, òns afstraffend, daarmee uw eigen verleden hoont. Bij het ophangen van oude plunje, misstaat enige waardigheid niet.

Alle argumenten, die wij hebben aangevoerd, het zijn de argumenten, die de bekwaamste woordvoerders der sociaal-democratie steeds als ernstig en reëel hebben laten gelden. Maar bovendien: er zal wel niemand onder ons zijn, die zonder langdurig nadenken en diepe innerlijke strijd zijn standpunt bepaalde. Ik ben er vast van overtuigd, dat het de voorstanders van de meerderheid heel moeilijk is gevallen een schone gedachte als die der ontwapening op te geven. En wat ons betreft, wij hebben honderden malen onszelf de vraag voorgelegd, of de nieuwe feiten het beginsel niet onwerkelijk hebben gemaakt. Het is geen dogmatisme, dat ons beheerst, of verblindheid voor de ontzaggelijke gevaren in de moderne wereld. Maar ook na telkens herhaalde toetsing, die niet beëindigd is, nadat wij het minderheidsrapport ondertekenden, menen wij, dat wij de Partij niet een weg terug mogen aanbevelen, ook niet, als de wereld deze weg wel schijnt te gaan.

Wij vragen ons af: waar blijft nog iets van socialistisch criterium over, wanneer onze Partij precies hetzelfde standpunt gaat innemen als de burgerlijke partijen? Eenmaal is in onze kringen gesproken: nationale verdediging is nationale zelfmoord. Het behoudt voor ons zijn kracht. En als men daar nu het idealisme van de collectieve veiligheid omheen hangt, in de zin, zoals de grote mogendheden haar toepassen, dan wordt het aanstonds, als de gruwelijke werkelijkheid komt: collectieve veiligheid is collectieve zelfmoord.

Bovendien: wat zult gij aanstonds in de praktische politiek — in het parlement, maar ook in ons volksleven — hebben in te zetten tegen het drijven naar zeer sterke bewapening?

„Telegraaf” en „Handelsblad”, „N.R.Crt.” en „Standaard”, alle burgerlijke bladen zijn de spreektrumpetten voor die krachten in ons land, die nationalisme en militarisme vereenzelvigen. In de Eerste Kamer spreekt prof. De Savornin Lohman het rustig uit, dat financiële bezwaren moeten wijken — neen, niet wanneer de werklozen hongeren en de sociale zorg om voorziening schreeuwt, maar wanneer de oorlogsvoorbereiding aan de orde komt. Wat kunt gij daar aanstonds anders tegenover stellen dan financiële overwegingen — precies zoals Colijn het doet?

Als de S.D.A.P. haar standpunt opgeeft, dan is er in ons land geen grote partij meer, die een principiële tegenkracht tegen het burgerlijk nationalistisch-militarisme vormt. Dit alles is ook van verdere strekking. Wij beseffen diep het tragische van de situatie, waarin de grote zusterpartijen in Engeland en Frankrijk zich bevinden. Zij moeten en willen het socialisme blijven zien en prediken als de vredesgedachte en de vredesmacht en zij achten zich toch gedwongen om aan de herbewapening — het betekent ook aan de vermilitarisering der geesten — mede te doen; de waanzin van de bewapeningswedstrijd sleept ook hen mee, die hem als waanzin beseffen.

Voor ons land liggen de dingen anders. Maar juist daarom zeggen wij

met te meer kracht: als ergens deze waanzin doorbroken kan worden, dan kan het nog in de kleine landen. En laat daar het socialisme in de scherpst mogelijke oppositie tegen het barbarisme van een nieuwe oorlog blijven strijden: dan blijft het aan zijn roeping het beste trouw!
(Langdurig applaus).

VORRINK: Het congres is verdaagd tot vanavond acht uur.

Avondzitting Zondag 28 Februari 1937

VORRINK: Het congres is heropend. Nu Albarda voor de meerderheid en Banning namens de minderheid hebben gesproken, zijn wij thans toe aan de discussies uit het congres zelf. Er hebben zich 28 sprekers voor het woord aangemeld. De tijd van tien minuten per spreker zal ook thans weer voortreffelijk werken. Het woord is in de eerste plaats aan mevrouw Barbiers.

Mevr. BARBIERS (IJmuiden): De formulering van drie vrouwen en een dominee vind ik ook niet gelukkig, doch ook moet het mij van het hart, dat veel, van wat vanmiddag gezegd is door Banning, ongezegd had kunnen blijven, omdat het als toelichting van het minderheidsrapport minder ter zake was. Wij hebben gehoord een ontwapenings-speech. Ik geloof, dat er in onze partij honderden vrouwen zijn, die er anders over denken dan de vrouwen, die het minderheidsrapport hebben ondertekend. Het is om deze reden, dat ik wil opkomen tegen de suggestie van Banning, dat zij, die het meerderheidsrapport aanvaardden, mede schuldig zouden staan aan de gruwelen van de oorlog.

In de minderheidsnota vinden wij nog al dikwijls de woorden praktisch en realistisch. Van dit praktisch realisme hebben wij hedenmiddag weinig gemerkt. Bij de bespreking van de verwachtingen van invallende benden bleek dit wel zeer sterk.

Als Banning hier zegt: Wij kunnen vermoeden, op welke toon hier de minderheid zal worden bestreden, dan doet hij het congres onrecht! Het zou ons spijten en het zou onze beweging ernstig nadeel kunnen berokkenen, als de stemming over de betreffende paragrafen een splijting zouden veroorzaken. Wij vernamen reeds, dat Banning de aanneming van spreekbeurten van deze stemming afhankelijk heeft gesteld. Ik hoop van harte, dat ook wanneer het minderheidsstandpunt wordt verworpen, wij kunnen blijven getuigen van de ongebrokenheid van onze partij. In deze tijd hebben wij elkaar nodig. Het gevoelsargument van den een moet even zwaar wegen als dat van den ander (*daverend applaus*).

VORRINK: Ik zou het congres willen verzoeken zich van bijvalsbe-tuigingen of van applaus na een rede te willen onthouden. Wij verlengen er de discussies onnodig door. Laat ons een voorbeeld nemen aan het vrouwen-congres, waar dit eveneens is gebeurd. Wij hebben er zelfs niet met de ogen geknipperd. Het woord is thans aan Franke.

FRANKE (Amsterdam): Er is slechts één Amsterdamse afdeling, die zich heeft uitgesproken voor het minderheidsstandpunt. De veranderde omstandigheden hebben op de Amsterdamse afdelingen sterke indruk gemaakt. Ons standpunt van 1921 is ongetwijfeld sterk beïnvloed door de omstandigheden, zoals die toen waren. Wij hebben toen meer geloof kunnen hebben in de Volkenbond, in de mogelijkheid van vreedzame beslechting van conflicten. Ook konden wij in 1921 een groter geloof hebben in het optreden van onze beide Internationalen. Het oorlogsgevaar is sedertdien gegroeid. Wij zijn er van overtuigd, dat wij de middelen, waarmee wij voorheen meenden een oorlog te kunnen keren, thans niet meer kunnen hanteren. Als Banning er zich bij zijn verdediging op beroept, dat wij het standpunt van 1921 herhaaldelijk hebben bevestigd en dat, toen het herzieningsrapport werd behandeld, de ontwapening werd gehandhaafd, dan had hij ook moeten zeggen, dat vele malen in de congressen, waar het militaire vraagstuk

aan de orde is geweest, tegen de ontwapeningsgedachte steeds groeiende twijfel is gebleken.

Ik ben er van onder de indruk gekomen, dat Banning deze zaak vanmiddag heeft behandeld op een wijze en met een gloed, dat ik mij af en toe wel eens moest afvragen: waar gaat dat heen? Is het verschil tussen meerderheid en minderheid wel zo groot als Banning ons uiteenzette? Is dat een verschil, dat een houding en toon rechtvaardigt als die van Banning en moet een beslissing daarover voor de partij ernstige gevolgen hebben? Twaalf Amsterdamse afdelingen zullen voor het meerderheidsvoorstel stemmen, maar deze twaalf afdelingen willen in afschuw voor de oorlog voor Banning niet onderdoen.

COUVÉE (Den Haag): De meerderheid der Haagse afdelingen is bereid het voorstel van het Partijbestuur te steunen. Enige afdelingen willen echter hun steun geven aan de minderheid. Doch meerderheid en minderheid hebben bezwaar tegen de redactie van de tweede alinea van de paragraaf, die aan ons is voorgelegd. Wij lezen daar: zolang deze doeleinden niet zijn bereikt, instandhouding van een Nederlandse weermacht, geschikt voor de nakoming van Volkenbondsverplichtingen. Wat verstaat men onder „geschikt”? Dat is een rekbaar begrip. De weglating van dat woord komt ons gewenst voor. Als er een weermacht komt, dan moet die ook krachtig en weerbaar zijn. Maar wij willen ons niet binden. Ook uit redactionele overwegingen is schrapping gerechtvaardigd. Men schrappe het woord geschikt en neme in de paragraaf een alinea op, luidende als volgt: de instandhouding van deze weermacht zal niet mogen leiden tot mindere voorziening in de economische, sociale en culturele belangen des volks.

FROOLAND (Schiebroek): Daar wij door onze grondwet worden verplicht om bij oproep der regering ons beschikbaar te stellen voor de handhaving van onze neutraliteit in een conflict tussen andere staten en eventueel bij oorlog tot verdediging van ons grondgebied, vind ik, dat de volksvertegenwoordiging de plicht heeft om ook de technische middelen daarvoor ter beschikking te stellen. Er is in 1914 een onzer voorgangers geweest, die zei, dat bij schending van onze neutraliteit hij een geweer zou nemen en naar de grens zou gaan. Ik weet niet zeker, of er toen wel geweren te over waren!

JANSSE STEENBERG (Den Haag): Ik spreek namens de minderheid in Den Haag. In het meerderheidsrapport komt niet ter sprake, of de financiële middelen er in Nederland wel zijn om de lasten van een weermacht te dragen. Onze opvatting is, dat die financiële middelen er niet zijn en er ook niet zullen komen. De verdediging van de overzeese gewesten is toch ook bij de weermacht betrokken. Zijn wij er van overtuigd, dat wij Indonesië kunnen verdedigen en kunnen wij daar ook op de hulp van anderen rekenen? Ook dat trekken wij in twijfel. Beter bewapend zijn wil zeggen: nog meer wapenen en dat zeggen die anderen ook. Dat is een cirkel, waar wij nooit uitkomen. Waar is de grens? Wij zullen overgeleverd zijn aan de wapenfabrikanten. Is het meerderheidsstandpunt niet te veel beïnvloed door mogelijke regeringsdeelneming nu de verkiezingen naderen? Heeft men niet te veel als volgt geredeneerd: willen wij het Plan van de Arbeid verwezenlijken, dan moeten wij in de regering — doch als wij er in gaan zitten, dan moeten wij om mee te regeren voor de anderen aanvaardbaar zijn. Daardoor is naar onze mening dit voorstel beïnvloed.

Mevr. DE KONING—ELBERFELD (Sittard): Ik ben van plan het zo

te doen als op het congres van de vrouwen: kort en bondig! Ik wil zeggen, in tegenstelling tot de mening van mevr. Barbiers, dat ik er vast van overtuigd ben, dat er honderden vrouwen zullen zijn, die achter de minderheid staan. Er zijn honderden vrouwen, die alleen partijgenoten geworden zijn, omdat wij op ons program de ontwapening hadden staan. Zij zullen bitter teleurgesteld zijn, als de ontwapening van ons program geschrapt zal worden.

DE BRUIN (Schiedam): Wanneer het congres de sprekers heeft aan-gehoord, wordt van het congres een beslissing gevraagd. Het congres is voorgelicht door twee respectabele partijgenoten, waarvan de een de taak heeft de politiek van de partij in en buiten het parlement te verdedigen, terwijl de ander zich bezighoudt met geestelijke voorlichting te geven. Het congres zal er zich rekenschap van moeten geven, dat onze politieke partij gedwongen is door de politieke omstandigheden tot het doen van een keus en dat het gaat om deze vraag: zal de partij de inzichten aanvaarden van de politieke leiding, of zal het congres deze afwijzen? Zal Banning dit laatste wensen, ondanks alle gevolgen, daaraan verbonden? Ik zie dat zo: zal Banning de toestand durven scheppen, dat de politieke vertegenwoordigers van de partij een mening hebben, die niet klopt op de officiële mening van de partij?

Banning is niet gelukkig geweest in de formulering van zijn standpunt. Als ik mij bepaal tot de rede en de toelichting van de minderheid, dan blijven de voornaamste vragen onbeantwoord. Wat is er eigenlijk voor verschil tussen meerderheid en minderheid? De minderheid wenst niet de verzekering van de trouw van de weermacht aan de democratische staatsinstellingen. Waarom niet? Heeft zij daar principiële bezwaren tegen? Thans heeft, bij de verschillende punten, die geschrapt zijn, de minderheid één ding toegevoegd en dat is van groot belang. Zij voegt in: het afweren van over onze grenzen inval-lende benden. Wat is dat anders dan de door Banning afgewezen lands-verdediging? Wil men een weermacht tot het keren van die benden, hoe groot zal dan die weermacht van Banning moeten zijn? Niet groter dan de weermacht, die Albarda zich denkt? (*Gelach.*) Wanneer men die benden van de grens wil houden, wat doet men dan anders dan een groot militair modern leger scheppen? Want op een andere manier gaat het niet!

KRANENBORG (Ezinge): Ik zou Albarda deze vraag willen stellen: acht gij het mogelijk door middel van bewapening een oorlog te voorkomen? Verder heeft Albarda gezegd, dat in de laatste tijd niemand een uitnodiging heeft ontvangen om te spreken voor de nationale ontwapening. Dit is toch geenszins een bewijs, dat er bij de leden der partij dienaangaande een gewijzigde mening zou zijn ontstaan. Het feit, dat geen der propagandisten de laatste tijd een spreekbeurt heeft vervuld voor nationale ontwapening, mogen wij niet zien als een bewijs, dat wij de nationale ontwapening maar kalmweg reeds over boord hebben gezet. Veeleer, dat wij integendeel nationale ontwapening als zo vanzelfsprekend beschouwen, dat wij propaganda daarvoor als overbodig kunnen achten. Ik wil maar zeggen, dat ik de noodzaak van bewapening niet kan inzien.

MIERAS (Zandvoort): Ik meen bezwaar te moeten maken tegen de rede van Albarda, speciaal wat de uitbreiding betreft, die hij aan de Volkenbond gegeven heeft. Het wordt niet ontkend, dat zelfs bij het toepassen van militaire sancties iedere aangesloten regering de vrij-

heid heeft al of niet aan de toepassing van de sancties mee te doen. Het standpunt van de meerderheid is echter, om in zulk een geval wel mee te doen en dat niet alleen, doch de meerderheid geeft er uitbreiding aan door binnen Volkenbondsverband te willen wapenen. Tenslotte wil de meerderheid er toe overgaan buiten Volkenbondsverband een leger te maken en mede te werken met andere regeringen, als er oorlog komt. Op die wijze gaat Nederland meedoen aan de wedstrijd.

In „de Socialistische Gids” heeft Albarda geschreven, dat de partij haar plaats in het volk zou verliezen, als wij geen wapening aanvaardden. Het komt ons voor, dat het volk niet zo onze houding zal beoordelen. Integendeel, de ontwapeningsgedachte heeft steeds in ons volk geleefd. Evengoed kunnen wij beweren, dat als de partij meegaat met de meerderheid, dat wij dan onze plaats zullen verliezen.

DE WIT (Groningen): Wij willen niet de vraag stellen aan de sociaal-democraten in de democratische landen, in het bijzonder van Frankrijk en Engeland, om ook daar te ontwapenen. Dat durven wij op het ogenblik niet, omdat wij niet graag zouden willen, dat die landen begonnen te ontwapenen. Wij zouden graag van Banning willen horen, of hij dit wenst. Het is voor mij een morele kwestie in hoge mate en ik had gedacht, dat Banning vanmiddag op die kwestie de aandacht had gevestigd. Er is voor ons een vrij groot verschil tussen voor en na 1933. In de tijd van ons ontwapeningsvoorstel hebben wij inderdaad aanvaard de mogelijkheid van een tijdelijke bezetting van ons land, eventueel door Duitsland, evenwel door een mogendheid, die geen fascistische was (*zeer juist*). Dat is voor ons een kernverschil. Als wij bezet zouden worden door een democratische staat, dan was er tenminste perspectief, dat er aan die bezetting ook eens een einde zou komen. Doch ik zeg, dat een bezetting van ons land door Nazi-Duitsland voor mij precies hetzelfde is als de ondergang. Het leven onder de dictatuur is mij het leven niet waard. Er is na 1933 zoveel veranderd, dat, ook al acht ik ons land niet verdedigbaar, de vraag voor mij toch deze is: waarom wapenen wij? Ons land betekent niet veel in werkelijkheid. Moreel echter wel. Als Nederland zegt: ik doe aan de verdediging tegenover het nationaal-socialisme niet mee, dan moet dat een uiterst deprimerende invloed hebben op de staten van wie wij verwachten, dat zij zich met hun weermacht wel zullen verdedigen.

DE ROOS (Amsterdam): Onze afdeling verkeert in de uitzonderingspositie, dat het standpunt van meerderheid en minderheid is verworpen. Het is geen wonder, dat zich dat heeft voorgedaan. Niet alleen, omdat er uitzonderingen moeten zijn, maar ook omdat naar de mening van velen onzer het standpunt der minderheid een teleurstelling is geweest. Men had iets anders verwacht dan hier wordt voorgedragen in de minderheidsresolutie. Ik heb Banning vanmiddag met grote verwondering gehoord. De resolutie dekt het ontwapeningsvoorstel van 1925. Wat er daarna gebeurd is, daarover heeft Banning wel enkele woorden gezegd, doch ik vraag mij af: waarom heeft de minderheid deze verwarring moeten stichten? Dit doet geen recht wedervaren aan de juistheid van de beslissing van het congres. Banning is veel verder gegaan dan de woordkeus in de nota en de resolutie. Velen hebben mij gevraagd om Banning in het congres te laten uitspreken, in welk opzicht het standpunt zich onderscheidt van het vroegere, en waarom het nodig zou zijn, dat deze resolutie in de plaats zou moeten komen van de thans gangbare.

VAN DE WOESTIJNE (Baarn): Wanneer ik een ogenblik uw aandacht vraag, dan is het niet om in debat te treden met verdedigers van meerderheid of minderheid. Toen wij in 1921—'22 de nationale ontwapening op ons program plaatsten, hebben wij ons gelukkig gevoeld. Wij wisten een voorhoede te zijn van een betere mensheid. Honderden en duizenden zijn op die mooie leus in ons midden gekomen. Het is nu de harde noodzakelijkheid, die ons dwingt, om dat mooie ideaal prijs te geven. Zeer velen staan voor een conflict tussen gevoel en verstand. Wij zijn sterk genoeg ons verstand te doen spreken. Dus: het moet!

Maar na ons komen de jongeren. Velen zullen straks voor de vraag gesteld worden: moet ik dienst weigeren? Dat conflict is voor hen al moeilijk genoeg en ik weet dat uit mijn persoonlijke ervaringen. Daarom zou ik het partijbestuur willen vragen een kleine toevoeging in te lassen. Mijn voorstel is, dat er gelezen zal worden: verruiming van de vrijstelling van dienstplicht op gronden niet alleen van godsdienstige, doch ook van humanitaire en humanistische aard.

RUITENBERG (Surhuisterveen): Ik wil hier drie kwesties behandelen: 1. ik wil mij afvragen, wat een principe is; 2. de internationale perspectieven; 3. de politieke verhoudingen in Nederland karakteriseren.

Ik kan aansluiten bij het slot van Banning. Hij is geëindigd met een verwijzing naar de trouw aan het beginsel. Vele sprekers hebben hier een tegenstelling gemaakt tussen gevoel en verstand. Ik meen, dat die tegenstelling niet juist is. Er is ook nog wat anders. En dat is het geweten. Wij moeten goed zien, dat de propaganda voor de ontwapening in onze massa een principiële kwestie is geworden. Deze propaganda heeft het zedelijk bewustzijn van de arbeiders geraakt en gevormd. Het is technisch en zedelijk niet mogelijk het militaire recht te verdedigen. Zo goed als er is de vloek van een boze daad, zo goed is er ook een zegen van de goede daad. Dit goede was de volksmassa bewust te maken, dat het militarisme als middel tot handhaving van het internationale recht niet mocht gebruikt worden. Zie toe, waarom gij een principe verloochent. Wij kunnen geen principe verloochenen! Ik heb van Albarda voortdurend gehoord, dat de veranderde omstandigheden ons er toe dwingen. Doch het is een principiële kwestie geworden! Politiek is niet alleen het vorm geven aan maatschappelijke krachten, politiek is meer het staatkundig vorm geven aan een zedelijke volksovertuiging. Wij mogen geen slaven zijn van de gebeurtenissen, doch er te midden van staan als vrije mensen. De wereld is meer dan eens gered door mensen, die tegenover de grote meerderheid toch „neen” durfden zeggen.

Wat zijn de internationale perspectieven, als de S.D.A.P. besluit de weermacht niet te aanvaarden? Aangenomen, dat de regering het standpunt van de gewapende landsverdediging toch zal doorzetten. Dan is de meerderheidsconclusie, dat ook wij de democratie gewapend zullen moeten verdedigen. Als wij op deze wijze de democratie verdedigen, dan betekent dat, hoe men het ook wendt of keert, de dood voor de democratie. De vrede van Versailles heeft dat bewezen.

Ten slotte: Albarda heeft in „de Socialistische Gids” geschreven, dat als wij de nationale verdediging niet aanvaarden, wij uit de volksgemeenschap zullen worden gesloten. Kan ons dat nu zo heel veel schelen? Moeten wij nu aan hen, die ons hierom zouden willen buitensluiten, concessies doen of moeten wij op onze eigen wijze de positie, die wij

in het Nederlandse volk hebben, handhaven? Bij een eventuele deelneming aan de regering doen wij het veiligst de status quo te eisen. Dat is op vele punten gewoonte. Hoe de beslissing ook uitvalt, wie het ook moge winnen, meerderheid of minderheid, zij beiden weten, als het congres uiteengaat, dat wij binnen de grote socialistische partij geheel onze plaats behouden!

EENSTROOM (Den Haag): Als afgevaardigde van Den Haag X heb ik het woord gevraagd voor het afleggen van een korte verklaring. Bij de stemming zal ik mijn stem uitbrengen voor de meerderheid. Ik wil dat echter niet doen zonder mij te hebben los gemaakt van de verdediging van Albarda en zonder mijn instemming te hebben betuigd met het protest van Banning. Wanneer ik voor de meerderheid stem, dan doe ik dat, omdat ik mij in 1934 zou hebben geschaard aan de zijde van de minderheid, die reeds toen de nationale ontwapening afwees. Ik heb echter een te diep respect voor Banning dan om zijn standpunt te laten afdoen als dat van iemand dien men niet serieus moet nemen. Wanneer in dit congres de veel gesmade rechtlijnigen wegens gebrek aan realiteitsbesef worden weggewerkt, dan wil ik mij met hen solidair verklaren door een betuiging van mijn respect.

VORRINK: Ik begrijp niet goed, waaraan wij deze predikatie van Eenstroom verdiend hebben. Waar is deze schoolmeesterij voor nodig? Onze debatten staan steeds op zeer hoog peil! Het woord is aan Geradts.

GERADTS (Epe): Wij zijn niet vrij, volgens mijn opvatting, in de keus van onze bondgenoten. Zijn wij voor het communisme, dan moeten wij Rusland tot bondgenoot nemen. Zijn wij fascisten, dan moeten wij Duitsland nemen. Niemand kan twee heren dienen. Als wij een verbond sluiten met Frankrijk, dan zullen de kapitalisten, die daar zijn, in hun vuistje lachen, want zij leveren ons de wapens. De Nederlandse weermacht mag niet dienen voor de verdediging met bijstand van anderen zonder Volkenbondsverband.

UBACHS (Maastricht): Toen de Duitsers het Rijnland bezetten en Europa ieder ogenblik in vuur en vlam kon worden gezet, hebben wij het toegejuicht, dat er in de partij een tendens was om een andere koers in te slaan. Onze partij zit niet vast aan dogma's. Onze partij is er een met levende beginselen, die moeten aansluiten op de realiteit van het ogenblik. En die werkelijkheid is, dat de gehele wereld voor een ontzettend gevaar staat. Wij in Maastricht hebben de oorlog van dichtbij gezien. Maastricht was een groot lazaret geworden. Doch wij hebben ook het fascisme leren kennen. Wij hebben de half waanzinnige vluchtelingen kunnen zien. Wij in Maastricht staan ten volle achter het meerderheidsrapport. Banning heeft het congres met verouderde citaten bewekt. Als Troelstra nog in ons midden was, dan zou hij met hart en ziel achter Albarda staan. In Maastricht kunnen wij de grote fortentlinies zien langs het Albert-kanaal, waarachter de Belgische jongens zich veilig voelen. Zij denken niet aan een aanvalsoorlog van ons Hollanders. Spanje heeft geleerd, welk een ontzettende ramp het kan zijn als het proletariaat ongeschoold in een oorlog komt te staan.

VISSER (Rijswijk): De afdeling Rijswijk heeft vorig jaar een voorstel ingediend, waarin zij eist terug te keren tot de onmiddellijke nationale ontwapening. Dit voorstel heeft onze afdeling goddank niet veranderd, zij heeft het gehandhaafd. Wij bestrijden dus het standpunt van de meerderheid. Ik ben tegen de leus: verdediging van de

democratie door wapengeweld, omdat ook in ons land het militaire apparaat de vuist is van het kapitalisme, het militarisme en het imperialisme. Wij denken hierbij aan de gevolgen van het militaire apparaat in Duitsland en Spanje. Wij zijn voor nationale ontwapening, omdat het militaire apparaat de beste wegbereider van het fascisme is.

SANDIFORT (Rotterdam): Ik ben hier gekomen in de opvatting, dat het standpunt, zoals dat in de resolutie van de minderheid was neergelegd, het juiste was. Ik moet bekennen, dat de redevoering van Banning, waarnaar ik zeer aandachtig geluisterd heb, mij in deze opvatting niet versterkt heeft. Ik geloof, dat deze verzwakking van mijn opvatting het gevolg is van het zeer sterke dualisme in de rede van Banning, een dualisme, dat tot uiting kwam doordat Banning telkens en telkens weer teruggreep naar een opvatting, die hij ten slotte zelf bleek te hebben verlaten en tegelijkertijd een weermacht verdedigde ter voldoening aan eventuele Volkenbondsverplichtingen.

Ik ben van mening, dat vooral het eerste deel van Banning's rede het vertrouwen in de Volkenbond volkomen ondermijnd heeft. Dit zou nog zo erg niet zijn, maar bovendien heeft Banning kans gezien, om ook de hoop op herstel van vertrouwen in de Volkenbond meer dan volkomen te ondermijnen. En ziedaar, waarom ik mij nu veel meer geneigd voel mij aan te sluiten bij het standpunt van Albarda.

Ik wil mij nog een opmerking buiten dit verband permitteren, die zich n.l. richt tegen de uitlating van Banning, dat indien het congres het meerderheidsstandpunt zou aanvaarden, dan de laatste grote partij zou zijn verdwenen om met kracht tegen de militaristische drijvers te ageren. Dat is, na de rede van Albarda, onhoudbaar. Indien Banning niet in staat is mijn belangrijke bezwaren tegen zijn uitspraken van vanmiddag te weerleggen, dan zien ik mij genoodzaakt om tegen mijn verklaringen in de huishoudelijke vergadering van mijn afdeling het meerderheidsstandpunt te aanvaarden.

PASMAN (Voorburg): In overgrote meerderheid zullen wij ons tegen het meerderheidsrapport uitspreken. Wij doen dat niet uit gemakzucht, ook niet uitsluitend op gevoelsoverwegingen. Ondanks een redevoering van Van Gelderen in onze afdeling kunnen wij met de meerderheid niet meegaan. Voor nationaal-socialisme en fascisme is oorlogvoeren een levensvoorwaarde, verzekert Mussolini. Daaraan kan een sterke bewapening van Frankrijk en Engeland geen paal en perk stellen. Het middel van de meerderheid is erger dan de kwaal.

Wij hebben echter onder ogen gezien de mogelijkheid, dat het meerderheidsstandpunt wordt aanvaard. Nu zijn er bij ons partijgenoten, die zich afvragen, of zij in dat geval nog langer lid van de partij kunnen blijven. Ik zou het partijbestuur willen vragen, wat het van deze leden verlangt. Verlangt het partijbestuur, dat die leden zich volkomen onderwerpen aan de genomen besluiten en dat zij die b.v. verdedigen in openbare vergaderingen? Dan zou het voor die leden wel heel erg moeilijk zijn in de partij te blijven. Wordt ons echter de vrijheid gegeven voor ons minderheidsstandpunt op te komen, dan behoeven wij niet heen te gaan.

VAN SEBEN (Loosdrecht): Een deel van Loosdrecht is stom verbaasd geweest, waarom Banning zich met zijn drie vrouwelijke confraters niet op het standpunt heeft geplaatst van de radicale ontwapening. Verder heeft zich het overgrote deel uitgesproken voor wapening. Dat was een bindend mandaat.

Wij hebben van zes tot acht uur gelegenheid gekregen de woorden in ons te laten bezinken, zoals die tot Albarda door ons zijn gesproken, woorden, die diepe indruk op mij hebben gemaakt. Doch wij hebben ook kunnen laten bezinken de woorden van Banning. Ik mag met eerlijke overtuiging zeggen, dat ik tot de mening gekomen ben, dat het betoog van Banning van socialistisch standpunt bekeken het meest klemmend geacht moet worden en ik acht mij persoonlijk gelukkig, dat ik op grond van deze overweging voor mijn afdeling zou kunnen stemmen tegen het voorstel van het partijbestuur. Zelfs wanneer het mogelijk zal zijn, dat de weermacht zijn trouw bezweert aan de gestelde autoriteiten, dan nog geeft ons dat geen voldoende zekerheid voor de beveiliging van onze democratische staatsinstellingen. Want slechts een blik in de geschiedenis van de laatste jaren leert ons, dat in een weermacht het grote gevaar schuilt van het fascisme, onzen verachtelijken vijand. Juist militaire apparaten zijn een broeinest voor fascistische baccillen. Het gehele leger in Spanje liet de regering in de steek. Dat kan ook hier gebeuren. Ik zal dus stemmen tegen het voorstel van het partijbestuur.

VORRINK: De lijst van sprekers is hiermee uitgeput en alvorens aan Albarda het woord te geven tot het beantwoorden van de gemaakte opmerkingen, wil ik Banning nogmaals in de gelegenheid stellen in te gaan op enkele vragen, die hem in de loop der debatten zijn gesteld. Het woord is aan Banning.

BANNING: Het is niet wel mogelijk en ook niet wenselijk, dat ik op alle opmerkingen aan mijn adres uit het congres en op alles, wat Albarda in zijn inleiding heeft gezegd, uitvoerig in te gaan. Ik heb niet de indruk, dat dit nodig is en ik zal mij dus tot enige van de belangrijkste dingen beperken.

Ik wil beginnen met een opmerking van persoonlijke aard in de hoop, dat die opmerking niet zal worden misverstaan. Ik heb in het congres van 1934 in een ogenblik, dat er in het congres zelf een vrij grote verwarring bestond, mij de uitdrukking laten ontvallen: wanneer het congres het standpunt van de nationale ontwapening opgeeft, dan maak ik dat niet mee; dan is voor mij het ogenblik gekomen om mijn lidmaatschap van de S.D.A.P. op te zeggen. Ik heb er behoefte aan om thans te zeggen, dat het mij spijt, dat ik mij toen die uitlating heb laten ontvallen. Let wel en laten wij elkander goed begrijpen: niet, omdat er in de loop van de jaren iets aan mijn overtuiging is veranderd, maar omdat het onjuist is met dergelijke uitingen te argumenteren of de schijn te wekken de stemming van het congres te willen beïnvluenceren. Ik zou dus met de grootst mogelijke nadruk aan ieder in het partijcongres willen vragen zijn stem uit te brengen los van elke persoonlijke overweging of los van elke persoonlijke uitlating, die ten opzichte van dit vraagstuk is gedaan. Deze beslissing moet vallen op zo zakelijk mogelijke gronden. Daarom wil ik beginnen te zeggen, dat ik van mijn uitlating van 1934 spijt heb.

Wij komen nu tot wat in de loop der besprekingen is gezegd. Daar zijn een aantal argumenten bij, die op mij geen indruk hebben gemaakt. Daar behoort o.a. ook toe een uitlating van Albarda, dat wanneer men het minderheidsstandpunt zou aannemen, men ook andere volken in gevaar brengt. Mijn antwoord is: was dat dan vroeger niet zo? Toen hebt gij dat argument niet laten gelden. Het is naar mijn mening een illusie, dat wij b.v. een week lang een Duits leger zouden kunnen tegenhouden. De vraag is alleen, of wij zullen trachten tegen te houden en

dan onder de voet worden gelopen, dan wel, of wij niet tegenhouden en ook onder de voet worden gelopen. Elk illusionisme is hier gevaarlijk.

Albarda heeft voorts verwezen naar de uitlating van een Engels minister bij de verdediging van de defensielening in Engeland, die in het Lagerhuis gezegd heeft: misschien zullen wij ons bewapeningsplan niet geheel behoeven uit te voeren. Laten wij het hopen, dat deze minister gelijk krijgt. Maar mogen wij ook maar in het geringste op dit soort verwachtingen bouwen? Het komt er op neer dat wij ons weer aan illusionisme overgeven, en wij zullen het duur moeten betalen! En als Albarda zegt, dat wij ook tegenover de volken van Duitsland en Italië verplichtingen hebben, wat betekent dat? Dat wij het Duitse en het Italiaanse volk er voor zouden kunnen bewaren door hun dictaturen naar de slachtbank te worden geleid is voor mij een grote illusie!

De Bruyn heeft gevraagd: zou Banning de toestand durven scheppen, dat de politieke leiding van de partij er een mening op na houdt, die door het congres wordt gedesavoueed? Daar begrijp ik niets van! Wil De Bruyn dan, dat iedere keer, wanneer de leiding of de fractie een mening heeft, het congres die zonder meer heeft te aanvaarden? Immers neen? De zin van deze debatten is toetsing der inzichten opdat het Nederlandse volk weet, wat er in onze partij leeft. Dit argument was een misgreep.

Verder wil ik mij aansluiten bij een uitlating van Albarda. Inderdaad is het gelukkig, dat de tegenstelling van nu er niet een is, die vaak zo valselijk wordt gemaakt. Er is geen tegenstelling tussen man en vrouw, geen tegenstelling tussen gevoel en verstand, geen tegenstelling tussen religieuze en niet-religieuze socialisten. De tegenstelling moet niet worden gewekt, alsof het om dit soort van dingen zou gaan. Daar sluit nog een opmerking bij aan. Mevrouw Barbiers kwam er tegen op, dat ik zou gezegd hebben, dat zij, die het meerderheidsrapport aanvaardden, mede schuldig zouden staan aan de gruwelen van de oorlog. Ik heb dat niet gezegd en voorzover mijn woorden tot die opvatting aanleiding gaven, wil ik dat onmiddellijk terugnemen.

Ik voeg daaraan een opmerking toe uitsluitend voor eigen verantwoordelijkheid en niet namens de minderheid. Welke keus wij ook doen vanavond, aan beide kanten rust er op onze beslissing schuld. Ja, ook wanneer wij vasthouden aan het standpunt, dat ik voor u heb verdedigd. Daarom heb ik vanmiddag gezegd: geen illusionisme; daarom zeg ik niet tegen u, dat als gij het standpunt van de minderheid aanneemt, het vaandel onbevlekt voorwaarts zal kunnen worden gedragen. De zaak is alleen deze: wanneer wij na rustige toetsing van gevoel, verstand en geweten een keus doen, dan wegen wij af: aan welke kant liggen de beste kansen en de minste schuld, de slechtste kansen en de meeste schuld? Dat kunnen wij elkaar niet op een briefje geven. De overgrote meerderheid van de debatten, die vanavond gevoerd zijn, werden door dit besef gedragen, dat niemand van ons het recht heeft om iemand, die een andere keus doet dan wij, ook maar één woord van zedelijke minderwaardigheid voor de voeten te werpen. Dat recht heeft niemand, noch van de meerderheid, noch van de minderheid. (*Applaus*).

Ik geef nu eerst een korte nadere toelichting, die mij van verschillende kanten is gevraagd. Ik begin bij Amsterdam. De Roos heeft gezegd: maak duidelijk, welk onderscheid er is tussen het vroegere standpunt van nationale ontwapening en het standpunt, dat de minderheid heeft geformuleerd. Ik wil daarover drie dingen zeggen. Het begrip nationale

ontwapening, zoals wij dat in de propaganda hebben gevoerd en zoals dat door de volksmassa is begrepen als een zedelijk beginsel, heeft steeds gesteund op de pijler van de internationale ontwapening en op de macht van de internationale arbeidersklasse, het I.V.V. en de S.A.I. en op de algemene internationale werkstaking. Zo hebben wij het gepropageerd, doch zo kunnen wij het thans niet meer propageren. En wanneer wij nu nog zeggen: nationale ontwapening, dan maken wij ons schuldig aan misleiding van het Nederlandse volk. Men moet goed begrijpen: een dergelijke leus, nationale ontwapening, is niet alleen een wetsvoorstel, dat eventueel door een regering wordt ingediend en door de Kamer moet worden aangenomen, doch het is ook een leus in het volk. Juist omdat wij ons niet mogen schuldig maken aan het wekken van verkeerde verwachtingen, mogen wij niet meer in deze zin handelen. Wat niet wil zeggen, dat wij zouden afstand doen van dat element wat er van te maken zou zijn in de concrete politiek. Als men vraagt, hoe wilt gij dan, dat de Nederlandse weermacht er uit ziet, dan komen wij dicht bij hetgeen vroeger het standpunt van de nationale ontwapening was.

Een tweede opmerking. Dat is eigenlijk een herhaling van wat ik vanmiddag reeds gezegd heb. Wij kunnen niet volstaan met het begrip nationale ontwapening. Wij moeten zeggen, wat het begrip collectieve veiligheid inhoudt. Daarover mag de partij niet zwijgen. Wij moeten zeggen, wat de partij wil met de militaire sancties. Daarom menen wij, dat het niet aangaat te blijven staan bij het oude programmpunt: ontwapening nationaal en internationaal of omgekeerd. Dat kan op het ogenblik in de propaganda en de praktische politiek niet meer. Wat echter niet wil zeggen, dat daarmee de landsverdediging is aanvaard.

Franke heeft gevraagd: is er nu werkelijk zulk een groot verschil tussen meerderheid en minderheid? Ja, dan moet het natuurlijk wel gelegen hebben zowel aan de tekst van meerderheid en minderheid als aan de toelichtingen, die Albarda en ik gegeven hebben, dat dit niet is begrepen. Inderdaad is er voor ons gevoel een zeer diepgaand verschil. Ik twijfel echter aan de mogelijkheid, dat ik het nu wel duidelijk zou kunnen maken. Toch wil ik het trachten en kom dan tevens in de buurt van de vragen van De Bruyn en Sandifort.

De Bruyn heeft gevraagd, waarom wij geschrikt hebben de democratisering van de weermacht. Hebben wij daar principiële bezwaren tegen? Och neen, het is alleen maar de vraag, wat voor suggesties worden gewekt. In de gedachtengang van de meerderheid is het logisch, dat men dat punt opneemt. Even logisch is het in de gedachtengang van de minderheid, dat men het niet opneemt. De *doelstelling* van de weermacht is bij meerderheid en minderheid een andere. Het gaat immers om de vraag van de doelstelling! Sandifort heeft gevraagd: zeg nu eens precies, wat ge verstaat onder de verplichtingen van de Volkenbond. Ik weet niet of Sandifort, wanneer hij deze vraag had gesteld aan Albarda, van Albarda dan een ander antwoord had gekregen dan van mij. Wij hebben in dit opzicht hetzelfde gezegd. De Volkenbondsverplichtingen zijn opgenomen in beide rapporten. Ik begrijp het verlangen, om precies, concreet, van geval tot geval te weten, wat de Volkenbondsverplichtingen zullen zijn. Doch dan is mijn antwoord: in die casuïstiek kan ik u geen wegwijs maken. Dat moet van geval tot geval worden bekeken. Het is moeilijk iets bindends vast te stellen voor alle gevallen, waarbij Nederland kan worden betrokken. Niemand is in

staat dat aan te geven, noch Albarda, noch ik, noch een minister van Engeland of van Franrijk. Men kan dat bejammeren, maar het is nu eenmaal zo.

Voorts heeft Sandifort gezegd: ge hebt het vertrouwen in de Volkenbond ondermijnd en, wat erger is, ook de hoop op herstel van de Volkenbond. Ik geloof niet, dat die voorstelling zo precies juist is. Wat ik wel heb gezegd is, dat op grond van de ervaringen en niet alleen op grond van de ervaringen van 1936, het mij te gewaagd is om landsverdediging in Nederland te aanvaarden en te baseren op de verwachting, dat wij steeds zeker zijn van de steun van de Volkenbond. De kleine landen hebben in 1936 een zure ervaring moeten doormaken. Intussen heeft de minderheid niettemin gezegd: wij mogen de Volkenbond niet loslaten, hoe zwak die ook is en ook al zit er een mogendheid in, die hem voortdurend saboteert, ook al zitten er nog andere mogendheden in, die Volkenbondspolitiek noemen datgene, wat het vasthouden is aan hun eigen belangen. Toch laten wij de Volkenbond niet los en wij zeggen, dat het de plicht is van de socialistische partijen om met de Volkenbond een ernstig begin te maken. In hoeverre zich dat binnenkort tot een schone werkelijkheid zal ontplooiën, weten wij niet. Wij wachten af, maar hebben er niet veel hoop op. Doch zonder Volkenbond gaat het niet en als deze Volkenbond ineens stort, dan zou de eerste taak zijn er voor te zorgen, dat wij er een nieuwe voor in de plaats krijgen. Maar dat de Volkenbond binnenkort een belangrijke factor zal worden... helaas, mijn idealisme gaat niet zo ver als dat van anderen. Sandifort heeft ook nog gezegd: dat ene argument van Banning is niet juist, n.l. dat er geen partij in Nederland meer over zal zijn om zich tegen het drijven van de militaristen te verzetten. Ik twijfel niet aan de eerlijkheid van Albarda of aan de eerlijkheid van de partij als men meent het toch te kunnen doen. Alleen: ik vraag mij af: wat zal er van terecht komen? Wees voorzichtig! Als men eenmaal in het schuitje van de bewapening zit, dan zal men moeten meevaren. Men heeft te maken met krachten, waartegen verzekeringen van onze Kamerfractie en besluiten van onze congressen niets, maar dan ook niets betekenen. Wij kunnen het ons natuurlijk voornemen. Het spreekt vanzelf, dat wij dit doen. Maar ik ben ten opzichte van het resultaat van deze pogingen zeer sceptisch, omdat de krachten, die in een andere richting drijven, gewoonlijk worden onderschat.

Wat de minderheid wil is dus lid blijven van de Volkenbond met de verplichtingen, zoals die in het Volkenbondsrecht zijn neergelegd, eventueel bereid te zijn aan acties van de Volkenbond mee te doen. Wij kunnen niet bij voorbaat zeggen, dat wij in alle omstandigheden militaire sanctie zouden kunnen afwijzen. Dat is ook casuïstiek. Wij moeten dus openhouden de mogelijkheid, dat ook de Nederlandse weermacht als deel van de Volkenbondsmacht wordt gebruikt ter verdediging van Volkenbondsdoeleinden. Vraagt men mij, of dat binnenkort werkelijkheid zal worden, dan zeg ik: dat heeft nog wel de tijd. En verder handhaven wij de inhoud van ons ontwapeningsstandpunt. Daarom hebben wij bijgevoegd: instandhouding van een grenspolitie.

Nu is er gevraagd: betekent dat dan geen landsverdediging? Albarda heeft gezegd, dat voor het ontoegankelijk maken van de wegen, voor het opblazen van bruggen, voor het vernielen van de verbindingen toch ook een gewapende macht nodig zal zijn. Ik erken dat. Toch meen ik, dat het begrip landsverdediging bij mij andere associaties wekt. Het is

hiermee als met het begrip nationale ontwapening. Dat is niet alleen een artikel in een wet, doch daar hangt een gehele ideologie mee samen. Ook aan het begrip landsverdediging zit een hele ideologie vast. Niet omdat wij het willen! Niemand wil het! Doch dat zijn krachten in de maatschappij. Wij worden dan bedreigd met de gehele nationalistisch-militaristische ideologie. Daarom is het houden van een weermacht nog iets anders dan het gangbare begrip landsverdediging. Het laatste wijzen wij af. En daarom hebben wij verzet aangetekend tegen de opvatting, dat wanneer wij eenmaal een weermacht hebben aanvaard voor de eigen grenzen, dit betekent de landsverdediging aanvaarden. Deze twee begrippen dekken elkaar in de verste verte niet.

Tenslotte is er door verschillende sprekers gewezen op het nationaal-socialistisch gevaar en op de fascistische onderdrukking. Ik heb reeds bij interruptie toegegeven, dat er verschil is tussen een bezetting van ons land door een nationaal-socialistisch Duitsland en de bezetting van ons land door het keizerlijke Duitsland van 1914. Intussen moet u zich niet voorstellen, dat die laatste bezetting plezierig zou zijn geweest.

Doch er is verschil en ik kan mij begrijpen, dat iemand zegt: een leven onder nazi-dictatuur, dat is zulk een afschuwelijke hel, dan liever al het andere. Hier zijn wij bij een punt, waarbij de wegen uiteengaan. Wanneer het zo was, dat men kon zeggen: als ge deze beslissing neemt, dan is het een goede en dan is het veilig en dan zijn wij op een weg, die alleen maar goeds kan brengen — gaat gij echter de andere kant uit, dan zijn wij op de slechte weg, de weg, die alleen maar kwaad kan brengen... Was het maar zo! Maar zo ligt het niet! Vanmiddag heb ik gezegd, en ik handhaaf het thans nog volkomen: het kan ook een keus zijn tussen twee goeden. Groningen heeft het zo gezegd: ik kies onder alle omstandigheden de nationale verdediging om ons land van het nationaal-socialistische Duitsland af te houden. Hij kiest, als er een conflict komt, tussen democratie en vrede, de democratie. Men kan het ook omgekeerd zeggen. Ik kies onder alle omstandigheden, althans voorlopig, de vrede. Want als er oorlog komt dan is er daarna niet meer te zien, of er ooit nog een opbloei van de democratie zal komen. Komt er echter een dictatuur, ja zelfs een nazi-dictatuur, dan zeg ik: dat is geen ideaal, maar een dictatuur, ook als wij dan niet plat geschoten zijn en als er dan niet een geestelijke verwildering door ons land is gegaan, dan is er nog een mogelijkheid van levens- en cultuurvernieuwing.

Men heeft zich beklaagd over mijn toon. Ieder vogeltje zingt, zoals het gebekt is. Ik ben diep overtuigd van de ernst van Albarda en van u allen, zo goed als gij overtuigd zijt van mijn ernst. Wanneer wij stemmen, dan moet ons geweten richten. Hetzij gij A stemt, hetzij B, wij doen het allen uit het diepe besef, dat het hier gaat om de hoogste belangen, ook voor ons als socialisten. Dat is het enige, wat ik dan nog tot slot zou willen zeggen. Zo diep raakt het ons toch wel, niet alleen de woordvoerders, doch ons allen, dat het hier vraagstukken zijn, waarmee het heiligste niet alleen van het socialisme, doch van het menselijke leven is gemoeid. Dit geldt voor ons voorstanders van het minderheidsrapport, maar hetzelfde geldt voor aanhangers van het meerderheidsstandpunt. Misschien ligt hierin een mogelijkheid besloten, dat wij uit de spanningen van heden toch nog een weg vinden naar eenheid. (*Applaus*).

VORRINK: Het woord is thans aan Albarda.

ALBARDA: Ik moet tot mijn leedwezen beginnen met enkele woorden over een persoonlijk feit. Banning is in zijn eerste rede begonnen met een scherp verwijt aan mijn adres wegens een artikel, dat ik heb geschreven in „De Socialistische Gids” van 15 Februari. Ik moet in volle oprechtheid verklaren, dat ik niet kan begrijpen, wat voor laakbaars in dat artikel was gelegen. Banning zegt: er was afgesproken, dat er geen repliek op de minderheidsnota zou worden geleverd. Ja, die afspraak betrof het rapport en dat is ook niet gebeurd. Doch wij hebben elkaar toch niet het zwijgen opgelegd? Hoe zou anders Banning in een vergadering te Amsterdam het woord hebben kunnen voeren over het militaire vraagstuk, hoe zouden anders andere leden als mevr. de Vries—Bruins en In 't Veld in vergaderingen het woord hebben kunnen voeren? Dat was hun recht. Doch als zij het recht hebben over deze dingen te spreken, waarom zou ik dan niet het recht hebben er over te schrijven? Dat recht behoud ik mij voor en ik laat mij het door niemand ontnemen.

Ook Banning heeft in de laatste weken over het militaire vraagstuk meer dan eens in „Tijd en Taak” geschreven. Dat is zijn recht en ik zou er niet aan denken daarop aanmerkingen te maken. Alleen dan zouden er aanmerkingen zijn te maken, als er mededelingen waren gedaan uit de commissievergaderingen, die niet tot de openbaarheid mochten komen, en dat is in mijn artikel niet geschied. De tegenstellingen, die ik heb aangewezen in de minderheid, zijn te constateren door iederen lezer van het rapport der militaire commissie. Ik zie geen reden ter wereld, waarom ik niet zou mogen schrijven over feiten, die in de openbare stukken ter kennis van iedereen zijn gebracht.

Daarentegen heeft Banning vanmiddag mededelingen uit de commissie gedaan, die niet openbaar waren gemaakt; de mededeling n.l., dat er ook bij de meerderheid verschil van mening was. Er waren er bij die meerderheid die verder wilden gaan dan het standpunt van de resolutie. Dat is juist. Doch in de meerderheid was het streven overheersend om in de commissie zo mogelijk te komen tot een eensgezinde oplossing; daarom heeft de rechtervleugel, als ik deze naam mag gebruiken, er van afgezien, zijn eigen gedachten te uiten en zich neergelegd bij een compromis, dat wij er op gesteld waren de partij zo eensgezind mogelijk voor te lichten.

Ik begrijp wel, dat er in mijn artikel in „de Socialistische Gids” iets was, dat Banning onaangenaam kon treffen. Dat is niet mijn schuld. Ik heb daar aangewezen, hoe Banning's standpunt over de vraag, of de landsverdediging behoort tot de verplichtingen van de Volkenbond, in de loop van de commissie-werkzaamheid is veranderd. Ik heb mij verplicht geacht daarop licht te doen vallen en dat was geoorloofd; al kan ik mij voorstellen, dat Banning dat niet prettig vindt. Het was mijn plicht tegenover de partij.

De belangrijkste tegenstelling, die hier aan de orde is, is m.i. het onlogische, dat er in het standpunt van de minderheid is. Wij hebben opnieuw gehoord, dat zij aanvaardt de Volkenbondsverplichtingen, ook militaire, met het voorbehoud, waarover wij het eens zijn n.l., dat wij het recht opeisen zelf te bepalen, wanneer wij in bepaalde gevallen zullen meedoen aan militaire sancties. Dus in beginsel aanvaarden wij allen de plicht tot deelneming aan Volkenbondsacties in geval van een rechtsschending. Het is en blijft onlogisch, dat Banning aanvaardt de verplichting de wapens op te nemen voor de verdediging van een ander land, welks recht geschonden is, en dat dezelfde minderheid de plicht

niet wil erkennen om dan ook voor het eigen land de wapens op te nemen. Ik meen, dat zoals de Fransen zeggen: „charité bien ordonnée commence par soi même”, de liefdadigheid begint thuis, ook de welbegrepen plicht om Volkenbondssancties mee te maken in de eerste plaats geldt voor het volk van het land, dat aangevallen wordt.

Banning heeft ons in zijn eerste rede en ook in zijn tweede herhaaldelijk gewaarschuwd tegen illusionisme. Maakt u niet te grote voorstellingen van de Volkenbond, heeft hij gezegd. Hij heeft alle mogelijke twijfel aan de Volkenbond gewekt, hem op alle punten in gebreke gesteld; doch tevens heeft hij gezegd: wij willen de Volkenbond niet verlaten; wij aanvaardden de verplichtingen, ook de militaire, niet alleen de juridische, doch ook de morele, die uit de Volkenbondsgedachte voortkomen. En als hij dat dan heeft gezegd, laat hij er op volgen: collectieve veiligheid is collectieve zelfmoord! Indien men dat meent, dan moet men de collectieve veiligheid verwerpen en dan moet men de Volkenbondssancties verwerpen; dan moet men uit de Volkenbond gaan, die immers van collectieve veiligheid collectieve werkelijkheid wil maken!

Wat heeft de Volkenbond toch gefaald, zegt Banning. Wat zou hij hebben kunnen doen om het Vredesverdrag van Versailles te verzachten. Daarvoor heeft de Volkenbond niets gedaan.

Dat de Volkenbond tekort is geschoten, niemand zal het ontkennen; maar men moet het ook niet overdrijven. Het is niet waar, dat de grote mogendheden, Frankrijk en Engeland, niets hebben gedaan om het Verdrag van Versailles te verzachten. MacDonald, Stresemann, Briand, hebben er met hartstocht voor gewerkt en zij hebben succes gehad. De Dawes- en Young-regelingen hebben verlichting gebracht van financiële lasten, kwijtschelding van milliarden en milliarden, die niet op te brengen waren. Dat is door de Volkenbondsstaten gedaan en daar hebben onze eigen partijen achter gestaan, de Engelse Labourparty, de Franse socialisten, S.A.I. en I.V.V. Dat heeft de Volkenbond gedaan en dat zijn belangrijke feiten. Volgens het Verdrag van Versailles moest de linker Rijn-oever bezet blijven tot 1935. Het is de vrije wil van de Volkenbondsstaten geweest, dat de ontruiming van de linker Rijn-oever niet in 1935, doch in 1930 reeds plaats had. Er waren dus reeds belangrijke verzachtingen van Versailles aanvaard en men zou veel verder hebben kunnen gaan, want de publieke opinie was er rijp voor. Turkije was ook gebonden door een verdrag, het Verdrag van Lausanne. Daarin waren Turkije belangrijke rechten bij de Dardanellen onthouden, doch na onderhandelingen tussen de Volkenbondsstaten en Turkije is het vervangen door een ander verdrag, dat van Montreux, dat de rechten van Turkije heeft hersteld. Er zijn dus wel degelijk goede feiten en die zouden zich hebben vermeerderd, wanneer er niet was gekomen in Duitsland die wending, die aan elke goede wil een einde maakte.

Waar is nu de bereidwilligheid van Duitsland om de conflicten in Volkenbondsverband op te lossen? De Volkenbond heeft een grondstoffencommissie benoemd, waarin door de Volkenbond voor Nederland is benoemd onze partijgenoot Van Gelderen. Die commissie zal binnenkort in Genève bijeenkomen om dit vraagstuk te behandelen, niet met het zwaard, maar met verstand en rechtsgevoel. Duitsland is tot deze vergaderingen uitgenodigd, doch het heeft geweigerd aan de commissie deel te nemen. Het komt niet. Er zijn dus wel andere adressen om verwijten te richten dan de Volkenbond en de democratische staten!

Als wij zeggen: wij voeren geen verweer tegen geregelde troepen, alleen tegen benden, dan betekent dit, dat ons mooie wegennet en onze prachtige bruggen gereed liggen om daarover de troepen van Duitsland te vervoeren, zodat zij België kunnen binnendringen en na België Frankrijk. Het betekent, dat wij onze wegen openstellen voor de Duitse legermacht om te gaan naar de kust, naar de havens, naar de vliegvelden, om vandaar Engeland te bedreigen. Morele verplichtingen aanvaarden brengt mede, dat men niet de andere staten in gevaar mag brengen, doch verplicht is te zorgen, dat de gevaren voor die staten niet worden vergroot; te meer, als men van hun regeringen verlangt, dat zij ons helpen, wanneer wij worden aangevallen.

Ik kom nu aan Ruitenbergh, die zegt, dat het hier vragen van geweten geldt. Ik ben dit met hem eens. Het zijn gewetensvragen, niet voor een groep, niet voor religieuze socialisten, niet voor aanhangers van het minderheidsstandpunt, alleen, doch voor ons allen. Doch wij kunnen gewetensvragen verschillend stellen en verschillend beantwoorden. Ruitenbergh zegt: onze propaganda voor ontwapening was meer dan het ijveren voor een politiek doel. Die propaganda gold een zedelijk beginsel. Dat is waar, doch wij hebben dat zedelijk beginsel nooit onafhankelijk gemaakt van de omstandigheden. Wij zijn er eerst toe overgegaan, toen wij langs de verstandelijke weg tot de overtuiging kwamen: nu kan dat zedelijk beginsel zich doen gelden. Want er is ook nog een ander zedelijk beginsel dan dat van de ontwapening. Er is er ook een van de internationale solidariteit, niet alleen tussen de verschillende delen van de arbeidersbeweging, doch ook tussen de volken. Internationale solidariteit voor de verdediging van rechtstoestanden, die in de wereld zijn ontstaan en waarvan de Volkenbond de belichaming is, is ook een zedelijk beginsel, een zedelijke plicht zelfs; want de rechtstoestand is zelf de uitdrukking van een zedelijk beginsel. Moogt gij, wanneer gij er u rekenschap van geeft, dat wij Nederlandse socialisten de enigen zijn in de wereld, die nog nationale ontwapening wilden, moogt gij, als gij constateert, dat in alle landen de socialisten zich positief hebben ingesteld op het vraagstuk van de landsverdediging, moogt gij u dan op de borst slaan en zeggen: wij zijn de mensen van het zedelijk beginsel? Neen, dan moet gij tot de overtuiging komen: er zijn nog andere hoge opvattingen van zedelijkheid, die tot een ander standpunt leiden.

Ruitenbergh sprak over de nationale perspectieven in verband met de ontwapening, die hij wil handhaven als zedelijk beginsel. Hij heeft gezegd: ik denk aan de mogelijkheid van een regeringsvorming; wij zouden dan tot kabinetsvorming kunnen medewerken, op grondslag van de status quo; de bewapening zou dan moeten blijven van omvang en karakter zoals zij nu is. Doch wanneer het nu met de ontwapening geldt een zedelijk beginsel, dan is zulk een status quo toch niet te aanvaarden.

Er is een amendement in verband met een gewetenskwestie, hetwelk uitbreiding wil geven aan die zin in de resolutie, waarin gesproken wordt over verruiming van de vrijstelling voor dienstweigeraars. Hierin zou moeten staan, dat niet alleen godsdienstige motieven worden erkend, maar ook humanitaire en humanistische. Welnu, onze zinsnede, dat de gelegenheid voor dienstweigeraars moet worden uitgebreid, heeft geen beperkter betekenis dan het amendement van Baarn. Het amendement is niet wenselijk. Het zou de uitbreiding kunnen beperken.

Banning heeft ons in schrille kleuren geschilderd de gevolgen van

oorlog. Als een oorlog uitbreekt, zal de democratie vermoedelijk ten onder gaan. Daarover zijn wij het eens. Maar dat betoog is hier tegenover mij niet nodig. Zulk een betoog moet men houden tegenover iemand, die aanbeveelt een oorlog te beginnen. Maar bij ons is niemand zo krankzinnig Nederland een oorlog te laten beginnen. Wij willen hem voorkomen, juist om de vreselijke gevolgen te voorkomen, die Banning ons voor ogen heeft gesteld. En alleen dan is dat mogelijk, wanneer wij daartegen gemeenschappelijk met andere volken alle krachten inspannen en desnoods met grote offers de rechtsbeginselen van de Volkenbond willen handhaven. De morele overwegingen van Banning zouden op hun plaats zijn bij Hitler en Göring, doch die zijn er niet vatbaar voor en wij hebben ze niet nodig.

Banning heeft ons willen waarschuwen voor al te veel Volkenbonds-idealisme, want, zei hij, de anderen handelen er niet naar. Een Engelse minister heeft gezegd: wanneer wij Engelsen deelnemen aan Volkenbondsacties, dan gebeurt dat niet uit idealisme, doch uit Engels eigenbelang. Dat is juist. Maar in plaats van dat dit mijn vertrouwen in de Volkenbond verzwakt, versterkt het mijn vertrouwen. Wanneer grote staten als Engeland of Frankrijk tegen hun eigen belangen mee zouden moeten doen aan Volkenbondsacties, dan zou ik mijn hart vasthouden, of zij zich niet aan hun verplichtingen zouden onttrekken. Doch nu deze belangen samenvallen met hun belangen van te zijn of niet te zijn, nu kan ik des te groter vertrouwen hebben in hun bereidwilligheid om hun verplichtingen na te komen en ons te helpen, als wij worden aangevallen.

Epe vraagt schrapping van het gedeelte, dat zegt, dat het leger ook geschikt moet zijn voor verdediging met bijstand van anderen buiten Volkenbondsverband. Wij hadden in de commissie aan die woorden geen behoefte, doch zij zijn er in geplaatst op verzoek van de minderheid, om de tegenstelling duidelijk te maken. Nu die woorden er eenmaal in staan, kunnen zij er moeilijk uit worden verwijderd. Het is iets anders iets niet geschreven te hebben, dan het geschreven te hebben en het dan weer weg te nemen. Het is reëel, dat wanneer Nederland gevaar loopt, dit een gevaar is, dat ook andere grote landen bedreigt, zodat deze dan te hulp zullen komen. Het is in overeenstemming met de werkelijkheid, dit in de resolutie te laten staan.

Banning heeft gezegd: de verdediging van Nederland is toch in alle gevallen onmogelijk. Er is echter in dat opzicht in de loop van de jaren wel iets veranderd. K. ter Laan zal het mij wel niet kwalijk nemen, als ik er aan herinner, dat hij, op wien Troelstra zich vroeger kon beroepen, in de militaire commissie heeft gezegd, dat men dit op het ogenblik niet meer kan volhouden. De weerbaarheid van Nederland is in de laatste jaren veel verbeterd en wij zijn zeker niet meer weerloos. Doch het gaat voor mij niet om de verdediging van Nederland alleen door Nederlandse strijdkrachten. Alleen is dat niet mogelijk. Elk drijven, van welke partij of groep, de weermacht zo te verbeteren, dat Nederland op eigen benen kan staan, zal ik tegengaan; want zulk een pogen is hopeloos en ruïneert ons. Doch verdedigbaar is ons land met behulp van anderen. Neen, zegt Banning hiertegen, tegen het luchtwapen is geen verdediging mogelijk. Het luchtwapen heeft ons echter in de jongste geschiedenis, bij de verdediging van Madrid, wel iets geleerd. Daar liggen de vliegvelden van Franco in de onmiddellijke nabijheid van Madrid. Toch worden verscheidene vliegtuigen door het afweer-

geschut of door regeringsvliegtuigen neergehaald. De verdediging van Madrid tegen het luchtwapen blijkt wel mogelijk te zijn. Er is illusie geweest bij de voorstanders van het luchtwapen.

Janssen uit Den Haag heeft gesproken over de bondgenootschappen. Ik vermoed, dat Janssen niet nauwkeurig genoeg gevolgd heeft, wat ik daarover heb gezegd. Want ik heb gezegd, dat wij van militaire bondgenootschappen niets willen weten.

Banning heeft nog gezegd, dat wij ons bij een bezetting van Nederland door vijandelijke troepen moeten bevrijden met geestelijke wapenen. Wij zouden dan een beroep moeten doen op vormen van lijdelijk verzet. Hij beriep zich daarbij op het rapport van 1926. Maar in dit rapport staat, dat „onder de tegenwoordige omstandigheden” het verlies van zelfstandigheid van een land niet de grootste ramp is. Onder de omstandigheden dus van het jaar 1926. Doch in het jaar 1937 is het zo, dat als ons land door een fascistisch leger wordt bezet, er geen mogelijkheid van lijdelijk verzet zal bestaan. De militaire bezetting door een fascistisch land is nog veel erger dan de dictatuur in het land zelf. Zo staat het! Banning moge ons troosten door te zeggen: inderdaad, een fascistische dictatuur is ook erg, maar een fascistische dictatuur stort vroeg of laat wel ineen; welnu, van de Russische dictatuur is gezegd, dat zij geen twintig jaar zou duren. Van de Duitse en van de Italiaanse dictatuur is hetzelfde gezegd en zij handhaven zich nog! De som van het lijden is onmetelijk en er is nog geen einde aan te zien; de slachtoffers vallen nog dagelijks. Hoe lang zal er nog moeten worden geleden en hoe groot zal het lijden zijn van een land, dat door de troepen van een dictatuur aan de ergste tyrannie is onderworpen?

Banning heeft een beroep gedaan op enkele partijgenoten, die gestorven zijn, op Troelstra en op Sannes. Ik vind het niet wenselijk hen, die van ons zijn heengegaan, in een debat te betrekken. Troelstra heeft in 1919 het standpunt van de nationale ontwapening aanvaard. Het heeft hem veel moeite gekost. Wat hem daarbij heeft bewogen is duidelijk gebleken uit de rede, waarvan Banning melding heeft gemaakt. Daarin heeft Troelstra gezegd, dat het belangrijkste, wat hem van standpunt heeft doen veranderen en wat voor hem de nationale ontwapening aanvaardbaar maakte, in de eerste plaats was de Duitse ontwapening. Troelstra schreef toen, dat Duitsland voor jaren lang lam geslagen was en dat slechts, indien in Duitsland krankzinnigen regeerden, een aanval van die zijde mogelijk zou zijn. Een ander feit, dat Troelstra constateerde en wat hem met de grootste verwachtingen vervulde, was de nieuwe houding van de arbeidersbeweging tegenover het oorlogsgevaar, het vertrouwen gewekt door de congressen van mijnwerkers, transportarbeiders, van het I.V.V., dat zij oorlogsgevaar zouden bestrijden door optreden van de internationale arbeidersbeweging. Dat was het grote vertrouwen van Troelstra en Sannes, hetwelk hen in 1921 de woorden deed spreken, dat zij voortaan de vrijheid en de zelfstandigheid zouden toevertrouwen aan de internationale arbeidersbeweging. Niet voor ons genoeg zijn wij thans genoodzaakt te moeten erkennen, dat deze vredeswaarborg is weggefallen. Dit zijn zulke ontzettende veranderingen in de wereld, dat wij het nationale ontwapeningsstandpunt onmogelijk langer kunnen handhaven. In de oorlogstijd, waarop deze tijd zoveel lijkt, waarin Nederland aan vele gevaren bloot stond, was Troelstra allesbehalve een voorstander van ontwapening! Integendeel, hij was een vurig voorstander van de landsverdediging!

Nu heeft Banning gevraagd: wanneer Albarda thans zegt, dat nationale ontwapening een roekeloze daad zou zijn en ons zelf en anderen aan grote gevaren zou bloot stellen, hoe kon hij vroeger dat dan wel verantwoorden? Ik kan Banning antwoorden, dat wij vroeger bereid waren de strijd voor de vrede te voeren samen met de internationale arbeidersbeweging. Wij zouden trachten aan weerszijden van de grens gemeenschappelijk actie te voeren. Ik was er mij volkomen van bewust, dat wij daarbij niet alleen konden volstaan met het schrijven van artikelen in de kranten en het houden van redevoeringen, maar dat wij in die strijd voor de vrede ook bereid moesten zijn desnoods ons leven te offeren. Doch al deze mogelijkheden zijn weggevallen. Ook reeds omdat deze bescherming en deze waarborgen er niet meer zijn, kunnen wij niet langer tot het Nederlandse volk zeggen: wij gaan tot de nationale ontwapening over.

Bestaat er nu zulk een groot gevaar, dat wij in de wedloop der bewapening worden meegesleurd? Het gevaar is niet denkbeeldig. Ook hier heeft Banning echter de geschiedenis onrecht aangedaan. De bewapeningswedloop was in 1932 tot stilstand gekomen. Ik heb in December 1936 in de Kamer tijdens een rede bij de defensiebegroting de voornaamste cijfers genoemd, die door de Volkenbond zijn gepubliceerd. In Februari 1932 kwam de ontwapeningsconferentie bijeen en in het jaar daarna zijn de oorlogsuitgaven in de wereld met één milliard dollar verminderd, dank zij het vertrouwen, dat door de ontwapeningsconferentie was gewekt. Doch toen in 1933 Hitler aan de macht kwam en het vertrouwen in het welslagen van de conferentie was weggenomen, zijn de oorlogsuitgaven omhooggegaan, ook in alle andere landen, omdat men zich daar niet door de fascistische landen wilde laten overrompelen.

Banning had de nationale ontwapening in zijn program moeten behouden, als hij de consequenties van zijn eigen rede had aanvaard. Ik kan mij begrijpen, dat velen hebben gezegd: ik ben door de rede van Banning teleurgesteld. Want hij heeft geenszins nationale ontwapening voorgesteld. Hij heeft de instandhouding van een weermacht verdedigd. Uit het congres is gezegd, dat vrouwen tot de S.D.A.P. zijn gekomen, omdat deze geen weermacht wilden. Maar dan stelt ook de minderheid deze vrouwen teleur. Want ook de minderheid geeft de nationale ontwapening prijs.

Het gevaar van een bewapeningswedstrijd is groot. Doch wij bepalen onze eigen grenzen, zoals ook onze zusterpartijen dat doen. De Engelse Arbeiderspartij laat zich ook niet op sleeptouw nemen. Zij stelt haar grenzen en hetzelfde doen de Belgische en de Franse socialisten. Dat zullen wij eveneens doen. Wij laten ons een oordeel over de defensie niet opdringen, doch bepalen het zelf. Er bestaat stellig gevaar, dat sociale doeleinden in het gedrang komen. Den Haag heeft gezegd, dat het goed zou zijn in de resolutie een passage op te nemen, die luidt, dat de instandhouding van een weermacht niet mag leiden tot mindere voorziening in de sociale belangen van het volk. Dit is in overeenstemming met wat ik gezegd heb in mijn rede. Het partijbestuur is bereid deze zin in de resolutie van de meerderheid op te nemen. Minder acht het partijbestuur het gewenst aan het andere verlangen van Den Haag tegemoet te komen om het woord „geschikt” te laten vervallen. Beter is het dit woord te laten staan, want weglating zou kunnen worden misverstaan.

Nu heeft Banning opnieuw gewaarschuwd tegen illusionisme, toen

hij sprak over de democratisering van de weermacht. Het heeft mij verwonderd, dat Banning tegen dit deel van het meerderheidsvoorstel bedenkingen heeft geopperd. Hij kan immers niet ontkennen, van welk een grote betekenis de democratisering van de weermacht is. Ik wil op één element daarvan de aandacht vestigen, n.l. de samenstelling van het kader en van het officierencorps. Het is een zeer gevaarlijke toestand, als sociaal-democraten uit het kader en het officierencorps worden geweerd. Banning mene niet, dat dit alleen voor ons belangrijk is en niet van betekenis is voor hem, omdat hij slechts een kleine weermacht wenst. Ik heb zijn mening met verwondering gehoord: een klein leger moge zwak zijn tegenover een buitenlandsen vijand, doch het kan, wanneer het een instrument wordt van het fascisme, zeer sterk zijn tegenover ons volk en het gehele binnenland terroriseren. De democratisering van de weermacht is een beveiliging van de democratie. Wanneer men van Banning hoort, dat hij bang is, dat bij het uitbreken van een oorlog, waarbij Duitsland is betrokken, een deel van onze burgerklasse de zijde van Duitsland zal kiezen, dan pleit dat des te meer voor de noodzakelijkheid om de weermacht te democratiseren.

Banning wil slechts benden weren. Hij wil desnoods spreken over een grenspolitie. Ik geloof, dat dit op het ogenblik zelfs met de militaire politie kan worden verhinderd. Hij wil fascistische benden, zigeuners enz. weren, maar geregelde troepen wil hij doorlaten. Waar blijven de morele verplichtingen van het Volkenbondslidmaatschap tegenover ons volk, als men vreemde troepen laat binnenkomen en ons land openstelt voor iederen indringer, die ons land binnen wil? Onze partij kan dat tegenover ons volk niet verantwoorden en ook niet tegenover de wereld.

1 // Het gaat voor ons om het voorkomen van de oorlog. Dat is thans nog mogelijk; doch alleen, als Duitsland wordt overtroffen door de andere landen. Pas dan zal Duitsland voor de risico's terugdeinzen. Dat is op het ogenblik de opvatting van alle volken en zo begrijpen het ook de sociaal-democratische partijen in die landen. Het zou vreemd zijn, als onze partij het niet begreep en in een uitzonderingspositie bleef verkeren. Het zou een grote en zware verantwoordelijkheid zijn, als wij door nalatigheid in gebreke zouden kunnen worden gesteld.

2 // Banning is niet gesteld op een democratisch blok om de strijd te voeren voor de democratie. Ik wil ook geen bondgenootschappen. Doch als het er op aankomt, zal het goed zijn, zal het de enige redding zijn, dat de democratische staten gereed staan de vrijheid te verdedigen. Er heeft hier iemand gezegd: ik kan zonder vrijheid niet leven. Ik zeg het hem na met het oude Friese woord: liever dood dan slaaf! Ik kan en wil niet leven zonder vrijheid. Als de strijd voor de vrijheid op nationaal gebied moet worden gevoerd tegen het fascisme, dan zegt Banning niet: onderwerp u. Welnu, op internationaal gebied, als er gevaar komt, wil ik ook niet de armen kruisen. Ik kan dat niet! Wij hebben jarenlang de arbeidersklasse opgevoed in de liefde voor de vrijheid. Zij heeft de tijd gekend, dat het woord vrijheid haar niets zei. Wij hebben haar die liefde voor de vrijheid geleerd. Wij hebben haar geleerd wat vrijheid betekent. Als wij onze A.J.C. zien lopen, dan weten wij: dat zijn mensen, in wie de vrijheidszin leeft!

3 // Wij, die de arbeidersklasse hebben geleerd de vrijheid lief te hebben, onze partij, die dat heeft gedaan, zij kan de arbeidersklasse niet prediken de leer: onderwerpt u! Ik zeg: als onze vrijheid in gevaar is,

dan moet er geen leeftijdsgrens zijn voor diegenen, die zeggen: liever dood dan slaaf! (*Langdurig applaus.*)

Hierna vinden de stemmingen plaats.

Het amendement van Alkmaar wordt met twee stemmen voor verworpen. Het amendement Epe wordt verworpen, terwijl dat van Zandvoort wordt ingetrokken.

Hierna wordt het voorstel van het partijbestuur inzake buitenlandse politiek en defensie goedgekeurd met 1509 tegen 328 en 49 blanco stemmen.

De voorzitter verdaagt daarop het congres tot Maandagmorgen 10 uur.

Ochtendzitting Maandag 1 Maart 1937

VORRINK: Ik verklaar het congres voor heropend.

Reeds gisteren is de vraag gesteld, in hoeverre men op het standpunt stond, dat het verder verblijven van de minderheid in het congres of in het Partijbestuur zou worden bemoeilijkt over het vraagstuk van de landsverdediging. Wij leggen de verklaring af, dat de minderheid het recht moet hebben voor haar overtuiging uit te komen, mits de minderheid getuigenis aflegt van een sterk besef van de eenheid der partij. De bezorgdheid, die sommigen hadden, kan hierdoor geheel verdwenen zijn. Ik neem aan, dat gij met deze verklaring instemt. (*Applaus*).

BANNING: Mede namens mevrouw De Vries—Bruins en Van de Kieft heb ik aan het congres de volgende verklaring voor te leggen: Wij hebben zeer ernstig overwogen, na de uitslag van de stemming van gisteravond, of het nog zin heeft en of het ons innerlijk nog mogelijk zal zijn onze functie in het Partijbestuur te blijven vervullen: of het niet geboden is de leiding der partij geheel te laten aan voorstanders der landsverdediging, terwijl wij dan konden terugtreden tot het gewone partijwerk. Resultaat van ons overleg, ook beïnvloed door medestanders uit het congres, is geweest, dat wij ons bereid verklaren lid van het Partijbestuur te blijven, mede, omdat wij de oppositie tegen de landsverdediging in de partij willen behouden en daartoe het onze willen bijdragen. Wij menen, dat het inzicht, dat wij tot uitdrukking trachtten te brengen, in de Partij niet gemist mag worden en gevoelen de verantwoordelijkheid voor diegenen in de partij, die het met ons eens zijn. Indien de Partij bereid is, ons vrijheid van spreken, schrijven en stemmen toe te staan, waarbij men verwachten mag en kan, dat wij het belang der partij en haar eenheid niet zullen schaden, dan achten wij het mogelijk, dat wij onze post in het Partijbestuur blijven bezetten. Meent de Partij, ons deze vrijheid niet te kunnen toestaan, dan zijn wij natuurlijk bereid onze zetels ter beschikking te stellen.

VORRINK: Ik meen, dat wij deze verklaring beschouwen mogen als een aanvulling van de mijne en dat wij tot de orde van de dag kunnen overgaan. Het woord is thans aan Albarda tot het houden van zijn inleiding over het verkiezingsprogram.

ALBARDA: De Kamers zijn bezig aan de laatste werkstukken, die vóór de verkiezingen nog moeten worden afgedaan. Komt er geen onvoorziene vertraging, dan zullen de verkiezingen vermoedelijk in het einde van Mei kunnen plaats hebben. Drie maanden scheiden ons dus nog van de dag der beslissing. Drie maanden van harde arbeid en toenemende inspanning. Wij staan aan het einde van een parlementaire periode, die voor ons volk een tijdperk van zware beproeving is geweest. Met het voortwoeden van de crisis werd de toestand van het bedrijfsleven hoe langer hoe moeilijker. Handel, landbouwnijverheid en verkeer leden om het zeerst. Alle klassen kregen hun deel van de slagen. Grote ondernemingen raakten uitgeput door verliezen; de middenstand voelde de grond onder zich wegzinken. Land- en tuinbouw verkeerden in een noodtoestand. De arbeidersklasse werd bezocht door een werkloosheid, zo uitgebreid en zo langdurig, als nog nooit beleefd was. Zij, die nog werkten, kregen de ene loonsverlaging na de andere te verdragen. Angst voor de dag van morgen leefde in alle arbeidersgezinnen. Wat gedaan werd, om de nood te lenigen, was veel, maar niet genoeg. De werklozensteun werd herhaaldelijk verminderd.

Maar bovenal schoot het regeringsbeleid te kort, bij de zorg voor de opleving van de bedrijvigheid. De regering voerde een aanpassingspolitiek. Zij verwachtte het herstel van het economische leven van de stelselmatige verlaging van het levenspeil der massa's. De ervaring heeft bewezen, dat dit beleid verkeerd was. Het heeft wel verarming en leed gebracht, maar geen terugkeer van welvaart te voorschijn geroepen!

Maar deze vier jaren waren niet alleen een tijdperk van economische moeilijkheden. Zij waren ook vol van hevige, voorheen onbekende spanningen op staatkundig gebied. Tijdens ons verkiezingscongres 1933 (Nijmegen) maakte Hitler zich meester van de politieke macht in Duitsland. Van dat ogenblik af is het ook ons volk meer en meer duidelijk geworden, dat wij staan voor een zware strijd om een van de grootste goederen, die wij bezitten: de democratie. Tiendulzenden hadden steeds in rustig vertrouwen geleefd. Dat ooit de democratie, die de vrucht is van een moeizame ontwikkeling van twintig eeuwen, waarin alles is opgenomen en verwerkt, wat christendom, humanisme, liberalisme en socialisme aan edels hebben gebracht, die de sfeer van geestelijke vrijheid heeft geschapen, waarin zij ademen: dat ooit die democratie verloren zou kunnen gaan, was voor hen ondenkbaar. Maar uit het leed, dat de oorlog achterliet, uit het onrecht van de vredesverdragen, uit de geestelijke verwildering, die de economische ellende veroorzaakte, rezen de duivelse krachten op, die dit grote goed belaagden en het in Duitsland vernietigden. Hevige aandoeningen golfd en over de wereld. Aandoeningen van ontzetting bij hen, die de waarde van de democratie beseffen en zonder haar niet willen leven; aandoeningen, die nergens algemener en dieper zijn geweest dan in de socialistische arbeidersbeweging. Maar ook aandoeningen van vreugde en hoop bij hen, die met machteloze woede de opkomst der arbeidersbeweging hadden gadeslagen; die met schrik en angst dachten aan de overwinningen, die zij tegemoet zou gaan en die, door dom vooroordeel of door harde klassehaat geleid, niets liever wilden, dan de vernietiging der arbeidersbeweging, en de uitroeiing van de socialistische gedachte.

Zo traden wij, bij de aanvang van deze parlementaire periode, een tijdperk in van grote principiële worsteling, waarbij de democratie de inzet was en waarbij het tegelijkertijd ging om het voortbestaan der socialistische beweging. Reeds in de verkiezingsstrijd van 1933 deden zich deze hevige teleurstellingen gelden. De S.D.A.P. heeft nooit aan zulk een felle en algemene bestrijding bloot gestaan als bij die stembus. Het morele weerstandsvermogen van onze beweging werd op een zware proef gesteld. Zij heeft die proef schitterend doorstaan! Al liep ons stemmen-cijfer met een paar procenten achteruit (24,8 tot 21,5) en verloren wij twee zetels, wij bleven toch in het land 800.000 stemmen sterk en in de Kamer 22 zetels bezetten. En de vijf grote partijen, die ons met al hun macht hadden bestreden, kwamen zelf verzwakt uit de strijd; ondanks de winst der anti-revolutionairen daalden zij van 65 tot 62%! Het was volledig mislukt, om de S.D.A.P. een verpletterende nederlaag toe te brengen!

Intussen belette dit onze beweging niet de ernst van de toestand te verstaan. De ontbinding van staatkundige verhoudingen eerst in Duitsland, daarna in Oostenrijk en de opkomst van grote gevaren in andere landen (ook in het onze) riepen ons aanstonds tot de taak om onze eigen beweging innerlijk te versterken. Nooit heeft onze beweging met meer geestkracht aan zichzelf gewerkt, dan in deze vier jaren. Vakver-

bond en Partij deden, elk op zijn gebied, en tezamen, op het gemeenschappelijke terrein met grote voortvarendheid het hunne. In een ongekend aantal kaderbijeenkomsten (in alle gewesten des lands) werden de problemen van de dag behandeld. In tal van studieverenigingen werden oude beginselen, oude tactiek, oude besluiten onderzocht. Onze congressen herzagen vroegere opvattingen en trokken nieuwe richtlijnen voor het heden en voor de toekomst. Onze gehele beweging vernieuwde en versterkte zich. En als wij nu, bij de nadering van nieuwe verkiezingen een wapenschouw houden, dan mogen wij met blijdschap vaststellen, dat Partij en Vakbeweging ondanks de moeilijkheden der crisis en trots de politieke ongunst der tijden, niet zijn verzwakt, maar zich schitterend hebben gehandhaafd.

Dit bleek ook bij de verkiezingen voor Provinciale Staten en gemeenteraden, die in 1935 zijn gehouden. Met blijde strijd lust zijn wij die verkiezingen tegemoet gegaan en de uitslag bewees, dat de werfkracht en de levenskracht onzer Partij niet waren verzwakt. Kort geleden las ik een uitlating van iemand, die in het vorige jaar onze Partij op smadelijke wijze heeft verlaten. „De S.D.A.P. is vermolmd”, zei hij. Het staal der vaste overtuiging waaruit het raamwerk der S.D.A.P. is opgebouwd, is voor de houtworm niet toegankelijk! Het moet wel somtijds gereinigd worden, om het van een ongewenst aanleefsel te bevrijden — en dat hebben wij verleden jaar gedaan.

„Nog houdt het schriklijk pleit van dwang en vrijheid aan”. De fascistische dictaturen, die in sommige voorname landen van Europa woeden, handhaven zich. Zij tuchtigen de vrije geesten van hun volken. Zij mergelen de massa's uit door alle materiële middelen voor oorlogstoerusting aan te wenden. Zij vervullen de gehele wereld met schrik door hun oorlogszuchtige politiek. Zij bevorderen ook in alle landen het ondermijnen der democratische staatsinstellingen. Het fascisme heeft ook in Nederland zijn filiaal gekregen. In 1933 was de N.S.B. nog te zwak om zich aan de verkiezingsstrijd te wagen. Zij liet de verkiezingsstrijd aan Nationaal Herstel over. Generaal Snijders werd verkozen. Westerman nam plaats op de zetel.

In 1935 verscheen de N.S.B. zelf. Zij verwierf bijna 8% van de stemmen (voor Provinciale Staten). Het was een tegenvaller. Men had zijn verwachtingen veel hoger gesteld. Groter tegenvaller echter was nog het optreden der N.S.B.-mannen in Staten en Eerste Kamer. Onbekwamer en onbeholpener optreden is in Nederland nooit van de tegenwoordigers ener partij van die afmetingen gezien. *Dit* staat nu reeds vast, dat als straks enkele leden van de N.S.B. in de Tweede Kamer hun intrede zullen doen, het intellectuele gehalte van ons Parlement daardoor allerm minst zal worden verhoogd. Dat enkele N.S.B.-ers zullen worden verkozen, is wel zeker. De 300.000 kiezers, die zich in 1935 voor de N.S.B. uitspraken, zijn nog niet allemaal ontuchtterd. Maar wel schijnt het élan der nieuwe beweging reeds gebroken te zijn. Er is duidelijk een verslapping merkbaar. De groei is er uit. Dit is voor zulk een beweging fnuikend! Het fascisme moet snel overwinnen, of het overwint nooit! Het is een vlaag van verbijstering, die korte tijd om zich heen kan grijpen, maar tegen de tijd is het niet bestand. Nu het Nederland niet heeft kunnen overrompelen zal het het niet overwinnen! Het heeft grote tegenkrachten wakker geroepen. Onze eigen beweging is beziel met een liefde voor de democratie, zo diep en zo vurig, als nooit te voren. Ook in andere partijen heeft zich een strijd lust tegen het

fascisme geopenbaard, die van grote waarde is. En — het merkwaardigste verschijnsel! — daar is buiten de politieke partijen in korte tijd opgekomen de beweging voor „Eenheid door Democratie”, die een snellere groei vertoont, dan die waarop Mussert's beweging ooit heeft kunnen bogen.

Nederland is wakker geworden. De heer Mussert kan zijn droom „Leider des Volks” te zijn wel opgeven. Hij zal er zich mee moeten vergenoegen de leider te blijven van een slinkende volksgroep, totdat de gehele beweging bezwijkt. Hiertoe moet de verkiezingsstrijd het nodige bijdragen. Wij gaan een forse campagne ontplooiën voor de democratie. Tot in de verste hoeken des lands moet worden begrepen, dat zij betekent vrijheid; vrijheid des geestes, zonder welke het leven voor een mens met hersens en een hart ondragelijk is. Door de modder van demagogie en laster heen, zullen wij het democratisch beginsel dragen, opdat na de verkiezingen zijn veiligheid vermeerderd zal zijn. Wij voeren die strijd „zelfstandig”. Evenals bij vorige verkiezingen verklaren wij dit ook nu.

Wat betekent dit? Ten eerste, dat wij onze eigen beginselen zullen verkondigen en onze eigen doeleinden op de voorgrond zullen brengen. Wij zijn sociaal-democraten. Wij willen, ook bij de verkiezingen, voor het democratisch socialisme begrip en aanhang winnen. Wij willen door tienduizenden en tienduizenden doen verstaan, hoe het democratisch socialisme een grondslag, een leidraad, en een ideaal is, waardoor het leven van den mens dieper en schoner wordt en waardoor de wereld zal worden veredeld tot een samenleving vol broederschap. Ten tweede betekent het, dat wij geen stembus-verbond willen sluiten. Men zou kunnen zeggen, dat voor die verklaring geen aanleiding bestaat, nu wij het stelsel der evenredige vertegenwoordiging hebben. Zelfs de christelijke partijen (hoe gaarne zij ook samenwerken) sluiten nu geen stembus-coalitie meer. Dit is waar. Maar er zijn lieden, die desondanks ons samenwerking bij de verkiezingen hebben voorgesteld. De communisten (blijkbaar nóg niet vaak genoeg teleurgesteld) hebben ons opnieuw uitgenodigd met hen tezamen de verkiezingsstrijd in te gaan (met gemeenschappelijke kandidatenlijsten, met gemeenschappelijke propaganda). Wij kunnen niet elke keer op de briefjes der communisten antwoorden. Er komen toch telkens nieuwe uitnodigingen. Maar wij geven in onze verkiezingsresolutie het antwoord eens en voor goed. „De S.D.A.P. voert ook ditmaal de verkiezingsstrijd geheel zelfstandig!” Zo zegt paragraaf 5.

De communisten kunnen zich dus de moeite van alle verdere aanzoeken besparen. Nog op een andere plaats spreken wij ondubbelzinnig uit, dat elke samenwerking met de communisten voor ons uitgesloten is. Als wij in ons verkiezingsprogram vooropstellen:

„Krachtige handhaving van de democratie”, voegen wij dadelijk daarbij: „Tegen fascisme en communisme”. Tegen fascisme en communisme beiden. Want wij zijn geen dupe van het slimme gebaar der communisten, nu zij zich als vrienden der democratie voordoen, en zeggen voor de verdediging van de democratie te willen strijden. Democraat is niet hij, die alleen voor zichzelf vrijheid wil behouden; maar slechts hij, die ook de vrijheid van anderen eerbiedigt en beschermt. Democraat is niet hij, die alleen in het heden (zolang hij nog minderheid is) democratische staatsstellingen wil handhaven, maar slechts hij, die ook in de toekomst de grote volksvrijheden en volksrechten wil waarborgen. Een democraat is niet hij, die streeft naar de vestiging van een dictatuur

naar het Russische voorbeeld. Van dat doel hebben de communisten geen afstand gedaan. Het staat nog steeds in hun statuten. Het is de enige reden van bestaan van de Communistische Partij en van de Communistische Internationale. Indien zij dat doel opgeven, zouden zij zich bij andere partijen kunnen aansluiten. Voor een communistische partij was dan geen grond meer.

Zolang de communisten ons met hun eenheidsfront-voorstellen hebben vervolgd, hebben wij altijd (met beslistheid) geweigerd daarop in te gaan. Wij willen geen dictatuur, niet die van rechts, evenmin die van links en niets zou voor ons volk gevaarlijker zijn dan dat in deze tijd (waarin ernstige gevaren zijn vrijheid bedreigen) de grenzen tussen de voorstanders van dictatuur en de democraten zouden verflauwen.

„Waarom blijft gij dan in de S.A.I.?” zo is in de Eerste Kamer gevraagd, terwijl toch de Franse partij daarvan deel uitmaakt en enige anderen, die gemene zaak met de communisten hebben gemaakt? Wij blijven in de S.A.I., omdat zij ons volledig de vrijheid heeft gelaten, om zelf over onze verhouding tot de communisten te beslissen. Maar wij hebben met de Engelsen, de Denen, de Zweden, de Tsjechoslowaken en anderen elke internationale samenwerking en elke samenwerking in ons eigen land met de communisten geweigerd. Mocht er in de S.A.I. een meerderheid ontstaan, die ons zodanige samenwerking zou willen opdringen, dan (dat staat vast) zouden de democratische partijen van Noordwest-Europa zich verplicht achten het verband te verbreken.

Een strijd om grote beginselen, om de richting van het politieke beleid, gaan wij tegemoet bij deze verkiezingen. Bijzaken (hoe belangrijk ook) staan nu op de achtergrond. Een in veel details uitgewerkt program zou niet bij het karakter van deze strijd passen. Het fraaiste program wordt waardeloos als de democratie verloren gaat. Dan verliezen wij zelf de mogelijkheid om ervoor te strijden en anderen zullen het verscheuren. Daarom roept het korte program, dat wij nu aan 4.000.000 mannen en vrouwen gaan voorleggen, in de eerste plaats op tot de strijd voor de democratie. Maar van haast geen enkel verlangen, in een lang program neergelegd, kan ook iets vervuld worden, als wij niet uit de economische inzinking verrijzen, die de financiën van staat en gemeenten ontwricht.

Economisch herstel is voorwaarde voor al het andere. Ook voor het behoud van de democratie, waarvoor uit ellende en wanhoop grote gevaren opduiken. Maar niet minder voor de hervatting van het werk der hervormingen in het belang van het culturele en sociale welzijn des volks. Economisch herstel: wij hebben in ons Plan van de Arbeid de lijnen getrokken, waarlangs dat kan worden bereikt. Een uitgebreide propaganda in woord, beeld en geschrift, heeft de gedachten van het Plan bekend gemaakt in alle kringen van ons volk. Wij hebben ernstige critiek ontmoet, die wij ons ten nutte hebben gemaakt. Wij hebben bestrijding ontmoet, niet meer dan wij hadden voorzien.

Maar wij hebben ook instemming en sympathie gevonden, meer dan wij hadden verwacht. Het Plan is doorgedrongen in ons volk, in alle kringen van ons volk. Men heeft verstaan, dat het uitkomst biedt, niet alleen voor de arbeidersklasse, maar voor alle klassen en groepen, die door de crisis zijn getroffen. Het is een werk van nationaal belang, waarvoor wij medewerking vragen. En onze grote propaganda-actie van 1936 zullen wij bekronen met een klinkende verkiezingspropaganda voor het Plan van de Arbeid. De perspectieven van het Plan reiken verder dan tot het bestrijden van de tegenwoordige crisis alleen, waarvoor tijdelijk

grote maatregelen nodig zijn. Het Plan heeft ook een duurzame bestemming. Het is niet alleen een systeem van maatregelen tot herstel van economische bedrijvigheid; het is ook een ontwerp tot ordening van het bedrijfsleven op voorname gebieden van nijverheid, landbouw, handel en verkeer.

Dit is het blijvend gedeelte van het Plan, dat urgent zal zijn. Ook als wij de crisis te boven zijn gekomen. Wij leven in een tijd van ingrijpende verandering in de inzichten. Het geloof in de voortreffelijkheid van het vrije economische leven, dat eens in de liberale economie zijn theoretische uitdrukking vond, is bezweken. Slechts kleine groepen klampen er zich nog aan vast. In wijde kringen, ook verder buiten die van onze beweging, ook in kringen van ondernemers en in die van de middenstand groeit de overtuiging, dat de ordeloosheid van het vrije economische leven de oorzaak is van veler ondergang, de bron van hevige schokken, een oorzaak van algemene verarming.

Het reusachtige productie-apparaat met zijn geweldig vermogen kan niet meer in het wilde weg werken. Het moet worden beheerst met de kennis van het bedrijfsleven, met de kennis der afzetmogelijkheden en met de kennis der maatschappelijke behoeften, waarover wij thans kunnen beschikken. De wilde concurrentie moet worden gebreedeld; onmatige uitzettingen der voortbrenging moeten worden voorkomen; overbezetting van productiegebieden moet worden vermeden. Op de voortbrenging van het nodige moet de arbeid worden gericht. Slechts dan is stabiliteit in het bedrijfsleven te bereiken en bestaanszekerheid voor hen, die daarin werkzaam zijn. Ordening verlangt men!

De roep is doorgedrongen in de politieke partijen en de leuze veroverd zich een plaats op de programma's. Reeds worden de eerste, nog wankele schreden op het gebied der wetgeving gedaan. In de komende vier jaar zal op dit gebied krachtig voorwaarts moeten worden gegaan. Wij zorgen bij de verkiezingen voor de motorische kracht, die den wetgever zal voortstuwen over de hindernissen heen, die hem door verouderde opvattingen en individuele heerszucht in de weg worden gelegd. Tot de ordening kan men ook rekenen een redelijke verdeling van de beschikbare hoeveelheid arbeid over hen, die arbeid behoeven en tot arbeiden bekwaam zijn.

Wij zoeken de oplossing van dat vraagstuk niet in de richting, waarin anderen haar menen te moeten vinden, namelijk in de verdringing van de vrouw van de arbeidsmarkt. Wij willen de vrouwen niet terugwerpen in de economische afhankelijkheid, die zo dikwijls ook een geestelijke kwelling is. Voor ons ligt de oplossing in de eerste plaats in de verkorting van de arbeidstijd van hen, voor wie de 48-urige arbeidsweek nog niet is doorgevoerd en verder in de invoering van de 40-urige arbeidsweek in al die bedrijven, waarin dat, ook naar het oordeel van de Hoge Raad van Arbeid, nu reeds practisch mogelijk is.

Voor de wederopbouw van het onderwijs en van de sociale zorg, die in de jaren der aanpassing zoveel schade hebben geleden, moet het economische herstel de voorwaarden scheppen. Hoe meer dat herstel voortschrijdt, hoe krachtiger de strijd tegen sociale en culturele misstanden kan worden gevoerd. Twee categorieën van noodlijdenden zijn er, aan wie in de eerste plaats moet worden gedacht: de werklozen en de ouden-van-dagen.

Onlangs zijn de eerste resultaten bekend geworden naar het onder-

zoek, dat ons Wetenschappelijk Bureau heeft ingesteld naar de toestand in de gezinnen der werklozen. Wat wij vernomen hebben is adembeklemmend. Tegenover een nood als die, welke geconstateerd is, kan men niet volstaan met te zeggen, dat het in sommige andere landen nog veel erger is! Het is een eerste en een brandende plicht, die nood te verzachten zoveel en zo spoedig als dat mogelijk is.

Ook de toestand van de ouden-van-dagen eist krachtige hulp. Reeds in het laatst der vorige eeuw stond onze Partij voor de ouden-van-dagen op de bres. Haar actie voor staatspensionering heeft, met die van anderen, lange tijd een voorname plaats ingenomen in het politieke leven van ons land. Het vraagstuk heeft gaandeweg een begin van oplossing gekregen — gedeeltelijke oplossing en gebrekkige oplossing. Maar nog steeds is de nood der ouden-van-dagen een bittere aanklacht tegen onze samenleving. Het vraagstuk wordt van jaar tot jaar belangrijker. Dank zij de verbeterde gezondheidstoestand en de verlenging van de levensduur neemt het aantal ouden-van-dagen van jaar tot jaar toe, sneller dan de bevolking in haar geheel. Terwijl van 31 December 1879 tot 31 December 1930 de totale bevolking met 97% vermeerderde, nam het aantal personen van 65 jaar en ouder met 125% toe.

Tegelijkertijd worden voor de talrijke ouden de levensomstandigheden moeilijker. Het moderne productieproces smijt de ouderen snel aan de kant. Arbeiders van 65 jaar en ouder, die nog een plaats in fabrieken en werkplaatsen innemen, worden meer en meer uitzonderingen. Zo wordt de behoefte aan een goede ouderdomszorg op twee wijzen vergroot. En zo krijgt de oude roep om staatspensioen nieuwe kracht. Een afdoende voorziening (wij moeten dat ronduit erkennen) is in de tegenwoordige omstandigheden financieel onmogelijk. Indien wij allen beneden f 1200 inkomen f 6 per week wilden geven (gehuwden f 10), zou dat f 136 miljoen per jaar kosten. Dit is onmogelijk. En wie het volk zou willen wijs maken, dat dit bereikbaar is, is een bedrieger.

Een alleszins bevredigende regeling zal met staatspensioen alleen niet te verkrijgen zijn. Daarvoor blijft nodig: de combinatie (destijds door Sannes verdedigd) van verplichte verzekering met vrijwillige verzekering en met staatspensioen als aanvulling. Maar dit wil niet zeggen, dat niets zou kunnen worden gedaan om aan de ogenblikkelijke nood van duizenden zo spoedig mogelijk tegemoet te komen. Daar is in de eerste plaats de groep der 65-jarigen en ouderen, die thans geen ouderdomsrente ontvangen. Het aantal 65-jarigen en ouderen bedraagt thans ruim 550.000. Daarvan hebben naar schatting een 450.000 minder dan f 1200 inkomen. Een deel hunner geniet kosteloze ouderdomsrente of ouderdomsrente krachtens de invaliditeitswet. De regering heeft berekend, dat 60.000 van elke ouderdomsrente verstoken zijn. Als dit zo is, zal er ruim acht miljoen per jaar nodig zijn, om in hun ergste nood te voorzien. Dat bedrag kan worden verminderd met een gedeelte van wat thans als armensteun aan ouden-van-dagen wordt uitgekeerd.

Het is nog een groot bedrag, in de tegenwoordige financiële omstandigheden niet zeer gemakkelijk te vinden. Maar het zal moeten worden gezocht en het zal des te eerder worden gevonden, naarmate door de aanvaarding van onze Plan-politiek het economische en daarna het financiële leven tot nieuwe bloei worden gebracht!

Het zal nodig zijn, hiervoor bij de verkiezingen de aandacht van het gehele volk te vragen, opdat in de nieuwe Kamers een sterke stroming zal zijn, op de verwezenlijking van dit doel gericht. Onze Beschrijvings-

brief geeft het bewijs, hoe diep deze zaak leeft in het hart der Partij. Het Partijbestuur heeft daarom met blijdschap het besluit genomen om het verkiezingsprogram zodanig aan te vullen, dat de Staatspensionering daarin uitdrukkelijk wordt genoemd.

De wijziging zal u straks worden uitgereikt.

Na het grote debat, dat wij gisteren hebben gevoerd, behoef ik u over het vraagstuk van oorlog en vrede niet veel meer te zeggen. Slechts dit, dat voor ons vaststaat, dat alleen door versterking van de Volkenbond ontwapening en vrede zullen zijn te bereiken. Er is in de volksopinie een grote twijfel gekomen, ja zelfs lust tot grimmige spot geboren, als men over de Volkenbond spreekt. Nu de verwachtingen — zo hoog gespannen — die in 1919 de Volkenbond bij zijn geboorte begroetten, nog niet zijn verwezenlijkt, is menigeen geneigd de Volkenbondsgedachte prijs te geven. Met al onze kracht moeten wij die neiging tegengaan. De Volkenbond kan niet in stand worden gehouden door de regeringen, als de volken hem hun vertrouwen opzeggen. Hij kan slechts voortbestaan, hij kan slechts de vrede bewaken, als de volken hem schragen.

Verliest hij die steun, dan stort hij ineen. Dat betekent anarchie op internationaal gebied en anarchie is heerschappij van de misdaad! Het moge ons een waarschuwing zijn, dat de fascistische staten, die het oorlogsgeweld verheerlijken, en hun vrienden, ook in Nederland, al hun best doen om de Volkenbond uiteen te scheuren. Een aansporing te meer voor ons, om ook in de verkiezingsstrijd het volk te doordringen van de waarheid, dat slechts door de versterking der internationale statenorganisatie, die in de Volkenbond haar eerste verwezenlijking heeft gekregen, een toekomst van vrede en veiligheid kan worden bereikt.

Bij zijn streven om het Verkiezingsprogram zo kort en duidelijk mogelijk te maken, heeft het Partijbestuur aanvankelijk gemeend een Indische paragraaf achterwege te kunnen doen blijven. Onze warme belangstelling voor de overzeese gewesten is algemeen bekend. Zij is ons door Van Kol bijgebracht. Wij hebben haar nooit verloren, integendeel, gestadig uitgebreid en verdiept. Na Van Kol hebben velen onzer door verdienstelijk werk voor Indië (Oost en West) zijn voetsporen gedrukt. En als straks onze vriend Cramer zijn parlementaire loopbaan eindigt, (na als lid van de Volksraad in Indië en als lid van de Eerste en van de Tweede Kamer met zulk een onbegrensde toewijding voor het heil der inheemse bevolkingen te hebben gearbeid) — zal zijn naam naast die van Van Kol in Indië en in Nederland met ere blijven genoemd.

Hoe voornaam wij de Indische aangelegenheden achten, hebben wij opnieuw bewezen door (nu Cramer aftreedt) twee bekende en erkende Indische deskundigen op onze kandidatenlijsten te brengen — Stokvis en Van Gelderen.

Toch — zo is ons gebleken — zou het aanleiding kunnen geven tot misverstand, als wij Indië en de West in ons verkiezingsprogram niet bedachten. Om dat misverstand uit te sluiten, stelt het Partijbestuur u voor aan het program een vijfde paragraaf toe te voegen, luidende:

„In de overzeese gewesten verruiming van volksrechten en krachtige bevordering van de volkswelvaart.”

Hoe wij deze desideratie opvatten, is uit ons koloniaal program en uit ons Plan van de Arbeid genoegzaam bekend.

Met dit korte, maar veel-zeggende program gaan wij de verkiezingsstrijd in. Maar deze verkiezingen hebben nog een bijzondere bedoeling, waaraan ook hier door ons nu aandacht dient te worden gewijd. De

Kamers worden ontbonden; de kiezers worden opgeroepen, om hun oordeel uit te spreken over de wijzigingen in de Grondwet, die reeds voor de eerste keer in de Tweede Kamer zijn behandeld en waarover na de verkiezingen door de nieuwe Kamers definitief moet worden beslist. Wij hebben het volk leiding te geven bij de bepaling van zijn oordeel.

Belangrijk zijn de voorgestelde Grondwetsvoorstellen niet. Worden zij in tweede termijn aangenomen, dan zal Minister De Wilde zich daarmee in de staatkundige geschiedenis van Nederland geen grote naam hebben verworven. Zelfs staat te vrezen, dat zij hem dan bij velen een slechte naam zullen bezorgen. Want daar zijn bij de voorstellen een paar, die ernstige aanslagen zijn op oude vrijheden. Hoe gevaarlijk de bepaling is, dat zg. „revolutionnaire vertegenwoordigers” van het lidmaatschap van een vertegenwoordigend lichaam vervallen kunnen worden verklaard (zonder dat hun plaats door een opvolger wordt bezet), is in 1933 in Berlijn en nog onlangs in Danzig gebleken.

Zulk een bepaling opent de weg voor een revolutie van boven af! Door uitbanning van een oppositie kan een kwaadwillige macht zich een meerderheid verschaffen voor oogmerken, die de meerderheid des volks niet aanvaardt! Ook is vooral in tijden als deze (waarin de opvattingen omtrent wat geoorloofd en wat niet geoorloofd is zo snel verschuiven) beperking van de vrijheid van spreken voor hen, die volksvertegenwoordigers zijn of het zouden worden, een uiterst bedenkelijke maatregel, die voor allerlei tyrannie en willekeur de deur opent. De beperking der kiesbaarheid en de inkrimping der onschendbaarheid der verkozenen brengen die gevaren mee.

Het is gelukkig, dat onze democratische Grondwet voor de volksrechten en volksvrijheden sterke waarborgen biedt. De wijzigingen moeten, om in de Grondwet te worden opgenomen, in de nieuwe Kamers tweederde meerderheid verkrijgen. Wij zullen ertoe medewerken, dat die meerderheid niet wordt bereikt. Als dan in de nieuwe Tweede Kamer die Grondwetsvoorstellen worden verworpen, en dat is zeer waarschijnlijk, is dat meteen een goede les voor den heer Mussert. De les namelijk, dat de volksvrijheden in Nederland zo diep zijn verankerd, dat ook hij er niet in zal slagen ze te vernietigen.

Wat zal het algemene resultaat van de verkiezingsstrijd zijn? Niemand kan het met zekerheid voorspellen. Buitenlandse gebeurtenissen kunnen onverwachts uitwerking hebben in Nederlandse gemoederen. Politieke en economische catastrophes kunnen een toestand te voorschijn roepen, waarin politieke reacties ongedachte richtingen uitdrijven. In een zo bewogen tijd als de onze, moeten wij elk ogenblik met ernstige complicaties rekening houden. Maar zonder dit een minuut te vergeten, gaan wij vol moed en vertrouwen de strijd tegemoet. Vol moed en vertrouwen, maar tevens in het besef van grote verantwoordelijkheid. Wij zullen er niet voor mogen terugdeinzen om, als het mogelijk en nodig is, ons aandeel in de regeringsverantwoordelijkheid te aanvaarden. Indien er kans is, dat volgens de richtlijnen van ons verkiezingsprogram wordt gewerkt, mogen wij de leiding van dat werk niet aan anderen overlaten!

In gemeenteraden en Provinciale Staten hebben wij getoond voor bestuursverantwoordelijkheid niet bevreesd te zijn. Waar wij ze op ons hebben genomen, is veel goed werk verricht, dat het volk tot zegen heeft gestrekt. Ook in de Staat durven wij de zware verantwoordelijkheid aan. Strevers naar regeringszetels zijn wij niet. Bedelaars om hoge posten nog veel minder. Maar wij zijn ons bewust van een grote roeping; en wij

schrikken voor de zwaarte der daaraan verbonden plichten niet terug.

Niet lichtvaardig zullen wij tot medewerking in de regering bereid zijn. Wij zullen de verkiezingsuitslag nauwkeurig bezien, de gezindheid van andere partijen nauwkeurig onderzoeken; de mogelijkheid meten; maar ook de gevaren peilen, die ons volk bedreigen en die moeten worden afgewend. En als wij na ernstig beraad tot de overtuiging komen, dat onze medewerking heilzaam is voor de zaak der democratie, bevorderlijk voor het herstel van de welvaart, dienstig voor de verheffing der arbeidersklasse uit nood en zorg, dan zal ons de moed der verantwoordelijkheid niet mogen ontbreken.

Zo staan wij dus na vier jaren van crisistijd, vier jaren tevens van worstelen tegen vijandschap, ongebroken en onverzwakt, gereed om voorwaarts te gaan! Te midden van een wereld, die vol onrecht en onheil is, waarin iedere dag opnieuw barbaarsheden en rechtsschendingen ons met ontzetting vervullen, een wereld, waarin de gevaren boven de mensheid zweven als onweerswolken in een stormnacht, staan wij, gereed om op dit kleine plekje van de aarde, dat Nederland heet, onze plicht te doen voor het volk en voor de mensheid. In de grote strijd tussen vrijheid en dwingelandij, die nu wordt gevoerd, weten wij onze plaats en kennen wij onze taak, en wij zijn bereid al onze krachten te geven voor de zegepraal van de vrijheid. Voor de grote arbeid tot herstel van de welvaart en tot ordening van de samenleving hebben wij ons voorbereid.

Wij weten, dat wij hevige tegenstand zullen ontmoeten. De verkiezingsstrijd zal zijn zwaar en bewogen. Maar met het hart vol warmte voor ons verheven ideaal en met het hoofd vol overtuiging, door de ervaring gestaald, gaan wij tot het volk om het op te roepen

tot de strijd voor de welvaart,

tot de strijd voor de vrijheid,

wij, democratische socialistenvan de S.D.A.P.!

(Langdurig applaus).

VORRINK: Wij kunnen thans overgaan tot de debatten. Het woord is aan Koelewaard.

KOELEWAARD (Westzaan): Met groot genoegen heb ik gehoord van Albarda, dat het staatspensioen een grote plaats zal innemen in de zorg van de Kamer-fractie. Wij spreken daar onze grote vreugde over uit.

MEVR. v. d. GOES VAN NATERS: In de bond van Sociaal-Democratische Vrouwenclubs leeft zeer sterk de behoefte aan een duidelijke uitspraak van de erkenning der arbeidsvrijheid voor de vrouw. In een tijd van crisis en reactie, zoals de afgelopen jaren ons te zien gaven, is ook de vrouw het slachtoffer geworden van aanvallen op verworven vrijheden en rechten. En niet alleen op gehuwde ambtenaressen hebben zich deze aanvallen gericht, maar evenzeer richten nu de slagen van de reactie zich tegen de vrouwen en meisjes uit de arbeidersklasse. De tendens om voor de arbeidersmeisjes alleen nog het beroep te laten van dienstbode is heel sterk. Dienstbode, dat zo'n typisch vrouwelijk beroep is, omdat het zo slecht betaald wordt, omdat in geen beroep de werknemer meer is overgeleverd aan de willekeur van een particuliere werkgeefster.

Laten wij toch niet vergeten, dat meer dan de helft van de Nederlandse kiezers uit vrouwen bestaat. Dat grote groepen werkende vrouwen, onderwijzeressen, ambtenaren, die vroeger hun stem uitbrachten op de Vrijzinnig Democraten of op de Vrijheidsbond, in de afgelopen

periode wel geleerd hebben, dat zij dáár een erkenning van hun rechten niet behoeven te verwachten. Daarom zouden wij het goed en rechtvaardig vinden, als in het verkiezingsprogram een enkele zin werd opgenomen over de arbeidsvrijheid van de vrouw. Ik begrijp, dat het moeilijk voor het partijbestuur is, maar laat het partijbestuur zijn als een moeder met veel kinderen (*gelach*), die er niet een bevoordeelt, omdat het zo zoet is, maar er ook niet een tekort laat komen, omdat het zo bescheiden is.

KUIJPERS (Buurmalsen): Bij amendement wil ik hier enkele wijzigingen aanbrengen. Het geven van een opdracht aan de Kamerfractie wensen wij te veranderen in een verzoek. Bovendien is door een misverstand punt twee van ons voorstel niet in overeenstemming met het besluit van onze afdeling. Dit had moeten luiden: „het wijzigen van de invaliditeitswet”. Toen wij de fout onzerzijds gemaakt hadden, was herstel niet meer mogelijk. Wij hechten nog te veel waarde aan de invaliditeitswet om deze geheel op te heffen, ondanks zijn vele gebreken. Punt één van ons voorstel behoeft weinig toelichting. Zestig- à zeventig-duizend personen boven de 65-jarige leeftijd vallen thans onder geen enkele wettelijke bepaling, krachtens welke zij recht hebben op enige uitkering. Dit aantal wordt nog steeds groter. De V.O.V. kan voor de kleine zelfstandigen niet de plaats innemen, die de invaliditeitswet inneemt voor de in loondienst zijnden. De kleine zelfstandige kan vaak slechts met grote moeite de invaliditeitsrente betalen voor den enkelen arbeider, die hij in dienst heeft. Van een V.O.V. komt voor hemzelf dan in het geheel niets terecht. Worden zij van zelfstandige weer arbeider en zijn zij dan de 35-jarige leeftijd gepasseerd, dan vallen zij ook buiten de invaliditeitswet. Alleen het staatspensioen al of niet met een aanvullende verzekering kan hier afdoend helpen.

Wat punt twee betreft: op het platteland is tegen de invaliditeitswet veel oppositie. Hele groepen arbeiders en arbeidsters hebben geen rentekaart. Wederzijdse onwil speelt hierbij een rol. Maar ook in vele gevallen onmacht. Naar onze mening zou het aanbeveling verdienen werkgevers, niet aangeslagen in de rijksinkomstenbelasting, vrij te stellen van het betalen van rentezegels.

GERHARD (Laren-Blaricum): Wij hebben er bezwaar tegen, dat overleg wordt gepleegd met de vakbeweging alvorens deel uit te maken van de regering. Men begripe ons goed: wij willen niet de idee vestigen, dat wij bezwaar zouden hebben tegen het feit, dat er ook overleg wordt gepleegd met de vakbeweging. De vakbeweging bestaat echter voor het grootste deel uit niet-leden van de S.D.A.P. Het deelnemen aan de regering is voor 99 procent een politieke zaak. Het gevaar is niet uitgesloten, dat de vakbeweging zich niet uitspreekt in de algemene raad en niet in onderlinge besprekingen, maar een congres uitschrijft, waar dan ten slotte advies zou worden gegeven door mensen, die geen lid zijn van de Partij.

Nog een opmerking voor Bussum. In het verkiezingsprogram wordt gesproken van krachtige handhaving van de democratie tegen fascisme en communisme. Het schijnt mij toe, dat het wenselijk zou zijn, dat hier duidelijk wordt opgenomen, dat wij niet alleen tegen fascisme en communisme de democratie moeten handhaven, doch ook tegen elke andere vorm van dictatuur.

VLIEGEN: In de beschrijvingsbrief onder staatspensioen staan enige voorstellen en amendementen, die mij ingegeven lijken door een zekere

stemming, die er bestaat, om de invaliditeitswet af te schaffen. Ik wil daar tegen waarschuwen. Wij horen daar zoëven van Buurmalsen, dat er werkgevers zijn, die, als men met een rentekaart komt, daarin bezwaar vinden zulk een arbeider aan te nemen. Mag ik er op wijzen, dat de invaliditeitswet de verplichting oplegt aan de werkgevers niet alleen te erkennen, dat de arbeiders recht hebben op plakkerij, doch dat hij ook strafbaar is, als hij er niet voor zorgt niet alleen, dat de arbeider zijn kaart moet aanbieden, maar hij is ook verplicht die kaart te eisen. En wat nu het bestaan van de invaliditeitswet betreft, daarover wil ik enkele cijfers noemen. In 1929 en 1930 bedroeg de verkoop van de rentezegels 40 miljoen per jaar, welk bedrag in 1933 gedaald was door de grotere werkloosheid, minder aantal arbeiders en verlaagde lonen tot 36 miljoen. In 1934 was het weer gestegen tot 37,25 miljoen en sedertdien is de stijging voortgegaan. De laatste cijfers zijn nog niet bekend. Ik wijs er dus op, dat de middelen, die de invaliditeitswet verschaft om ouden-van-dagen en invaliden de rente te verstrekken, zeer belangrijk zijn en door nieuwe belastingen onmogelijk zijn op te brengen. De arbeiders hebben premievrij staatspensioen, dat door de werkgevers betaald wordt. Als wij spreken van staatspensioen, dan heeft dat een andere betekenis dan die wij er aan gaven voor de invaliditeitswet bestond. Deze bestaat achttien jaar. Er is veel aan zegels geplakt en er is veel geld binnengekomen, dat besteed is. Daarnaast hebben wij de vrijwillige ouderdomsverzekering, die de staat 28 miljoen kost. Daarom dring ik er op aan de zaak iets helderder te stellen dan wanneer men spreekt van premievrij staatspensioen. In de invaliditeitswet zit althans een perspectief om tot vijf of zes gulden per week te komen. Wij raden Buurmalsen aan, wanneer hem van die gevallen bekend zijn, dat werkgevers weigeren zegels te plakken, dat zij dan zelf het initiatief nemen de Raad van Arbeid een brief te schrijven om dat te signaleren. Wij moeten aandringen op uitvoering van de sociale wetten in Nederland. Ik heb dit hier willen zeggen, opdat propaganda voor staatspensioen niet te simplistisch wordt voorgesteld. Als er in deze zaal een congres komt voor staatspensioen, dan moet dat niet de betekenis hebben, dat datgene, wat bereikt werd, wordt afgebroken.

GOETTSCH (Rotterdam VI): De arbeidswet van 1919 is in vele gemeenten een paskwil. De opleving, die speciaal in de metaalindustrie heeft plaats gehad en waarbij werktijden van 24 en 36 uur onafgebroken geen uitzonderingen meer zijn en waarbij door de inkrimping van het instituut voor de arbeidsinspectie door de werkgevers gesold wordt met de belangen van de arbeidersklasse, noopt mij op dit congres tot een ernstig protest tegen de regering, die dat tolereert. Als wij hier in punt twee de eis van ordening en arbeidstijdverkorting stellen, dan zal er naast moeten staan, dat wij van nu af aan ieder op zijn plaats alles zullen moeten doen, waar de arbeidstijd wettelijk reeds verkort is, daaraan de hand te houden. Het is zo, dat arbeiders, die voor hun beginselen uitkomen, naar huis worden gestuurd met een ontslagbrief: ontslagen wegens organisatorische handelingen, waarmee zij nergens werk kunnen krijgen. De metaalbewerkerbond kan daar niets aan doen.

SWATERS (Gorinchem): Ik wil herinneren aan wat ik reeds gisteren zei om samenwerking te bevorderen tussen de coöperatieve gedachte en hen, die wij nog voor ons willen winnen. Ik ben vanmorgen in de gelegenheid geweest met enige van die mensen te spreken. Je hebt goed praten, zeiden ze tegen mij en ze lieten mij toen een krantje zien over ordening,

productie en distributie. Vos schrijft daar een artikel in, waarin hij tracht een van de moeilijkste problemen in het plan van de arbeid te verduidelijken. Maar tegelijk tracht men in de coöperatieve kringen twee heren te dienen. Als men aan de ene kant tegen de middenstanders zegt: mensen, het kan alleen voor u beter worden in saamhorigheid met het gehele volk, dan moet men hen aan de andere kant op platen niet voorstellen als dieven en geldknoeiërs. Als wij dat laatste zeggen, dan krijgen wij hen nooit tot saamhorigheid. Stel je voor, dat wij tot alle dieven zouden zeggen: mannen, sluit je bij ons aan (*gelach*). Wij moeten ook de middenstanders eerlijk behandelen.

VORRINK: De coöperatie van de S.D.A.P. is niet verantwoordelijk voor publicaties van de Handelskamer. Dat is hier niet aan de orde.

SCHEPS (Den Dolder): Het is beter, dat wij in het verkiezingsprogram alleen spreken over krachtige handhaving van de democratie met weglating van „tegen fascisme en communisme”. Ik wijs op de stroming in de katholieke partij, vertegenwoordigd in baron Van Wijnbergen, die een fascisme wil uit godsdienstig oogpunt. In katholieke en liberale kringen heeft men de ontrecting van de V.R.O. (vrijdenkers-radio-omroep) niet op principiële gronden afgekeurd, maar goedgekeurd.

Als wij samenwerken met de katholieken in de regering, dan moeten wij de clericale politiek van de katholieken afwijzen en niet dulden, dat de katholieke partij zich schaaft achter het verbod van de V.R.O. Ik heb de V.R.O. als voorbeeld genomen, doch ik zou het met andere voorbeelden hebben kunnen aanvullen.

MEVR. WAFELBAKKER (Twist): Wij zouden punt twee van het verkiezingsprogram zo willen lezen, dat de arbeidstijdverkorting ook geldt voor de landbouw. Wij menen, dat de tijd daar nooit zo goed voor is geweest als nu. Wij hebben ervaringen in de Wieringermeer. De uitkomsten van de bedrijven zijn van dien aard, dat duidelijk is gebleken, dat de arbeidstijdverkorting daar geen schade heeft gebracht.

JOOSE (Aalsmeer): Het is over punt drie van het verkiezingsprogram, dat ik enkele woorden zou willen spreken. Wij weten, dat op het platteland vele tuinders en kwekers overgeleverd worden aan het burgerlijk armbestuur; als zij van een bedrijf worden verdreven, kunnen zij niet in aanmerking komen voor de werkverschaffing. Daarom zal het goed zijn, dat ons verkiezingsprogram tot uitdrukking brengt, dat ook voor door de crisis getroffen zelfstandigen verbetering van onderwijs en sociale omstandigheden gewenst is.

VAN DER BILT (Heerlen): Ik zou willen pleiten voor een betere pensioenregeling voor invalide mijnwerkers. Een grote groep arbeiders loopt rond, die wekelijks nog minder ontvangt dan een werkloze. Er heerst grote verbittering onder hen, dat er zo weinig voor hen wordt bereikt. Zij zijn bij de vorige verkiezingen met een eigen lijst uitgekomen. In punt drie van ons verkiezingsprogram moet voorkomen, dat wij voorstanders zijn van sociale zorg voor werklozen, invaliden en ouden van dagen.

DE ROOS (Amsterdam): Onze afdeling heeft een amendement ingediend, waarover mevr. v. d. Goes van Naters reeds heeft gesproken. Het ontbreken van een passage in het verkiezingsprogram over de positie van de vrouw zou een verkeerde indruk kunnen wekken t.o.v. het standpunt van onze partij in crisistijd. Met nadruk heeft Albarda vanmorgen gezegd, dat ons standpunt niet verenigbaar is met de achteruitstelling van de vrouw op zo menig terrein, waarbij in de eerste plaats

gedacht is aan de positie van de vrouw in het arbeidsproces. Het lijkt mij mogelijk, dat ook in het verkiezingsprogram in dit opzicht een korte aanvulling wordt opgenomen.

Mevr. BOUMA (Den Haag): Ook wij menen, dat het van het partijbestuur goed gezien is het verkiezingsprogram zo kort mogelijk te maken ter wille van de duidelijkheid. Wij zijn het ook eens met het hoofdartikel van Vos, waarin hij schrijft, dat het bij deze verkiezingen om grote beginselen gaat en dan noemt hij vrede, vrijheid, welvaart en recht. Toch wil ik de opmerking maken, dat het in ons land onder deze regering voor meer dan de helft van ons volk, voor de vrouwen en de meisjes, nog steeds zo is, dat er van vrijheid en recht op arbeid niet veel terecht komt. Het verkiezingsprogram mag dus niet zo kort zijn, dat er geen plaats zou overblijven voor meer dan de helft van het kiezerscorps. Wij moeten uiterst voorzichtig zijn met het verlenen van machtigingen aan de regering over de arbeid van de vrouwen. Bij de vrouwenbeweging kan men nu reeds een streven waarnemen om bij de verkiezingen met eigen lijsten uit te komen. De vrouwen zoeken naar een partij, die niet alleen voor de beginselen van de vrouwen opkomt, doch zij willen ook een partij, die aan die beginselen in het parlement wil vasthouden. Wij menen daarom, dat het goed zou zijn, dat dit ook in ons verkiezingsprogram uitkomt en dat wij naar buiten duidelijk laten uitkomen, dat het niet nodig is een aparte vrouwenlijst te maken, omdat het de S.D.A.P. is, die aan deze beginselen vast houdt. Tien van de Haagse afdelingen vragen het partijbestuur om in het verkiezingsprogram een korte toevoeging op te nemen: vrijheid van arbeid voor de vrouw.

REILINGH (Bakkeveen): Van verschillende zijden worden op het verkiezingsprogram toevoegingen voorgesteld. Wij stellen echter een verkorting voor. Was ik communist of fascist, dan zou ik mij geveild voelen, als ik in het program van de S.D.A.P. genoemd werd. Daardoor wordt hun belangrijkheid onderstreept. Het is dus volgens onze afdeling beter te spreken over handhaving van de democratie, zonder meer en te schrappen de woorden: tegen fascisme en communisme. Dat houdt alles in. Hierbij nog een opmerking van plaatselijke aard. Als wij de democratie willen verdedigen, dan denken wij niet in de eerste plaats aan communisme en fascisme. Een fascist is bij ons een bezienswaardigheid. Wij hebben echter ook nog het anarchisme. Bij ons hebben nog heel veel mensen een portret van Domela Nieuwenhuis tegen de muur en bij ons staat nog voor vele verkiezingslokalen: stemt gij nog, ezels? Laten wij daarom kort en duidelijk zeggen: handhaving van de democratie!

VORRINK: Het woord is thans aan Albarda ter beantwoording van de sprekers.

ALBARDA: Het partijbestuur heeft voorzien, dat er uit de verschillende afdelingen van de partij wensen zouden komen om aan het verkiezingsprogram nog iets toe te voegen. Iedereen heeft een of andere zaak, waarop zijn speciale aandacht is gericht. En men wil dan ook gaarne, dat zulk een zaak wordt vermeld in het verkiezingsprogram van de partij. Het partijbestuur heeft echter vooropgesteld de bedoeling, thans met een kort verkiezingsprogram te komen. Met een program, dat beknopt en duidelijk is.

Het partijbestuur heeft kennis genomen van de ingekomen voorstellen. Het heeft die stuk voor stuk besproken en is tot de conclusie

gekomen, zonder verschil van mening, dat welke wenselijke zaken ook waren genoemd en hoe belangrijk zij op zichzelf ook waren, toch het toegeven aan de ene wens zou moeten leiden tot het toegeven aan de andere. Wij zouden op die manier een veel langer verkiezingsprogramma krijgen, dat toch nog onvolledig zou worden. Het partijbestuur is daarom van oordeel geweest, dat de voldoening aan al die wensen in het algemeen geen aanbeveling verdient. Niettemin hebben wij de hand over het hart gestreken en wij zijn er toe overgegaan het verkiezingsprogramma uit te breiden met een uitdrukkelijke vermelding van het staatspensioen en met de toevoeging van een gehele alinea over de Indische politiek. Doch toen het dat had gedaan, zei het partijbestuur: nu is het genoeg. Verder mogen wij niet gaan. Wij moeten dus het congres ontraden de verdere verzoeken in te willigen. Ook ontraad ik het verzoek van verschillende zijden om een zin op te nemen over de vrijheid van arbeid voor de vrouw. Men heeft uit mijn rede wel gehoord, hoe ik daar over denk. Deze rede wordt ook gepubliceerd en de betreffende zin eveneens. Men heeft bovendien gisteren het nieuwe beginselprogramma vastgesteld, waarin een uitspraak over de kwestie van de vrouw is opgenomen. Wanneer wij nu in het verkiezingsprogramma een zin opnemen, zoals aanbevolen is door Mevr. Bouma en door Mevr. Van der Goes van Naters, een zin over de vrijheid voor de arbeid van de gehuwde vrouw, dan openen wij de gelegenheid tot allerlei misverstand. Geen vrijheid van arbeid voor de mannen en alleen voor de vrouw? Vrijheid van arbeid voor de vrouw . . . , betekent dat ook, dat de vrouw moet worden toegelaten tot de mijnarbeid, tot de nachtarbeid, in tijden van zwangerschap in bedrijven en ondernemingen, waar het verblijf voor vrouwen zeer gevaarlijk voor de gezondheid is? Ook tot arbeid, die voor de vrouwen veel te zwaar is? Wanneer men zich over deze zaak wil uitspreken, dan kan dat niet in enkele woorden gebeuren. Er zitten veel moeilijkheden in dit vraagstuk en bij de behandeling zou blijken, dat ook in onze eigen kringen verschillen van mening bestaan. Om het precies te zeggen zouden wij uitvoerig moeten zijn en zulk een uitvoerige paragraaf kunnen wij thans niet ontwerpen. Maar ook al zouden wij het kunnen, zij zou in een kort programma van leuzen en beginselen niet passen. Het zou de proporties van ons programma schaden. Het partijbestuur geeft het congres daarom in overweging hiertoe niet over te gaan. Als men eenmaal begint, dan komt ieder met zijn speciale wensen.

Mevr. Wagemaker heeft gepleit voor opnemings in het programma van de verkorting van de arbeidstijd in de landbouw. Kom de tuinders tegemoet, zeide een ander. Van der Bilt zegt: denk aan de mijnwerkers. Zo komt men tot allerlei detaillering. De vraagstukken van landbouw en tuinders zijn bovendien in het Plan van de Arbeid behandeld. Ik moet ontraden, dat men op deze punten tot detaillering overgaat. Dan krijgen wij opnieuw de grote waslijst.

Een belangrijke opmerking was die van Laren, ofschoon niet een juiste. Belangrijk, omdat het hier over een belangrijk onderwerp gaat. Laren zegt: schrap de zin, dat over eventuele deelneming aan de regering door de partij eerst zal worden beslist na overleg met de vakbeweging. Laren vergat, dat dezelfde woorden sedert 1918 in onze congresresoluties hebben gestaan. Wanneer men zoveel malen datzelfde in zijn congresresoluties voor de verkiezingen heeft opgenomen en men laat het dan ineens weg, krijgt het de betekenis van een afstoten van

de vakbeweging. Daartoe wil niemand van ons overgaan. Als wij worden geroepen tot deelneming aan de regering, is het van de grootste betekenis, dat wij met de vakbeweging overleg plegen. Laren wil dit overleg niet uitschakelen. Het amendement zou echter alleen zin hebben, indien Laren het overleg niet wilde. Laren zegt: in de algemene raad wordt reeds overlegd. Maar iets anders ligt bij ons en bij de vakbeweging niet in de bedoeling. Enig voornemen van wie ook om een congres van de vakbeweging te beleggen zou malligheid zijn. Voor het beslissen over deze vraag hebben wij zelf ook geen speciaal congres meer nodig. Voor een vergelijking met Engelse verhoudingen bestaat geen aanleiding, want de verhoudingen op politiek gebied in Nederland zijn geheel anders dan die in Engeland, waar de vakbeweging een geheel andere plaats inneemt op politiek terrein dan in Nederland.

Rotterdam heeft er tegen geprotesteerd, dat aan de toepassing van de Arbeidswet zoveel ontbreekt. Hij heeft er goed aan gedaan in dit congres de aandacht er op te vestigen, dat de medewerking van de arbeiders en dus van de partij in de eerste plaats noodzakelijk is om een goede toepassing van de Arbeidswet te bevorderen.

Swaters heeft gesproken over de coöperaties en de middenstand. Vorrink heeft reeds gezegd, dat wij hier niet de coöperatie-organen ter verantwoording kunnen roepen. Doch ook mij komt het voor, dat welk een prijzenswaardige instelling de coöperatie ook is, men in kringen van de coöperatie niet verstandig doet de middenstanders te bestempelen als mensen, die zich aan eigendomsverkrachting zouden schuldig maken. De middenstanders hebben zware zorgen, veel verdriet en veel tegenspoed en bij al deze moeilijkheden behoeven wij die middenstanders nog niet bovendien met smaad te achtervolgen. Wij moeten hen veeleer met moed vervullen en hen trachten te doordringen van de betekenis van het Plan van de Arbeid.

Ik kom nu bij de aanbeveling, die de woorden: „tegen fascisme en communisme”, zou willen doen schrappen uit het verkiezingsprogram. Het zou voldoende zijn, indien wij zonder meer uitspraken: handhaving van de democratie. Neen! Dat is niet voldoende; om meer dan één reden. In de gehele wereld en in de eerste plaats door den Duitsen Führer wordt de leus verkondigd van communisme tegen fascisme. Alsof dat de grote tegenstelling zou zijn, die de wereld beheerst. Ook in Nederland wordt deze leus het volk van twee kanten opgedrongen. Dat gebeurt door de communisten, die zich aanbieden als de strijders bij uitnemendheid voor de democratie — wat zij niet zijn —, en het gebeurt ook van de kant der fascistten, die verkondigen: met Hitler en Mussolini tegen Moscou. Neen, zeggen wij hier tegenover, het is niet de strijd tussen communisme en fascisme, waarin het Nederlandse volk heeft te kiezen aan welke zijde het zal staan. Het is een strijd tegen communisme en fascisme allebei, omdat zij beide zijn de grote vijanden van de democratie. Het is van het allergrootste belang, dat wij daar in de komende verkiezingsstrijd voor uitkomen.

Er zijn ook nog halve fascistten, zegt men, en men noemt dan als voorbeelden ds. Kersten en minister De Wilde. Laat ons echter met het woord fascisme niet al te licht omspringen. Iedere reactionnair is nog geen fascist. Doch ook zij vinden ons steeds tegenover zich en ook tegen hen zullen wij blijven strijden. Zij zijn echter kleine machten, kleine gevaren, die hier en daar de democratie schenden. Wij prediken in onze komende verkiezingsstrijd de strijd tegen de grote machten, die thans

de democratie naar het leven staan en het Nederlandse volk bedreigen. Dat zijn de fascistten en de communisten beide. Voor zover hierover nog misverstand bestaat bij sommigen, die denken, dat het communisme daar niet toe behoort, is het onze taak te zeggen en telkens te herhalen, dat onze strijd zowel tegen het fascisme als tegen het communisme zal worden gevoerd. Het zou een ernstige fout zijn, als wij dit in ons verkiezingsprogram niet op de voorgrond stelden en het zou zich op onze partij wreken. (*Applaus*).

VORRINK: Het woord is aan Woudenberg tot toelichting van het voorstel van het Partijbestuur over de samenstelling van de Partijraad.

WOUDENBERG: Ik zal niet veel tijd meer vragen van het congres, want het ligt in de bedoeling van den voorzitter om het zo mogelijk zonder middagzitting te doen. Het vorig jaar is er bij de besprekingen over het voorstel van het Partijbestuur door Albarda gezegd, dat het Partijbestuur nog eens zou overwegen, of in verband met de belangrijke opdracht, die aan de Partijraad wordt gegeven, de samenstelling van de Partijraad misschien zou moeten worden herzien. Er is vorig jaar in het bijzonder door De Roos en Waslander in verband met het toen aanhangige voorstel over dit onderwerp gesproken.

De Partijraad bestaat uit 107 leden. Nu is vorig jaar bij de besprekingen verschil gemaakt tussen gekozen leden van de Partijraad en aangewezen leden van de Partijraad. Er is uit het congres opgemerkt, dat de verhouding tussen het aantal gekozen en aangewezen leden niet juist was. En daarom zou de Partijraad in zijn tegenwoordige samenstelling minder geëigend zijn voor het nemen van grote beslissingen. Ik bestrijd dat namens het Partijbestuur. De Partijraad heeft naar onze opvatting 83 gekozen en 24 aangewezen leden, als men dat zo wil zeggen. Nu is het verschil in opvatting tussen de woordvoerders in het congres van verleden jaar en het Partijbestuur gelegen in het feit, dat de woordvoerders uit het congres voorzitter en secretaris van de gewestelijke en stedelijke federaties, die in hun kwaliteit lid van de Partijraad zijn, als aangewezen leden beschouwen, terwijl dat naar de mening van het Partijbestuur in het kader van de betekenis, die aan de Partijraad moet worden gehecht, niet juist is. Voorzitter en secretaris van de gewestelijke en stedelijke federaties worden door de federatie gekozen en zijn dan in die kwaliteit lid van de Partijraad. Zij kunnen naar onze mening niet gelijk gesteld worden met leden van de Partijraad, die dan als aangewezen worden beschouwd. Ik laat nu verder onbesproken, dat de aangewezen leden in feite toch ook weer allen gekozen leden zijn, omdat zij aan hun kwaliteit, waarin zij gekozen worden, het recht van het lidmaatschap van de partijraad kunnen ontlennen.

Wat Waslander het vorig jaar heeft gezegd, was een diskwalificatie. Het Partijbestuur is niet van die mening. Er is geen reden om aan te nemen, dat tot voorzitter en secretaris van de gewestelijke en stedelijke federaties partijgenoten worden benoemd, wier bevoegdheden om aan de besprekingen deel te nemen geringer moeten worden geacht dan die van de overige gekozen leden van de Partij. De conclusie van het Partijbestuur zou dan ook kunnen zijn, dat een wijziging van de samenstelling van de Partijraad niet nodig is. Doch het Partijbestuur heeft, om de bijzondere betekenis van zulk een belangrijke beslissing als het wel of niet deelnemen aan de regering te accentueren, bij het congres een voorstel ingediend om voor zulk een belangrijke politieke beslissing de Partijraad een bijzondere samenstelling te geven door de aanvulling van nog een

gelijk aantal leden, die in de gewestelijke en stedelijke federatievergaderingen worden aangewezen. Het aantal afgevaardigden, door de gewestelijke en stedelijke federaties te kiezen, zal daartoe verdubbeld worden. De federaties kiezen dus in hun jaarvergadering een dubbel aantal afgevaardigden voor de Partijraad, voor het geval deze wordt bijeengeroepen om te beslissen over de vraag, of de Partij aan een kabinetsvorming kan deelnemen. Daarmee is aan alle bezwaren tegemoet gekomen. Het Partijbestuur begrijpt dan ook niet, dat Den Haag nu nogmaals komt met een voorstel om de samenstelling van de Partijraad in studie te nemen en volgend jaar met een voorstel te komen. Wij zullen van Den Haag vernemen, hoe het zich een betere samenstelling van de Partijraad denkt.

Natuurlijk is van belang — en het Partijbestuur neemt dat ook aan —, dat men in de vergaderingen van de gewestelijke en stedelijke federaties, als de gewone leden voor de Partijraad zijn benoemd en men komt tot de bijzondere leden, rekening houdt met het feit, dat deze bijzondere leden speciaal worden gekozen om hun stem te doen gelden in een belangrijke politieke beslissing als waarover het hier gaat.

Nu kan de vraag opkomen, omdat wij in het verkiezingsjaar zijn: hoe kunnen de gewestelijke en stedelijke federaties nu nog de bijzondere samenstelling van de Partijraad voor elkaar krijgen. Het Partijbestuur gelooft, dat toch de uitvoering van dit voorschrift bijna geheel kan worden benaderd, omdat, als het congres het voorstel aanneemt, het Partijbestuur de besturen onmiddellijk zou vragen de bijzondere gewestelijke bijeenkomsten van Maart te gebruiken voor de aanwijzing van deze dubbeltallen, ofschoon dat niet voor honderd procent in overeenstemming is met de reglementen.

FIJLSTRA (Den Haag): Ten onrechte heeft Woudenberg bij zijn verdediging van het beleid van het Partijbestuur gezegd, dat het besluit van het congres van vorig jaar een principiële beslissing was in de richting van het partijbestuursvoorstel ten opzichte van de samenstelling van de Partijraad. Dat de samenstelling van de Partijraad nader onder het oog zou worden gezien, moet als tegemoetkoming worden beschouwd aan de aandrang en door Amsterdam en door Utrecht en namens Den Haag uitgeoefend. Van een werkelijke verantwoordingsplicht van de Partijraad tegenover de Partij is geen sprake, en de vraag klemmt, of wel de juiste verhoudingen in acht zijn genomen. Voor velen zal waarschijnlijk van dit voorstel gelden: beter een half ei dan een lege dop. Echter komt het voorstel niet aan de bezwaren tegen de tegenwoordige samenstelling en werkwijze van de Partijraad tegemoet. De vraag is gewettigd en ook een onderzoek waard: voldoet de Partijraad aan de eisen, hem nu en vooral in de toekomst te stellen?

De Partijraad wordt gevormd uit ca. 50 à 55 vertegenwoordigers, gekozen uit de federatievergaderingen en een gelijk aantal of groter aantal, ambtshalve aangewezen. Nu behoeft het er in de eerste plaats niet om te gaan deze laatsten uit de Partijraad te weren, maar de vraag is, of hun invloed niet te groot is. Niet mag worden gezegd: hebt gij dan uw bestuurders enz. zo lichtvaardig gekozen? Kiezen wij b.v. onze gewestelijke en federatie-bestuurders in de eerste plaats om hun bekwaamheid voor de Partijraad? Dit is niet zo, wij kiezen hen in de eerste plaats, omdat wij hen bekwaam achten voor hun functies als bestuurders. Dat geldt ook voor de anderen. Ik bevind mij met deze mening niet in slecht gezelschap, o.m. in dat van Bongers. Hen principiële weren uit de Partijraad ligt niet in mijn bedoeling.

Maar ik kan mij niet indenken, dat zelfs zij, die deze zaak uitsluitend zien uit een selectie-oogpunt, bevrediging vinden in de samenstelling en werkwijze van de Partijraad. Is in meer openbaarheid van de Partijraadsvergaderingen geen uitweg te vinden? Al kwam alleen maar een uitvoerig verslag in de pers! In hoeverre hebben de leden thans invloed op de samenstelling van de Partijraad? Wat weten zij eigenlijk van de Partijraad? Wat weten zij van het doen en laten hunner vertegenwoordigers in de Partijraad? Hoe meer de leden deze zeggenschap voelen, hoe sterker de propagandistische kracht, de motorische kracht van de Partij zal zijn. Het ligt niet op mijn weg hier aan te geven, hoe de Partijraad moet zijn samengesteld. Daarvoor is deze kwestie te ingewikkeld.

WASLANDER: Woudenberg heeft de tegenstelling gemaakt tussen aangewezen en gekozen leden van de partijraad. Deze tegenstelling is wel juist, maar niet zo buitengewoon belangrijk. Belangrijk is echter wel, dat in geen geval voorzitters en secretarissen van de gewesten beschouwd kunnen worden als te zijn aangewezen voor het speciale doel, waarvoor de partijraad in deze zaak zou moeten bijeenkomen. Ik doe in dit verband een beroep op het boek van Bongers, die terecht heeft geschreven, dat de afdelingsbestuurders niet worden gekozen om hun politieke, maar om hun bestuursbekwaamheden. De aangewezen leden hebben een onevenredige invloed en zij zullen die behouden, ook wanneer het voorstel van het Partijbestuur wordt aangenomen.

Wanneer men zelfs gewichtige vraagstukken als die van gisteravond met vertrouwen aan het congres durft overlaten, zou men dan ook beslissingen als van deze aard niet aan het congres overlaten? De Partijraad is geen band tussen de afdelingen en de leiding. De afdelingen horen nooit iets van wat er in de Partijraad gebeurt. De gewesten vergaderen zelden. Het gevolg is, dat door deze zaak naar de Partijraad te verwijzen, de afdelingen een belangrijke bijdrage in het politieke leven wordt onthouden en dat op deze wijze ongetwijfeld een groot deel belangstelling wordt gedood. De partijleiding zal veel beter contact hebben met de afdelingen in een congres. De voorlichting is veel beter. Veel meer zal dan de grote massa door de partijleiding worden bereikt en deze aanhang zal het moeten zijn, die bij onze tegenstanders uiteen zal moeten zetten, onder welke omstandigheden de Partij tot deelneming aan de regering zal komen.

KRAMER (Brunssum): Woudenberg heeft gezegd, dat er verleden jaar al een principiële beslissing is genomen. Inderdaad is dat juist, doch ik wil er op wijzen, dat er vorig jaar ook een andere beslissing is genomen, n.l. over de candidaatstelling voor de Kamerverkiezingen. Wij hebben in Limburg geen al te aangename ervaringen opgedaan met deze nieuwe methode. Wij zijn dus huisverig om op dezelfde wijze een beslissing te laten nemen over een nog belangrijker vraagstuk: al of niet deelneming aan de regering. Het kan zo lopen, dat in de Partijraad een beslissing wordt genomen, die niet in overeenstemming is met de mening van de Partij. Daarom moet deze beslissing worden overgelaten aan een buitengewoon congres. Daarom verdedig ik hier het voorstel-Lochem.

WOUDENBERG: Den Haag heeft gewezen op de verhouding tussen Partijraad en congres en ook de kwestie van de verantwoording besproken. Ook Waslander deed het en besprak de selectie. Hier wordt echter een zaak aan de orde gesteld, die niet aan de orde is. Principieel zou het Partijbestuur er geen bezwaar tegen hebben, de motie van Den

Haag over te nemen, ware het niet, dat het Partijbestuur naar aanleiding van de besprekingen in het vorige congres reeds gedaan heeft, wat Den Haag van het Partijbestuur verlangde, n.l. hoe aan het vertegenwoordigend karakter van de Partijraad een betere vorm zou kunnen worden gegeven. Het Partijbestuur is daarin niet geslaagd. Toch zou Den Haag redenen tot onbevredigdheid hebben, als het Partijbestuur zijn motie had overgenomen. Wanneer Den Haag, Utrecht en andere afdelingen van de Partij of federaties op dit punt menen, dat de bestaande samenstelling van de Partijraad als vertegenwoordigend instituut onbevredigend is, dan zijn er voor het Partijbestuur in de eerste plaats nodig meer precieze aanwijzingen: 1. over het onbevredigende van de tegenwoordige werking; 2. hoe het anders en beter zou kunnen. Ik heb er geen bezwaar tegen om van Den Haag, Utrecht of andere afdelingen hierover in het Partijbestuur documenten in ontvangst te nemen en die te bespreken. Als dat leidt tot een andere conclusie dan die van het Partijbestuur, dan hebben we geen reden de zaak nog niet eens in ernstige overweging te nemen. Doch dan moet het materiaal in de vorm van denkbeelden aan het Partijbestuur worden voorgelegd. Het Partijbestuur heeft niet voldoende gronden de motie thans over te nemen en een commissie in te stellen. Eerst moeten wij de motieven hebben, zij het in nog zo embryonale vorm.

Ik kom nog tot de kwestie van de verantwoording van de Partijraad aan de Partij: dit is het enige punt, waarvan ik mij zou kunnen voorstellen, dat er een zekere onbevredigdheid bestaat. In de verslagen van de secretarissen der gewestelijke federaties pleegt men in sobere vorm op te nemen het aantal vergaderingen van de Partijraad en de beslissingen. Een votum kan steeds worden uitgebracht, omdat van jaar tot jaar de leden van de Partijraad moeten worden herbenoemd. Den Haag stelt zich op het standpunt, dat voorzitters en secretarissen van de gewestelijke en stedelijke federaties meer tot de aangewezen dan tot de gekozen leden behoren. Ik kan het met Waslander eens zijn, dat dit geen belangrijke kwestie is, maar ik blijf er bij, dat de verdeling tussen gekozenen en aangewezenen onjuist is. Het is theoretisch mogelijk de leden van de Partijraad te doen kiezen door de leden. Doch dat is praktisch moeilijk. Ik neem aan dat het overgrote deel van u bereid is mij toe te geven, dat de waarborg, dat de Partijraad wordt samengesteld uit de beste leden, die in de Partijraad zitten, groter is dan bij referendum. Hier ligt een punt van discussie over het wezen van de democratie, waarover wij urenlang kunnen discussiëren. Doch praktisch heeft de Partij het vorig jaar aanvaard de noodzakelijkheid om te komen tot een apparaat, dat vlug en goed kan functioneren.

Er is door Den Haag nog op gewezen, dat er aan de besluiten van de Partijraad een grotere openbaarheid zou kunnen worden gegeven. Ik ben het niet eens, dat er op dit punt ernstige redenen tot klachten zijn. De Partijraad komt over allerlei zaken in openbare zitting bijeen en onze pers neemt er verslagen over op. Soms worden vergaderingen van de Partijraad huishoudelijk gemaakt, doch dan nemen wij communiqués op. Er is nog een opmerking gemaakt over de invloed en de belangstelling van de leden. Het is niet anders mogelijk in een grote organisatie, dan dat men komt tot de samenstelling van kleinere colleges, waarbij de leden van onderop hun invloed doen gelden. Ik meen niet, dat het juist is te onderstellen, dat daardoor de belangstelling der partijgenoten zou verminderen. Ik ontken dat op grond van mijn jarenlange

ervaringen op dit gebied. Een andere oplossing is praktisch onuitvoerbaar. Men heeft in de Partij aanvaard de noodzakelijkheid van min of meer getapte invloed van de leden in de hoogste instanties der Partij.

VORRINK: Ik maak er bezwaar tegen om wat Utrecht heeft ingediend te beschouwen als een amendement. Er zijn twee voorstellen, een van het Partijbestuur en het andere is van Utrecht. Het zijn alternatieven. Ik mag er aan herinneren, dat veel van deze besprekingen overbodig is. In het vorig congres is reeds een beslissing gevallen en men raadplege daartoe bid. 108 van het congresverslag van 1936. Het Partijbestuursvoorstel is toen met overgrote meerderheid aangenomen. Gaan wij nu weer van voren af aan beginnen? Wat wij thans hebben te doen is het afdoen van organisatorische zaken. Het Partijbestuur heeft de toezegging gedaan de samenstelling van de Partijraad nog eens te zullen overwegen. Daaruit is het voorstel geboren om over deze belangrijke zaak het college groter te maken. Dat is thans ons voorstel, doch dat betekent niet, dat wij maar het voorstel van 1936 overhoop gaan gooien. Op grond daarvan moet ik ernstig ontraden de amendementen van Doetinchem en Lochem aan te nemen. Men tracht daarin te ontkomen aan de besluiten van het vorig jaar. Meent gij ons voorstel te moeten verwerpen, goed. Neemt gij het aan, dan zullen wij er niet over juichen. Het is ons ook goed. Maar op genomen besluiten moet men niet trachten terug te komen.

Hierna wordt gestemd.

Amendement Amsterdam X is ingetrokken.

De amendementen van Amsterdam XI en XII worden met grote meerderheid verworpen.

Het amendement van Amsterdam XVI wordt ingetrokken.

Een amendement Laren-Blaricum op alinea 7 wordt met 4 stemmen voor verworpen.

De verkiezingsresolutie wordt hierna in haar geheel met algemene stemmen aangenomen.

Hierna wordt gestemd over de onderdelen van het verkiezingsprogram.

Het amendement van Bakkeveen wordt met 4 stemmen voor verworpen.

Het amendement Twist wordt met 48 stemmen voor verworpen.

Het amendement Epe wordt afgevoerd.

Het amendement Heerlen wordt met 26 stemmen voor verworpen.

Het amendement Huizum wordt ingetrokken.

Het amendement Leiden wordt ingetrokken.

Het amendement Maastricht wordt ingetrokken.

Aangenomen worden van het verkiezingsprogram punt 1 (1 stem tegen); punt 2 (1 stem tegen); de punten 3, 4 en 5 met algemene stemmen.

Voorstel Buurmalsen (staatspensioen) wordt ingetrokken.

Voorstel Drachten wordt ingetrokken.

Voorstel Elst O.B. wordt afgevoerd.

Voorstel Haren, Nieuwe Niedorp wordt ingetrokken.

Voorstel Harenkarspel wordt afgevoerd.

Het gehele verkiezingsprogram wordt daarna met algemene stemmen aangenomen.

Hierna wordt nog gestemd over de overige voorstellen en amendementen.

Punt 2. Voorstel Den Haag III wordt verwezen naar de partijraad.

Voorstel 4 van het partijbestuur wordt met 13 stemmen tegen aangenomen.

Amendement Doetinchem wordt met 4 stemmen voor verworpen.

Amendement Lochem wordt verworpen.

Voorstel Utrecht I is vervallen.

De motie Den Haag VI wordt ingetrokken.

VORRINK: Wij zijn thans gekomen aan het einde van het congres, dat uitgemunt heeft door een grote ernst. Wij moeten er van overtuigd zijn, dat wij de komende maanden schouder aan schouder zullen staan. Er zal werk moeten worden verricht van de meest verschillende aard. Dit zal slechts dan tot een goed einde kunnen worden gebracht, als ieder van ons bereid is het beste in de strijd te werpen, wat hij heeft. Wij staan in de aanval. Wij komen met constructieve denkbeelden, waarnaar vele bevolkingsgroepen in Nederland moeten luisteren. Wij hopen, dat bij het naar huis gaan het congres u zal hebben gesterkt in de overtuiging, dat de Partij gesloten staat achter beginsel- en strijdprogram en dat wij daardoor gemeenschappelijk kunnen zeggen: wat er ook als resultaat uit de stembus komt, ieder van ons heeft zijn plicht gedaan in het belang van de democratie, van het socialisme en van het Nederlandse volk. Ik wens u allen de geestdrift toe, die wij nodig hebben.

De congresleden verheffen zich van hun zetel, zingen de Internationale en besluiten met een drievoudige herhaling van de kreet „Vrijheid”.

VERKIEZINGSCONGRES 1937

DEN HAAG

Agenda en dagorde

AGENDA:

1. Opening.
2. Vaststelling dagorde.
3. Behandeling jaarverslagen en bespreking van het in het afgelopen jaar gevoerde beleid. Hierbij komen in bespreking:
 - a. Verslag van het Partijbestuur over 1936. (Hierbij komen in behandeling de volgende punten van de ingediende voorstellen en amendementen 3, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 27).
 - b. Financiële verslagen en begroting met voorstel van de contrôle-commissie tot het verlenen van décharge.
 - c. Het beleid van de redactie van „De Arbeiderspers” en van „De Sociaal-Democraat”. (Hierbij behandelen punt 26).
 - d. Verslag van de fracties van Eerste en Tweede Kamer. (Hierbij komen in behandeling punt 15, 16, 17, 18, 19, 25).
 - e. Verslag van de gedelegeerden van de Partij in de Executieve der S.A.I.
 - f. Verslag van de commissie tot beslechting van geschillen tussen de redactie van „Het Volk” en de „Volksbladen” en partijgenotenschrijvers van ingezonden stukken.
4.
 - a. Verkiezing Partijbestuur.
 - b. Benoeming hoofdredacteur Arbeiderspers.
 - c. Verkiezing hoofdredacteur en redactie-commissie van „De Sociaal-Democraat”.
 - d. Verkiezing contrôle-commissie. (De Partijraad draagt hiertoe voor als leden de partijgenoten P. W. van Loon, J. v. d. Sleen, W. den Broeder; als plaatsvervangende leden: J. Elstrodt, N. Bloemendaal, J. G. Suurhoff).
5. Behandeling van het Beginselprogram, in te leiden door dr. H. B. Wiardi Beckman. (Hierbij wordt behandeld punt 1).
6. Behandeling defensie-vraagstuk, in te leiden door ir. J. W. Albarda voor de meerderheid en door dr. W. Banning voor de minderheid. (Hierbij komen in behandeling de punten 5, 6).
7. Behandeling verkiezingsprogram voor 1937, in te leiden door ir. J. W. Albarda. (Hierbij komen in behandeling de punten 7, 20, 21, 22, 23 24).
8. Behandeling overige voorstellen en amendementen, t.w. 2 en 4.
9. Sluiting.

DAGORDE.

Zaterdag 27 Februari:

- 1e zitting van 14.00 tot 18.00 uur.
- 2e zitting van 20.00 tot 22.30 uur.

Zondag 28 Februari:

- 3e zitting van 9.30 tot 12.30 uur.
- 4e zitting van 14.00 tot 18.00 uur.
- 5e zitting van 20.00 tot 22.30 uur.

Maandag 1 Maart:

6e zitting van 9.30 tot 12.30 uur.

7e zitting van 14.00 tot 16.30 uur.

1e zitting: agendapunten 1, 2, 3.

2e zitting: voortzetting en afhandeling.

3e zitting: agendapunten 4 en 5.

4e zitting:)

5e zitting:)

6e zitting:)

7e zitting:)

agendapunten 6, 7, 8 en 9.

VERKLARING VAN DE COMMISSIE VAN CONTROLE.

Aan het Congres der Sociaal-Democratische
Arbeiderspartij in Nederland.

De commissie van contrôle, bedoeld in art. 43 der Statuten, kennis genomen hebbende van de boekhouding der Partij over het boekjaar 1936; van het daarop betrekking hebbende accountantsrapport d.d. 18 Februari 1937 en van de daarnevens door den Partijpenningmeester en den accountant verstrekte gegevens en inlichtingen, stelt het Congres voor het Partijbestuur décharge te verlenen wegens zijn financieel beleid gedurende het boekjaar 1936.

(w.g.) P. W. v. LOON.

(w.g.) J. v. d. SLEEN.

Amsterdam, 18 Februari 1937.

ACCOUNTANTSRAPPORT.

(bedoeld in art. 42 der Statuten).

Ondergetekende verklaart:

1° dat hij het toezicht en de contrôle op de boekhouding en administratie van de Partij, waaronder begrepen die van de N.V. „Maatschappij tot Exploitatie en Administratie van Verenigingsgebouwen”, gedurende het boekjaar 1936, doorlopend heeft uitgeoefend en het een zowel als het ander in goede orde heeft bevonden;

2° dat door hem tevens contrôle is uitgeoefend op de boekhouding van de voor gezamenlijke rekening van S.D.A.P. en N.V.V. sinds begin November 1935 functionnerende „Centrale Plan-Commissie”, conform welke boekhouding de S.D.A.P. haar halve aandeel in het nadelige saldo van baten en lasten over 1936 in haar Jaarrekening onder de Verliezen heeft opgenomen (f 45.835,90);

3° dat hij de door den penningmeester ontworpen Jaarrekening over 1936 met de boeken en bescheiden heeft vergeleken en accoord bevonden en

4° dat deze rekening een voldoende grondslag oplevert voor de aan het Partijbestuur, wegens deszelfs financieel beleid, te verlenen décharge.

De accountant:

(w.g.) H. J. WEGERIF.

Amsterdam, 18 Februari 1937.

Aan de Partijraad der S.D.A.P.

CONGRESBESLUITEN

Het op 27 en 28 Februari en 1 Maart 1937 gehouden congres der S.D.A.P. nam de volgende besluiten:

Statuten- en Reglementswijzigingen

Het congres besluit artikel 2 van de statuten als volgt te lezen:

II. Van het doel

De Partij stelt zich ten doel de verwezenlijking van het democratische socialisme: een maatschappij op de grondslag van gemeenschapsbezit van de voornaamste productiemiddelen, met gemeenschapsbeheer van het bedrijfsleven en met waarborging van geestelijke en staatkundige vrijheid opdat voor allen welvaart en bestaanszekerheid mogelijk worden, gelijke maatschappelijke voorwaarden tot ontplooiing der persoonlijkheid worden geschapen en het gemeenschapsleven kan opbloeien.

Dit doel is bereikbaar geworden door de ontwikkeling, die zich in de kapitalistische maatschappij heeft voltrokken.

In de kapitalistische maatschappij is de grote massa des volks gescheiden van de voornaamste productiemiddelen, zodat zij in economisch opzicht afhankelijk is van de betrekkelijk kleine klasse, die over die productiemiddelen beschikt en deze aanwendt, niet ter bevrediging van de volksbehoeften, maar tot het verkrijgen van winst, welke ten koste van loontrekkenden en verbruikers wordt behaald. De sociale tegenstellingen, die daarvan het gevolg zijn, worden des te sterker als ondragelijk gevoeld, naar mate het eigenbelang der bezittende klasse meer in strijd komt met de belangen van de grote massa des volks. Bovendien neemt met het kostbaarder worden van de uitrusting der bedrijven de economische afhankelijkheid van de meerderheid der bevolking toe en levert het ontbreken van maatschappelijke ordening van de productie steeds ernstiger gevaren op voor het gehele economische leven.

De kapitalistische voortbrengingswijze leidt tot telkens terugkerende crisissen van relatieve overproductie bij onderconsumptie van de massa's, wier koopkracht geen gelijke tred houdt met de groei der voortbrengingsmogelijkheden. Dan verscherpen zich alle vormen van ellende en komt de kapitalistische werkelijkheid op schrijnende wijze in tegenstelling met de mogelijkheid tot welvaart voor ieder, geschapen door de vergroting van de productiviteit van de arbeid.

De toenemende economische tegenstelling tussen de staten belemmeren de volledige ontplooiing van de wereldmarkt, versterken, tezamen met het ontbreken van internationale ordening in de voortbrenging, de bestaande politieke tegenstellingen en vergroten aldus het oorlogsgevaar. Ten gevolge van de zich snel ontwikkelende krijgstechniek en onder de drang van het particuliere wapenkapitaal wordt het militaire apparaat voortdurend veranderd en uitgebreid, zodat het ook op zich zelf een bedreiging van de vrede wordt.

Het kapitalisme roept door zijn gevolgen velerlei verzet op, in de eerste plaats dat der arbeiders. Dit verzet vindt zijn oorsprong in de stoffelijke nood, in het besef van gekrenkte menselijke waardigheid en in gevoelens van rechtvaardigheid, waarmede het kapitalisme in strijd

is. Dit heeft geleid tot het in het leven roepen van vakverenigingen en tot een strijd op politiek gebied.

In Nederland geeft de S.D.A.P. aan deze politieke strijd zodanige vorm en inhoud, dat hij wordt gericht tegen het kapitalisme als stelsel en op de verwezenlijking van het democratische socialisme.

De economische voorwaarden voor een socialistische productiewijze blijven zich in het kapitalisme ontwikkelen. Het streven naar winst, de concurrentie en de vooruitgang van de techniek leiden tot snelle uitbreiding van de voortbrenging in grote, inwendig geordende ondernemingen, waarmede het ontbreken van bewuste maatschappelijke ordening van het economische leven in zijn geheel in scherpe tegenstelling is. De invloed van het bankkapitaal op voortbrenging en handel neemt toe; de leiding van de bedrijven wordt meer en meer gescheiden van het kapitaalbezit, zodat de kapitaalbezitters als zodanig in steeds minder mate een taak vervullen in het productieproces.

Op een bepaalde trap der kapitalistische ontwikkeling brengt de concurrentie de winst in gevaar; dit leidt veelal tot aaneensluiting, met als hoogste vorm: het kapitalistische monopolie, waarbij de grote massa tevens als consument wordt uitgebuit. Deze ontwikkeling betekent enerzijds een zo grote toeneming van het productievermogen, dat welvaart voor allen mogelijk is geworden, doch anderzijds een concentratie van macht in handen van een klein aantal particulieren. Reeds heeft de overheid in het algemeen belang eigendom en beheer van verschillende bedrijven aan zich getrokken; ook organisaties van verbruikers, de coöperaties, hebben aan het particuliere bedrijfsleven een gedeelte van zijn gebied ontnomen.

Andere bevolkingsgroepen, eveneens onderworpen aan uitbuiting en gekweld door bestaansonzekerheid, komen ook tegen het kapitalisme in verzet.

Ten gevolge van mechanisatie en rationalisatie en van de uitbreiding van de overheidsbemoeiingen groeit de „nieuwe middenstand”, bestaande uit technici, beambten en andere hoofdarbeiders. Deze groepen komen — al onderscheiden zij zich in werkkring en maatschappelijke aanspraken van de handarbeiders — op hun beurt in wezenlijke tegenstelling tot het kapitalisme te staan.

De kleine zelfstandige ondernemers in voortbrenging en distributie — de „oude middenstand” — wier aantal in crisistijd buitensporig toeneemt, gevoelen de afhankelijkheid van het kapitaal steeds drukkender, vooral in tijden, dat zij, evenals de arbeidersklasse van welke koopkracht zij veelal afhankelijk zijn onder de neergaande conjunctuur hebben te lijden.

Ditzelfde geldt voor de grote massa der niet kapitaal-krachtige boeren en tuinders, die een belangrijk deel van hun bedrijfsopbrengst moeten afstaan aan grondeigenaar of hypotheekhouder en zich in de regel, evenals de landarbeiders, slechts met de uiterste inspanning een bestaan kunnen verwerven.

Het verzet van deze groepen komt, evenals dat van de arbeiders, mede voort uit de wil tot handhaving van de menselijke persoonlijkheid en uit een verlangen naar redelijke en rechtvaardige inrichting van de samenleving. Aldus doordringt meer en meer een algemene tegenstelling de gehele maatschappij, n.l. die tussen uitgebuiten en uitbuiters.

De Sociaal-Democratische Arbeiders Partij heeft de taak aan dit gezamenlijk anti-kapitalistische verzet vorm en inhoud te geven. Zij

streeft naar bescherming van het levenspeil der volksmassa tegen de neerdrukkende strekkingen van het kapitalisme en naar verheffing van dit levenspeil, in overeenstemming met de toenemende mogelijkheden. Bij haar strijd botst de sociaal-democratische beweging steeds weer tegen de weerstanden van het kapitalisme, terwijl de voortdurende bestaansonzekerheid de verworven verbeteringen in gevaar brengt. Zo moet de sociaal-democratie in steeds sterker mate haar actie richten op verandering van de economische grondslagen der maatschappij.

De S.D.A.P. beoogt derhalve ordening en planmatige leiding van voortbrenging en verdeling. Zij tracht deze te verwezenlijken door socialisatie van de beschikkingsmacht en door socialisatie van de eigendom der voornaamste voortbrengingsmiddelen, zodat gemeenschapsorganen de aanwending van de productiekrachten in overeenstemming met het algemeen belang kunnen regelen.

Voor de S.D.A.P. is de strijd voor maatschappelijke gerechtigheid onverbreekelijk verbonden met de eerbied voor de menselijke persoonlijkheid. Daarom zijn voor haar socialisme en democratie onafscheidelijk, socialisme en dictatuur onverenigbaar. Voor haar is de democratie een beginsel, dat haar standpunt voor het gehele gebied harer werkzaamheid bepaalt.

Op grond van dit beginsel erkent zij de gelijkberechtigtheid op politiek en economisch gebied van alle leden der gemeenschap, ongeacht sexe en ras.

Voor de verwezenlijking van haar doeleinden heeft de sociaal-democratie de politieke macht nodig. Zij wil deze langs democratische weg veroveren.

De S.D.A.P. verwerpt de opvatting, dat de staat zich zoveel mogelijk moet onthouden van bemoeiing met het economische leven; zij verwerpt eveneens, zowel de zogenaamde totale staat, die zijn doel zou vinden in zichzelf, als de standenstaat. De staat moet zijn het orgaan van de vrije volksovertuiging ter behartiging van het belang der gemeenschap; hij moet zijn een rechtsstaat, die zijn taak vindt in het verwezenlijken en krachtig handhaven van het recht.

De staat heeft voor de uitvoering van zijn groeiende taak bij de ordening van het economische en sociale leven behoefte aan nieuwe organen, naast de reeds bestaande. Bij overdracht van gedeelten van de staatszaak aan niet-territoriale lichamen worden naast vertegenwoordigers van het algemeen belang en deskundigen, vertegenwoordigers van bijzondere belangen in de uitvoering daarvan betrokken, waarbij zij aandeel krijgen in publiekrechtelijke verantwoordelijkheid. De nieuwe organen zullen staan onder contrôle van het centrale gezag, dat op zijn beurt verantwoordelijk is aan de, op de grondslag van het algemeen kiesrecht, verkozen volksvertegenwoordiging.

Het ingrijpen van de staat op economisch en sociaal gebied zal aan de geestelijke vrijheid geen afbreuk mogen doen. Vrijheid op het gebied van de godsdienst, vrijheid van spreken, van drukpers en van vereniging en vergadering en gelijkheid voor de wet moeten ten volle verzekerd zijn.

De sociaal-democratische beweging weet zich door historische lotsgemeenschap deel van de Nederlandse natie en bouwt voort op de beste Nederlandse tradities van geestelijke vrijheid en verdraagzaamheid. De door haar nagestreefde opheffing van de klassentegenstellingen zal de sterkste belemmering voor de totstandkoming ener werkelijke volkseenheid wegnemen.

In en door haar strijd heeft de arbeidersklasse zich een plaats in de nationale volksgemeenschap verworven, terwijl de uitbreiding van de politieke democratie de arbeiders tot volwaardige staatsburgers heeft gemaakt. Hoewel de socialistische voortbrengingswijze slechts op internationale grondslag volledig kan worden verwezenlijkt, acht de S.D.A.P. het haar taak om, voorzover dat binnen de nationale grenzen mogelijk is, het economische leven in socialistische richting te leiden.

Bewogen door haar verlangen naar internationale solidariteit keert de sociaal-democratie zich tegen de krachten, die oorlogsgevaar oproepen. Zij streeft naar een internationale rechtsorde, waarin voor iedere natie de onafhankelijkheid gewaarborgd moet zijn.

Ter vestiging van die rechtsorde en ter verwezenlijking van het democratisch socialisme werkt de S.D.A.P. samen met de partijen en stromingen in andere landen, die hetzelfde doel beogen. Aldus is zij een deel van de internationale socialistische beweging, die een einde zal maken aan uitbuiting en onderdrukking en aan de mensheid zal brengen, welvaart, vrijheid en vrede.

In artikel 39 der Statuten wordt de volgende clausule ingevoegd na de alinea *h*:

„Ingeval de Partijraad wordt bijeengeroepen om te beslissen over de vraag of de Partij aan een kabinetsvorming kan deelnemen, wordt het aantal afgevaardigden bedoeld onder *f* verdubbeld.”

Aan de twaalfde alinea van artikel 6 van het Huishoudelijk Reglement wordt toegevoegd:

„De jaarvergadering kiest een dubbel aantal afgevaardigden voor de Partijraad, voor het geval hij wordt bijeengeroepen om te beslissen over de vraag of de Partij aan een kabinetsvorming kan deelnemen.”

Aan de eerste alinea van artikel 9 wordt dezelfde zin toegevoegd.

Herziening van het strijdprogram 1925

Naar het oordeel van het Partijbestuur verdient een herziening van het Strijdprogram 1925 der Partij aanbeveling. Sommige punten van het program zijn min of meer verouderd, andere hebben wijziging nodig wegens de veranderingen, die de omstandigheden sedert 1925 hebben ondergaan. Ook ontbreekt in het Strijdprogram het een en ander, wat sinds 1925 in congresbesluiten is neergelegd; zo verdienen o.a. de hoofdlijnen van het Plan van de Arbeid daari neen plaats.

Het Partijbestuur achtte het echter niet juist een herziening van het Strijdprogram in zijn geheel in het a.s. Partijcongres aan de orde te stellen, voor de Partij haar nieuwe beginselprogram heeft vastgesteld.

Het Partijbestuur stelt zich daarom voor na het a.s. congres een commissie te benoemen, die een herziening van het Strijdprogram zal voorbereiden, opdat die herziening in een volgend congres kan worden behandeld.

Defensievraagstuk

Intussen heeft de „Commissie tot bestudering van het militaire vraagstuk”, ingesteld overeenkomstig een besluit van het congres van 1936, in haar verslag aanbevolen, dat reeds nu tot wijziging van twee paragrafen van het Strijdprogram 1925 zal worden overgegaan, n.l. die betreffende het buitenlandse beleid en die betreffende de militaire politiek, welke zij door een nieuwe paragraaf over „Buitenlandse politiek en defensie” vervangen wil zien.

Zich in beginsel daarmee verenigende, stelt het Partijbestuur dus voor reeds nu die beide paragrafen te herzien, zodat deze niet zullen zijn betrokken in de algemene herziening van het Strijdprogram, welke in een volgend congres aan de orde zal komen.

Na overlegging van de adviezen, door de Commissie voor het militaire vraagstuk gegeven, stelt het Partijbestuur aan het congres voor, de eerste twee paragrafen van het Strijdprogram 1925 te vervangen door één nieuwe paragraaf, luidende als volgt:

Buitenlandse politiek en Defensie

Krachtige medewerking tot versterking van de Volkenbond als orgaan der internationale rechtsorde. Nakoming der Volkenbondsverplichtingen ter verwezenlijking van de collectieve veiligheid. Onderwerping van geschillen met andere mogendheden aan rechtspraak of arbitrage. Openbaarheid van verdragen en overeenkomsten en verzekering van parlementaire controle op het buitenlandse beleid. Bevordering van een rechtvaardige oplossing der internationale economische, kolonisatie en territoriale vraagstukken en van de herziening der vredesverdragen door minnelijk overleg.

Bevordering van de totstandkoming ener internationale ontwapenings-overeenkomst en van de schepping van een Volkenbondsmacht ter handhaving van de internationale rechtsorde. Zolang deze doeleinden niet zijn bereikt instandhouding van een Nederlandse weermacht, geschikt voor de nakoming van Volkenbondsverplichtingen, waartoe behoort de verdediging van het Rijk en zijn overzeese gebiedsdelen met bijstand van anderen in het kader van collectieve veiligheid, alsmede voor die verdediging met bijstand van anderen zonder Volkenbondsverband.

Verzekering van de trouw van de weermacht aan de democratische staatsinstellingen. Verdere doorvoering van het dienstplichtstelsel tot beperking van het beroepspersoneel bij land- en zeemacht. Democratisering van de weermacht. Verbod van particuliere wapenfabricage. Verruiming van de vrijstelling van dienstplicht wegens ernstige gewetensbezwaren.

Verkiezingsprogram voor 1937

Het Partijbestuur is van oordeel, dat ditmaal niet een lang en in allerlei bijzonderheden uitgewerkt Verkiezingsprogram moet worden samengesteld. Meer dan ooit zal de eerstvolgende verkiezingsstrijd zijn een strijd over grote beginselen. Ons verkiezingsprogram zal zich moeten bepalen tot de aanwijzing van de grote dingen, waarom het bij de strijd nu gaat. Voorzover uitwerkingen van de voorgestelde punten nodig is, zal deze geschieden in de mondelingen en schriftelijke toelichtingen, die vóór en in de verkiezingsstrijd ruimschoots zullen worden gegeven.

Overeenkomstig het bepaalde in de grondslagen voor de samenwerkingtussen S.D.A.P. en N.V.V. vastgesteld in het congres van 1928, is omtrent het ontwerp-verkiezingsprogram overleg gepleegd met het N.V.V. en is overeenstemming op het onderstaande program verkregen:

Het verkiezingscongres der S.D.A.P., gehouden in Den Haag van 27 Februari tot 1 Maart 1937, verklaart:

1. De S.D.A.P. is diep doordrongen van de grote betekenis van de aanstaande verkiezingsstrijd, die meer dan ooit zal gaan over grote

beginselen, welke de voornaamste belangen van het gehele Nederlandse volk betreffen.

2. Grote volksgroepen gaan nog steeds diep gebukt onder het leed, veroorzaakt door de economische crisis. Bovendien heeft die crisis geestelijke, zedelijke en politieke verwildering te voorschijn geroepen en in de gehele wereld de oorlogsgevaaren doen toenemen.

3. De Partij roept alle Nederlandse mannen en vrouwen op om met haar de strijd te voeren voor het Plan van de Arbeid, dat de weg wijst om door herstel van de bedrijvigheid de werkloosheid snel te doen verminderen en om het economisch leven te ordenen.

4. De Partij roept met niet minder grote ernst op tot krachtige verdediging van de democratie, die door nationaal-socialisten en communisten wordt bedreigd.

5. De Partij voert ook ditmaal de verkiezingsstrijd geheel zelfstandig, op de grondslag van haar beginselprogram en voor de doeleinden in haar verkiezingsprogram aangewezen.

6. De Partij is in beginsel bereid deelneming aan de regering te overwegen, indien na de verkiezingen een kabinet zal zijn te vormen, in staat en bereid om de democratie met beslistheid te verdedigen tegen al haar belagers, en om een krachtig beleid te voeren, gericht op snelle vermindering van de crisistand en ordening van het economische leven, alsmede op spoedige hervatting van de hervormingsarbeid in het belang van het geestelijk en stoffelijk welzijn des volks.

7. De vraag, of de omstandigheden, de vooruitzichten en de voorwaarden zodanig zijn, dat de Partij aan een kabinetsvorming kan deelnemen, zal namens haar niet worden beslist dan na overleg met de vakbeweging.

8. De S.D.A.P. doet een dringend beroep op allen, die de ernst van deze tijd verstaan, de democratische rechten en vrijheden van het Nederlandse volk ongeschonden willen bewaren en het volk willen opheffen uit de nood; om met haar de verkiezingsstrijd te voeren voor Plan en Vrijheid!

9. De S.D.A.P. gaat de strijd in met het volgende verkiezingsprogram:

- I. Krachtige handhaving der democratie tegen fascisme en communisme;
- II. Economisch herstel, ordening en arbeidstijdverkorting volgens het Plan van de Arbeid;
- III. Wederopbouw en verbetering van het onderwijs en van de sociale zorg, inzonderheid voor werklozen en voor ouden van dagen door aanvulling met staatspensionering.
- IV. Versterking van de Volkenbond in het belang van de vrede.
- V. In de overzeese gewesten verruiming van volksrechten en krachtige bevordering van de volkswelvaart.

De voorstellen 16, 17, 18, 19 en 25 werden naar de Kamerfractie verwezen.

Verkiezing leden Partijbestuur

Voor het D.B. werden bij zulke candidaatsstelling herkozen: K. Vorink, voorzitter; C. Woudenberg, secretaris-penningmeester; E. Ribbius Peletier, secretaresse; W. Banning, E. Boekman en S. R. de Miranda.

Voor het overig deel van het Partijbestuur werden herkozen eveneens bij enkele candidaatsstelling: J. W. Albarda, W. Drees, M. v. d. Goes van Naters, J. v. d. Kieft, J. E. Stokvis, J. in 't Veld, W. H. Vliegen en mevr. De Vries—Bruins.

Hoofredactie „Arbeiderspers“

H. B. Wiardi Beckman werd bij enkele candidaatstelling benoemd tot politiek hoofredacteur van de Arbeiderspers, in de plaats van J. F. Ankersmit, die wegens het bereiken van de 65-jarige leeftijd voor deze functie bedankt had.

„De Sociaal-Democraat“

Tot hoofredacteur van „De Sociaal-Democraat“ werd opnieuw gekozen E. Boekman; tot leden van de redactie-commissie: G. van den Bergh, W. Romijn, K. Vorrink en J. v. d. Wijk.

Commissie voor Geschillen

Tot leden van de Commissie voor Geschillen werden benoemd: B. C. Franke, P. Hoogland en J. G. Suurhoff. Tot plaatsvervangende leden: J. Bommer, N. de Jong, Zernike en J. W. Sleef.

Contrôle-Commissie

Tot leden van de contrôle-commissie werden op voordracht van de Partijraad gekozen: P. W. van Loon, J. v. d. Sleen, W. den Broeder. Tot plaatsvervangende leden: J. Elstrodt, N. Bloemendaal en J. G. Suurhoff.

Het verslag van de commissie ter bestudering van het militaire vraagstuk

Het Congres der S.D.A.P., gehouden op 11, 12 en 13 April 1936 te Rotterdam, heeft het volgende besluit genomen:

„Het Congres,

constaterende, dat in de Partij gebleken is van twijfel omtrent de vraag, of het programpunt der nationale ontwapening in de zin, waarin dit in 1921 is bedoeld, ongewijzigd kan worden gehandhaafd;

verzoekt, zonder op een beslissing over die vraag vooruit te lopen, aan het Partijbestuur een commissie te benoemen om dat punt en de daarmee samenhangende vraagstukken te onderzoeken en rapport uit te brengen zo tijdig, dat daarmee bij het ontwerpen en vaststellen van het verkiezingsprogram voor 1937 rekening kan worden gehouden”.

Ter uitvoering van dit besluit stelde het Partijbestuur in zijn vergadering van 9 Mei een commissie in, tot leden waarvan werden benoemd: ir. J. W. Albarda, dr. W. Banning, ir. Ch. G. Cramer, P. Kiès, K. ter Laan, mr. P. J. Mijksenaar, G. van Overbeek, C. Pothuis—Smit, mr. J. in 't Veld, H. Verwey—Jonker, K. Vorrink, A. E. J. de Vries—Bruins, dr. H. B. Wiardi Beckman, W. v. d. Woestijne en, in overleg met het bestuur van het N.V.V., W. Brouwer en F. S. Noordhoff. Het Partijbestuur droeg aan ir. J. W. Albarda het voorzitterschap en aan G. van Overbeek het secretariaat van de commissie op.

De commissie biedt hierbij haar verslag aan. Zij heeft gemeend haar conclusies te moeten samenvatten in de vorm van een ontwerp-paragraaf voor het strijdprogram der Partij. Zij kwam tot de keuze van deze vorm, op grond van de overweging, dat indien wijziging van het standpunt der Partij ten aanzien van het militaire vraagstuk nodig wordt geacht, in de eerste plaats het strijdprogram 1925 herziening op dat punt zal behoeven. De commissie heeft het wenselijk geoordeeld, ter vervanging van twee paragrafen van dat strijdprogram, die over Ontwapening en die over Buitenlandse politiek, één nieuwe paragraaf te ontwerpen, waarin beide vraagstukken, zoveel mogelijk in hun onderling verband, worden behandeld.

De commissie heeft het niet tot haar taak gerekend, een paragraaf voor het verkiezingsprogram 1937 te ontwerpen. Zij achtte zich daartoe ook niet in staat, aangezien haar niet bekend kon zijn, welke omvang en welke mate van uitwerking van verschillende punten het Partijbestuur zich ten aanzien van het verkiezingsprogram zou voorstellen.

De commissie hield zes vergaderingen, n.l. op 16 Juni, 27 Juni, 2 September, 18 September, 2 November en 28 November 1936.

Ze bestudeerde verschillende rapporten en nota's, haar door enige harer leden en door een sub-commissie uit haar midden voor technische vraagstukken aangeboden. Zij stelde dit verslag vast in haar vergadering van 28 November 1936.

Voorzover over belangrijke punten in de boezem der commissie meningsverschillen bestonden, is daarvan in het verslag melding gemaakt.

Voorts hebben enkele leden in een afzonderlijke nota blijk gegeven van verschillen van mening, tussen hen en de meerderheid der commissie bestaande.

In het Herzieningsrapport van 1933, waarmede de beraadslagingen van het Partijcongres van 1934 werden voorbereid, is reeds in het licht

gesteld, welke grote veranderingen zich in de omstandigheden hadden voltrokken, sedert de S.D.A.P., in 1921, zich op het standpunt der nationale ontwapening plaatste. De Volkenbond had aan de verwachtingen, die in 1921 van hem werden gekoesterd, allesbehalve ten volle beantwoord. Het in 1919 ontwapende Duitsland was onder Hitler's régime, begonnen met zich koortsachtig op oorlogvoeren voor te bereiden. De internationale arbeidersbeweging was, ondanks de krachtige ontwikkeling in enige landen, als geheel beschouwd ernstig verzwakt, doordat in landen als Italië en Duitsland de zelfstandige arbeidersorganisaties op politiek en op economisch gebied waren vernietigd.

Deze ingrijpende veranderingen noodzaakten de Partij tot herziening van belangrijke besluiten. De bekende resoluties van 1928 en 1931, betreffende de houding bij oorlogsgevaar, werden door het congres van 1934 ingetrokken en nationale ontwapening werd in groter mate van internationale ontwapening afhankelijk gemaakt, dan voorheen het geval was.

Sedert het congres van 1934 is er in de ontwikkeling der omstandigheden geen wending ten goede gekomen. Integendeel, Duitsland heeft in het najaar van 1934 het lidmaatschap van de Volkenbond opgezegd. In Maart 1935 verklaarde het Derde Rijk openlijk, dat het zich niet meer gebonden achtte aan de bepalingen van Versailles, die zijn recht om zich te wapenen, beperkten. Voorts ging het over tot invoering van de algemene dienstplicht. Ook hield het niet verborgen, dat het reeds over een zeer grote krijgsmacht beschikte en deze nog aanhoudend versterkte. In Maart 1936 schond de Duitse regering het verdrag van Locarno, ging zij wederrechtelijk over tot militaire bezetting van het Rijnland en begon zij met de bouw van versterkingen in het Rijngebied. Bovendien was gebleken, dat zowel in de nabijheid der Zwitserse als in die der Nederlandse grens voorbereidingen voor eventuele militaire operaties waren gemaakt. Italië vertrad het Volkenbondsrecht door zijn oorlogszuchtige actie tegen Abessinië. Het maakte van de aarzeling der Volkenbondsstaten gebruik om dat Afrikaanse land te overweldigen en het te annexeren. De fascistische opstand in Spanje, door Duitsland en Italië ondersteund, dreigt Europa opnieuw van een macht, die de vredeskrachten kon dienen, te beroven.

Duidelijk treden bij deze ontwikkeling de verderfelijke tendenzen van het huidige maatschappelijk bestel in het licht. De zucht der staten naar expansie, de belangen van bepaalde grootbedrijven, de winsthonger van hen, die de staten van wapentuig voorzien, zijn even zovele gevaren voor het behoud van de vrede. Nationaal-socialisme en fascisme, de onuitputtelijke voedingsbronnen vormend van overprikkelde nationale sentimenten, hebben zich doen kennen als onverbreekelijk verbonden met deze naar gewelddadige uitbarstingen stuwende oorlogskrachten. Ofschoon het ieder denkend mens, die zich bezint op de rampzalige gevolgen van een hernieuwde oorlog, niet in het minst voor de Europese beschaving, duidelijk moet zijn, dat zulk een worsteling geen overwinnaars, doch slechts overwonnenen kan nalaten, groeien de spanningen in aantal en hevigheid. Het oorlogsgevaar, dat het congres van 1934 zag oprijzen, is sindsdien op onrustbarende wijze toegenomen.

Bij dit alles komt nog, dat de Ontwapeningsconferentie, waaraan Duitsland in October 1934 plotseling zijn medewerking onttrok, onverrichter zake uiteen is gegaan.

Ook in het Verre Oosten zijn de omstandigheden in zeer bedenkelijke

mate veranderd. Het vlootverdrag van Washington, in 1922 tussen de Verenigde Staten, Engeland, Frankrijk, Italië en Japan gesloten tot beperking van de bewapeningen ter zee, komt op 31 December 1936 te vervallen. Japan heeft zijn vrijheid tot ongebreidelde bewapening reeds hernomen. Het viermogendheden-verdrag van 1922, waarbij de Verenigde Staten, Engeland, Frankrijk en Japan zich verbonden elkaars eilanden-bezit in de Stille Oceaan te eerbiedigen en beloofden Nederlands-Indië te zullen ontzien, heeft eveneens zijn waarde verloren. Japan, dat in geval van oorlog nog minder dan in vreedstijd in zijn olie-behoeften kan voorzien, heeft duidelijk getoond, zijn oog gericht te houden op de olie-bronnen en olie-voorraden van Borneo. Ook de positie van Nederlands-Indië is door een en ander veel gevaarlijker geworden, dan zij voorheen was.

In deze omstandigheden is een onderzoek geboden van de vraag, of het standpunt van de S.D.A.P. met betrekking tot het militaire vraagstuk verdere herziening behoeft.

De commissie stelt voorop, dat bij de behandeling van het militaire vraagstuk de S.D.A.P. zich dient te plaatsen op het standpunt van het gemeenschapsbelang. Een politieke partij is een organisatie van staatkundig gelijkgezinden voor de behartiging van het gemeenschapsbelang; zij kan zich dus op geen ander standpunt stellen. Voor de S.D.A.P. bestaat daarbij tussen nationaal en internationaal belang geen tegenstelling. Het lot van het Nederlandse volk is met dat van andere volken zo nauw verbonden, dat de zorg voor de veiligheid van dat volk zich uitstreken moet tot die voor de veiligheid van alle volken.

Allereerst moet die zorg worden gericht op het zoveel mogelijk voorkomen van oorlog. Dat bij de tegenwoordige stand van techniek en krijgskunde en met de voorbereidingen, die nu overal zijn gemaakt, een oorlog een alles verwoestende en alles ontbindende ramp zal zijn, die de overwinnaars nauwelijks minder zwaar zal treffen dan de verliezers en dat hij een vreselijke nasleep zal hebben van geestelijke en politieke verwildering en economische uitputting met communisme en fascisme als gevolgen, hierover kan geen verschil van mening bestaan. Hieromtrent bestaat dan ook in de commissie niet het minste verschil van mening. Een klein land als het onze, gelegen op een strategisch zeer gewichtige plaats, zal die gevolgen in de ergste mate ondergaan. De vraag, hoe zulk een ramp kan worden voorkomen, is daarom gewichtiger dan die, hoe een oorlog kan worden gewonnen.

Voor de taak om een oorlog te voorkomen, kan thans veel minder dan voorheen worden gerekend op de internationale arbeidersbeweging. Wat deze vroeger hoopte te kunnen en zich voorstelde te doen, in eensgezinde samenwerking om aan weerszijden van de bedreigde grenzen naar oorlog drijvende krachten te bedwingen, is niet meer mogelijk. In de landen, waar de gevaarlijkste oorlogshaarden gloeien, is de arbeidersbeweging — wie weet voor hoe lang — volslagen machteloos geworden.

De teleurstellingen, die de Volkenbond heeft opgeleverd, behoeven hier niet te worden opgesomd. Zij zijn in de laatste tijd nog vermeerderd. Hoe talrijk en hoe diep die teleurstellingen ook zijn, zij vermindern de waarde der Volkenbondsgedachte niet. Die gedachte moet worden vastgehouden, omdat alleen haar verwezenlijking aan de wereld een vellige vrede kan brengen.

Met des te meer kracht dient die gedachte te worden verdedigd, nu fascistische regeringen en fascistische partijen al het mogelijke doen

om de Volkenbond te gronde te richten, daar hij aan hun oorlogs-zuchtig streven in de weg staat. Versterking van de Volkenbond is de enige weg om te komen tot een gewaarborgde internationale rechtsorde. Tot die versterking dient Nederland alles bij te dragen, wat het daartoe bijdragen kan. Een klein land als het onze is daartoe inzonderheid verplicht, omdat het, hier zowel als in Azië blootgesteld aan vele kwade kansen, alleen zich geen veiligheid kan verschaffen, noch zelfstandig zijn onafhankelijkheid met goede uitslag kan verdedigen. Voor een land als Nederland is slechts in een systeem van collectieve veiligheid beschutting te vinden.

Onder collectieve veiligheid moet hier worden verstaan de overeenkomst der Volkenbondsstaten, om elkaar bij te staan, wanneer een hunner in strijd met het Volkenbondsrecht door een andere mogendheid wordt bedreigd of aangevallen.

Elk systeem van collectieve bijstand veronderstelt echter wederkerigheid. Het houdt niet alleen de verwachting in, dat anderen ons zullen bijstaan, als Nederland onrecht of geweld ondergaat of met onrecht of geweld wordt bedreigd. Het houdt ook de verplichting in om ten behoeve van anderen mede te werken aan de handhaving van de internationale rechtsorde en haar regels. Nederland moet dus bereid zijn de Volkenbondsverplichtingen ter verwezenlijking van de internationale rechtsorde voor zijn deel getrouw te vervullen.

Het is hier de plaats om over de Volkenbondsverplichtingen iets meer te zeggen. Zij zijn velerlei. Wij bepalen ons hier tot enkele, welke in verband staan met de vredestaak van de Volkenbond.

Voorop staat de verplichting voor elk lid van de Volkenbond om de onschendbaarheid van het grondgebied van elk lid van de Bond en zijn politieke onafhankelijkheid te eerbiedigen en die te handhaven tegen elke buitenlandse aanval. (Art. 10 van het Volkenbondsverdrag.)

Vervolgens zijn alle leden verplicht om wanneer tussen hen een geschil ontstaat, dat tot een breuk zou kunnen leiden, dat geschil, hetzij aan arbitrage of rechterlijke beslissing, hetzij aan een onderzoek van de Volkenbondsraad te onderwerpen. (Art. 12.)

Indien een lid van de Bond overgaat tot de oorlog, in strijd met de bepalingen van het Volkenbondsverdrag, zal hij worden beschouwd een oorlogsdaad tegenover alle andere leden van de Bond te hebben begaan. Door toetreding tot de Volkenbond hebben alle leden zich verplicht in zulk een geval handels- en financiële betrekkingen met dat lid te verbreken. Deze economische en financiële sancties kunnen gepaard gaan met of gevolgd worden door militaire sancties. In dat geval geeft de Volkenbondsraad aanwijzingen omtrent de strijdkrachten te land, ter zee en in de lucht, met welke de verschillende leden van de Bond daadwerkelijk dienen mede te helpen aan het vormen van een gewapende macht om de Volkenbondsverbintenissen te doen eerbiedigen. (Art. 16.)

In de commissie bestond geen verschil van mening over de vraag of Nederland bereid moet zijn aan de toepassing van economische en financiële sancties medewerking te verlenen, wanneer Nederland zich met de aanwijzing van den aanvaller heeft verenigd. Algemeen was men van oordeel, dat deze verplichting moet worden erkend en nageleefd.

Niet eenstemmig was de commissie ten aanzien van de vraag der deelneming aan militaire sancties. De meerderheid der commissie stelde zich op het standpunt, dat Nederland in beginsel bereid moet zijn aan

het toepassen van militaire maatregelen, indien deze noodzakelijk zijn, in dienst van de Volkenbond mede te werken. Hierbij hielden zij in het oog, dat volgens de thans geldende opvatting van deze Volkenbondsverplichting een staat in elk afzonderlijk geval zelf mag beslissen, of en in hoeverre hij aan militaire sancties zal deelnemen.

Twee leden der commissie, n.l. C. Pothuis—Smit en H. Verwey—Jonker, stelden zich ten aanzien van militaire sancties op een ander standpunt. Zij zouden het gebruik van militaire machtsmiddelen ter handhaving van de internationale rechtsorde eerst kunnen goedkeuren, indien die rechtsorde volledig georganiseerd was en in plaats van de nationale weermachten der staten de centrale gewapende macht van de Volkenbond zou zijn gekomen.

De meerderheid der commissie meent, dat tot zolang niet van de toepassing van militaire sancties, in gevallen, waarin deze onmisbaar zijn, kan worden afgezien. Aldus zou men aan elke staat-misdadiger, die voor economische en financiële sancties niet zwicht, de handen vrij laten om de internationale rechtsorde met geweld te verstoren.

De bereidwilligheid van een zo groot mogelijk aantal staten om de verplichtingen der collectieve veiligheid na te komen, is in de eerste plaats een oorlog-voorkomende kracht, en eerst in de tweede plaats een repressieve factor. Zij treedt als preventieve invloed in werking, wanneer oorlogsspanningen de vrede in gevaar brengen. Zij neemt echter de oorzaken van oorlogsspanningen niet weg. Voor een zeer groot gedeelte zijn die oorzaken gelegen in vraagstukken van economische en staatkundige aard, waarvan door sommige staten een oplossing met geweld of met bedreiging wordt nagestreefd. Geweld of bedreiging met geweld kan rechtvaardige oplossingen niet brengen. Het is de taak van de Volkenbondsstaten om in minnelijk overleg rechtvaardige oplossingen te zoeken voor de economische, koloniale en territoriale problemen, die de wereld in onrust houden. Ook het verlangen naar herziening van de vredesverdragen, die na de oorlog van 1914—1918 eenzijdig door de overwinnaars zijn gedictieerd, moet in de Volkenbond rechtmatige bevrediging verkrijgen. Nederland moet bereid zijn tot die vreedzame en rechtvaardige oplossingen krachtig mede te werken.

Echter kan, naar de mening der meerderheid, overleg tot oplossing van de grote problemen, die oorlogsgevaar opleveren, niet slagen, wanneer de onderhandelingen onder de druk van dreigend militair overwicht plaats hebben. De vredesverdragen van Versailles, Trianon, St. Germain en Sévres kwamen onder zodanige druk tot stand. Zij werden daardoor eenzijdige dictaten, die, verre van verzoening te brengen, nieuwe scherpe tegenstellingen veroorzaakten. Daarom is een onmisbare voorwaarde voor de vreedzame regeling der vraagstukken, dat de oorlogszuchtige regeringen aan de conferentietafel een partij ontmoeten, die niet haar mindere is en zich dus niet behoeft te laten dwingen. In de bewapening der democratische landen is in de tegenwoordige omstandigheden een streven te zien om de oorlogszuchtige landen voor de aanval te doen terugdeinzen. Zo is het ook te verstaan, dat de Engelse Arbeiderspartij, die beveiliging van de vrede door overleg nastreeft, in haar congres te Edinburg uitsprak, dat voor Engeland het tempo der bewapening thans door dat van Duitsland wordt bepaald, waarbij zij zich op het standpunt der collectieve veiligheid stelde.

De S.D.A.P. heeft altijd internationale ontwapening nagestreefd. Herhaaldelijk heeft zij, toen het vraagstuk der internationale ontwapening

bij de Volkenbond aanhangig was, hetzij gemeenschappelijk met anderen, hetzij zelfstandig, voor internationale ontwapening krachtige actie gevoerd. Zij blijft haar streven onverminderd op dat doel richten.

Daarbij dient haar als ideaal voor ogen te staan de afschaffing der nationale weermachten, voorzover deze voor andere doeleinden dan de handhaving van binnenlandse orde en rust zijn bestemd. Voor de handhaving van de internationale rechtsorde zal dan een gewapende Volkenbondsmacht in het leven moeten worden geroepen. In de vraag, in welke vorm dit denkbeeld (Van Vollenhoven) moet worden verwezenlijkt, — of het Volkenbondsorgaan een luchtmacht moet zijn, dan wel uit verschillende wapens moet bestaan, enz. — meende de commissie zich nu niet te moeten verdiepen.

Nederland moet het zijne doen om dit grote doel te bereiken. Echter zijn met de aanvaarding van dit doel de militaire vraagstukken van dit ogenblik geenszins opgelost. Het doel ligt zonder twijfel nog ver. Zolang het niet is bereikt, kan men niet alles op zijn beloop laten. Integendeel zou men, indien men naliet in de tegenwoordige omstandigheden en met de tegenwoordige middelen het mogelijke te doen om de internationale rechtsorde te versterken, het doel niet bereiken. Ontbinding of ontwrichting van de internationale rechtsorde door oorlog zou dan de weg daarheen vernielen.

Zolang de Volkenbond nog niet beschikt over een eigen machtsapparaat om zijn gezag te doen gelden tegenover schenders der internationale rechtsregels, kan toch de statengemeenschap een „sterke arm” niet ontberen. Recht zonder een macht, die tot zijn handhaving gereed staat, is slechts een waan. De „sterke arm” kan zolang door niets anders worden gevormd dan door de samenwerkende contingenten van de nationale weermachten der Volkenbondsstaten, die de internationale rechtsorde willen handhaven. De S.D.A.P. heeft altijd erkend, dat Nederland zich aan zodanige samenwerking niet a priori mag onttrekken. Ook bij haar Ontwapeningswetsvoorstel, in 1925 ingediend en in 1927 door de Tweede Kamer verworpen, heeft zij aan de Veiligheidswacht, waardoor zij de bestaande weermacht wilde vervangen, o.a. de taak toegedacht, deel te nemen aan acties in het belang van de internationale rechtsorde.

De commissie heeft er zich rekenschap van gegeven, dat sedert door de S.D.A.P. het programpunt van de nationale ontwapening werd aanvaard en de denkbeelden omtrent de Veiligheidswacht werden gevormd, de omstandigheden zodanig zijn veranderd, dat het programpunt der nationale ontwapening thans niet kan worden gehandhaafd en ook met een weermacht van omvang en aard als de vroeger ontworpen Veiligheidswacht niet kan worden volstaan.

Ook in andere landen, waar het beginsel der nationale ontwapening vaste voet had gekregen, heeft men zich genoodzaakt gevoeld, dat beginsel te verlaten.

De Sociaal-Democratische Partij in Denemarken, eens de voortrekster op het pad der nationale ontwapening, heeft haar moedig streven op dat gebied, gedwongen door de harde werkelijkheid der nieuwe feiten, sedert 1933 gestaakt. Ondanks herhaalde pogingen, was zij er niet in geslaagd haar ontwapeningsvoorstel, waarmee de Tweede Kamer zich had verenigd, in de Eerste Kamer aangenomen te krijgen. De Deense regering zag, wegens de veranderde internationale omstandigheden, van verdere pogingen om de ontwapeningswet tot stand te brengen af.

In Zweden heeft de Sociaal-Democratische Partij zich wel nooit op het

standpunt der nationale ontwapening geplaatst, maar zij voerde aanhoudend strijd voor aanzienlijke vermindering van bewapeningen. Thans heeft de partij zich met de gedachte van versterking der weermacht verenigd en de Zweedse regering heeft het voornemen daartoe in haar program opgenomen. Een staatscommissie bracht in 1935 over de nationale defensie een rapport uit, naar aanleiding waarvan in het parlement een meerderheid ontstond ten gunste van een verhoging der militaire uitgaven tot 148 millioen Kronen. De toenmalige zuiver sociaal-democratische regering wilde aanvankelijk iets minder ver gaan. Zij meende dat met verhoging tot 130 millioen Kronen kon worden volstaan. Later verklaarde zij zich bereid tot 148 millioen te gaan, op voorwaarde, dat dan tegelijkertijd een verbetering van de ouderdomsvoorziening zou worden aanvaard. Toen dit laatste niet geschiedde, trad het kabinet-Hansson af.

De jongste verkiezingen hebben Hansson opnieuw aan het bewind gebracht. Het nieuwe regeringsprogram vermeldt thans wederom de verhoging van de defensie-uitgaven tot 148 millioen Kronen en verbetering op het gebied van de sociale verzekering.

De Sociaal-Democratische Partij van Zwitserland stond gedurende verscheidene jaren op het standpunt der nationale ontwapening. Op haar houding ten aanzien van het militaire vraagstuk hebben wij ons in Nederland vele malen beroepen. Sedert bijna twee jaren heeft de Zwitserse partij dat standpunt verlaten. In haar congres van 26 en 27 Januari 1935 werd een nieuw partijprogram vastgesteld. Het debat liep voornamelijk over de militaire paragraaf van het ontwerp, die getiteld was: „Bescherming van de democratie” en waarin de noodzakelijkheid van een weermacht ter bescherming der grenzen werd erkend en de bereidheid der partij werd uitgesproken om voor die weermacht de nodige middelen toe te staan. Dit voorstel verwierf in het congres de meerderheid, zodat sindsdien ook in Zwitserland de nationale ontwapening geen programpunt der sociaal-democratie meer is.

Ook elders hebben de veranderde omstandigheden de arbeidersbeweging genoodzaakt haar houding inzake defensievraagstukken te herzien. Dit is duidelijk gebleken in het congres der Labourparty, in de eerste helft van October te Edinburg gehouden. Had tot dusverre de Britse arbeiderspartij tegenover elke vermeerdering van bewapening een afwijzende houding aangenomen, te Edinburg besliste zij met een grote meerderheid (1.738.000 tegen 657.000 stemmen), dat ter wille van de collectieve veiligheid, die zij zoveel mogelijk wilde bevorderen, vermeerdering van Engeland's bewapening noodzakelijk kon worden genoemd, wat niet zeggen wil, dat zij zich verbond de zeer vergaande bewapeningsplannen der conservatieve regering goed te keuren.

In Frankrijk, waar het kabinet-Blum met volle medewerking der sociaal-democraten voor het behoud van de vrede en voor de bevordering der collectieve veiligheid werkt, wordt tegelijkertijd aan de versterking der weermacht grote zorg besteed. In België maakt men zich op tot een nieuwe versterking der landsverdediging, zowel door verlenging van de dienstitijd als door uitbreiding der dode weermiddelen. Hoewel van sociaal-democratische zijde bedenkingen zijn geopperd tegen sommige gedeelten der regeringsvoorstellen op dit gebied, ontmoet het kabinet-Van Zeeland ten deze geen principieel verzet bij de sociaal-democraten.

In zijn vergadering van 7 en 8 November j.l. te Warschau heeft ook de partijraad van de Poolse Sociaal-Democratische Partij zich voor de landsverdediging uitgesproken. Hij erkende „de dringende noodzakelijk-

heid om de nationale verdediging zodanig voor te bereiden, dat het mogelijk zal worden te allen tijde het gevaar, dat het land bedreigt, af te weren." Dit was voor het eerst, dat de Poolse partij, die sedert 1892 bestaat, zich voor de landsverdediging uitsprak.

„Denemarken, Zweden, Nederland, Zwitserland. Wèl grijpt de ontwapeningsgedachte snel om zich heen!" — zo schreef de door S.D.A.P. en N.V.V. ingestelde militaire commissie in haar verslag van Januari 1926. Inderdaad, het streven naar nationale ontwapening, in een aantal landen ondernomen, nam het karakter van een internationale beweging aan. Dit is voorbij. Op dit ogenblik is de Nederlandse S.D.A.P. de enige sociaal-democratische partij in de gehele wereld, die nog nationale ontwapening in haar program heeft behouden. In alle andere landen, in die waarin vroeger naar nationale ontwapening werd gestreefd, en in andere, zoals Frankrijk, Engeland, België en Polen, heeft nu de sociaal-democratische beweging zich verplicht gevoeld, de noodzakelijkheid van versterking der weermacht te erkennen, ten einde de collectieve veiligheid te dienen.

Naar de overtuiging van de meerderheid der commissie kan ook de S.D.A.P. het programpunt nationale ontwapening niet langer handhaven. Veel erger aan oorlogsgevaar blootgesteld dan de Scandinavische staten en ten minste even ernstig bedreigd als Zwitserland, kan ook Nederland in de tegenwoordige omstandigheden niet tot zelfstandige ontwapening overgaan, zonder voor zichzelf en voor andere landen het oorlogsgevaar te vergroten. Handhaving van een programpunt, waarvan men de onuitvoerbaarheid moet erkennen, is een ernstige politieke partij onwaardig.

De leden der commissie C. Pothuis—Smit en H. Verwey—Jonker waren daarentegen van oordeel, dat het programpunt nationale ontwapening moet worden behouden.

Wordt de nationale ontwapening niet langer door het program der S.D.A.P. verlangd, dan betekent dit, dat ook naar het oordeel der partij voorshands, zolang internationale ontwapening niet tot geheel andere verhoudingen heeft geleid, een weermacht moet worden onderhouden, geschikt voor de naleving der Volkenbondsverplichtingen.

Tot de Volkenbondsverplichtingen behoort, naar het oordeel van de meerderheid der commissie, ook de verdediging des lands met bijstand van anderen in Volkenbondsverband.

Twee leden der commissie, H. Verwey—Jonker en C. Pothuis—Smit, deelden deze opvatting niet.

De vraag, of de weermacht ook geschikt moet zijn om het land te verdedigen met bijstand van anderen, buiten Volkenbondsverband, werd door vier leden ontkennend beantwoord. Bij H. Verwey—Jonker en C. Pothuis—Smit voegden zich nu W. Banning en A. E. J. de Vries—Bruins.

De meerderheid der commissie ging uit van de overtuiging, dat een voortgezette zelfstandige verdediging van Nederland of van Nederlands-Indië, zonder hulp van andere mogendheden, in het algemeen als onmogelijk moet worden beschouwd. Het zou ook onbegonnen werk zijn ons daarop voor te bereiden. Wij zouden het land financieel en economisch te gronde richten, zonder veiligheid te verkrijgen. Dit sluit niet uit, dat de Nederlandse weermacht de schending van het grondgebied des rijks zal moeten trachten te voorkomen en zodanige schending, in afwachting van de hulp van anderen, naar vermogen zal moeten tegengaan.

Nederland moet voor zijn veiligheid en voor het behoud van zijn zelfstandigheid zijn hoop vestigen op de collectieve veiligheid, die het Volkenbondsverdrag belooft.

Het mag echter niet de verdediging van zijn grondgebied in Europa en overzee overlaten aan anderen. Het is verplicht, daaraan ook zelf naar de mate van zijn krachten mede te werken.

Wie het beginsel der collectieve veiligheid heeft aanvaard, heeft zich daardoor in beginsel bereid verklaard, zo nodig mede te werken aan de verdediging van anderen, die door een overtreder van het Volkenbondsrecht worden aangevallen. Het zou een ongerijmdheid zijn, als een land wel bereid was deel te nemen aan de bescherming en aan de verdediging van anderen, maar niet de plicht aanvaardde om zich zelf te helpen verdedigen.

Dit is bovendien niet alleen een plicht tegenover het eigen land, maar ook tegenover anderen. Vooreerst, wijl alle landen belang hebben bij de handhaving van de internationale rechtsorde in het algemeen, welke rechtsorde door elke overweldiging, van welk land ook, wordt geschonden. Met de handhaving van de onschendbaarheid van het Nederlandse grondgebied zijn echter in het bijzonder zeer grote belangen van andere Volkenbondsstaten gemoeid. Nederland kan een toegang naar België en Frankrijk zijn en het kan een operatiebasis voor marine-doeleinden en luchtaanvallen tegen Engeland worden. Als Nederland niet zelf het redelijke beproefde om zijn grenzen te beschermen, zou het de andere West-europese mogendheden in zeer ernstig gevaar brengen. Ook in Nederlands-Indië kunnen grote belangen van vreemde mogendheden op het spel staan. Wie zich meester maakt van de oliehavens op Borneo, versterkt zijn positie in de Stille Oceaan aanzienlijk. Engeland, Frankrijk en de Verenigde Staten zouden er terecht een ernstig gevaar in kunnen zien, als die havens voor de Japanse vloot openlagen.

Op deze gronden is de meerderheid der commissie van oordeel, dat de verdediging des lands en die van Nederlands-Indië met de bijstand van anderen in het kader van collectieve veiligheid behoren tot de Volkenbondsverplichtingen voor de nakoming waarvan de weermacht geschikt moet zijn.

Er moet ongetwijfeld rekening worden gehouden met de mogelijkheid, dat de Volkenbond ten gevolge van de campagne, die de fascistische regeringen tegen hem voeren, wordt verzwakt en dat hij, in geval van een inval in Nederland en van een aanval op Nederlands-Indië faalt. Ook dan zal voor ons land op de hulp van andere mogendheden mogen worden gerekend. Hun eigen belangen noodzaken Frankrijk, België en Engeland ons land zo spoedig mogelijk te hulp te komen, wanneer wij uit het oosten worden aangevallen. Indien wij uit het zuiden of uit het westen mochten worden belaagd, zullen de belangen van Duitsland meebrengen ons eveneens onverwijld bijstand te verlenen. Ook in de Stille Oceaan drijft het eigenbelang van Engeland, Frankrijk en de Verenigde Staten tot onmiddellijk ingrijpen, als een andere mogendheid in Nederlands-Indië strategische voordelen of vaste voet poogt te verkrijgen.

In elk geval mag dus voor Nederland en voor Nederlands-Indië rekening worden gehouden met verplichte of onverplichte bijstand van andere mogendheden. De weermacht zal mitsdien zodanig moeten zijn ingericht, dat zij geschikt is voor vervulling van Volkenbondsverplichtingen in de hierboven aangegeven zin en voor de verdediging des lands met bijstand van anderen, wanneer de Volkenbond onverhoopt in gebreke mocht blijven.

Voortaan zal de S.D.A.P. elk voorstel betreffende de weermacht naar zijn inhoud en strekking moeten beoordelen en op grond daarvan haar

houding moeten bepalen. Zij zal zeker niet meer elk voorstel kunnen afwijzen, maar evenmin elk voorstel kunnen goedkeuren. Zij zal bij de beoordeling van elk defensieplan, zo voor Nederland als voor de overzeese gewesten, dat moeten toetsen aan de door haar voor de weermacht aanvaarde doelstelling. Zij zal moeten waken tegen opdrijving van de defensieuitgaven tot boven de draagkracht des volks en tot schade van economische, sociale en culturele belangen. Zij zal moeten verlangen, dat de voor defensiedoeleinden toegestane gelden zo economisch mogelijk worden besteed. Kaste- en groepsbelangen mogen op de inrichting der weermacht niet een stampel drukken.

De commissie is eenstemmig tot de slotsom gekomen, dat het geen aanbeveling verdient een plan voor de organisatie der weermacht aan de Partij voor te leggen. Immers, bij het ontwerpen van een uitgewerkt militair plan begeeft men zich op een technisch gebied, dat geen enkele politieke partij bekwaam is te betreden. Een politieke partij moet bekwaam worden geacht om staatkundige en, tot op zekere hoogte, economische vraagstukken te beoordelen. Militair-technische vraagstukken liggen echter buiten haar bereik. Eenstemmigheid over technische vraagstukken kan bij een politieke partij nooit op kennis van zaken berusten. Zij zou slechts door onbeperkt vertrouwen in een of meer deskundigen kunnen worden verkregen. Zodanige eenstemmigheid bestaat dan ook in geen enkele politieke partij, die vrijheid van oordeelvorming huldigt en niet wil doen geloven op het gezag van enkele specialisten.

Het beoordelen van technische vraagstukken moet dus door een staatkundige partij worden toevertrouwd aan hen, die haar vertegenwoordigen, in dit geval aan haar Kamerfracties, die aan haar verantwoordelijk blijven voor het gevoerde beleid. De Partij zelf moet zich bepalen tot het vaststellen van richtlijnen van staatkundige aard. Hierboven zijn enkele richtlijnen voor het militaire vraagstuk aangewezen.

Daaraan moeten nog enkele woorden toegevoegd.

Een weermacht, ook als zij is ingericht naar de hierboven omschreven beginselen, moet zijn een werktuig voor de handhaving der natie. Zij moet daarom in haar samenstelling een weerspiegeling zijn van het gehele volk. Haar taak is een dienende, geen heersende. Voor een militaire kaste mag in het democratische bestel van Nederland geen plaats zijn. Er zal nauwlettend voor moeten worden gewaakt, dat de trouw der weermacht aan de democratische staatsinstellingen des lands verzekerd blijve. Daarom moet ook het officierskorps zo min mogelijk van de democratische gedachtenwereld des volks gescheiden zijn. Verdere doorvoering van het militiestelsel tot beperking van het beroepspersoneel bij land- en zeemacht zal de tegenstellingen tussen weermacht en volk geringer moeten maken.

Bijzondere aandacht zal bij voortdurend moeten blijven gewijd aan de behandeling van hen, die, wegens ernstige gewetensbezwaren, menen in geen geval de wapens te mogen hanteren. De Grondwet bepaalt in artikel 183, dat bij de wet de voorwaarden worden genoemd, waarop wegens ernstige gewetensbezwaren vrijstelling van de krijgsmacht wordt verleend. Sinds jaar en dag wordt door de S.D.A.P. geijverd voor verruiming van de te dezer zake bestaande wettelijke bepalingen en van de toepassing daarvan. Op die weg zal moeten worden voortgegaan. Indien de Partij de deelneming van een strijd met de wapens in zekere omstandigheden als een bittere noodzakelijkheid aanvaardt, is zij niettemin eerbied verschuldigd aan hen, wier geweten hun verbiedt die weg te be-

treden en die derhalve de dienstvervulling weigeren. Evenmin als tevoren zal zij woorden van aanmoediging spreken tot het volgen van die gedragslijn. Veeleer ligt het op haar weg jonge mensen, die met deze ontzaglijke problemen worstelen, aan te sporen tot diep beraad, opdat in de te nemen beslissingen geen onjuiste motieven of onrijpe inzichten doorslag geven. Degenen echter, die na zorgvuldige toetsing uit hoofde van ernstige gewetensbezwaren afwijzend blijven staan tegenover de vervulling van militaire plichten, hebben recht op een aan redelijkheid en ruimheid van zin ontspruitende behandeling.

De commissie geeft op grond van het hierbovenstaande in overweging de eerste twee paragrafen van het strijdprogram 1925, over ontwapening en over buitenlandse politiek, te vervangen door de volgende paragraaf:

Buitenlandse politiek en Defensie

Krachtige medewerking tot versterking van de Volkenbond als orgaan der internationale rechtsorde. Nakoming der Volkenbondsverplichtingen ter verwezenlijking van de collectieve veiligheid. Onderwerping van geschillen met andere mogendheden aan rechtspraak of arbitrage. Openbaarheid van verdragen en overeenkomsten en verzekering van parlementaire contrôle op het buitenlands beleid. Bevordering van een rechtvaardige oplossing der internationale economische, koloniale en territoriale vraagstukken en van de herziening der vredesverdragen door minnelijk overleg.

Bevordering van de totstandkoming ener internationale ontwapeningsovereenkomst en van de schepping van een Volkenbondsmacht ter handhaving van de internationale rechtsorde. Zolang deze doeleinden niet zijn bereikt, instandhouding van een Nederlandse weermacht, geschikt voor de nakoming van Volkenbondsverplichtingen, waartoe behoort de verdediging van het Rijk en zijn overzeese gebiedsdelen met bijstand van anderen in het kader van collectieve veiligheid, alsmede voor die verdediging met bijstand van anderen zonder Volkenbondsverband.

Verzekering van de trouw van de weermacht aan de democratische staatsinstellingen. Verdere doorvoering van het dienstplichtstelsel tot beperking van het beroepspersoneel bij land- en zeemacht. Democratisering van de weermacht. Verbod van particuliere wapenfabricage. Verruiming van de vrijstelling van dienstplicht wegens ernstige gewetensbezwaren.

Dit verslag is aldus vastgesteld op de 28 November 1936.

De Commissie:

Ir. J. W. ALBARDA.	G. VAN OVERBEEK.
Dr. W. BANNING.	C. POTHUIS—SMIT.
W. BROUWER.	Mr. J. IN 'T VELD.
Ir. CH. G. CRAMER.	H. VERWEY—JONKER.
P. KIËS.	K. VORRINK.
K. TER LAAN.	A. E. J. DE VRIES—BRUINS.
Mr. P. J. MIJKSENAAR.	Dr. H. B. WIARDI BECKMAN.
F. S. NOORDHOFF.	W. VAN DE WOESTIJNE.

Minderheidsnota inzake het militaire vraagstuk

De ondergetekenden, leden van de commissie, hebben zich met de gedachtengang en conclusies der meerderheid niet kunnen verenigen, en zijn stellen er prijs op hun zienswijze met een korte motivering aan de partij ter overweging aan te bieden. Uit het rapport der meerderheid is wel gebleken, dat de minderheid niet eenstemmig denkt over alle delen van het vraagstuk; zij heeft zich echter na onderling beraad verenigt op het standpunt, dat aan het slot dezer nota is geformuleerd, en dat dus voor sommige leden een compromis betekent.

Tot het schrijven van een eigen minderheidsnota hebben verschillende overwegingen geleid. De samenstelling en de werkwijze der commissie zijn zodanig geweest, dat de minderheid slechts in zeer beperkte mate invloed heeft kunnen uitoefenen op de formulering van de zienswijze der commissie. Uitdrukkelijk wensen wij hierbij te verklaren, dat er geen sprake is geweest van enige opzettelijke poging van de zijde der andere leden van de commissie om onze opvattingen, hetzij bij de besprekingen, hetzij in het rapport achter te stellen of te weren. De commissie was echter zodanig samengesteld, dat reeds bij de aanvang van haar werkzaamheden met vrij grote zekerheid op een meerderheid van voorstanders van de aanvaarding der landsverdediging door de partij kon worden gerekend. In haar werkwijze heeft de commissie zich gericht naar een reeks van punten, die een bepaalde gedachtengang tot uitdrukking brachten; zij heeft er van afgezien de verschillende standpunten en motiveringen tegenover elkaar te stellen, ofschoon enkele harer leden deze standpunten in nota's hadden uitgewerkt. Een en ander heeft tot gevolg gehad, dat het rapport der commissie sterk het karakter heeft gekregen van een motivering van de conclusie, die door de ondergetekenden niet wordt onderschreven.

Wij hebben ons bij deze werkwijze neergelegd en wij hebben er van afgezien het rapport der commissie in belangrijke mate te amenderen, omdat het ons zeer bezwaarlijk voorkwam, de gedachtengang, die de basis van ons standpunt vormde, naast die van de meerderheid tot zijn recht te doen komen.

Als voorbeeld wijzen wij op de belangrijke beslissing, die ligt in de uitspraak, dat de S.D.A.P. het programpunt der nationale ontwapening niet langer kan handhaven. Deze beslissing is genomen met instemming van twee der ondergetekenden, die daarbij echter een geheel andere gedachtengang volgden dan de meerderheid. Naar hun mening toch is het punt „nationale ontwapening” zonder meer niet houdbaar, omdat het complex vraagstukken, dat thans aan de orde is, door deze leuze niet wordt opgelost; omdat met name het vraagstuk van een internationale rechtsorde het allesbeheersende is in het geheel der militair-politieke problemen, en een partij als de S.D.A.P. zich in de eerste plaats hierover heeft uit te spreken. Dat deze erkenning niet inhoudt een aanvaarding der landsverdediging, gelijk zij dat voor de meerderheid wel betekent, hebben wij duidelijk uitsproken, maar kan uiteraard in de gedachtengang op bladzijde zes van het rapport niet bij wijze van amendement worden ingevoegd.

Wij willen thans zo kort mogelijk de overwegingen uiteenzetten, die ons tot ons afwijkend standpunt hebben geleid.

Voor een socialistische partij moet naar onze mening een eigen criterium gelden ten aanzien van het geoorloofde van het gebruik der

moderne militaire gewelddsmiddelen. Wij bedoelen deze stelling niet abstract, doch practisch en realistisch. Ten overvloede zij er aan herinnerd, dat geen onzer Tolstojanisme verdedigt; wij erkennen, dat recht macht nodig heeft om zich te handhaven. Maar de moderne militaire gewelddsmiddelen zijn van zodanige aard geworden, dat de vraag gerechtvaardigd is, of hun volledige en stelselmatige aanwending datgene helpt handhaven, waarvoor men het zegt en meent te gebruiken. De huidige verdelgngsmiddelen zullen op een niets en niemand ontziende wijze worden toegepast; de gevolgen van een nieuwe wereldoorlog voor Europa zijn niet onder woorden te brengen. Een leuze, dat de democratie beschermd moet worden, zo nodig met geweld, tegen de dictatuurlanden, is ons te abstract; practisch en realistisch kan het er alleen maar op neerkomen, dat en in de dictatuurlanden en in de democratieën door de lucht oorlog een zodanige verwoesting zal worden aangericht, dat aan deze chaos de democratie ten onder gaat. De gevolgen van een oorlog kunnen tegenwoordig niet anders zijn dan verwildering en verwoesting.

Men kan twisten over de vraag, of in vroeger tijden de oorlog een middel was om politieke geschillen op te lossen, of om beschavingsgoederen te verdedigen; wij zijn van mening, dat hij in elk geval thans daartoe volstrekt ongeschikt is en wijzen daarom oorlog als politiek middel af.

De vraag naar het eigen criterium, dat voor een socialistische partij heeft te gelden, is ook voor onze binnenlandse politiek actueel. Als onze partij eenmaal landsverdediging aanvaardt op grond waarvan kan zij zich dan verzetten tegen het drijven der militaristen ook in eigen land, die steeds meer zullen eisen, die het nu reeds met grote felheid doen? Onze partij zal er zich ernstig rekenschap van moeten geven, dat er — wanneer zij de landsverdediging gaat aanvaarden — in Nederland geen enkele belangrijke politieke partij meer is, die het ook in ons land aanwezige militaristische drijven principieel kan tegengaan.

Verder merken ondergetekenden het volgende op:

Terecht heeft de meerderheid er op gewezen, dat er in de afgelopen jaren grote veranderingen hebben plaats gehad in de internationale verhoudingen. Daarbij valt niet alleen een verzwakking van de internationale arbeidersbeweging te constateren, en een toenemende desillusie ten aanzien van de Volkenbond: er is een algemeen wantrouwen ingetreden ten opzichte van de internationale rechtsorde; enkele recente gebeurtenissen (het verbreken van een gegeven belofte van bijstand in het geval van Abessinië en de onmacht of onwil om zich aan afspraken te houden in de kwestie van de Spaanse burgeroorlog) hebben het vertrouwen in de mogelijkheid van een internationaal ingrijpen ter voorkoming van conflicten overal doen wankelen.

In verband hiermee schijnt het de minderheid onjuist, dat de meerderheid der commissie zich voor het bepalen van haar standpunt uitsluitend een situatie voor ogen stelt, waarbij hetzij de collectieve veiligheid in het kader van de Volkenbond, hetzij het gewapend verzet tegen een indringer met behulp van anderen, als zekerheid wordt aangenomen. De vraag had o.i. gesteld moeten worden, of onder de huidige omstandigheden wel stellig op zulk een hulp kan worden gerekend en of het wenselijk is, te trachten zich reeds van tevoren van deze hulp te voorzien. Naar onze mening zitten er in deze opvatting verschillende onzekere en speculatieve elementen, te gevaarlijker, waar met landsverdediging en oorlog zulke geweldige belangen zijn gemoed.

Bovendien ligt er een moeilijkheid in het begrip „collectieve veiligheid”. In het rapport wordt daarvan een omschrijving gegeven, die zich laat verdedigen. Onzerzijds is in de commissie betoogd, ten eerste, dat het begrip ook een andere inhoud kan hebben (o.i. moet hebben); ten tweede, dat de practijk der collectieve veiligheid, zoals zij door de meerderheid wordt verstaan, gevolgen meebrengt, die wij niet kunnen aanvaarden. Het begrip kan en moet een andere inhoud hebben, het moet niet alleen en zelfs niet allereerst betekenen wederzijdse militaire bijstand ingeval van bedreiging, of aanval in strijd met Volkenbondsrecht; het moet allereerst betekenen een zoveel mogelijk wegnemen van oorlogsoorzaken. „Collectieve veiligheid” luidt pas dan een hoopvol nieuw begin in de politiek in, wanneer de Volkenbond wordt losgemaakt van het Vredesverdrag van Versailles, wanneer ernstig gestreefd wordt naar internationale regeling van de grondstoffenvoorziening en er hierdoor mogelijkheid komt voor een begin van internationale ontwapening. De meerderheid der commissie wil deze dingen natuurlijk ook, maar zij ziet ze niet als bestanddeel van het begrip „collectieve veiligheid”.

Wij menen dat dit niet mag; het zou in de practijk neerkomen op een collectieve bewapeningswedstrijd, waarbij Italië en Duitsland de toon aangeven.

De practijk van het begrip „collectieve veiligheid” in de zin der meerderheid, komt neer op de consequentie, dat ons land zo nodig buiten Volkenbondsverband militaire steun van anderen moet zien te verwerven, dat wil feitelijk zeggen: op aanvaarding van de verdedigingsoorlog zonder meer. Practisch en realistisch gezien betekent o.i. collectieve veiligheid door middel van militaire samenwerking, dat voor ons land het oorlogsgevaar wordt vergroot en wij in een oorlog betrokken kunnen worden, die wij niet hebben gewild en die — gezien de moderne oorlogstechniek en de volstreckte onmogelijkheid voor ons leger, om de z.g. eerste stoot van een groot aanvallend leger op te vangen — op een snelle verwoesting van de vitale delen van ons land neerkomt.

Als een socialistische partij een eigen inhoud aan het begrip „collectieve veiligheid” wil geven, zal zij het moeten doen in de door ons bedoelde zin. Onze partij geve er zich rekenschap van dat wanneer zij de genoemde eisen niet aan de collectieve veiligheid verbindt, er geen belangrijke politieke partij meer is, die het doet.

Het is naar de mening van de minderheid een onbewezen stelling, dat „de bereidwilligheid van vele en zo mogelijk alle staten om de collectieve veiligheid na te komen in de eerste plaats een oorlog-voorkomende kracht is”. Dit zou alleen juist zijn, in een wereld, waarin alle staten zich bij het systeem van de collectieve veiligheid, i.c. de Volkenbond hadden aangesloten. Onder de huidige omstandigheden valt te vrezen, dat de staten buiten de Volkenbond (met name Duitsland, Japan en Italië, dat zich er practisch buiten geplaatst heeft) in een toenemende bereidwilligheid tot wederzijdse bijstand van de Volkenbondstaten een prikkel voor verdere bewapening en een versterkt militarisme zullen gevoelen. Dat voorbereiding tot oorlog en sterke bewapening thans een rem zijn voor militaristische en veroveringsgezinde volken, kan moeilijk aannemelijk worden gemaakt.

Ook naar de mening der minderheid moet de internationale arbeidersbeweging alles in het werk stellen om de Volkenbond te versterken en hem te maken tot een waarlijk internationaal orgaan. Speciaal vestigt

zij de aandacht op de noodzaak om de procedures, die tot de aanvaarding van economische sancties leiden, te vergemakkelijken. De ervaringen in het geval Abessinië (het olie-embargo) hebben duidelijk gemaakt, hoe sterk kapitalistische belangen de werking der economische sancties kunnen tegengaan: hier ligt een zeer duidelijke taak der socialistische arbeidersbeweging in de verschillende landen, in het belang der internationale rechtsorde. De toepassing van militaire sancties en in het algemeen het militair ingrijpen ter handhaving der internationale rechtsorde zal echter o.i. alleen dan niet behoeven te leiden tot een algemene wereldoorlog, indien dit ingrijpen geschiedt door een erkende internationale macht, welker taak uitsluitend de handhaving dier rechtsorde is. Voor de vorming van zulk een internationaal orgaan is de bestaande nationale bewapeningspraktijk eer een tegenwerkende dan een bevorderende kracht. Wij zijn van oordeel, dat de grote mogelijkheden in de laatste jaren het ingrijpen in conflicten ter handhaving van de internationale rechtsorde meer en meer schuwen, omdat zij vrezen, dat dit automatisch de mobilisering van hun geweldige legermassa's en technische hulpmiddelen ten gevolge zou hebben en omdat zij de slachting, die van een botsing tussen deze legers een gevolg zou zijn, niet voor hun verantwoording durven nemen. De wedloop in bewapening en de groei der moderne geweldsapparaten verminderen dus de mogelijkheid om tot een internationaal politieleger te geraken. Mede op deze grond kunnen wij niet het standpunt aanvaarden, dat een Nederlandse weermacht in stand moet worden gehouden ter landsverdediging.

De ondergetekenden erkennen de noodzakelijkheid om te streven naar een internationale rechtsorde. Zij aanvaarden ook de noodzaak om deze rechtsorde eventueel met militaire macht te verdedigen. Zij kunnen echter in de huidige nationale legers niet zien de basis voor een orgaan met internationale rechtshandhaving en achten de kansen voor een waarlijk internationaal ingrijpen zeer gering. In deze omstandigheden vervult naar hun mening een klein land het best zijn internationale plicht, houdt het zich aan eisen van menselijkheid en van internationale rechtsorde door de aanvaarding van het door ons verdedigde standpunt, dat een gewapende macht uitsluitend tot het nakomen van Volkebondsverplichtingen in stand wil houden.

Met allen in de Partij hopen wij, dat eenmaal door eensgezind optreden der staten in Volkenbondsverband een schending van het internationale recht kan worden verhinderd en daardoor de eerbiediging van de internationale rechtsorde voor de toekomst kan worden bereikt. Wij zijn daarom bereid een gewapende macht in Nederland te aanvaarden als contingent door ons land te leveren voor Volkenbondsacties. Wij stellen daarbij de voorwaarde, ook in het rapport der meerderheid ten aanzien der militaire sancties gesteld, dat een staat in elk geval zelf mag beslissen, of en in hoeverre hij aan militaire operaties zal deelnemen.

De minderheid stelt dus voor de paragraaf voor het strijdprogram aldus te lezen:

BUITENLANDSE POLITIEK EN DEFENSIE.

Krachtige medewerking tot versterking van de Volkenbond als orgaan der internationale rechtsorde. Nakoming der Volkenbondsverplichtingen ter verwezenlijking van de collectieve veiligheid. Onderwerping van ge-

schillen met andere mogendheden aan rechtspraak of arbitrage. Openbaarheid van verdragen en overeenkomsten, en verzekering van parlementaire contrôle op het buitenlands beleid. Bevordering van een rechtvaardige oplossing der internationale economische, koloniale en territoriale vraagstukken en van de herziening der vredesverdragen door minnelijk overleg.

Bevordering van de totstandkoming ener internationale ontwapenings-overeenkomst en van de schepping van een Volkenbondsmacht ter handhaving van de internationale rechtsorde. Zolang deze doeleinden niet zijn bereikt, beperking van de Nederlandse weermacht tot een gewapende macht, uitsluitend bestemd tot het nakomen van Volkenbondsverplichtingen en het keren van over onze grenzen invallende benden.

Verbod van particuliere wapenfabricage. Verruiming van de vrijstelling van dienstplicht wegens ernstige gewetensbezwaren.

W. BANNING.

C. POTHUIS—SMIT.

H. VERWEY—JONKER.

A. E. J. DE VRIES—BRUINS.

BESCHRIJVINGS BRIEF

VOOR HET DRIE EN VEERTIGSTE CONGRES DER
SOCIAAL-DEMOCRATISCHE ARBEIDERSPARTIJ IN
NEDERLAND, TE HOUDEN OP 27, 28 FEBRUARI EN
1 MAART 1937 IN DE DIERENTUIN TE 'S-GRAVENHAGE

HET CONGRES WORDT GEOPEND ZATERDAG
27 FEBRUARI 1937, DES MIDDAGS OM 2 UUR

Statuten- en Reglements wijzigingen

1. *Het Partijbestuur.*

Het congres besluit artikel 2 van de statuten als volgt te lezen:

II. Van het doel

De Partij stelt zich ten doel de verwezenlijking van het democratische socialisme: een maatschappij op de grondslag van gemeenschapsbezit van de voornaamste productiemiddelen, met gemeenschapsbeheer van het bedrijfsleven en met waarborging van geestelijke en staatkundige vrijheid, opdat voor allen welvaart en bestaanszekerheid mogelijk worden, gelijke maatschappelijke voorwaarden tot ontplooiing der persoonlijkheid worden geschapen en het gemeenschapsleven kan opbloeien.

Dit doel is bereikbaar geworden door de ontwikkeling, die zich in de kapitalistische maatschappij heeft voltrokken.

In de kapitalistische maatschappij is de grote massa des volks gescheiden van de voornaamste productiemiddelen, zodat zij in economisch opzicht afhankelijk is van de betrekkelijk kleine klasse, die over die productiemiddelen beschikt en deze aanwendt, niet ter bevrediging van de volksbehoefte, maar tot het verkrijgen van winst, welke ten koste van loontrekkenden en verbruikers wordt behaald. De sociale tegenstellingen, die daarvan het gevolg zijn, worden des te sterker als ondragelijk gevoeld, naar mate het eigenbelang der bezittende klasse meer in strijd komt met de belangen van de grote massa des volks. Bovendien neemt met het kostbaarder worden van de uitrusting der bedrijven de economische afhankelijkheid van de meerderheid der bevolking toe en levert het ontbreken van maatschappelijke ordening van de productie steeds ernstiger gevaren op voor het gehele economische leven.

De kapitalistische voortbrengingswijze leidt tot telkens terugkerende crises van relatieve overproductie bij onderconsumptie van de massa's, wier koopkracht geen gelijke tred houdt met de groei der voortbrengingsmogelijkheden. Dan verscherpen zich alle vormen van ellende en komt de kapitalistische werkelijkheid op schrijnende wijze in tegenstelling met de mogelijkheid tot welvaart voor ieder, geschapen door de vergroting van de productiviteit van de arbeid.

De toenemende economische tegenstelling tussen de staten belemmeren de volledige ontplooiing van de wereldmarkt, versterken, tezamen met het ontbreken van internationale ordening in de voortbrenging, de bestaande politieke tegenstellingen en vergroten aldus het oorlogsgevaar. Ten gevolge van de zich snel ontwikkelende krijgstechniek en onder de drang van het particuliere wapenkapitaal wordt het militaire apparaat voortdurend veranderd en uitgebreid, zodat het ook op zich zelf een bedreiging van de vrede wordt.

Het kapitalisme roept door zijn gevolgen velerlei verzet op, in de eerste plaats dat der arbeiders. Dit verzet vindt zijn oorsprong in de stoffelijke nood, in het besef van gekrenkte menselijke waardigheid en in gevoelens van rechtvaardigheid, waarmede het kapitalisme in strijd is. Dit heeft geleid tot het in het leven roepen van vakverenigingen en tot een strijd op politiek gebied.

In Nederland geeft de S.D.A.P. aan deze politieke strijd zodanige vorm en inhoud, dat hij wordt gericht tegen het kapitalisme als stelsel en op de verwezenlijking van het democratische socialisme.

De economische voorwaarden voor een socialistische productiewijze blijven zich in het kapitalisme ontwikkelen. Het streven naar winst, de concurrentie en de vooruitgang van de techniek leiden tot snelle uitbreiding van de

voortbrenging in grote, inwendig geordende ondernemingen, waarmede het ontbreken van bewuste maatschappelijke ordening van het economische leven in zijn geheel in scherpe tegenstelling is. De invloed van het bankkapitaal op voortbrenging en handel neemt toe; de leiding van de bedrijven wordt meer en meer gescheiden van het kapitaalbezit, zodat de kapitaalbezitters als zodanig in steeds minder mate een taak vervullen in het productieproces.

Op een bepaalde trap der kapitalistische ontwikkeling brengt de concurrentie de winst in gevaar; dit leidt veelal tot aaneensluiting, met als hoogste vorm: het kapitalistische monopolie, waarbij de grote massa tevens als consument wordt uitgebuit. Deze ontwikkeling betekent enerzijds een zo grote toeneming van het productievermogen, dat welvaart voor allen mogelijk is geworden, doch anderzijds een concentratie van macht in handen van een klein aantal particulieren. Reeds heeft de overheid in het algemeen belang eigendom en beheer van verschillende bedrijven aan zich getrokken; ook organisaties van verbruikers, de coöperaties, hebben aan het particuliere bedrijfsleven een gedeelte van zijn gebied ontnomen.

Andere bevolkingsgroepen, eveneens onderworpen aan uitbuiting en gekweld door bestaansonzekerheid, komen ook tegen het kapitalisme in verzet.

Ten gevolge van mechanisatie en rationalisatie en van de uitbreiding van de overheidsbemoeiingen groeit de „nieuwe middenstand”, bestaande uit technici, beambten en andere hoofdarbeiders. Deze groepen komen — al onderscheiden zij zich in werkkring en maatschappelijke aanspraken van de handarbeiders — op hun beurt in wezenlijke tegenstelling tot het kapitalisme te staan.

De kleine zelfstandige ondernemers in voortbrenging en distributie — de „oude middenstand” — wier aantal in crisistijd buitensporig toeneemt, gevoelen de afhankelijkheid van het kapitaal steeds drukkender, vooral in tijden, dat zij, evenals de arbeidersklasse, onder de neergaande conjunctuur hebben te lijden.

Ditzelfde geldt voor de grote massa der kleine boeren en tuinders, die veelal een belangrijk deel van hun bedrijfsopbrengst moeten afstaan aan grond-eigenaar of hypotheekhouder en zich in de regel, evenals de landarbeiders, slechts met de uiterste inspanning een bestaan kunnen verwerven.

Het verzet van deze groepen komt, evenals dat van de arbeiders, mede voort uit de wil tot handhaving van de menselijke persoonlijkheid en uit een verlangen naar redelijke en rechtvaardige inrichting van de samenleving. Aldus doordringt meer en meer een algemene tegenstelling de gehele maatschappij, n.l. die tussen uitgebuiten en uitbuiters.

De Sociaal-Democratische Arbeiders Partij heeft de taak aan dit gezamenlijk anti-kapitalistische verzet vorm en inhoud te geven. Zij streeft naar bescherming van het levenspeil der volksmassa tegen de neerdrukkende strekkingen van het kapitalisme en naar verheffing van dit levenspeil, in overeenstemming met de toenemende mogelijkheden. Bij haar strijd botst de sociaal-democratische beweging steeds weer tegen de weerstanden van het kapitalisme, terwijl de voortdurende bestaansonzekerheid de verworven verbeteringen in gevaar brengt. Zo moet de sociaal-democratie in steeds sterker mate haar actie richten op verandering van de economische grondslagen der maatschappij.

De S.D.A.P. beoogt derhalve ordening en planmatige leiding van voortbrenging en verdeling. Zij tracht deze te verwezenlijken door socialisatie van de beschikkingsmacht en door socialisatie van de eigendom der voornaamste voortbrengingsmiddelen, zodat gemeenschapsorganen de aanwending van de productiekrachten in overeenstemming met het algemeen belang kunnen regelen.

Voor de S.D.A.P. is de strijd voor maatschappelijke gerechtigheid onverbrekelijk verbonden met de eerbied voor de menselijke persoonlijkheid. Daarom

zijn voor haar socialisme en democratie onafscheidelijk, socialisme en dictatuur onverenigbaar. Voor haar is de democratie een beginsel, dat haar standpunt voor het gehele gebied harer werkzaamheid bepaalt.

Op grond van dit beginsel erkent zij de gelijkberechtigtheid op politiek en economisch gebied van alle leden der gemeenschap, ongeacht sexe en ras.

Voor de verwezenlijking van haar doeleinden heeft de sociaal-democratie de politieke macht nodig. Zij wil deze langs democratische weg veroveren.

De S.D.A.P. verwerpt de opvatting, dat de staat zich zoveel mogelijk moet onthouden van bemoeiing met het economische leven; zij verwerpt eveneens, zowel de zogenaamde totale staat, die zijn doel zou vinden in zichzelf, als de standenstaat. De staat moet zijn het orgaan van de vrije volksovertuiging ter behartiging van het belang der gemeenschap; hij moet zijn een rechtsstaat, die zijn taak vindt in het verwezenlijken en krachtig handhaven van het recht.

De staat heeft voor de uitvoering van zijn groeiende taak bij de ordening van het economische en sociale leven behoefte aan nieuwe organen, naast de reeds bestaande. Bij overdracht van gedeelten van de staatstaak aan niet-territoriale lichamen worden naast vertegenwoordigers van het algemeen belang en deskundigen, vertegenwoordigers van bijzondere belangen in de uitvoering daarvan betrokken, waarbij zij aandeel krijgen in publiekrechtelijke verantwoordelijkheid. De nieuwe organen zullen staan onder contrôle van het centrale gezag, dat op zijn beurt verantwoordelijk is aan de, op de grondslag van het algemeen kiesrecht, verkozen volksvertegenwoordiging.

Het ingrijpen van de staat op economisch en sociaal gebied zal aan de geestelijke vrijheid geen afbreuk mogen doen. Vrijheid op het gebied van de godsdienst, vrijheid van spreken, van drukpers en van vereniging en vergadering en gelijkheid voor de wet moeten ten volle verzekerd zijn.

De sociaal-democratische beweging weet zich door historische lotsgemeenschap deel van de Nederlandse natie en bouwt voort op de beste Nederlandse tradities van geestelijke vrijheid en verdraagzaamheid. De door haar nagestreefde opheffing van de klassentegenstellingen zal de sterkste belemmering voor de totstandkoming ener werkelijke volkseenheid wegnemen.

In en door haar strijd heeft de arbeidersklasse zich een plaats in de nationale volksgemeenschap verworven, terwijl de uitbreiding van de politieke democratie de arbeiders tot volwaardige staatsburgers heeft gemaakt. Hoewel de socialistische voortbrengingswijze slechts op internationale grondslag volledig kan worden verwezenlijkt, acht de S.D.A.P. het haar taak om, voorzover dat binnen de nationale grenzen mogelijk is, het economische leven in socialistische richting te leiden.

Bewogen door haar verlangen naar internationale solidariteit keert de sociaal-democratie zich tegen de krachten, die oorlogsgevaar oproepen. Zij streeft naar een internationale rechtsorde, waarin voor iedere natie de onafhankelijkheid gewaarborgd moet zijn.

Ter vestiging van die rechtsorde en ter verwezenlijking van het democratische socialisme werkt de S.D.A.P. samen met de partijen en stromingen in andere landen, die hetzelfde doel beogen. Aldus is zij een deel van de internationale socialistische beweging, die een einde zal maken aan uitbuiting en onderdrukking en aan de mensheid zal brengen, welvaart, vrijheid en vrede.

A m e n d e m e n t e n .

Wormerveer.

In alinea 1, derde regel, van voorstel 1 vervalt het woord „voornaamste”.

Hilversum.

Aan alinea 3 van voorstel 1 wordt toegevoegd de volgende zin:

„Twee klassen staan aldus in duurzame belangentegenstelling tegenover elkaar”.

Wormerveer.

In alinea 3 van voorstel 1 wordt de eerste zin als volgt gelezen:

„In de kapitalistische maatschappij is de grote massa des volks gescheiden van de productiemiddelen in het algemeen enz.”

Den Haag III.

In de 12e alinea van voorstel 1 wordt na de woorden „evenals de arbeidersklasse” ingevoegd: „van welke koopkracht zij veelal afhankelijk zijn,”

In alinea 13 wordt „veelal” vervangen door „meestal”.

Haren (Gr.)

In alinea 13 van voorstel 1 wordt „kleine boeren enz.” vervangen door „niet-kapitaalkrachtige boeren enz.”

Maastricht.

In alinea 16 van voorstel 1 wordt na de woorden „de aanwending van de” gelezen: „productie- en distributiekrachten enz.”

Wormerveer.

In alinea 16, 2e zin, van voorstel 1 vervalt het woord „voornaamste”.

Hilversum

Aan alinea 17 van voorstel 1 wordt toegevoegd:

„Op staatkundig gebied erkent zij, hoewel de republikeinse regeringsvorm als de juiste uitdrukking van haar democratisch beginsel beschouwend, de constitutionele monarchie, zoals deze thans in de grondwet is verankerd en zolang het staatshoofd deze grondwet eerbiedigt”.

Amersfoort.

In alinea 18 van voorstel 1 vervallen de woorden „ongeacht sexe en ras”

Den Haag X.

In alinea 18 van voorstel 1 wordt het woord „gelijkberechtigtheid” vervangen door „gelijkgerechtigdheid”.

Leiden.

Na alinea 19 van voorstel 1 wordt ingevoegd:

„De S.D.A.P. acht het gewenst, dat de leden ook door hun levenshouding blijf geven van hun opvatting, dat het socialistisch doel niet alleen ligt op stoffelijk, doch ook op geestelijk en zedelijk gebied”.

Haren (Gr.)

De derde zin van alinea 21 van voorstel 1 wordt als volgt gelezen:

„De nieuwe organen zullen staan onder contrôle van het centrale gezag, dat zich te houden heeft aan de richtlijnen, welke worden aangegeven door de op grondslag van het algemeen kiesrecht verkozen volksvertegenwoordiging”.

Hilversum

De alinea's 23 en 24 van voorstel 1 worden samengevoegd tot één alinea, luidende:

„In en door haar strijd heeft de arbeidersklasse zich uitbreiding van de politieke democratie verworven en de arbeiders tot volwaardige staatsburgers gemaakt. Hoewel de socialistische voortbrengingswijze slechts op internationale grondslag volledig kan worden verwezenlijkt, acht de S.D.A.P. het haar taak om, voor zover dat binnen de nationale grenzen mogelijk is, het economisch

leven in socialistische richting te leiden. Slechts de door de S.D.A.P. nagestreefde opheffing van de klassentegenstellingen kan de sterkste belemmering voor de totstandkoming ener werkelijke volkseenheid wegnemen"

Den Haag V.

De alinea's 23 en 24 van voorstel 1 worden als volgt gelezen:

„De sociaal-democratische beweging, overtuigd, dat de socialistische voortbrengingswijze slechts op internationale grondslag volledig kan worden verwezenlijkt, acht het haar taak om voor zover dat binnen de nationale grenzen mogelijk is, het economische leven in socialistische richting te leiden. De door haar nagestreefde opheffing van de klassentegenstellingen zal de sterkste belemmering voor het tot stand komen van een werkelijke volkseenheid wegnemen”.

Den Haag X.

In alinea 23 van voorstel 1 vervallen de woorden „door historische lots-gemeenschap”.

Den Haag X.

In alinea 26 van voorstel 1 wordt het woord „andere” vervangen door „alle”.

2. *Den Haag III.*

Het congres besluit artikel 3, alinea C. van de Partijstatuten als volgt te wijzigen:

C. Het bevorderen en steunen van door het congres aan te wijzen vormen van coöperatie, die leiden tot planmatigheid bij voortbrenging en verdeling.

A m e n d e m e n t.

Noord-Scharwoude.

Aan voorstel 2 wordt toegevoegd: „en centralisatie van beheer”.

3. *Hardinxveld.*

Het congres besluit aan artikel 4 van het huishoudelijk reglement het volgende toe te voegen:

Geen lid van de Partij kunnen worden zij, die in een afdeling voorgedragen zijn voor roeyment, dan na een onderzoek van het P.B. in de afdeling, waar zij voorheen lid zijn geweest.

4. *Partijbestuur.*

In art. 39 der Statuten wordt de volgende clausule ingevoegd na de alinea h.: „Ingeval de Partijraad wordt bijeengeroepen om te beslissen over de vraag of de Partij aan een kabinetsvorming kan deelnemen, wordt het aantal afgevaardigden bedoeld onder f verdubbeld.”

Aan de twaalfde alinea van art. 6 van het Huishoudelijk Reglement wordt toegevoegd:

„De jaarvergadering kiest een dubbel aantal afgevaardigden voor de Partijraad, voor het geval hij wordt bijeengeroepen om te beslissen over de vraag of de Partij aan een kabinetsvorming kan deelnemen.”

Aan de eerste alinea van art. 9 wordt dezelfde zin toegevoegd.

A m e n d e m e n t e n.

Doetinchem.

Het tweede gedeelte van voorstel 4 wordt als volgt gelezen:

„Aan de twaalfde alinea van art. 6 van het huishoudelijk reglement wordt toegevoegd:

„De jaarvergadering kiest een dubbel aantal afgevaardigden voor de

Partijraad, voor het geval hij wordt bijeengeroepen om te beslissen over de vraag, of de Partij aan een kabinetsvorming kan deelnemen. Alleen in spoedgevallen beslist de Partijraad, in alle andere gevallen beslist een buitengewoon congres", enz. enz."

Lochem.

Voorstel 4 wordt als volgt gelezen:

„In art. 39 der Statuten wordt de volgende clausule ingevoegd na de alinea h.: „Ingeval de omstandigheden het houden van een buitengewoon congres niet toelaten, wordt de Partijraad bijeen geroepen, om te beslissen over de vraag, of de Partij aan een kabinetsvorming kan deelnemen. Het aantal afgevaardigden, bedoeld onder f. wordt alsdan verdubbeld. De afgevaardigden doen in de eerstvolgende vergadering der gewestelijke of stedelijke federaties verantwoording omtrent hun houding". enz. enz."

Utrecht I

Amendement, in verband met voorstel 4.

In alinea 2 van art. 60 van het Huishoudelijk Reglement der Partij wordt tussen de 12e en 2e zin ingelast:

„Voor het geval het P.B. op een termijn, korter dan 14 dagen, een buitengewoon congres bijeenroept om te beslissen over de vraag of de Partij aan een kabinetsvorming kan deelnemen, gelden als afgevaardigden dezelfde leden, die waren afgevaardigd naar het voordien laatstgehouden congres, behalve voor zover een afdeling in een huishoudelijke vergadering andere afgevaardigden voor dat geval heeft aangewezen".

Den Haag VI.

Motie.

Het congres, van oordeel, dat ook na eventuele aanvaarding van voorstel 4 de samenstelling van de Partijraad onbevredigend blijft, verzoekt het Partijbestuur die samenstelling nauwgezet te overwegen en tegen het congres 1938 met nieuwe voorstellen dienaangaande te komen.

5. *Partijbestuur.*

Herziening van het strijdprogram 1925

Naar het oordeel van het Partijbestuur verdient een herziening van het Strijdprogram 1925 der Partij aanbeveling. Sommige punten van het program zijn min of meer verouderd, andere hebben wijziging nodig wegens de veranderingen, die de omstandigheden sedert 1925 hebben ondergaan. Ook ontbreekt in het Strijdprogram het een en ander, wat sinds 1925 in congresbesluiten is neergelegd; zo verdienen o.a. de hoofdlijnen van het Plan van de Arbeid daarin een plaats.

Het Partijbestuur achtte het echter niet juist een herziening van het Strijdprogram in zijn geheel in het a.s. Partijcongres aan de orde te stellen, voor de Partij haar nieuwe beginselprogram heeft vastgesteld.

Het Partijbestuur stelt zich daarom voor na het a.s. congres een commissie te benoemen, die een herziening van het Strijdprogram zal voorbereiden, opdat die herziening in een volgend congres kan worden behandeld.

Defensievraagstuk

Intussen heeft de „Commissie tot bestudering van het militaire vraagstuk", ingesteld overeenkomstig een besluit van het congres van 1936, in haar verslag aanbevolen, dat reeds nu tot wijziging van twee paragrafen van het Strijdprogram 1925 zal worden overgegaan, n.l. die betreffende het buitenlandse beleid en die betreffende de militaire politiek, welke zij door een nieuwe

paragraaf over „Buitenlandse politiek en defensie” vervangen wil zien.

Zich in beginsel daarmede verenigende, stelt het Partijbestuur dus voor reeds nu die beide paragrafen te herzien, zodat deze niet zullen zijn betrokken in de algemene herziening van het Strijdprogram, welke in een volgend congres aan de orde zal komen.

Na overweging van de adviezen, door de Commissie voor het militaire vraagstuk gegeven, stelt het Partijbestuur aan het congres voor, de eerste twee paragrafen van het Strijdprogram 1925 te vervangen door één nieuwe paragraaf, luidende als volgt:

Buitenlandse politiek en Defensie

Krachtige medewerking tot versterking van de Volkenbond als orgaan der internationale rechtsorde. Nakoming der Volkenbondsverplichtingen ter verwezenlijking van de collectieve veiligheid. Onderwerping van geschillen met andere mogendheden aan rechtspraak of arbitrage. Openbaarheid van verdragen en overeenkomsten en verzekering van parlementaire controle op het buitenlandse beleid. Bevordering van een rechtvaardige oplossing der internationale economische, koloniale en territoriale vraagstukken en van de herziening der vredesverdragen door minnelijk overleg.

Bevordering van de totstandkoming ener internationale ontwapenings-overeenkomst en van de schepping van een Volkenbondsmacht ter handhaving van de internationale rechtsorde. Zolang deze doeleinden niet zijn bereikt instandhouding van een Nederlandse weermacht, geschikt voor de nakoming van Volkenbondsverplichtingen, waartoe behoort de verdediging van het Rijk en zijn overzeese gebiedsdelen met bijstand van anderen in het kader van collectieve veiligheid, alsmede voor die verdediging met bijstand van anderen zonder Volkenbondsverband

Verzekering van de trouw van de weermacht aan de democratische staatsinstellingen. Verdere doorvoering van het dienstplichtstelsel tot beperking van het beroepspersoneel bij land- en zeemacht. Democratisering van de weermacht. Verbod van particuliere wapenfabricage. Verruiming van de vrijstelling van dienstplicht wegens ernstige gewetensbezwaren.

A m e n d e m e n t e n .

Alkmaar.

De laatste zin van voorstel 5 wordt als volgt gelezen:

„Vrijstelling van dienstplicht wegens ernstige gewetensbezwaren, uitgebreid tot hen, die op grond hiervan ook bezwaar maken tegen „staatsdienst” als te zijn een onderdeel van het weermachtstelsel”.

Epe.

In voorstel 5 vervallen van alinea 8 de woorden „alsmede voor die verdediging met bijstand van anderen zonder volkenbondsverband.

6. Zandvoort.

Het congres besluit de minderheidsnota in zake het militaire vraagstuk te aanvaarden en de paragrafen over ontwapening en buitenlandse politiek van het strijdprogram 1925 te wijzigen, gelijk door de minderheid van de militaire commissie is voorgesteld

7. Partijbestuur.

Verkiezingsprogram voor 1937

Het Partijbestuur is van oordeel, dat ditmaal niet een lang en in allerlei bijzonderheden uitgewerkt Verkiezingsprogram moet worden samengesteld. Meer dan ooit zal de eerstvolgende verkiezingsstrijd zijn een strijd over grote

beginselen. Ons verkiezingsprogram zal zich moeten bepalen tot de aanwijzing van de grote dingen, waarom het bij de strijd nu gaat. Voorzover uitwerkingen van de voorgestelde punten nodig is, zal deze geschieden in de mondelinge en schriftelijke toelichtingen, die vóór en in de verkiezingsstrijd ruimschoots zullen worden gegeven.

Overeenkomstig het bepaalde in de grondslagen voor de samenwerking tussen S.D.A.P. en N.V.V., vastgesteld in het congres van 1928, is omtrent het ontwerp-verkiezingsprogram overleg gepleegd met het N.V.V. en is overeenstemming op het onderstaande program verkregen:

Het verkiezingscongres der S.D.A.P., gehouden in Den Haag van 27 Februari tot 1 Maart 1937, verklaart:

1. De S.D.A.P. is diep doordrongen van de grote betekenis van de aanstaande verkiezingsstrijd, die meer dan ooit zal gaan over grote beginselen, welke de voornaamste belangen van het gehele Nederlandse volk betreffen.

2. Grote volksgroepen gaan nog steeds diep gebukt onder het leed, veroorzaakt door de economische crisis. Bovendien heeft die crisis geestelijke, zedelijke en politieke verwildering te voorschijn geroepen en in de gehele wereld de oorlogsgevaren doen toenemen.

3. De Partij roept alle Nederlandse mannen en vrouwen op om met haar de strijd te voeren voor het Plan van de Arbeid, dat de weg wijst om door herstel van de bedrijvigheid de werkloosheid snel te doen verminderen en om het economische leven te ordenen.

4. De Partij roept met niet minder grote ernst op tot krachtige verdediging van de democratie, die door nationaal-socialisten en communisten wordt bedreigd.

5. De Partij voert ook ditmaal de verkiezingsstrijd geheel zelfstandig, op de grondslag van haar beginselprogram en voor de doeleinden in haar verkiezingsprogram aangewezen.

6. De Partij is in beginsel bereid deel neming aan de regering te overwegen, indien na de verkiezingen een kabinet zal zijn te vormen, in staat en bereid om de democratie met beslistheid te verdedigen tegen al haar belagers, en om een krachtig beleid te voeren, gericht op snelle vermindering van de crisismood en ordening van het economische leven, alsmede op spoedige hervatting van de hervormingsarbeid in het belang van het geestelijk en stoffelijk welzijn des volks.

7. De vraag, of de omstandigheden, de vooruitzichten en de voorwaarden zodanig zijn, dat de Partij aan een kabinetsvorming kan deelnemen, zal namens haar niet worden beslist dan na overleg met de vakbeweging.

8. De S.D.A.P. doet een dringend beroep op allen, die de ernst van deze tijd verstaan, de democratische rechten en vrijheden van het Nederlandse volk ongeschonden willen bewaren en het volk willen opheffen uit de nood, om met haar de verkiezingsstrijd te voeren voor Plan en Vrijheid!

9. De S.D.A.P. gaat de strijd in met het volgende verkiezingsprogram:

- I. Krachtige handhaving der democratie tegen fascisme en communisme;
- II. Economisch herstel, ordening en arbeidstijdverkorting volgens het Plan van de Arbeid;
- III. Wederopbouw en verbetering van het onderwijs en van de sociale zorg, inzonderheid voor werklozen en ouden van dagen;
- IV. Versterking van de Volkenbond in het belang van de vrede.

Amendementen.

Amsterdam X.

In voorstel 7 wordt achter punt III ingevoegd: „en verbetering van het staatspensioen”.

Amsterdam XI.

In voorstel 7 wordt achter punt III ingevoegd: „bestrijding der maatregelen tegen vrouwenarbeid”.

Amsterdam XII.

In voorstel 7 wordt achter punt III ingevoegd: „opheffing der reactionnaire maatregelen, toegepast op vrouwenarbeid”.

Amsterdam XVI.

De punten I, II en III van voorstel 7 worden als volgt gelezen:

I. Uitvoering van het Plan van de Arbeid tot economisch herstel, ordening, opbouw en beheersing van het economisch leven;

II. Krachtige handhaving der democratie tegen fascisme en communisme;

III. Wederopbouw en verbetering van het onderwijs en van de sociale zorg; maatregelen inzonderheid voor werklozen en ouden van dagen; arbeidstijdverkorting.

Bakkeveen.

Punt 1 van voorstel 7 wordt als volgt gelezen:

I. Krachtige handhaving der democratie;

Punt III wordt als volgt gelezen:

III. Wederopbouw en verbetering van het onderwijs en van de sociale zorg, inzonderheid voor werklozen en door invoering van premievrij staatspensioen.

Epe.

Achter punt II van voorstel 7 wordt ingevoegd: „krachtige bevordering van de uitvoering van openbare werken;”

Als punt V wordt aan het verkiezingsprogram toegevoegd:

V Het tot stand komen van een wet, waarbij aan alle Nederlanders krachtens hun Nederlanderschap op een nader bij bedoelde wet aan te geven leeftijd recht wordt toegekend op een gelijk staatspensioen zonder premiebetaling, dus staatspensioen.

Heerlen.

In punt III van voorstel 7 wordt na het woord „werklozen” ingevoegd: „invaliden”.

Huizum.

In punt II van voorstel 7 vervallen de woorden „volgens het Plan van de Arbeid”.

Leiden.

Aan voorstel 7 wordt toegevoegd een punt V, luidende:

V. Premievrij staatspensioen voor ouden van dagen op 65-jarige leeftijd.

Maastricht.

In punt 3 van voorstel 7 wordt na de woorden „sociale zorg” gelezen: „krachtiger streven voor de verbetering van de positie der werklozen en ouden van dagen”.

Houding Staatsvorm

8. *Leiden.*

Het congres besluit het standpunt van de Partij ten opzichte van het koningsschap te handhaven, hetgeen het volgende betekent:

De S.D.A.P. is een republikeinse partij; zij acht de strijd tegen het koningsschap onnodig en ongewenst.

Zij eerbiedigt volkomen de rechten in de wetgeving aan het koningsschap toegekend en de koningsgezinde gevoelens van de meerderheid der bevolking.

Zij schroomt niet, waar zij in aanraking komt of samenwerkt met andersdenkende delen der bevolking, om van haar republikeinse overtuiging te doen blijken.

Zij komt op voor het recht der republikeinen om als volwaardige of gelijk berechtigde Nederlanders erkend te worden.

9. *Losser.*

Het congres spreekt zich in principe uit over de houding der Partij inzake het koningsschap.

10. *Noordwijk.*

Het congres besluit zich uit te spreken over de vraag, of in het beginsel-program een clause dient te worden opgenomen betreffende de constitutioneel-monarchistische of republikeinse staatsvorm.

11. *Schellinkhout.*

Het congres besluit, dat de Partij haar standpunt ten opzichte van het Koninklijk Huis grondig herziet.

12. *Utrecht I.*

Het congres spreekt er zijn afkeuring over uit, dat het Partijbestuur niet heeft gezorgd, dat in een politieke aangelegenheid als de vraag van de verhouding van de moderne arbeidersbeweging tot nationale gedachte en koningsschap geen wijziging intrad zolang niet de Partij daartoe eventueel op duidelijke en zuivere motieven en na behoorlijke beraadslaging zou hebben besloten, en zelfs heeft bevorderd, dat andere instanties van de moderne arbeidersbeweging in deze leiding zijn gaan geven in een richting, die niet in overeenstemming is met houding en standpunt der Partij tot dusver.

13. *Utrecht I. Utrecht II*

Het congres spreekt uit, dat de S.D.A.P. ten aanzien van nationale gedachte en koningsschap onverzwakt haar standpunt handhaaft, zoals dat is omschreven in het Rapport van de Herzienings-commissie der S.D.A.P. van 1933.

14. *Zandvoort.*

Het congres besluit ten aanzien van het koningsschap en de nationale gedachte het standpunt te handhaven, dat is neergelegd in het Rapport van de Herzieningscommissie der S.D.A.P., pagina 15 en verder.

Kamerfractie

15. *Hoorn.*

Het congres spreekt als zijn mening uit, dat het gewenst is, dat onze Kamerafgevaardigden bij behandeling van industriële vraagstukken in het parlement van te voren zich door betrokken vakorganisaties zullen doen voorlichten.

Wetgeving

16 *Brunssum.*

Het congres, gehoord de besprekingen over de toestand in de mijnindustrie en de daarin te werk gestelde arbeiders, gelet op de actie, gevoerd door de Algemene Nederlandse Mijnwerkersbond om te komen tot invoering van een 40-urige werkweek met vol loon, verzoekt aan de Sociaal-democratische Tweede-Kamerfractie deze actie met alle haar ten dienste staande middelen te steunen en zo mogelijk en eventueel na de samenstelling van de nieuwe Tweede Kamer dienaangaande een initiatiefvoorstel in te dienen.

17 *Buurmalsen.*

Het congres draagt de Kamerfractie op alles in het werk te stellen wat bevorderlijk is aan de samenvoeging van kleine gemeenten.

18 *Den Haag VI*

Het congres constateert met leed, dat een deel van het volk, dat door de huidige maatschappij-inrichting niet meer in eigen onderhoud kan voorzien, zich steeds meer in de vrijheid, waarop elk staatsburger aanspraak heeft, ziet beknot.

Het dringt bij de Kamerfractie aan op voortdurend streven verdere beknottening dezer vrijheid te voorkomen en voortdurend pogen de reeds tot stand gekomen ongrondwettelijke beperkingen ongedaan te maken.

19 *Utrecht II.*

Het congres draagt het Partijbestuur op te onderzoeken de wenselijkheid en de mogelijkheid van het tot stand komen van een wet ter controlering van de financiën van staatkundige verenigingen.

Staatspensioen

20 *Buurmalsen.*

Het congres draagt de Kamerfractie op, die maatregelen te nemen, welke bevorderlijk zijn voor:

1. het tot stand komen van een wet, waarbij aan alle Nederlanders, krachtens hun Nederlanderschap, op een nader bij bedoelde wet aan te geven leeftijd, recht wordt toegekend op een gelijk staatspensioen, zonder premiebetaling.

2. het opheffen van de Invaliditeitswet.

A m e n d e m e n t e n .

Heer-Hugowaard.

Punt 2 van voorstel 20 wordt als volgt gelezen:

2. het opheffen van de invaliditeitswet, zodra premievrij staatspensioen werkelijkheid is geworden.

Peize.

In punt 1 van voorstel 20 wordt „op een nader bij bedoelde wet aan te geven leeftijd” vervangen door „op 60-jarige leeftijd”.

21 *Drachten.*

Het congres besluit om als punt van urgentie in het verkiezingsprogram de eis van premievrij staatspensioen op te nemen.

22. *Elst O.B.*

Het congres besluit om bij de aanstaande verkiezingen de eis van premievrij staatspensioen voor hen die ouder zijn dan 65 jaar en geen middelen van bestaan hebben, op de voorgrond te brengen.

23 *Haren, Nieuwe Niedorp.*

Het congres besluit aan het Partijbestuur op te dragen ons programmpunt ten opzichte van Staatspensioen in de komende verkiezing meer op de voorgrond te plaatsen.

24 *Harenkarspel.*

Het congres nodigt de Kamerfractie uit zo spoedig mogelijk voorstellen in te dienen, die er toe kunnen leiden, dat aan de grote nood van de ouden van dagen, die buiten elke wettelijke hulp vallen, een einde komt.

25. *Leeuwarden I.*

Het congres besluit aan het Partijbestuur op te dragen om in overleg met de Kamerfractie een onderzoek in te stellen en maatregelen voor te bereiden, die er spoedig toe zullen leiden, dat het personeel in dienst van de overheid op 60-jarige leeftijd met recht op pensioen wordt ontslagen, of zoveel eerder, indien reeds 35 jaren in overheidsdienst zijn doorgebracht.

A m e n d e m e n t e n .

Hoek van Holland.

In voorstel 25 wordt „60-jarige” vervangen door „55-jarige” en „35 jaren” door „30 jaren”.

Krommenie.

In voorstel 25 wordt na de woorden „in dienst van de overheid” ingevoegd „en semi-overheidsbedrijven”.

Hoofredactie N.V. „De Arbeiderspers”

26 *Het Partijbestuur.*

Het Partijbestuur stelt voor dr. H. B. Wiardi Beckman te benoemen tot politiek hoofdredacteur van de Arbeiderspers met ingang van 1 April 1937, in de plaats van J. F. Ankersmit, die wegens het bereiken van de 65-jarige leeftijd voor deze functie bedankt.

Diversen

27. *Hardinxveld.*

Het congres draagt het Partijbestuur op een onderzoek in te stellen naar de handelingen, gepleegd door een lid van de afdeling Hardinxveld, dat zich door bedanken als lid dier afdeling onttrokken heeft aan roeyement en nadien zich heeft aangemeld en aangenomen is als lid van de afdeling Giessendam en machtigt het P.B. na onderzoek zo nodig over te gaan tot roeyement.

VERSLAG OVER HET JAAR 1936

Aantal afdelingen.

In het jaar 1936 steeg het aantal afdelingen met slechts drie. Dit neemt niet weg, dat met een aantal van 799 het hoogste is bereikt, dat de Partij ooit telde.

Over de verschillende kwartalen verdeeld was dit aantal als volgt:

31 December	1935	796
31 Maart	1936	796
30 Juni	1936	798
30 September	1936	798
31 December	1936	799

Opgeheven werden 14 afdelingen, t.w.: Amsterdam XIV, Annerveen, Eext, Heusden, Het Loo, Nieuwenhagen, Noordgouwe, Oostrum, Renesse, Waalwijk, Westmaas, Windesheim, Wijk aan Duin (samen gevoegd met Beverwijk) en Zwartsluis.

Opgericht werden 17 afdelingen, t.w.:

Avenhorn, 1e Exloërmond, Foxham, Gennep, Helno, Laren (Gld.), Lunteren, Maartensdijk II, Makkinga, Noordwijkerhout, Ophemert, Oud-dorp, Oude en Nijehorne, Schellinkhout, Surhuizum, Tiendeveen, Vogelenzang.

De naam van de afdeling De Westhoek veranderde in St. Johannesga en omstreken, die van de afdeling Lijnden in Badhoevedorp.

Het hieronder volgende staatje geeft aan het aantal opgerichte en opgeheven afdelingen, verdeeld over de vijftien federaties:

Federaties:	Opgericht:	Opgeheven:
Friesland	3	1
Groningen	1	—
Drente	2	2
Overijssel	1	2
Gelderland	3	1
Utrecht	1	—
Noord-Holland Noord	2	—
Noord-Holland Zuid	1	1
Zuid-Holland	2	1
Zeeland	—	2
Noord-Brabant	—	2
Limburg	1	1
Amsterdam	—	1
Rotterdam	—	—
Den Haag	—	—
	<hr/>	<hr/>
	17	14

In bijlage A. vindt men een overzicht van het aantal afdelingen in het jaar 1910 en verder het verloop der laatste zestien jaren, verdeeld over de 15 federaties.

Aantal leden.

Het aantal leden bedroeg op:

31 December	1935	87826
31 Maart	1936	89741
30 Juni	1936	89250
30 September	1936	88138
31 December	1936	87312

Een achteruitgang derhalve van 514 leden.

Hoewel deze teruggang geenszins verontrustend is, hopen wij toch, dat het jaar 1937 wederom een stijging van ons ledental zal aanwijzen.

De aanhoudende crisis en de verlaging van de steunuitkeringen, kortom de nood, die het Nederlandse volk blijft teisteren, maken het voor vele leden steeds bezwaarlijker zelfs een kleine contributie voor een politieke partij af te dragen. Wij zijn ervan overtuigd, dat zodra de conjunctuur keert het ledental van de Partij weer een belangrijke groei zal te zien geven.

Met de actie, die wij in het afgelopen jaar hebben gevoerd, zijn zeker onze invloed en het vertrouwen van het Nederlandse volk in onze Partij gestegen. Aan activiteit heeft het niet ontbroken; het bleek alleen moeilijk de verhoogde activiteit in een verhoogd ledental tot uitdrukking te brengen.

In Bijlage B. hebben wij samengevat het verloop van het ledental in 1936. Hieruit blijkt, dat de federaties Friesland, Groningen, Rotterdam en Den Haag een vooruitgang te zien geven, welke echter door een achteruitgang in Drente, Overijssel, Gelderland, Utrecht, Noord-Holland Noord, Noord-Holland Zuid, Amsterdam, Zuid-Holland, Zeeland, Noord-Brabant en Limburg te niet wordt gedaan.

Wij kunnen niet nalaten hier nog eens met nadruk te wijzen op het aantal leden, dat elk jaar door verhuizing verloren gaat. Wanneer men bijlage B. aandachtig bekijkt, zal men opmerken, dat er in totaal verhuisden 6795 leden, waartegenover staat een aanmelding bij andere afdelingen van 5121 leden. Op deze wijze zijn wij in hoofdzaak ten gevolge van een on-accurate behandeling van deze zaak door onze afdelingssecretarissen 1674 leden kwijt geraakt.

Het verloop van het aantal mannelijke leden was als volgt:

31 December	1935	59463
31 Maart	1936	60531
30 Juni	1936	60262
30 September	1936	59650
31 December	1936	58941

Een achteruitgang derhalve van 522 of van 0.88 % van het aantal mannelijke leden en 0.59 % van het totaal aantal leden per 31 December 1935.

Het aantal vrouwelijke leden bedroeg over de vier kwartalen:

31 December	1935	28363
31 Maart	1936	29210
30 Juni	1936	28988
30 September	1936	28488
31 December	1936	28471

Een vooruitgang derhalve van 8 vrouwelijke leden of van 0.03 % van het aantal vrouwelijke leden en van 0.01 % van het aantal leden op 31 December 1935.

Wij laten hieronder volgen een staatje, waaruit blijkt de toename van het aantal mannelijke en vrouwelijke leden in vergelijking tot deze cijfers in 1922.

		Totaal aantal mannen		Totaal aantal vrouwen	
31/3	1922	32668	100.—	9148	100.—
31/3	1923	32314	98.92	10241	111.95
31/3	1924	30565	93.56	9923	108.47
31/3	1925	29009	88.80	9330	101.99
31/3	1926	30877	94.52	10553	115.36
31/3	1927	32354	98.45	12905	139.64
31/3	1928	37540	114.80	15364	168.83
31/3	1929	39375	120.53	16696	182.41
31/3	1930	46116	141.17	20012	218.75
31/3	1931	51262	156.92	23199	253.60
31/3	1932	53646	164.22	24209	264.64
31/3	1933	62785	192.19	28332	309.71
31/3	1934	61879	189.42	28855	315.42
31/3	1935	56950	174.32	27057	295.76
31/3	1936	60531	185.29	29210	319.31
30/6	1936	60262	184.47	28988	316.88
30/9	1936	59650	182.59	28488	311.41
31/12	1936	58941	180.43	28371	310.13

Wij voegen hierbij tevens een overzicht van het ledental der Partij van de oprichting af (bijlage C.); van de verdeling van het aantal leden over de verschillende stedelijke en gewestelijke federaties (bijlage D.) en van het ledental in 28 grote steden in verhouding tot het overige deel van het land (bijlage E.).

Het partijbestuur

Voor de verkiezing van de leden van het Partijbestuur stelden de afdelingen voor het congres van 1936 een groot aantal kandidaten, waarvan de volgende partijgenoten bereid bleken een candidatuur te aanvaarden:

Voor voorzitter: K. Vorrink; voor secretaris: C. Woudenberg; voor penningmeester: C. Woudenberg; voor secretaresse: Mr. E. Ribbius Peletier. Voor het overige deel van het Dagelijks Bestuur: Dr. W. Banning, E. Boekman en S. R. de Maranda. Dezen werden bij enkele candidaatstelling herkozen.

Voor het overige deel van het Partijbestuur: Ir. J. W. Albarda, A. H. G. van Arkel, H. de Boer, W. Drees, Mr. M. van der Goes van Naters, J. van de Kieft, P. Kiès, J. E. Stokvis, N. Tj. Swierstra, Mr. J. in 't Veld, W. H. Vliegen, A. E. J. de Vries—Bruins.

Voor de verkiezing van het overige deel van het Partijbestuur werden uitgebracht 2009 stemmen, waarvan 54 blanco en van onwaarde. In totaal werden dus 1955 geldige stemmen uitgebracht. De volstreckte meerderheid was 978. De uitslag van de stemming luidde: Ir. J. W. Albarda 1943 stemmen, A. H. G. van Arkel 511, H. de Boer 320, W. Drees

1888, Mr. M. v. de Goes van Naters 1435, J. van de Kieft 1696, P. Kiès 573, J. E. Stokvis 1633, N. Tj. Swierstra 194, Mr. J. in 't Veld 1613, W. H. Vliegen 1812, A. E. J. de Vries—Bruins 1792.

Gekozen waren dus: Ir. J. W. Albarda, W. Drees, Mr. M. van der Goes van Naters, J. van de Kieft, J. E. Stokvis, Mr. J. in 't Veld, W. H. Vliegen en A. E. J. de Vries—Bruins.

Het secretariaat

Bij het Secretariaat in de Tesselschadestraat 31 te Amsterdam zijn thans administratief ondergebracht: de Secretariaten van: de Partij, de Centrale Plan-Commissie, de Bond van Sociaal-democratische Vrouwenclubs, de Vereniging van Sociaal-democratische Leden van Gemeenteraden en Provinciale Staten; het adviesbureau voor de Raads- en Statenleden, het Wetenschappelijk Bureau van de Partij, het persbureau „Persindo” en de redactie en administratie van „Vrijheid, Arbeid, Brood”, terwijl bovendien tot einde October het Secretariaat van de Algemene Raad daar gevestigd was.

In de totale werkzaamheden voor al deze instellingen valt nog steeds stijging waar te nemen. Enig tijdelijk personeel moest daarvoor nog worden aangesteld.

Uitvoering werd gegeven aan de besluiten van de Partijraad van Februari 1936 inzake de opheffing van het instituut der bezoldigde gewestelijke propagandisten; overgegaan werd tot het aanstellen van den bestuurder-ambtenaar in algemene dienst, pg. J. A. Berger, die 1 Juli 1936 in functie trad.

Daarenboven kwamen in algemene dienst van het Partijbestuur de partijgenoten C. F. Lindeijer, die in hoofdzaak belast werd met werkzaamheden, verbonden aan de Vereniging van Raadsleden en het adviesbureau; pg. P. Wiersum, die tot taak kreeg de contrôle op de zegelafname, administratie etc. van de afdelingen; pg. H. de Boer, die gevestigd blijft in Leeuwarden, maar belast is met de algemene propaganda in Friesland, Groningen en Drente en pg. J. J. Spronkers, die in Hillegersberg blijft wonen, maar naast Zuid-Holland ook de algemene propaganda in Zeeland voor zijn rekening moet nemen. Pg. W. J. van Deelen te Eindhoven, die reeds in dienst van het Partijbestuur was, werd ontheven van de functie van gewestelijk secretaris van Noord-Brabant, doch heeft thans opdracht de algemene propaganda in Limburg en Noord-Brabant te voeren.

De ordening van het oude Partij-archief vindt voortgang.

Vergaderingen van het Partijbestuur

Het Partijbestuur kwam in het afgelopen jaar 15 keer bijeen; het Dagelijks Bestuur 18 keer.

Gewestelijke en stedelijke Federatiesecretarissen

Tengevolge van het besluit tot opheffing van het instituut van bezoldigde gewestelijke propagandisten, dat in de vergadering van de Partijraad van 15 en 16 Februari 1936 werd genomen, zijn in een aantal gewestelijke jaarvergaderingen andere secretarissen gekozen.

Als secretaris van de gewestelijke en stedelijke federaties treden thans de volgende partijgenoten op:

Friesland: K. Toornstra, Leeuwerikstraat 115, Leeuwarden.
 Groningen: W. Remminga, Paterswoldseweg 13, Eelderwolde.
 Drente: A. Lunshof, Groningerstraat 30, Assen.
 Overijssel: H. de Vroome, Gasthuisstraat, Steenwijk.
 Gelderland: Jac. Berkhout, Van Heemskerkstraat 27, Nijmegen.
 Utrecht: J. Bos, Rijnlaan 161, Utrecht.
 Noord-Holland N.: P. S. v. d. Vaart, Ruyghweg 64, Den Helder.
 Noord-Holland Z.: L. Bouma, K. P. C. de Bazelstraat 88, Bussum.
 Zuid-Holland: A. D. van Dijk, Laning 25, Spijkenisse.
 Zeeland: A. Rorije, Schuitvaartgracht 59, Vlissingen.
 Noord-Brabant: C. Andriesse, Leliestraat 60, Tilburg.
 Limburg: H. van Hulst, Hommerterweg 35, Treebeek (L.).
 Amsterdam: H. Hartog, Amstel 173, Amsterdam.
 Rotterdam: H. van Sleen, Leede 39, Rotterdam.
 Den Haag: C. A. M. Diepenhorst, Prinsegracht 73, Den Haag.

De samenwerking met de secretarissen was uitstekend. Wij zijn er er van overtuigd, dat ook met de nieuw gekozen functionarissen de samenwerking van prettigen aard zal zijn.

Congres 1936

Het congres vond plaats op 11, 12 en 13 April 1936 in „De Doelen” te Rotterdam. De voorzitter Koos Vorrink opende het de 11de April des middags om twee uur.

Onderstaand overzichtje geeft een beeld van het aantal afdelingen en leden, dat op dit congres was vertegenwoordigd:

	aantal afd.:	aantal afd., dat vertegen- woordigd was:	aantal leden:	aantal leden, dat vertegen- woordigd was:
Friesland	124	44	7856	5231
Groningen	81	43	6681	5479
Drente	62	18	2307	1362
Overijssel	52	22	5541	4031
Gelderland	89	35	6471	4732
Utrecht	31	19	4684	4231
Noord-Holland-N.	75	53	6404	5787
Noord-Holland-Z.	34	25	5683	5350
Zuid-Holland	126	79	9304	8101
Zeeland	40	13	1545	962
Noord-Brabant ...	26	16	1188	1036
Limburg	18	9	1043	808
Amsterdam	16	16	13657	13657
Rotterdam	11	11	8627	8627
Den Haag	11	11	8750	8750
	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	796	414	89741	78126

De in art. 29 van de statuten bedoelde congrescommissie kwam Vrijdag-avond 10 April 1936 in Rotterdam bijeen. Na een korte vergadering besloot de commissie geen voorstellen te doen om punten van de beschrijvingsbrief naar de Partijraad te verwijzen.

Het congres besloot de voorstellen 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33 en 33a

met de bijbehorende amendementen ter afdoening in handen van de Kamerfractie te stellen.

De betreffende afdelingen ontvingen alle een gedocumenteerde brief van den secretaris der Kamerfractie, waarin hij de houding van de fractie verklaart, of aangeeft, welke maatregelen, voorstellen of andere stappen door haar ten aanzien van de in de voorstellen bedoelde zaken zijn gedaan of zullen worden ondernomen.

Het congres keurde het beleid van het Partijbestuur, de Kamerfracties en dat van de redacties onzer bladen goed.

De voorstellen, betrekking hebbend op de wijziging van Statuten en Huishoudelijk Reglement, verdedigde namens het Partijbestuur pg. K. Vorrink, terwijl C. Woudenberg de voorstellen inzake de wijzigingen in de candidaatsstelling voor de Tweede Kamer inleidde.

Het congres verenigde zich met de voorstellen van het Partijbestuur, met uitzondering van het voorstel, beogende het houden van het congres om de twee jaar, dat het verwierp.

Pg. mr. dr. G. van den Bergh sprak een rede uit ter inleiding van de besprekingen over de resolutie in zake „Politieke Systemen”. Het congres ging nierna met de betreffende resolutie accoord.

Na een inleiding van pg. ir. J. W. Albarda verenigde het congres zich met een voorstel van het Partijbestuur om een wijziging te brengen in de congresresolutie van 1933, in dien zin, dat de beslissing over eventuele deelneming der Partij aan een kabinetsvorming zal worden voorgelegd aan de Partijraad. Het Partijbestuur zegde hierbij toe, dat een herziening van de samenstelling van de Partijraad in nadere overweging zou worden genomen.

Het congres besloot op voorstel van het Partijbestuur om een commissie te benoemen, die had te onderzoeken, of het programpunt in zake de nationale ontwapening ongewijzigd kon worden gehandhaafd.

Het congres verenigde zich met een voorstel inzake een aanvulling op het congresbesluit van 1935 betreffende de leeftijdsgrens, na amendering door het Partijbestuur.

Voor de tekst van de aangenomen voorstellen en de resolutie verwijzen wij naar het congresverslag van 1936.

De Partijraad

De Partijraad vergaderde in de periode, waarover dit verslag loopt, twee maal, n.l. op 26 en 27 September 1936 en op 9 en 10 Januari 1937.

De vergadering van 26 en 27 September l.l. had plaats in het IJ-paviljoen te Amsterdam.

De Partijraad besprak een voorlopig plan van actie voor de Kamerverkiezingen van 1937. Na een inleiding van den Partijsecretaris verenigde de Partijraad zich met de voorlopige door het Partijbestuur voorgestelde opzet.

De Partijraad besloot tot het indienen van gelijkkluidende lijsten, in zes groepen van kieskringen, n.l.:

I. Amsterdam, Haarlem, Den Helder.

II. Den Bosch, Tilburg, Maastricht, Nijmegen.

III. Arnhem, Zwolle, Utrecht.

IV. Den Haag, Leiden.

V. Rotterdam, Dordrecht, Middelburg.

VI. Leeuwarden, Groningen, Assen.

Na een inleiding van pg. ir. J. W. Albarda hield de Partijraad een voorlopige bespreking over de samenstelling van de kandidatenlijsten.

De Partijraad verklaarde het beroep van de partijgenoten H. B. Huslage—Van der Pol en H. J. Berenpas—Aalderink tegen haar royement, door het Partijbestuur uitgesproken wegens het deelnemen aan een z.g. „studiereis” naar Rusland, niet ontvankelijk.

Bericht van den accountant en de contrôle-commissie was ingekomen, dat de saldi-balans per 30 Juni was goedgekeurd en het beheer van de Partijgelden in orde bevonden.

De Partijraad kwam voorts bijeen op 9 en 10 Januari 1937 in het IJ-paviljoen.

In verband met het vaststellen der kandidatenlijsten waren voor deze vergadering behalve de leden van de Partijraad mede uitgenodigd de leden van de Eerste en Tweede Kamerfracties.

De Partijraad hield zich des Zaterdag uitvoerig bezig met het beroep, dat W. J. Bulens uit Alkmaar had ingediend tegen het royementsbesluit van het Partijbestuur. Na uitvoerige discussies werd dit beroep ontvankelijk verklaard; het royementsbesluit van het Partijbestuur werd vernietigd.

Door de gewestelijke en stedelijke jaarvergaderingen waren de hierna volgende voorstellen ingediend:

Gelderland.

Een gehuwde vrouw zonder eigen inkomen betaalt 3 cent per week als haar man een inkomen heeft van f 15.— tot f 20.— per week; 6 cent per week als haar man een inkomen heeft van f 20.— tot f 40.— per week; en 11 cent per week als haar man meer dan f 40.— per week inkomen heeft.

De clause „vrouwen wier man werkloos is, enz.” vervalt.

Limburg.

Het percentage der contributie-aidracht der afdelingen in Limburg aan de Partij wordt met 5 pct. verlaagd, zodat dit ten goede komt aan de afdelingen.

Limburg.

Het P.B. verstrekt gratis aan alle leden, die voor het congres 1936 lid der Partij waren, een nieuw diplomaboekje en eveneens voortaan wijzigingsblaadjes bij verandering van statuten of reglement.

Noord-Brabant.

Na het Paascongres 1937 worden nieuwe statutenboekjes voor de leden verkrijgbaar gesteld, met dien verstande, dat de leden, betalende in de twee laagste contributieklassen, de boekjes tegen verminderde prijs kunnen ontvangen.

Noord-Brabant.

Bij de directie van de Arbeiderspers wordt er op aangedrongen voor de provincies Noord-Brabant, Limburg en Zeeland één pagina van het Volksblad te bestemmen voor gewestelijk of plaatselijk nieuws uit genoemde provincies.

Noord-Brabant.

Bij de redactie van de Arbeiderspers wordt er op aangedrongen steeds mededeling te doen van het verenigingsleven der afdelingen, waaronder korte verslagen van de gemeenteraad.

Utrecht.

De abonnementsprijs van de Utrechtse editie van „Het Volk” wordt verlaagd.

Utrecht.

„De Sociaal-Democraat” wordt in zodanige vorm en omvang uitgegeven, dat het tekort nagenoeg zal verdwijnen

De Partijraad besloot de voorstellen, betrekking hebbend op de contributiewijzigingen, in handen van de financiële commissie te stellen, terwijl die over „De Arbeiderspers” met de directie nader zullen worden besproken.

De Partijraad besloot voorts de volgende voordracht voor de contrôle-commissie aan het congres voor te leggen: P. W. van Loon, J. v. d. Sleen, W. den Broeder leden en J. Elstrod, N. Bloemendaal en J. G. Suurhoff plaatsvervangende leden.

De Partijraad nam kennis van de verklaring van den Partijaccountant, dat de boekhouding van de Partij per 30 September 1936 was gecontroleerd en de saldibalans per 30 September in overeenstemming bevonden met de boeken, benevens van de verklaring van de contrôle-commissie, dat zij van deze stukken had kennis genomen.

De Partijraad stelde de volgende kandidatenlijsten voor de verkiezing der Tweede Kamer vast:

Voor de kieskringen *Amsterdam, Haarlem en Den Helder*: 1. Ir. J. W. Albarda, 2. Dr. J. v. d. Tempel, 3. E. Kupers, 4. Th. Thijssen, 5. Ir. H. Vos, 6. Alida de Jong, 7. J. J. Bommer, 8. Bern. C. Franke, 9. J. G. Suurhoff 10. C. Lammers, 11. Mr. S. Mok, 12. W. van Dok, 13. D. Lopes Dias, 14. Mr. P. J. Mijksenaar, 15 L. Bouma, 16. K. Sikma, 17. Mr. O. Drilmsma, 18. C. F. Roosenschoon.

Voor de kieskringen *Den Haag—Leiden*: 1. W. Drees, 2. A. W. IJzerman, 3. J. E. Stokvis, 4. P. Gardenier, 5. Mw. G. A. Weersma—Van Duin, 6. Mr. H. B. J. Waslander, 7. J. Spronkers, 8. A. Pleysier, 9. J. Emmens.

Voor de kieskringen *Rotterdam, Dordrecht en Middelburg*: 1. J. ter Laan, 2. Mr. L. A. Donker, 3. Prof. J. van Gelderen, 4. A. Kievit, 5. H. van Seen, 6. H. J. v. d. Born, 7. G. Akkerman, 8. H. van Dijk, 9. R. Laan, 10. Mr. E. Hamburger, 11. P. de Bruin, 12. J. Spronkers, 13. Mej. A. Pomper, 14. A. C. de Pauw, 15. J. C. de Bonte.

Voor de kieskringen *Tilburg, Den Bosch, Maastricht, Nijmegen*: 1. W. Drop, 2. Mr. M. v. d. Goes van Naters, 3. Ds. J. L. Faber, 4. Dr. H. Brugmans, 5. Chr. v. d. Bilt, 6. C. J. van Lienden, 7. H. van Kullenburg, 8. J. A. Berger.

Voor die kieskringen *Arnhem, Utrecht, Zwolle*: 1. Dr. Ir. Th. v. d. Waerden, 2. W. v. d. Sluis, 3. H. J. van Braambeek, 4. Ds. J. L. Faber, 5. Mw. G. A. Weersma—van Duin, 6. B. J. J. Wijkamp, 7. H. Ploeg, 8. H. van Kuilenburg, 9. G. L. de Haas, 10. M. Rademakers, 11. Th. Beerends, 12. A. van Wijngaarden.

Voor de kieskringen *Leeuwarden, Groningen, Assen*: 1. Ir. J. W. Albarda, 2. Mw. A. E. J. de Vries—Bruins, 3. J. Hilgenga, 4. Ir. H. Vos, 5. C. J. van Lienden, 6. J. Tuin, 7. H. Oosterhuis, 8. K. Brok, 9. H. Molendijk, 10. P. Kiès, 11. K. Toornstra, 12. P. J. Duinkerken.

Terwijl wij dit verslag samenstellen, moet over bovenstaande lijsten nog het referendum door de leden plaatsvinden.

Internationale betrekkingen

De partijgenoten Ir. J. W. Albarda en K. Vorrink vertegenwoordigden in het afgelopen jaar de Partij wederom in de Executieve van de S.A.I., terwijl pg. Ir. J. W. Albarda deel uitmaakte van het Bureau.

Evenals andere jaren bereikten ons weer verschillende uitnodigingen tot bijwoning van congressen van buitenlandse zusterpartijen.

C. Woudenberg vertegenwoordigde het Partijbestuur op het congres van de Zweedse Partij van 3—9 April te Stockholm; Ir. J. W. Albarda

en W. H. Vliegen waren namens onze Partij aanwezig bij de viering van het 50-jarig bestaan van de Belgische Werklieden Partij. E. Boekman bezocht het congres van de Franse Partij, dat op 30 en 31 Mei en 1 en 2 Juni in Parijs gehouden is. Van 5 tot en met 9 October woonde K. Vorrink het congres van de Labourpartij in Edinburg bij.

Het Partijbestuur verklaarde zich tegen het houden van een congres door de S.A.I. in 1937, zulks als antwoord op een vraag van de Executieve, tot alle aangesloten partijen gericht.

Bond van Sociaal-Democratische Vrouwenclubs

Voor het overzicht van de werkzaamheden van de Bond van Sociaal-democratische Vrouwenclubs verwijzen wij naar het hierbij gevoegde afzonderlijke verslag.

De Algemene Raad

Tot en met 25 October 1936 berustte het secretariaat van de Algemene Raad bij C. Woudenberg. Thans treedt als secretaris op C. v. d. Lende, Amstel 224 te Amsterdam.

Het D.B. van de Algemene Raad kwam in 1936 acht maal bijeen.

Evenals vorige jaren gaf het D.B. van de Algemene Raad leiding aan de aanvragen om sprekers voor Meivergaderingen. In de bladen van „De Arbeiderspers” publiceerden wij een lijstje met de namen en adressen van de sprekers, die op 1 Mei nog beschikbaar waren. Dit bleek een succes, omdat wij hierdoor veel onnodig gecorrespondeerde tussen afdelingen en sprekers voorkwamen.

Coördonatie-commissie

Het D.B. van de Algemene Raad benoemde een werkcommissie uit de coördinatie-commissie voor de culturele organisaties, bestaande uit de partijgenoten: Dr. H. Brugmans, C. A. 't Hart, J. A. Krelage, K. Vorrink en A. de Vries.

In het Curatorium van de Arbeiders Kaderschool werd benoemd de voorzitter van het Instituut, Dr. H. Burgmans.

Tot lid van het Stichtingsbestuur van de Neutrale Volksscholen in Limburg benoemde het D.B. van de Algemene Raad pg. P. Hoogland, in de plaats van pg. F. L. Ossendorp, die in verband met zijn hoge leeftijd als zodanig heeft bedankt.

Als afgevaardigde namens de Hollandse beweging naar de internationale Plan-conferentie te Genève, georganiseerd door pg. A. Oprecht (Zwitserland), wees het D.B. van de Algemene Raad aan pg. Ir. H. Vos.

De besturen van S.D.A.P. en N.V.V. richtten tot de besturen van S.A.I. en I.V.V. het verzoek om dergelijke conferenties in de toekomst onder de auspiciën van de internationale organisaties te houden.

Het D.B. van de Algemene Raad besloot tot het instellen van een commissie tot aanvulling en herziening van de sociale verzekering; de namen van de leden dezer commissie vermelden wij te anderer plaatse.

Het D.B. van de Algemene Raad besloot te voldoen aan een verzoek van het Partijbestuur om in de periode October 1936—Februari 1937 ten behoeve van de inzameling voor het verkiezingsfonds van de Partij, geen toestemming te verlenen tot het houden van algemene inzamelingen voor andere delen onzer beweging.

Namens de besturen van S.D.A.P. en N.V.V. is een verzoek gericht tot de Raad van Ministers om opheffing van de organisatieverboden voor ambtenaren van Defensie ten aanzien van onze beweging.

Het D.B. van de Algemene Raad besloot voorts tot het zenden van een circulaire aan de afdelingen der Partij, de Bestuurdersbonden en de afdelingen van alle culturele organisaties, tot onze beweging behorende, waarin werd aangedrongen er zoveel mogelijk op toe te zien, dat de functie van penningmeester niet voor meer dan één organisatie wordt vervuld.

Overigens werden in de vergaderingen besprekingen gevoerd over verscheidene organisatorische aangelegenheden, die voor een goed onderling contact nodig waren.

De Algemene Raad kwam bijeen op Woensdag 6 Januari 1937. In deze vergadering maakte het bestuur van het N.V.V. een aantal wenskenbaar ten aanzien van het concept verkiezingsprogram, dat door het P.B. was ontworpen. Volledige overeenstemming werd bereikt.

Steun aan politieke vluchtelingen

Ook in het afgelopen jaar zijn Partij en Vakverbond voortgegaan met het verlenen van steun aan politieke Duitse vluchtelingen.

In totaal is voor steun aan politieke vluchtelingen in 1936 uitbetaald f 9607,87.

Het Comité voor Politieke Duitse vluchtelingen zag zich genooddaakt in een circulaire aan alle door hem ondersteunde vluchtelingen te waarschuwen tegen de „Zentralvereinigung der deutschen Emigration”, welke in Parijs is opgericht en waarvan in Holland een afdeling bestaat.

Hoewel andere buitenlandse politieke partijen deze organisatie erkennen, ziet de leiding van Partij en Vakverbond in deze emigrantverenigingen een der vele pogingen van de communisten om ook ten onzent tot een eenheidsfront te komen.

Vertegenwoordigingen

Evenals andere jaren liet het Partijbestuur zich ook dit jaar weer bij verschillende aangelegenheden door één of meer harer leden vertegenwoordigen. Hieronder volgt een overzicht:

Week-end Soc. Dem. Journalistenkring: op 11 en 12 Januari 1936 door W. Banning en Koos Vorrink.

Jaarvergadering Bond van S.D.V.C. op 14 en 15 Maart in Musis Sacrum, Arnhem, door K. Vorrink en S. R. de Miranda.

Receptie ter gelegenheid van het afscheid van pg. H. Kenther als redacteur van de N.V. „De Arbeiderspers” op 24 April te A'dam, door K. Vorrink en C. Woudenberg.

Congres C.N.A.B. op 4 en 5 Mei 1936 in het Concertgebouw te Haarlem, door S. R. de Miranda.

Receptie ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de Ned. Ver. van Spoor- en Tramwegpersoneel op 27 Juni te Utrecht, door W. H. Vliegen en S. R. de Miranda.

Jaarlijkse aandeelhoudersvergadering N.V. „De Arbeiderspers” op 23 Juli 1936, door Mr. E. Ribbius Peletier.

Onthulling monument dr. F. M. Wibaut op „De Rode Nederzetting” op 12 Augustus te Vierhouten, door K. Vorrink, E. Boekman en S. R. de Miranda.

Viering 40-jarig bestaan afd. Den Helder op 9 December 1936, door S. R. de Miranda.

De jaarvergaderingen van de stedelijke en gewestelijke federaties werden bijgewoond door:

Friesland	15 November	K. Vorrink
Groningen	6 December	A. E. J. de Vries-Bruins.
Drente	20 December	K. Vorrink
Overijssel	20 December	S. R. de Miranda.
Gelderland	8 November	K. Vorrink.
Utrecht	22 November	J. v. d. Kieft.
N.-Holland N.	29 November	C. Woudenberg.
N.-Holland Z.	22 November	E. Boekman.
Amsterdam	3 December	C. Woudenberg.
Den Haag	2 December	E. Ribbius Peletier.
Zuid-Holland	1 November	C. Woudenberg.
Zeeland	29 November	S. R. de Miranda
Noord-Brabant	22 November	W. H. Vliegen.
Limburg	11 October	C. Woudenberg.

„De Sociaal-Democraat“

Pg. E. Boekman voerde in het afgelopen jaar weer de hoofdredactie van „De Sociaal-Democraat“.

Leden van de redactie-commissie waren: Mr. Dr. G. van den Bergh, W. Romijn, K. Vorrink en J. v. d. Wijk.

Niettegenstaande de redactie zorgt voor een zeer lezenswaardige en aantrekkelijke inhoud van dit discussie-orgaan, liep het aantal abonné's terug van 1522 tot 1234

De nog steeds voortdurende crisis en verlaging der lonen moeten als oorzaak hiervan worden aangegeven.

„De Socialistische Gids“

Het abonentental van ons wetenschappelijk tijdschrift vertoonde in het afgelopen jaar weer een geringe teruggang. Desniettemin is het nog steeds een der meest gelezen maandelijks verschijnende periodieken in Nederland.

In de samenstelling van de redactie kwam geen verandering.

Actie en propaganda

In het begin van dit jaar, na het afsluiten van het vierde kwartaal 1935, bleek, dat in zeer veel afdelingen het ledental enigermate was teruggelopen. Dit moet worden gezien als een gevolg van de grote actie voor het Plan van de Arbeid, die in vele plaatsen alle beschikbare krachten opeiste, waardoor men dikwijls vergat, deze actie om te zetten in een stevige ledenwinst voor de Partij.

Het Partijbestuur zond hiertegen een waarschuwing aan de afdelingen. In een circulaire, gedateerd 10 Februari 1936, zijn alle afdelingsbesturen op dit gevaar gewezen en opgewekt door een intensieve actie het ledental op te voeren.

Het Partijbestuur stelde voor deze actie, die voornamelijk bestond uit het doen van huisbezoek op grote schaal, de brochure „De S.D.A.P. roept U!“ gratis ter beschikking van de afdelingen.

Deze brochure van pg E. Boekman, die reeds bij de ledenwerf-actie van 1934 is gebruikt, herzag deze in verband met de gewijzigde verhoudingen. Pl.m. 23.000 exemplaren gingen het land in.

Het resultaat van deze campagne is geweest, dat de achteruitgang

van 339 leden in het vierde kwartaal 1935 glansrijk is gewonnen door een winst van 1915 leden in het eerste kwartaal 1936! Hierop volgde weer enige teruggang, zoals wij reeds elders in dit verslag vermeldden.

Meifeest

Partij en Vakverbond vierden het Meifeest dit jaar in het teken van het Plan en de Wereldvrede.

Uit alle verslagen, die ons van afdelingen hierover bereikten kon worden vastgesteld, dat overal in het land deze feesten met groot enthousiasme gevierd zijn en veel bezoekers trokken.

Een donkere schaduw lag over de 1 Meidag, omdat enkele dagen tevoren pg. Dr. F. M. Wibaut was overleden.

Manifest Pachtwet

Het aannemen van de nieuwe Pachtwet in de Tweede Kamer was voor het Partijbestuur aanleiding hierover een manifest uit te geven, dat zeer in de smaak der belanghebbenden viel. Er werden 80.000 exemplaren hiervan speciaal onder de pachters verspreid.

Kerstmeetings

Ook in het afgelopen jaar zijn in vele plaatsen weer Kerstmeetings gehouden. Uiteraard waren vele der redevoeringen gewijd aan een bespreking van de politieke toestand en de perspectieven, die 1937 ons volk biedt, met het oog op de verkiezingen voor de Tweede Kamer. De krantenverslagen brachten de beste berichten omtrent het wel-slagen van deze vergaderingen.

Centrale Plan-commissie

In de samenstelling van de Centrale Plan-Commissie kwam geen verandering.

De commissie bestaat uit: Ir. J. W. Albarda, S. de la Bella, E. Kupers, C. v. d. Lende, F. S. Noordhoff, IJ. G. v. d. Veen, Ir. H. Vos, K. Vorrink, Dr. H. B. Wiardi Beckman en C. Woudenberg, terwijl pg. L. A. Ankum belast is met de uitvoering der werkzaamheden.

In algemene dienst van de C.P.C. waren nog de propagandisten K. Jägers en Tj. v. d. Zee.

De C.P.C. kwam in het begin van dit jaar elke week bijeen; na de consolidering van het apparaat kon zij volstaan met als regel om de veertien dagen te vergaderen.

Uiteraard bestond er een nauw contact tussen de beide secretarissen, C. v. d. Lende en C. Woudenberg en de bureauleiding.

De Actie

Te anderer plaatse vestigden wij er al de aandacht op, dat de agitatie naar buiten van de Partij in hoofdzaak bestaan heeft uit de werkzaamheden, waaraan de C.P.C. leiding gaf.

Reeds in het vorige verslag memoreerden wij, dat er onmiddellijk na het Plancongres plm. 500 mobilisatie en openbare vergaderingen plaats vonden. Ook was reeds begonnen met het uitgeven van enkele manifesten en brochures.

Ten einde een naar verhouding niet te groot deel van ons jaarverslag te besteden aan de uitvoerige vermelding van hetgeen de C.P.C. in het

afgelopen jaar deed, zullen wij hieronder trachten een zo beknopt mogelijk overzicht te geven van hetgeen er op het terrein van de schriftelijke en mondelinge propaganda is gedaan.

Manifesten

Wij laten hier volgen een overzicht van de manifesten, die de commissie uitgaf, met vermelding van het aantal exemplaren, dat hiervan werd verspreid.

1. Een speciaal manifest, bestemd voor het katholieke deel der bevolking, waarin op de noodzakelijkheid van Plan-politiek werd gewezen, zulks in verband met uitlatingen, welke in Rooms-Katholieke leidende kringen over het Plan van de Arbeid waren gedaan. Aantal 523.000.
2. Een manifest, gericht tot de werklozen van Nederland. Hierin werd gewezen op het zeer grote aantal werklozen, dat Nederland telt en op het feit, dat bij snelle uitvoering van het Plan het aantal werklozen zeker met 200.000 kan worden verminderd. Oplaaq 1.764.000 ex.
3. Een 1 Mei manifest in twee kleuren-druk; aan één kant een z.g. centsprent, terwijl de keerzijde een ernstige opwekking bevatte om steun te verlenen aan de uitvoering van het Plan. Oplaaq 1.768.000.
4. Na de verschijning van de brochure van den ex-N.S.B.-er Tusenius liet de C.P.C. een manifest uitkomen onder de titel „De Waarheid is op weg”. Oplaaq 1.800.000 ex.
5. Een manifest naar aanleiding van de verwerping van de wetsontwerpen in zake landbouwhypotheken, verlenging crisispacht, vaste lasten en huren. Hierin werd de houding der katholieke Kamerfractie ernstig gecritiseerd, omdat zij enerzijds het crisisbeeld van de regering-Colijn afkeurde, anderzijds door haar houding verhinderde, dat een andere crisispolitiek wordt gevoerd. Oplaaq 1.800.000 ex.
6. Een oproep tot het Nederlandse volk om onze 6 September-demonstratie te bezoeken. Oplaaq 1.800.000 ex.
7. Een geschrift in acht pagina's over de werkelijke verhoudingen in Spanje, naar aanleiding van de onwaarachtige campagne in de Katholieke pers ten aanzien hiervan tegen de sociaal-democratie. 1.800.000 ex.
8. Een manifest naar aanleiding van de verlaging en de wijzigingen in de steunregeling voor de werklozen en de weigering tot het houden van een interpellatie in de Tweede Kamer door pg. E. Kupers. Oplaaq 1.800.000 ex.
9. Een manifest naar aanleiding van de terechtstelling van de zestien ex-communistische leiders Zinowjef, Kamenev c.s. Hierin werd op zeer scherpe wijze het regeringssysteem, berustend op de dictatuur gebrandmerkt. Oplaaq 482.000 ex.
10. Een manifest naar aanleiding van de brochure, uitgegeven door den ex-N.S.B.-er F. W. Wessels, waarin opnieuw op de wantoestanden en de corruptie binnen de N.S.B. de aandacht werd gevestigd. Oplaaq 1.800.000 ex.
11. Een publicatie, voorstellende het aanaal gevangenissen, tuchthuizen en concentratiekampen in Duitsland en ter vergelijking een beeld zoals de toestand worden zou, indien ook in Holland het fascisme tot de macht zou komen. Oplaaq 1.800.000 ex.
12. Een manifest bij de jaarwisseling, waarin op de fascistische gevaren

in Spanje geweest werd en op het feit, dat in de wereld het fascistische gevaar kan worden bezworen, indien een democratische en economische welvaarts-politiek wordt gevoerd. Oplaaq 1.780.000 ex.

Brochures

De volgende brochures verschenen in 1936:

1. „De Vrouw voor het Plan”, speciaal bestemd voor de vrouwen. De verkoopprijs van deze brochure bedroeg 2 cent per exemplaar. De verkoop is geregeld in overleg met de Bond van Sociaal-Democratische Vrouwenclubs. Aantal verkocht exemplaren 86.905.
2. „Basis en Bouw”, populaire toelichting op het Plan van de Arbeid. Verkoopprijs 20 cent. Aantal verkochte exemplaren 14.398.
3. „Werkers van Nederland verenigt U”, tevens Meibrochure. Verkoopprijs 5 cent. Aantal verkochte exemplaren 31.345.
4. „Werk voor 200.000 werklozen”, speciaal ter propagering van het „Grotewerken-program” uit het Plan van de Arbeid. Verkoopprijs 6 cent. Aantal verkochte exemplaren 44.556.

Gerichte reclame

De laatste maanden van 1936 heeft de C.P.C. de z.g. „gerichte reclame” aangepakt. Verschillende brochures werden onder couvert op naam per post verstuurd. Verzonden werden:

- a. Aan alle ingenieurs in Nederland en Indië en aan de studenten van de Handels-Hogeschool te Rotterdam, studenten te Delft en te Tilburg een overdruk van een rede, gehouden door ir. H. Vos voor het Koninklijk Instituut van Ingenieurs te Den Haag, getiteld „De Technisch-Economische zijde van het Plan van de Arbeid”. (7500 exemplaren.)
- b. Een brochure „Aan de artsen”, waarin op de speciale moeilijkheden van den arts in crisistijd werd gewezen en waarvan de conclusie was, dat het ook een belang voor de artsen is, als het Plan van de Arbeid tot uitvoering komt. Oplaaq 10.000 exemplaren.
- c. Een vlugschrift aan alle professoren en leraren in Nederland „Das Ende der deutschen Wissenschaft”, een overdruk uit de „Neuer Vorwärts”, waarin een overzicht gegeven wordt van de onderdrukking en belemmeringen, waaraan de wetenschap in Duitsland bloot staat. Oplaaq 30.000 exemplaren.
- d. Een brochure over „Het Plan en het Platteland”, waarin de oplossing voor de grote moeilijkheden in de land- en tuinbouwbedrijven door middel van de in het Plan voorgestelde maatregelen werd aangewezen. Dit geschrift is gezonden aan de bestuurders van alle land- en tuinbouworganisaties, coöperaties etc. Oplaaq 6800 exemplaren.
- e. „Het Plan van de Arbeid en de Landbouw”, overdruk van een rede over dit onderwerp, door ir. H. Vos voor de V.A.R.A. gehouden. Oplaaq 135.000 exemplaren.

De beide laatste brochures zijn gratis ter beschikking van de P.P.C.'s gesteld, die ze uitreikten aan de land- en tuinbouwers.

- f. In aansluiting aan de gratis brochure d. en e. verscheen een drietal landbouw-brochures, n.l. „Rijpend graan”, „De handen aan de ploeg”, en „Goed Zaad”. Deze brochures zijn in zeer fraaie uitvoering verkrijgbaar gesteld voor de prijs van 2 cent per stuk.

De verkoop er van is thans in volle gang.

- g. „De Winkelbel gaat weer”, een geschrift gericht tot de middenstand en een brochure „Het Plan en de Middenstand”. Beide vlugschriften zijn gezonden aan alle bestuurders van middenstands- en winkeliersverenigingen.

De laatste brochure is in de handel gebracht voor de prijs van vijf cent. In totaal zijn hiervan 4211 exemplaren op dit ogenblik verkocht.

„De Winkelbel gaat weer” is voor gratis verspreiding beschikbaar gesteld. Oplage 150.000 exemplaren.

Platen en stroken

Midden Januari verscheen een strook, met als tekst:

„Het Crisisprogram van het Plan
Geeft werk voor 200.000 man.”

De strook is verkrijgbaar gesteld in twee afmetingen, n.l. plm. 14×11 c.M. en plm. 55×33 c.M.

De oplage bedroeg respectievelijk 50.000 en 19.000 exemplaren.

In Maart kwam de eerste Planplaat, ontworpen door Harm Visser, die de C.P.C. gratis beschikbaar stelde.

Wij laten hieronder volgen de aantallen en afmetingen, die de P.P.C.'s afdamen:

80×110 c.M.: 5200 ex.; 55×80 c.M.: 3485 ex.; 40×55 c.M.: 15140 ex.; $27\frac{1}{2} \times 40$ c.M.: 14130 ex.; $20 \times 27\frac{1}{2}$ c.M.: 29420 ex.

Vermelden wij hierbij, dat het reclame-bureau Remaco voor het aanplakken in de grootste plaatsen zorg droeg.

Om de aandacht te vestigen op de Septemberdemonstraties, lieten wij twee aanplakbiljetten vervaardigen, n.l. een letterbiljet „Pak aan, 't zal gaan”, uitgegeven in de afmeting 40×55 c.M., in 34752 exemplaren en een plaat van den tekenaar Stempel, uitgevoerd in twee afmetingen: 54×78 c.M. en 39×54 c.M. Hiervan werden geplakt resp. 12441 en 24892 exemplaren.

Van deze laatste plaat liet de C.P.C. bovendien vervaardigen een doorzichtig glasplaatje in de afmeting $17\frac{1}{2} \times 23\frac{1}{2}$ c.M., waarvan 50.000 exemplaren het land ingingen.

Tenslotte gaf de C.P.C. aan het einde van het jaar uit een affiche, in 't bijzonder gericht tegen het „Fascisme”. Hiervan werden verwerkt 5000 exemplaren. Een in de afmeting 78×52 c.M. en 10.000 exemplaren van 52×39 c.M.

Ander propaganda-materiaal: Planstempels

Teneinde geen geoorloofd middel ongebruikt te laten, besloot de C.P.C. tot het laten vervaardigen van rubberstempels met het bekende Planvignet, met stempelkussen voor de prijs van 75 cent. Vele P.P.C.'s, vakbondsafdelingen, Partijafdelingen en andere onderdelen van onze beweging hebben zich dit stempel aangeschaft. Het wordt zeer veel gebruikt. 600 exemplaren zijn hiervan verkocht.

Vlaggen

In ons vorig verslag maakten wij reeds bekend, dat door de C.P.C. Planvlaggen beschikbaar worden gesteld. Vele Partijafdelingen, Bestuur-

dersbonden, Vakbondsafdelingen, Vrouwenclubs, afdelingen van de A.J.C., Werklozenorganisaties, enz., enz. schaften zich een vlag aan, zodat in onze Meifeesten en Plan-demonstraties vele dezer vlaggen werden meege dragen. In totaal verkochten wij in het afgelopen jaar 702 vlaggen.

De Commissie heeft daarnaast getracht door de verkoop van fietsvlaggen de aandacht op ons Plan te vestigen. Pl.m. 1450 exemplaren werden verkocht.

Plan-Meispel, Planlied en grammofoonplaten

Reeds elders in dit verslag vermeldden wij, dat het D.B. van de Algemene Raad de Culturele Raad verzocht had ter ondersteuning van onze Planactie een speciaal Planspel voor de 1e Mei uit te geven. Bedoeld spel werd geschreven door Aar van de Werfhorst en Hans Wispel. De muziek werd gecomponeerd door P. F. Sanders.

In dit Meispel kwam een Planlied voor, dat de C.P.C. tezamen met een lied van den Deensen componist Arnold Ringsted, waarvan de woorden door Piet Bakker geschreven waren, op een grammofoonplaat liet vastleggen. Van deze grammofoonplaat, die beide liederen bevatte, werden 614 exemplaren verkocht tegen de prijs van f 1.—.

Zij diende om onze planliederen grotere bekendheid te geven, doch mede om de instudering van het Plan-Meispel te vergemakkelijken.

De C.P.C. stelde voor de Hoofdbesturen van de Bond van Arbeiders Zang- en Muziekverenigingen de bovengenoemde Planliederen ter beschikking, zodat de Arbeiderszangkoren en -muziekcorpsen gratis de beschikking over tekst en muziek verkregen.

Plan-toneelstukken

Het Hoofdbestuur van de Bond van Arbeiders Toneelverenigingen gaf uit twee stukken, respectievelijk getiteld „Orde” van A. Pleysier en S. de Vries Jr., en „Naar beter tijden” van H. Jongasma en C. Zwart. De C.P.C. maakte deze uitgave mogelijk door het verlenen van een belangrijke subsidie.

Tournée „Jonge Spelers”

In overleg met de Gewestelijke Plan-Commissies in Zuid-Holland, Overijsel en Friesland werden tournée's georganiseerd met het gezelschap „De Jonge Spelers”, dat met een speciale Plan-revue „De grote schoonmaak”, optrad. In de provincie Friesland slaagde deze tournée goed. In de provincies Overijsel en Zuid-Holland was het succes slechts matig. Waarschijnlijk valt de oorzaak hiervan toe te schrijven aan het feit, dat de tournée's georganiseerd werden in een tijd, n.l. Juli en Augustus, die zich minder voor schouwburgbezoek leende.

September-demonstraties

Zondag 6 September vonden elf grote Plan-demonstraties plaats. Gedemonstreerd werd vóór het Plan van de Arbeid en tegen de dictatuur, zowel die van rechts als die van links.

In Rotterdam waren niet minder dan 50.000 betogers op de been, in Amsterdam 40.000. Dan volgde Utrecht met 14.000, Leeuwarden, Groningen en Deventer met pl.m. 12.000, terwijl in Nijmegen niet minder

dan 10.000 demonstranten tezamen waren. In Assen bedroeg het aantal bezoekers 6.500, Vlissingen had er 6000, Eindhoven 4500, terwijl Maas-tricht een stoet van ruim 3500 mensen door zijn straten zag trekken.

In totaal namen meer dan 170.000 betogers aan onze meetings deel.

In al de plaatsen, waar de betogingen plaats vonden, was met grote ijver en toewijding een deel van het Planspel, speciaal voor die dag aangevuld met een stuk, betrekking hebbend op onze strijd tegen de dictatuur, ingestudeerd. „De Jonge Spelers” zijn hierbij behulpzaam geweest. Onze zangverenigingen, muziekcorpsen, spreekkoren etc. verleenden eveneens hun medewerking. Overal volgde men met grote aandacht en spanning dit spel en het succes was groot.

Voorafgaand aan het spel hielden de volgende partijgenoten een toespraak, waarin onze leuzen van die dag werden verdedigd:

Leeuwarden	P. Moltmaker
Groningen	B. de Vries.
Assen	Mr. E. Ribbius Peletier.
Deventer	Mw. A. de Jong.
Nijmegen	Ir. J. W. Albarda.
Utrecht	Dr. W. Banning.
Amsterdam	K. Vorrink:
Rotterdam	E. Kupers.
Vlissingen	S. R. de Miranda.
Eindhoven	C. J. van Lienden.
Maastricht	S. de la Bella.

Ongetwijfeld vormden deze September-demonstraties in onze actie naar buiten in het afgelopen jaar het hoogtepunt.

Filmpropaganda

Reeds op het Plan-congres was door den inleider C. v. d. Lende aangekondigd, dat de C.P.C. zou trachten ook de film voor de propaganda dienstbaar te maken. Spoedig bleek, dat het laten vervaardigen van een speciale Plan-film van dusdanige lengte, dat zij een behoorlijk stuk van een filmprogramma kon vullen, te grote financiële offers zou vergen. Desniettemin wist de C.P.C. de hand te leggen op een film, n.l. „Svitani” („Ochtendgloren”), die in Holland was vertoond door de filmmaatschappij „Monopole” te Rotterdam. Deze film was door het aanbrengen van een aantal wijzigingen en inlassingen uitstekend voor de Plan-actie dienstbaar te maken.

De partijgenoten K. Vorrink, M. Sluysen en M. Wolters belastten zich in overleg met de „Arfi” met het verder in gereedheid brengen van deze film, waarmede onder de titel „Ochtendgloren” in de afgelopen winter een tournee werd georganiseerd. Deze film werd uit het Tsjechisch op eminente wijze nagesynchroniseerd, zodat de inhoud voor den eenvoudigen Hollandsen bezoeker verstaanbaar is.

Met de uitvoering van deze tournee is de „Arfi” belast, terwijl de organisatorische en administratieve werkzaamheden, hieraan verbonden, door het bureau van het N.V.V. worden verricht, onder leiding van den secretaris C. v. d. Lende.

Op het ogenblik, dat wij dit schrijven, kunnen wij een volledig beeld van deze tournee nog niet geven.

Reeds spoedig bleek in de actie, dat in verband met het houden van vergaderingen op het platteland over het Plan van de Arbeid, behoefte bestond aan het voorlichten der sprekers, vooral voor wat het probleem „Plan en Landbouw” betref.

De 13e, 14e en 15e Maart organiseerde de C.P.C. in het Troelstra-Oord te Beekbergen een cursus, waaraan een 40-tal sprekers deelnamen. Als inleiders traden op de hierna volgende partijgenoten, die de achter hun naam vermelde onderwerpen behandelden:

- P. Hiemstra: De crisismaatregelen van de regering en de door ons daarop te geven critiek.
- Ir. H. Vos: De invloed van de uitvoering van het Plan op de landbouw.
- W. van Dok: De ervaringen door de sprekers in de actie opgedaan.
- C. F. Roosenschoon: De opbouw van de landbouw, zoals deze in het Plan is voorzien.
- W. v. d. Sluis: Stad en Platteland.

Van de gehouden inleidingen werden uitvoerige verslagen gemaakt, welke wij de deelnemers verzameld toezonden.

De C.P.C. verleende aan het Instituut voor Arbeiders-Ontwikkeling een subsidie voor een week-end-bijeenkomst voor de cursusleiders van de Plan-clubs, waar besproken werden de in vele cursussen ondervonden moeilijkheden.

Hoewel de documentatie-voorziening van een aantal bij de C.P.C. ingeschreven sprekers niet zeer vlot verliep, kon toch in de loop van het jaar worden overgegaan tot het verstrekken van documentatiemateriaal. De C.P.C. trof een regeling met het documentatiebureau van het N.V.V. De ingeschreven sprekers ontvangen thans naast het documentatiemateriaal van het N.V.V. nog enig speciaal materiaal, betrekking hebbend op de Planactie.

Vrij regelmatig werd door het Plan-persbureau de vakpers van persberichten voorzien. In de tweede helft van het jaar verwerkten wij deze berichten eveneens op smakelijke wijze om bruikbaar te zijn voor het opvangen in de „wandkranten”. Van deze wandkranten zijn er pl.m. 100 op dit ogenblik in het land aangebracht.

Het Plan-persbureau verzorgde een aantal artikelen en ingezonden stukken voor de provinciale en plaatselijke pers in het land. De P.P.C.'s behoefden ten aanzien hiervan niet tevergeefs een beroep op het Plan-persbureau te doen. Wij menen intussen, dat in het land te weinig aandacht aan dit onderdeel onzer actie is besteed.

Voor een aantal P.P.C.'s werden incidenteel en hier en daar regelmatig manifesten samengesteld.

Propaganda onder speciale bevolkingsgroepen

Afzonderlijk melding maken wij van de propaganda, die wij in het afgelopen jaar onder verschillende bevolkingsgroepen hebben gevoerd.

Naast het uitgeven van een aantal brochures voor de middenstand verkregen wij medewerking van een aantal afdelingen van de Konink-

lijke Nederlandse Middenstandsbond voor het doen inleiden van ons Plan in verband met de speciale belangen van de middenstand aan de uitvoering van het Plan verbonden. Pg. Tees Gulden Jr. en pg. Ir. H. Vos spraken in een aantal vergaderingen van de middenstand met goede resultaten.

Een vergadering met intellectuelen vond plaats te Den Haag, waar pg. Prof. J. van Gelderen als woordvoerder optrad, terwijl bovendien in een aantal vergaderingen, uitgaande van „Landbouw en Maatschappij” en onze P.P.C.'s, pg. Ir. H. Vos met succes debatteerde.

Anti-fascistische vergaderingen

Uit de reeks manifesten, die de C.P.C. uitgegeven heeft, blijkt wel, dat aan onze strijd tegen fascisme en communisme de nodige aandacht is geschonken.

Naast een reeks anti-fascistische manifesten en een speciaal tegen het fascisme gerichte affiche, werd in de maanden December en Januari een aantal anti-fascistische vergaderingen georganiseerd. Op het ogenblik, dat wij dit verslag samenstellen, valt een juist overzicht hiervan nog niet te geven.

Vrijheid, Arbeid, Brood

Eén der voornaamste middelen ter propagering van ons Plan van de Arbeid en onze strijd tegen fascisme en communisme was stellig in het afgelopen jaar ons orgaan „Vrijheid, Arbeid, Brood”.

Duizenden medewerkers colporteerden week in week uit, met uitzondering van de maand Augustus. Zij, die met grote toewijding dit werk met niet versagende volharding vervulden, brengen wij hier gaarne een woord van hartelijke dank voor de betoonde ijver en plichtsbetrachting. Te velen zijn er evenwel in onze rijen, op wie voor dit werk tevergeefs een beroep gedaan werd. Ware het voor de P.P.C.'s mogelijk een groter aantal colporteurs voor dit werk te verkrijgen, de oplaag van ons wekelijks colportageblad zou stellig zijn gestegen, de bekendheid met ons Plan belangrijk verder in ons volk doorgedrongen. Met de beschikbare krachten bleek het niet mogelijk de oplaag belangrijk op te voeren.

Zij zag er in het afgelopen jaar als volgt uit:

<i>3e Jaargang.</i>			Datum	No.	Oplaag
Datum	No.	Oplaag			
			30/5 '36	7	107.500
29/2 '36	134	120.000	6/6 '36	8	106.000
7/3 '36	5	121.500	13/6 '36	9	105.000
14/3 '36	6	121.500	20/6 '36	150	104.500
21/3 '36	7	121.000	27/6 '36	1	103.500
28/3 '36	8	120.000	4/7 '36	2	102.500
4/4 '36	9	118.750	11/7 '36	3	100.500
11/4 '36	140	117.500	18/7 '36	4	99.500
18/4 '36	1	116.500	25/7 '36	5	98.500
25/4 '36	2	113.500	1/8 '36	6	97.000
2/5 '36	3	123.000			
9/5 '36	4	112.500	<i>4e Jaargang.</i>		
16/5 '36	5	111.000	5/9 '36	1	165.000
23/5 '36	6	110.500	12/9 '36	2	108.000

19/9 '36	3	108.000	21/11 '36	12	110.000
26/9 '36	4	109.500	28/11 '36	13	110.000
3/10 '36	5	109.000	5/12 '36	14	109.250
10/10 '36	6	109.500	12/12 '36	15	109.000
17/10 '36	7	110.000	19/12 '36	16	110.000
24/10 '36	8	111.500	26/12 '36		
31/10 '36	9	110.000	2/7 '37	17/18	107.250
7/11 '36	10	110.000	9/1 '37	19	107.000
14/11 '36	11	110.000	16/1 '37	20	106.500

In de loop van het jaar besloot de C.P.C. de krant in een ander drukprocédé uit te geven. Met ingang van September verscheen de krant in twee kleuren rotatiedruk, na voordien in koperdiepdruk te zijn uitgegeven.

In het begin van het jaar deelde pg. M. Sluijser mede, dat hij benoemd was tot redacteur van het weekblad „Wij”, zodat hij niet langer naast pg. Vos de verzorging van „Vrijheid, Arbeid, Brood” op zich kon nemen. Tot Mei bleef hij zijn krachten mede aan ons blad wijden. Voor zijn werkzaamheden aan „Vrijheid, Arbeid, Brood” verricht, brengen wij hem hier gaarne een woord van dank.

Na het bedanken van pg. Sluijser was pg. Ir. H. Vos met de redactie belast, terwijl daarnaast de partijgenoten J. W. Rengelink en C. F. Roosenschoon aan de redactie van het blad zijn verbonden.

Met groot succes verzorgde de redactie een Eén-Meikrant en een Kerst-nummer.

In het land bestaat voor het blad, zoals dit thans verschijnt, zeer grote waardering.

Diverse bemoeiingen

Vermelden wij hier ten slotte nog, dat de C.P.C. vele P.P.C.'s met subsidie tegemoet kwam voor speciale doeleinden. O.a. werd een belangrijke subsidie verleend aan de P.P.C. in Enschede in verband met de grote tentoonstelling „Het volle profijt”, die in de maand Augustus aldaar plaats vond; vele malen werd subsidie verstrekt voor het plaatsen van reclameborden, planzuilen enz.

Toen in enkele plaatsen, waar de vakbeweging communisten onder haar leden telde, deze poogden in ons Planwerk door te dringen, richtte de C.P.C. een circulaire tot de P.P.C.'s, waarin er met nadruk op gewezen werd, dat communisten aan onze actie voor het Plan en aan onze strijd tegen de dictatuur binnen ons organisatorisch verband geen deel mochten nemen.

Extra-heffing.

In de vergadering van de Partijraad van Februari 1936 stelde het Partijbestuur een voorstel aan de orde om van de beter gesitueerden in de Partij een extra-bijdrage te vragen ten einde over meer middelen de beschikking te krijgen. Door de crisis lopen de gewone inkomsten van de Partij terug, hetgeen niet aan ledenverlies, doch aan het dalen van de inkomsten der leden moet worden toegeschreven, waarvan lagere contributie-afdracht het gevolg is. Hiertegenover staat, dat juist in deze crisistijd van de Partij een grotere activiteit wordt verlangd, die alleen met grotere uitgaven mogelijk is.

De Partijraad verenigde zich met het voorstel van het Partijbestuur

om een extra-bijdrage te vragen voor de vorming van een fonds voor wetenschappelijke doeleinden.

Voor het brengen van dit vrijwillige offer stelde de Partijraad het volgende schema op:

Jaarinkomen:	ongehuwden:	gehuwden of kostwinners:
f 2.000.— tot f 2.500.—	f 6.— per jaar	f 5.— per jaar
„ 2.500.— „ „ 3.000.—	„ 12.— „ „	„ 10.— „ „
„ 3.000.— „ „ 3.500.—	„ 18.— „ „	„ 15.— „ „
„ 3.500.— „ „ 4.000.—	„ 24.— „ „	„ 20.— „ „
„ 4.000.— „ „ 5.000.—	„ 30.— „ „	„ 25.— „ „
„ 5.000.— „ „ 6.000.—	„ 36.— „ „	„ 30.— „ „
„ 6.000.— „ „ 7.000.—	„ 42.— „ „	„ 35.— „ „
„ 7.000.— „ „ 8.000.—	„ 48.— „ „	„ 40.— „ „
„ 8.000.— „ „ 9.000.—	„ 54.— „ „	„ 45.— „ „
„ 9.000.— „ „ 10.000.— en daarboven	„ 60.— „ „	„ 50.— „ „

Het is ons een vreugde hier te kunnen verklaren, dat de meeste partijgenoten, wien verzocht werd aan dit fonds hun offer te brengen, dit hebben gedaan. De opbrengst bedroeg over 1936 f 13523.28.

Inzameling voor het Verkiezingsfonds.

In de zomer van 1936 besloot het Partijbestuur om de inzameling voor de verkiezingskas in navolging van de V.A.R.A. te doen plaats vinden door middel van het uitzetten van busjes.

Toen dit plan in October in uitvoering was, bereikte het Partijbestuur de mededeling, dat zich uit de Partijraad een commissie had gevormd, die verzocht de taak van het Partijbestuur over te nemen, om deze inzameling na een intense actie in het land het Partijbestuur te kunnen aanbieden.

Het Partijbestuur ging op dit denkbeeld in. Genoemde commissie bestaat uit de volgende leden: Mw. A. C. Ploeg, H. de Boer, J. Tuin, P. Donker, B. H. van Ruyven, W. Bakker, B. Noordewier, P. S. v. d. Vaart, J. Rot, C. A. M. Diepenhorst, P. Goettsch, S. P. Doek, Mr. E. Hamburger, L. C. Jansen, C. J. van Lienden, F. v. d. Velde, C. v. d. Vegte.

Zij besloot in de eerste opzet van het Partijbestuur enige wijziging te brengen, n.l. door de inzamelingsbusjes om de maand te verwisselen, gedurende vier maanden.

Op het ogenblik, dat wij dit verslag schrijven valt er over de resultaten van deze inzameling nog niet te berichten. Dit zal in het volgende verslag geschieden.

Bemoeiingen met raadsfracties en gemeentepolitiek

Naar aanleiding van de verslechtingen, welke de minister in de zomer van 1936 in de steunregeling voor de werklozen aanbracht (geleidelijke intrekking huurtoeslag), wendde het Partijbestuur zich in overleg met en mede namens de Vereniging van Sociaaldemocratische leden van gemeenteraden en Provinciale Staten met een uitvoerige circulaire tot onze raadsfracties.

Het Partijbestuur richtte bovendien een circulaire aan de raadsfracties, waarin verzocht werd de nevenorganisaties, indien een beroep op de raadsfracties werd gedaan, zoveel mogelijk bij hun werk te steunen. Bijzondere aandacht werd gevraagd voor de Sportbond, in verband met de behoefte aan goede sportvelden en turnlokalen.

Ten slotte vermelden wij hier, dat het Partijbestuur een circulaire richtte aan alle sociaaldemocratische raadsleden, waarin ook van hen zoveel mogelijk medewerking aan de actie voor ons Plan van de Arbeid werd gevraagd.

Adviezen en beslissingen van het Partijbestuur

Het Partijbestuur zag zich in het afgelopen jaar wederom genoorzaakt de partijgenoten te waarschuwen tegen allerlei comités, die veelal onder communistische invloed worden opgericht en een filantropisch doel nastreven. De bedoeling hiervan is onze partijgenoten in de leiding van dergelijke acties te betrekken en zodoende op deze gebieden de „eenheid van actie” tot stand te brengen.

De Partijvoorzitter Koos Vorrink publiceerde in overleg met het Partijbestuur een aantal artikelen in „De Arbeiderspers”, getiteld „De comité-ziekte”. Hij waarschuwde o.a. tegen het „Wuppertal-comité”, het „Wereld-comité tegen Oorlog en Fascisme” enz.

De Partij beschikte op de thans wel algemeen bekende overwegingen nogmaals afwijzend op een door de C.P.N. gedaan verzoek om voor de aanstaande verkiezingen een gemeenschappelijke actie te voeren en om voor de S.D.A.P. en de C.P.N. gemeenschappelijke kandidatenlijsten voor de Tweede Kamer in te dienen.

In een artikel in „De Arbeiderspers” is dit op 18 Juli 1936 nader gemotiveerd. We achten het van belang, dit artikel hier nog eens op te nemen:

ANTWOORD AAN C.P.N.

Partijbestuur der S.D.A.P. is niet voornemens aan het congres samenwerking voor te stellen.

Naar aanleiding van het door de Communistische Partij in Nederland aan de pers verstrekte communiqué, deelt het partijbestuur van de S.D.A.P. ons het volgende mede:

Het partijbestuur der S.D.A.P. heeft van het bestuur van de Communistische Partij in Nederland de uitnodiging ontvangen om samen te werken bij de eerstvolgende verkiezingen voor de Tweede Kamer en die samenwerking zelfs zover uit te strekken, dat gemeenschappelijke kandidatenlijsten zouden worden ingediend.

Het Partijbestuur der S.D.A.P. is niet voornemens samenwerking met de C.P.N. aan het congres der S.D.A.P. voor te stellen. Het bestuur der C.P.N. meent, dat die samenwerking noodzakelijk is, daar in 1937 voor het eerst de fascistische N.S.B. aan de verkiezingen voor de Tweede Kamer zal deelnemen.

Het partijbestuur der S.D.A.P. meent, dat het optreden van het fascisme in de verkiezingsstrijd samenwerking van de S.D.A.P. met de Communistische Partij minder dan ooit mogelijk maakt. Immers de strijd tegen het fascisme, is de strijd voor de democratie, als beginsel, als methode en als doel. In die strijd kan een principieel democratische partij als de S.D.A.P. allerminst samenwerken met een principieel antidemocratische partij als die der communisten. Wel zegt de Communistische Partij in haar brief, dat een nieuwe strijdformatie vereist is „van alle partijen, die de democratische en grondwettelijke rechten des volks willen behouden”, maar het partijbestuur der S.D.A.P. rekent voorshands de Communistische Partij niet tot die partijen.

Zolang de Communistische Partij een communistische partij is, zich richtend naar de tegenwoordige beginselen van de Communistische Internationale van Moscou, is haar doel de dictatuur, d.w.z. de vernietiging der „democratische en grondwettelijke

rechten des volks". Zij moge in Nederland die rechten willen behouden, zolang zij zelf zwak is en gevaar loopt van haar vrijheid van actie te worden beroofd — als zij zelf de macht krijgt, zal zij die macht onmiddellijk gebruiken om alle rechten en vrijheden aan anderen dan communisten te ontnemen.

De S.D.A.P. is een partij van democraten, die niet slechts voor zichzelf, maar voor het gehele volk de vrijheden en rechten wil bewaren. Zij heeft altijd verklaard te zijn een principiële tegenstandster van schrikbewind en dictatuur. Er bestaat voor haar geen principieel verschil tussen een dictatuur naar het voorbeeld van Hitler en een dictatuur naar het voorbeeld van Stalin. Zij bestrijdt de ene dictatuur niet om voor de andere de weg te bereiden. Zij bestrijdt elke dictatuur, omdat zij de geestelijke vrijheid voor het gehele volk wenst te eerbiedigen en te verdedigen.

De C.P.N. moge ook bedenken, dat het de S.D.A.P. niet aan eergevoel ontbreekt. Zolang de Communistische Partij in Nederland bestaat, heeft zij en hebben al haar sprekers en schrijvers de S.D.A.P. voortdurend met de grofste beledigingen en de sluwste verdachtmakingen vervolgd. De Communistische Partij moge nu vleiende gebaren maken jegens de S.D.A.P., die zij steeds heeft belaagd — de S.D.A.P. kan niet geloven aan de eerlijkheid van die toenaderingspogingen.

Als de S.D.A.P. een verrader van de hoogste belangen der Nederlandse arbeiders is, zoals de communisten jarenlang hebben verkondigd, moeten de communisten met die verrader niet willen samenwerken. Als de S.D.A.P. geen verrader van die idealen der arbeidersklasse is, hadden de communisten haar niet jarenlang moeten belasteren.

KOOS VORRINK, Voorzitter.
C. WOUDEBERG, Secretaris.

Tevens besloot het Partijbestuur om onze afdelingen en functionarissen in de krant te waarschuwen tegen het aanvaarden van plaatselijke debat-vergaderingen met fascistten.

Zolang Mussert het debat, dat pg. Albarda hem aanbood op 7 October 1933 niet wenst te houden, acht de Partijleiding het ongewenst, dat plaatselijke instanties dergelijke debatten aangaan.

Het Partijbestuur ontving een uitnodiging van de Bond voor Staatspensionnering om zijn medewerking te verlenen aan de organisatie van een congres voor Staatspensioen in April 1937.

Deze uitnodiging was behalve tot onze Partij o.a. ook gericht tot de C.P.N., de R.S.A.P. en de N.S.B.

Het Partijbestuur beschikte afwijzend op deze uitnodiging, omdat het geen samenwerking aanvaardt met anti-democratische partijen.

Onmiddellijk na de verloving van Prinses Juliana richtten vele afdelingen en partijgenoten tot het Partijbestuur het verzoek mede te delen, hoe het Partijbestuur stond tegenover uitnodigingen om zitting te nemen in huldigings-comité's.

Het Partijbestuur zond over deze aangelegenheid een circulaire tot de afdelingen, die wij hier in haar geheel laten volgen:

Amsterdam, 28 September 1936

Aan de Partijafdelingen.

Waarde partijgenoten,

Sinds de verloving van Prinses Juliana bekend werd gemaakt, stellen een aantal van onze functionarissen en instanties ons de vraag, welk standpunt zij behoren in te nemen ten aanzien van de nationale feestelijkheden, die in verband met de verloving en het aanstaande huwelijk van de Prinses alom in den lande werden en worden georganiseerd.

Uit het feit, dat men ons in zo omvangrijke mate advies vraagt, blijkt reeds, dat in brede kring onzer beweging de opvatting leeft, dat de wenselijkheid van deelname onzerzijds ernstig onder het oog moet worden gezien.

Het Partijbestuur stelt zich in beginsel op het standpunt, dat van dwingende voorschriften, noch in de ene, noch in de andere richting sprake kan zijn.

Men zal zich naar het oordeel van het Partijbestuur van geval tot geval zelfstandig rekenschap moeten geven.

Het komt het Partijbestuur als vanzelfsprekend voor, dat zij, die als officiële ambtsdragers fungeren (burgemeesters en wethouders) zich aan in hun ambtsgebied officieel georganiseerde huldebetogingen *niet* onttrekken. Het meent, dat hetzelfde geldt voor de raadsleden, voorzover de Gemeenteraad als zodanig in de hulde wordt betrokken.

Culturele nevenorganisaties (o.a. muziek- en zangverenigingen) zullen bij hun beslissing zeker rekening willen houden met de gevoelens hunner leden en met de aard van de medewerking, die eventueel van hen wordt verwacht. Ook zij behoeven zich naar de mening van het Partijbestuur niet onnodig afzijdig te houden.

Ongetwijfeld zal een aantal van onze in het plaatselijke politieke een culturele leven vooraanstaande partijgenoten worden uitgenodigd, zitting te nemen in comités. De beslissing hierover moet in de eerste plaats aan de betrokkenen zelf worden overgelaten.

Het Partijbestuur merkt hierbij op:

1. dat een weigering om zitting te nemen het gevolg kan zijn van onoverkomelijke persoonlijke bezwaren of van gegronde vrees voor de eenheid onzer plaatselijke beweging;
2. dat niemand, omdat hij in een of ander huldigungscomité zitting nam, daarover later ter verantwoording kan worden geroepen.

Anders staat het Partijbestuur tegenover het meedoen der Partijafdelingen als zodanig. Het Partijbestuur meent, dat het rechtstreeks deelnemen aan dergelijke demonstraties niet behoort tot de taak ener politieke partij.

Onze meer positieve opvattingen tegenover de nationale gedachte, zoals deze op allerlei punten tot uitdrukking komt, kan ons ook hierbij een goed kompas zijn.

Met partijgroeten

C. WOUDEBERG, Secretaris-Penningmeester.

Op een verzoek van het weekblad „De Groene Amsterdammer” besloot het Partijbestuur tot het verlenen van medewerking aan een door dit blad te organiseren algemene enquête over de problemen: vrede, welvaart, staatsorde.

Door middel van het Instituut voor Arbeidersontwikkeling ging het Partijbestuur een nieuw contract aan met het Bureau voor Muziek-Auteursrechten (B.U.M.A.).

Het Partijbestuur besloot voorts het oude archief tot en met 1913 van de Partij onder te brengen bij het Instituut voor Sociale Geschiedenis te Amsterdam.

Het Partijbestuur besloot tot het aangaan van een ongevallenverzekering ten behoeve van de bezoldigde bestuurders en de reizende bestuurders-ambtenaren in algemene dienst.

Kwesties en royementen

Alkmaar

In Alkmaar waren de laatste jaren de kwesties niet van de lucht. De ene moeilijkheid reeg zich aan de andere, waardoor het Partijbestuur permanent genoodzaakt was zich geheel, of leden uit zijn midden afzonderlijk, met deze afdeling bezig te houden. In de regel waren de slechte onderlinge verstandhoudingen oorzaak der wrijvingen. Veel onderling „gepraat” bedierf een goede samenwerking. Een herhaald ingesteld onderzoek naar beschuldigingen, meestal van derden vernomen, leverde geen resultaat op.

Nadat aan het eind van 1935 pg. E. Boekman een dergelijke „kwestie”

behandeld had, met negatief resultaat, kwam in begin 1936 opnieuw een uitvoerige brief in met klachten en beschuldigingen van C. Torenvlied over den wethouder T. Bonsema.

Het P.B. benoemde een commissie, bestaande uit de partijgenoten M. A. Reinalda, K. Vorrink en C. Woudenberg, die een uitgebreid en zeer diepgaand onderzoek te Alkmaar instelde, waarbij tientallen personen werden gehoord, ook niet-partijgenoten. Maanden achtereen was deze commissie met dit werk belast. Toen zij haar eindrapport aan het formuleren was, kwamen de partijgenoten H. Bakker en W. J. Bulens, beide Raadslied, met nieuwe ernstige beschuldigingen van corruptieve aard tegen Bonsema bij het Partijbestuur.

De commissie toog opnieuw aan de arbeid. Deze werkzaamheden werden echter ernstig verstoord, doordat de partijgenoten Bakker, Bulens en Mw. Helleman van het Partijbestuur op 3 Augustus 1936 telegrafisch binnen 24 uur ingrijpen tegen Bonsema eisten en zo dit niet onmiddellijk gebeurde, tot publicatie in de burgerpers te zullen overgaan.

De eerste brief met beschuldigingen kwam 29 Juli bij het P.B. in en de eerste besprekingen vonden door de commissie reeds op 1 Augustus 1936 plaats.

De beschuldigingen waren echter van te ernstige aard, dan dat zonder grondig onderzoek een krachtig ingrijpen van het Partijbestuur geoorloofd was.

Toen het Partijbestuur aan de telegrafische eisen om binnen 24 uur in te grijpen, geen gevolg gaf, gingen Bakker en Bulens naar den locoburgemeester en stelden deze van de beschuldigingen tegen Bonsema in kennis, terwijl daarvan tevens publicaties in de pers verschenen.

De commissie zette haar onderzoek voort en kwam tot de conclusie, dat Bonsema als lid niet kon worden gehandhaafd.

De commissie kwam echter daarnaast tot de overtuiging, dat de partijgenoten Bakker, Bulens en Mw. Helleman, de Partij door hun optreden zo ernstige schade hadden toegebracht, dat ook hun lidmaatschap niet langer gewenst was.

De commissie stelde aan de afdeling het royement van T. Bonsema, H. Bakker, W. J. Bulens en Mw. Helleman voor. Verschillende afdelingsvergaderingen van Alkmaar bespraken het rapport der commissie. De afdeling royeerde T. Bonsema, H. Bakker en Mw. Helleman, terwijl zij W. J. Bulens als lid handhaafde.

Na deze uitspraak van de afdelingsvergadering maakte het Partijbestuur gebruik van zijn bevoegdheid en royeerde W. J. Bulens op grond van art. 12, tweede alinea der Statuten. De beslissing van de afdelingsvergadering, die onderscheid maakte tussen Bulens en de beide anderen, achtte het P.B. niet gemotiveerd.

Bonsema, Bakker en Mw. Helleman, geroyeerd door de afdeling Alkmaar, kwamen hiertegen bij het Partijbestuur in beroep. Het Partijbestuur zag geen argumenten om het royement te vernietigen.

W. J. Bulens, geroyeerd door het Partijbestuur, maakte van zijn recht van beroep op de Partijraad gebruik. Na de uiteenzetting van het Partijbestuur, waarom het tot royement van Bulens besloot, het verweer van Bulens tegen het royement en de daarop gevolgde discussie, vernietigde de Partijraad het royementsbesluit van het Partijbestuur.

Het Partijbestuur zag zich voorts genoodzaakt zich bezig te houden met enkele moeilijkheden in de afdeling Hardinxveld.

Uit deze moeilijkheden vloeide voort een royement, n.l. van Mw. P. C. Buit—Van Harsel, die bij het Partijbestuur in beroep kwam.

Een onderzoek werd ingesteld, dat er toe leidde, dat het Partijbestuur het royement vernietigde, aangezien de gronden, waarop het werd uitgesproken geen royement wettigden.

Enkele moeilijkheden tussen de raadsleden te 's-Gravendeel werden in der minne tot oplossing gebracht.

Het Partijbestuur was verder genoodzaakt enige verstoorde verhoudingen te Dieren en Maastricht in het reine te brengen.

Behalve de reeds vermelde gevallen, royeerde het Partijbestuur, overeenkomstig art. 12, 2e al. van de Statuten nog Mw. Huslage—v. d. Pol en Mw. Berenpas—Aaldering, beiden te Amersfoort, in verband met het deelnemen aan een reis naar de Sowjet-Unie, georganiseerd door een communistisch Mantel-comité.

Commissie aanvulling sociale verzekering

De besturen van Partij en Vakverbond besloten uitvoering te geven aan enkele verzoeken, vorig jaar op het Partijcongres gedaan om een commissie samen te stellen, die tot taak heeft een rapport uit te brengen in zake een verdere aanvulling van onze eisen op het terrein van de sociale verzekering.

Het N.V.V.-bestuur benoemde in deze commissie de partijgenoten S. de la Bella, E. Kupers, F. S. Noordhoff, S. Mok, H. van Dugteren, J. Wiardi, J. W. van Achterbergh en J. Hilgenga.

Namens het Partijbestuur namen in deze commissie de volgende partijgenoten zitting: E. Boekman, Mr. O. Drilmsma, W. Drop, L. Heijermans, J. v. d. Kieft, K. Lindner, Mr. M. Moltzer, Dr. J. van den Tempel, terwijl later ook J. A. Berger als lid van de commissie werd aangewezen.

Als secretaris treedt op Mr. S. Mok, als voorzitter E. Kupers.

De commissie zond aan de besturen van Partij en Vakverbond een voorlopig rapport omtrent haar inzichten over de mogelijkheid van uitvoering van premievrij staatspensioen.

De werkzaamheden der commissie zijn nog in volle gang.

Commissie inzake het defensie-vraagstuk

In zijn Zaterdag 9 Mei 1936 gehouden vergadering besloot het Partijbestuur, uitvoering gevende aan de congresbeslissing op voorstel 24a van de beschrijvingsbrief 1936, tot het instellen van een commissie, die tot taak kreeg het defensievraagstuk te onderzoeken, in verband met de gewijzigde internationale politieke verhoudingen.

Het Partijbestuur nodigde de volgende partijgenoten uit in deze commissie zitting te nemen: Ir. J. W. Albarda, Dr. W. Banning, Ir. Ch. G. Cramer, P. Kiès, K. ter Laan, Mr. P. J. Mijksenaar, G. van Overbeek, Mw. C. Pothuis—Smit, Mr. J. in 't Veld, Mw. H. Verweij—Jonker, K. Vorrink, Mw. A. E. J. de Vries—Bruins, Dr. H. B. Wiardi Beckman en W. J. v. d. Woestijne. Alle leden gaven aan deze uitnodiging gevolg.

Op verzoek van het Partijbestuur wees het N.V.V.-bestuur twee leden in de commissie aan, n.l. de partijgenoten W. Brouwer en F. S. Noordhoff.

Als voorzitter van de commissie trad op pg. J. W. Albarda; als secretaris pg. G. van Overbeek.

Deze commissie kwam op zeer korte termijn met haar werk gereed. Tot eensluidende conclusie kwam zij niet. De partijgenoten Dr. W. Banning, Mw. C. Pothuis—Smit, Mw. H. Verweij—Jonker en Mw. A. E. J. de Vries—Bruins dienden een minderheidsnota in.

Het rapport komt op het a.s. congres aan de orde.

Commissie Zuid-Limburg en Bestuur Neutrale Volksscholen

De werkzaamheden dezer commissie beperkten zich in het afgelopen jaar in hoofdzaak tot het besturen van de Neutrale Volksscholen in Limburg.

Als bestuurder van de stichting „De Neutrale Volksschool” bedankte in het afgelopen jaar pg. F. L. Ossendorp, in wiens plaats door het D.B. van de Algemene Raad werd benoemd pg. P. Hoogland.

De Neutrale Volksscholen, die overigens haar taak voortreffelijk vervullen, ondervinden ten gevolge van de bezuinigingen, de laatste jaren op het onderwijs aangebracht, financiële moeilijkheden.

De Algemene Raad besloot in verband hiermede tot het toekennen van enige subsidies.

Commissie voor het beginselprogram

De in 1935 ingestelde commissie tot herziening van het beginselprogram kwam in Juli van dit jaar met haar rapport gereed.

Het geheel gewijzigde beginselprogram werd reeds in onze dagbladen van 9 Juli 1936 opgenomen.

Op het a.s. congres komt het rapport, dat door het Partijbestuur is overgenomen, in behandeling.

Voor de snelle wijze van werken, brengen wij thans reeds de leden dezer commissie een woord van dank.

Financiële commissie in verband met reorganisatie-voorstellen

Het Partijbestuur benoemde in de loop van het jaar in verband met de verwerping door de Partijraad op 16 Februari 1936 van de financiële voorstellen van het Partijbestuur, een commissie, die tot taak kreeg te trachten de middelen te vinden, die nodig zijn om voorlopig de reorganisatie-voorstellen, door de Partijraad in Februari 1936 aangenomen, te kunnen uitvoeren.

Leden dezer commissie zijn: H. de Boer, W. Remminga, A. Lunshof, H. Voogdgeert, W. F. Racké, L. Bouma, A. J. Romeijn, P. de Bruin, A. Rorije, W. J. van Deelen, G. F. Lindeijer, Mv. M. de Jong—Zerinke, J. Moor, D. Buijs, P. Wiersum, J. v. d. Kieft, L. A. Ankum en C. Woudenberg.

Deze commissie kwam in de loop van het jaar eenmaal bijeen; zij benoemde een sub-commissie, die conclusies voorbereidt.

Zij kon haar werk nog niet beëindigen.

Permanente koloniale commissie en Persindo

De permanente koloniale commissie is sedert October 1933 door Partij en N.V.V. ingesteld. Daarin hebben zitting de partijgenoten Ir. Ch. G. Cramer, E. Kupers, L. N. Palar, J. E. Stokvis en C. Woudenberg.

In dit verslagjaar werd pg. G. van Overbeek als koloniaal redacteur van „Het Volk” ook in de commissie opgenomen. Voorzitter is E. Kupers, secretaris L. N. Palar. De laatste verzorgt de dagelijkse werkzaamheden, indien nodig in overleg met pg. J. E. Stokvis.

De commissie kwam in 1936 regelmatig bijeen. De ontwikkeling van de economische en politieke verhoudingen in Indonesië en Nederlandse aangelegenheden, waarbij ook Indonesië betrokken was, waren onderwerp van bespreking. De commissie heeft contact met de Indonesische beweging. Enige belangrijke voorstellen van Indonesische politieke organisaties werden behandeld. Besprekingen werden gevoerd met een zeer vooraanstaand vertegenwoordiger van de Indonesische beweging.

Van zijn verblijf hier te lande maakte pg. De Dreu, voorzitter van onze Indische zusterpartij de I.S.D.P., gebruik om de moeilijke positie, waarin de I.S.D.P. verkeert met de commissie te bespreken. Het resultaat is, dat op advies van de commissie aan onze zusterpartij steun werd verleend. Verder werd pg. De Dreu aangewezen als vertegenwoordiger van de Koloniale Commissie in Indonesië, een vertegenwoordiging, waarom een belangrijke Indonesische partij gevraagd heeft.

Nu pg. Van Boheemen, redacteur van het „Indische Volk”, met verlof in het land vertoeft, neemt hij geregeld deel aan de vergaderingen van de Koloniale Commissie.

Nauw aan de koloniale commissie verbonden staat het persbureau Indonesia, bij verkorting Persindo, dat tot taak heeft de Indonesische pers en Indonesische organisaties, zowel op politiek, sociaal als cultureel gebied, voor te lichten omtrent de sociaal-democratie en de moderne arbeidersbeweging en over de politieke verhoudingen in Nederland. Het verzendt wekelijks artikelen naar de Indonesische pers, meestal in het Maleis gesteld, welke in de regel worden geplaatst. Men kan dus gewoonlijk onze politieke inzichten wekelijks in de burgerlijke Maleise bladen lezen.

De resultaten van dit systematisch voorlichtingswerk zijn zeer goed te noemen. De vroegere, dikwijls afwijzende houding tegenover onze koloniale politiek, gewoonlijk het gevolg van verkeerde of onvoldoende voorlichting, heeft plaats gemaakt voor een van begrip en waardering. Als bijvoorbeeld een invloedrijk dagblad als de „Pemandangan” in het nummer van 15 October zegt: „De S.D.A.P. heeft het Indonesische volk lief, echt en met overtuiging”, dan typeert het niet alleen de houding van dat blad, maar ook die van het grootste deel van de Indonesische pers.

Onze anti-fascistische artikelen vormen een nuttig tegenwicht tegen het gif, dat de fascistische en semi-fascistische Hollands-Indische dagbladen in Indonesië rondstrooien.

De door S.D.A.P. en N.V.V. uitgegeven brochure „Ons woord over Spanje” is door de meeste Maleise dagbladen in Maleise vertaling in extenso gepubliceerd. Het spreekt vanzelf, dat voor ons Plan van de Arbeid intensieve propaganda is gemaakt. De Indonesische beweging staat sympathiek tegenover ons Plan.

In het vorig verslagjaar moesten de „Persindo”-zendingen worden gestaakt, omdat zij door de Indische posterijen niet meer werden doorgelaten. Over dit onwettig optreden van de Indische Overheid, werden onzerzijds in de Volksraad en in de beide Kamers inlichtingen gevraagd. De Algemene Raad uit S.D.A.P. en N.V.V. wende zich schriftelijk om inlichtingen tot den Gouverneur-Generaal. Doordat antwoord van den

Gouverneur-Generaal uitbleef, wendde pg. Kupers zich tot den Minister van Koloniën. Toen eerst ontving de Algemene Raad antwoord van den Gouverneur-Generaal, dat de invoer van Persindo-artikelen in Indonesië niet verboden was.

Nu gaan de Persindo-zendingen weer regelmatig naar Indonesië, hoewel er een zeer scherpe censuur op onze artikelen wordt uitgeoefend.

Geregeld komen aanvragen binnen uit Indonesië van periodieken, organisaties, personen en Indische bibliotheken om toezending van Persindo-artikelen.

Persindo staat onder leiding van de partijgenoten L. N. Palar en J. E. Stokvis.

N.V. Drukkerij en Uitgeversmaatschappij „De Arbeiderspers”

De vennootschap leed in het verslagjaar 1936 een zeer zwaar verlies door het overlijden van dr. F. M. Wibaut, haar president-commissaris sinds de oprichting en voordien lid van de Raad van Beheer van het dagblad „Het Volk”. Zijn verdiensten voor de groei van onze dagbladpers kunnen ternauwernood onderschat worden; met diepe erkentelijkheid hebben directie en personeel hem na zijn uitvaart dan ook herdacht in een daartoe belegde bijeenkomst.

Met leedwezen moet de directie ook het overlijden melden van een trouw personeellid, den Rotterdamsen typograaf J. H. Voet.

Pg. H. Kenther verliet de vennootschap wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd na een langdurige dienstvervulling als redacteur. Bij zijn afscheid werd van vele zijden van grote waardering voor hem en zijn arbeid getuigd.

Behalve door het overlijden van dr. F. M. Wibaut ontstond een vacature in de Raad van Commissarissen door het bedanken van pg. L. van der Wal. In hem verliest de vennootschap een lid van de Raad van Commissarissen, waaraan zij bijzondere dank verschuldigd is wegens de zeer waardevolle adviezen door hem gegeven, vooral bij de bouwplannen, die na de oprichting der Vennootschap moesten worden ontworpen en uitgevoerd.

Door een vergadering van aandeelhouders werd in de vacature voorzien door verkiezing van de partijgenoten mr. W. A. Bongers en H. J. van den Born. Dezelfde vergadering keurde de jaarverslagen over 1935 goed.

Ondanks financiële bekommernissen als gevolg van de aanhoudende crisis is de directie weinig geneigd dit verslag in mineur uit te brengen. In Maart bereikte het dagblad „Voorwaarts” het aantal van 50.000 abonné's, welke gebeurtenis met gepaste vreugde werd gevierd. En juist voor het einde des jaars schreef de Arbeiderspers haar 200.000ste abonné in, een feit, dat in de beweging als een zaak van grote betekenis werd begroet: in meer dan 200.000 gezinnen wordt dagelijks het socialistische woord gelezen. Een bedrijf met zulk een aantal abonné's als grondslag moet de crisis te boven komen, het heeft een sterke innerlijke kracht en mag aanspraak maken op de steun van de gehele beweging en al haar leden. De moeilijkheden zijn uiteraard niet gering; de groei van het aantal abonné's is vooral mogelijk gemaakt door prijsverlagingen in verschillende delen van het land, het laatst in Den Haag. Dat bij zulke prijzen het aan elkaar knopen van de einden niet licht valt, zal begrijpelijk zijn, temeer, nu de devaluatie in sterke mate prijsverhogend werkt op veel gebruikte grondstoffen als papier.

De verschillende bedrijfsafdelingen hebben zich ingespannen het bereikte te handhaven en zo mogelijk uit te breiden. Niet altijd was dit mogelijk. Zo moest het weekblad „*De Notenkraker*” na een bestaan van vele jaren worden opgeheven. Anderzijds werd een afdeling *Fotodienst* geopend, die zich bevredigend ontwikkelt.

In *Vlaardingen* en *Leiden* werden in 1936 de filialen naar betere behuizingen overgebracht.

In het algemeen wordt nauwlettend erop toegezien, dat de inrichting van het bedrijf in goede staat wordt gehouden en verbeterd, opdat de bedrijven der Arbeiderspers de stormen des tijds kunnen blijven weerstaan, gereed om van de gelegenheid tot uitbreiding gebruik te maken, waar en zodra die zich voordoet.

Vereniging van Soc. Dem. leden van Gemeenteraden en Provinciale Staten.

De Vereniging leed in het afgelopen jaar een ernstig verlies door het overlijden van haar secretaris-penningmeester, pg. Jan Reynders.

Na zijn dood besloot het Hoofdbestuur uitvoering te geven aan het verlangen van het Partijbestuur om de administratie van de Vereniging en het Adviesbureau onder te brengen bij het Partijsecretariaat.

Tot secretaris-penningmeester benoemde de algemene vergadering pg. C. Woudenberg, die deze functie reeds tijdelijk vervulde.

Het Hoofdbestuur van de vereniging is als volgt samengesteld: Ed. Polak, Amsterdam, voorzitter; C. Woudenberg, Amsterdam, secretaris-pennigmeester; D. Bartels, Hoogezand; H. de Boer, Leeuwarden; W. Drees, Den Haag; J. H. Paris, Maastricht; J. ter Laan, Rotterdam; M. A. Reinalda, Haarlem; W. v. d. Vall, Alkmaar.

Met de redactie van „*De Gemeente*” waren belast de partijgenoten Mr. S. Mok en Ed. Polak.

Ofschoon het blad thans op voortreffelijke wijze wordt geredigeerd en verzorgd, is toch de belangstelling der leden voor dit orgaan onvoldoende. Het aantal abonné's, zal in de komende tijd beduidend moeten worden opgevoerd om de exploitatie op gezonde basis te stellen.

De Jaarvergadering der Vereniging vond plaats op 12 en 13 December l.l. in „*Het Parkhotel*” te Amsterdam.

Nadat de verslagen, die uitgebracht werden, waren goedgekeurd, hield pg. Ir. H. Vos in een openbare zitting een inleiding over het onderwerp: „*Wat kunnen de gemeenten doen voor het Plan van de Arbeid*”, terwijl pg. W. Drees een rede hield over „*De positie der gemeenten na de devaluatie*”. Op beide redevoeringen volgde een aangename gedachtenwisseling.

Arbeiders Jeugd-Centrale

Het jaar 1936 heeft de A.J.C. een rijk en afwisselend jeugdleven gebracht. Onbezorgd en onverzwakt is zij dit moeilijke jaar niet doorgekomen. Na het nemen van ontelbare maatregelen, soms van een erg onplezierig soort, slaagden zij er in, evenwicht in de financiën te brengen, ja zelfs een goede basis van 1937 te vinden.

Het jaar begon met een stille ledenactie onder de leuze „*Van Man tot Man*” en met een reeks geslaagde gewestelijke conferenties, waarin het Plan van de Arbeid voor Rode Wachten en Jong-Socialisten afzon-

derlijk werd behandeld. Vrijwel overal was de opkomst uitstekend. Behalve in deze conferentie is ook in de afdelingen aan het Plan dit jaar veel aandacht besteed, eerst met behulp van het Handboek, later aan de hand van het boekje „Basis en Bouw”.

Weldra volgden de gewestelijke voorjaarsvergaderingen, die een voorbode waren voor het naderende zomerwerk. Vroeg in het jaar was er al de nodige drukte in de afdelingen voor de Pinksterfeestpropaganda. Met 1114 deelnemers kwam men te Vierhouten bijeen, waar het Pinksterfeest als steeds het hoogtepunt werd van een jaar A.J.C.-leven.

In de zomer volgde gedurende een drietal weken de Rode Nederzetting; 1256 Rode Valken namen hieraan deel. In de laatste week van de Rode Nederzetting vond een eenvoudige plechtigheid plaats. De nagedachtenis van onzen ouden vriend dr. F. M. Wibaut werd geëerd met de onthulling van een prachtig, sober uitgevoerd beeld.

De weekkampen waren eveneens een succes: 15 kampen trokken 528 deelnemers. Het leiderskamp trok 58 bestuurders naar het Meenthuis, waar een week lang hard gewerkt is.

Het politieke kamp onder leiding van den Partijvoorzitter Koos Vorrink slaagde prachtig.

De kwaliteit en de deelname van het zomerwerk was uitstekend. Het waren niet alleen de eigen leden, die gebruik maakten van de huizen en terreinen van de stichting „Voor Zon en Vrijheid”. Verschillende goed geslaagde kinderkampen werden gehouden, met medewerking van een aantal toegewijde A.J.C. functionarissen.

De zomerperiode werd bekroond met de grote Plan-jeugddemonstraties, die, in samenwerking met de Vakbondsjeugd en de Sportbond, aan de vooravond van de grote 6 September-betogingen werden gehouden; 5000 jongeren demonstreerden mee voor het Plan van de Arbeid.

Een viermaandenplan stelde ons voor de volgende opgave: September, de inzameling onder het motto: „De Jeugd in de Crisis.” „Voor zon en Vrijheid”; October, ledenactie van de Rode Valken; November, planpropaganda onder de jongeren; December, het winnen van boven 16-jarigen en van donateurs.

Het eerste gedeelte was een succes: de inzameling leverde plus minus f 15.000.— op en overtreft dus nog de opbrengst van 1935.

Vervolgens kwamen in October ongeveer 150 nieuwe Rode Valken waarmede echter de achteruitgang van het ledental in de eerste tien maanden van het jaar nog niet is ingehaald. November bracht een reeks van Planavonden, waarvoor het Hoofdbestuur een propagandaspel van de hand van Marie W. Vos beschikbaar stelde. Bevoegde sprekers zetten het doel van het Plan nader uiteen. Ten slotte was December met zijn prettige intieme bijeenkomsten bestemd om oudere leden en donateurs te winnen, met behulp van aardige vlugschriften in het formaat van „Het Jonge Volk”, zoals dat er in 1937 zal uitzien.

Te betreuren is, dat de omzet van de verkoopcentrale „De Brug” in dit jaar sterk is gedaald.

Bracht 1936 grote en veelzijdige activiteit, ook de schriftelijke propaganda werd niet vergeten. Regelmatig worden er omstreeks 2500 nummers van „De Wiekslag” verkocht.

In het voorjaar verscheen de brochure „De Jeugd voor het Plan” van Jan Peters, waarvan 17.000 exemplaren van de hand gingen; in November kwam er een prachtig uitgevoerde propagandakrant „Solidariteit” in 18.000 exemplaren.

Ondanks de toenemende verarming, die het werk aan alle kanten afbreuk doet, bracht toch het kampfondszege! plm. f 8.000.— op.

In de afdelingen werd veel gevergd voor solidariteitsfondsen. Talloze werkenden hebben het door hun vrijwillige bijdragen mogelijk gemaakt, dat werkloze makkers aan kampen, feesten enz. konden deelnemen.

Ook het organiseren van de kampen voor werkloze jongeren vond voortgang. Hierbij vielen vele moeilijkheden van financiële en organisatorische aard te overwinnen.

De werkzaamheden aan de terreinen te Vierhouten werden voortgezet, de Heimanshof, een door de jonge werklozen ingericht natuurpark, werd geschapen, het grote kampterrein verbeterd enz.

In het voorjaar werd begonnen met de voorbereiding van de oprichting van z.g. jongerenkernen in kleine plaatsen, waar een afdeling geen bestaansmogelijkheden heeft. De resultaten zijn nog niet groot.

In Juli heeft het Hoofdbestuur in beginsel besloten leiding en uitbreiding te geven aan het werk van de 8—12-jarigen. Ons Trekvogelwerk zal weldra in vele plaatsen de aandacht vragen en versterking van ons werk brengen.

In het bestuur kwam geen wijziging.

Instituut voor Arbeidersontwikkeling

Evenals alle andere culturele organisaties heeft ook het Instituut de nadelige gevolgen van de immer verder voortwoekerende economische crisis in het jaar 1936 ondervonden. Het getal der kameraden, dat aan de rand van totale uitputting gekomen is, nam voortdurend toe, met als gevolg, dat noch voor het lidmaatschap van het Instituut, noch voor het deelnemen aan zijn arbeid langer enig geld besteed kon worden. Het sterkst spreekt dit wel in de kleine gemeenten en op het platteland.

Langzaam nam het aantal Instituutsleden af, van de programma's verdwenen voor en na de z.g. „grote bijeenkomsten”, aan welke organisatie een te groot financieel risico verbonden is. Dit laatste is bij. mede een der oorzaken van het geringer aantal voorstellingen voor Instituutsafdelingen door het gezelschap „De Jonge Spelers”.

Het spreekt vanzelf, dat de arbeid onder deze omstandigheden zeer veel van de energie en het uithoudingsvermogen van hoofd- en afdelingsbestuurders in het afgelopen jaar heeft gevergd. Vooral het numeriek op peil houden der organisatie eiste zeer veel inspanning.

Toch kan met voldoening op het achter ons liggende werkjaar teruggezien worden. In de practijk is gebleken, dat de periode van de kinderziekten achter ons ligt. De programma's der afdelingen groeien aanzienlijk in betekenis en waarde, de vaste lijn komt er hoe langer hoe meer in. Dat geeft de nodige moed om ondanks de moeilijkheden van deze tijd verder te arbeiden, de grondslag te leggen voor breder arbeidsveld, hetwelk bewerkt kan worden zodra de economische omstandigheden verbeterd zijn.

In het medio 1936 uitgegeven „Ontwikkelingsplan” is de theoretische grondslag van het Instituutswerk, alsmede het overzicht van het brede werkterrein gegeven, een en ander aangevuld met de nodige practische, organisatorische gegevens.

Het is de trots van het Instituut zo'n belangrijk aandeel te hebben kunnen nemen in het werk voor het Plan van de Arbeid. In de eerste maanden van 1936 werd voor pl.m. 5000 cursisten het in samenwerking

met de A.J.C. uitgegeven „Handboek voor het Plan” behandeld. Aan het einde van het jaar verscheen het tweede studieboekje „Ons Plan na een jaar”, waarmede in 1937 het cursorische werk zal worden opgezet.

Cursussen over de groei en de taak der moderne vakbeweging werden in toenemende mate opgezet. In een 15-tal plaatsen werden voor pl.m. 2200 deelnemers kadercursussen georganiseerd over „De worsteling der Vrijheid”. Onder dezelfde titel werd een lezing met lichtbeelden samengesteld, waarvan zeer veel gebruik werd gemaakt.

Van het scholenwerk kan worden medegedeeld, dat gedurende het seizoen 1935/1936 in werking waren van de Arbeiders-Avondscholen:

62 vervolklassen, met een beginaantal van	938	leerlingen
bij het einde van de cursus aanwezig	764	„
81 nieuwe klassen met een beginaantal van	1792	„
bij het einde van de cursus aanwezig	1488	„

Van de Plaatselijke Kaderscholen waren in het seizoen 1935/1936 in werking:

11 vervolklassen met een beginaantal van	164	leerlingen
bij het einde van de cursus aanwezig	127	„
7 nieuwe klassen met een beginaantal van	151	„
bij het einde van de cursus aanwezig	127	„

Van de Plaatselijke Kaderscholen gingen 15 leerlingen over naar de Kaderschool op het Troelstra-Oord.

In 13 afdelingen werden reizende bibliotheken met ontspannings- en studieboeken geplaatst.

De reizende Instituutstentoonstelling en die van boeken en het werk van Funke Küpper van de Arbeiderspers werden in tal van afdelingen in de maanden Januari tot en met April georganiseerd.

Naast de lichtbeeldenserie over „De worsteling der Vrijheid” werden die over „De luister der kathedralen”, „Arbeid en arbeider in de beeldende kunst”, „Het vliegwezen”, „Spanje” en „Christus in de beeldende kunst” samengesteld.

De onderafdeling der Natuurvrienden groeide in 1936 uit tot ver boven de 10.000 leden, mede dank zij het belangrijke afzonderlijke werk dezer afdeling.

Een geheel nieuw stuk werk kon het Instituut in 1936 opzetten in de vorm van werklozen-internaten. Daartoe financieel in staat gesteld door de Centrale Arbeiders-Verzekerings- en Depositobank werden in 1936 in een drietal weken groepen van plm. 50 werkloze kameraden op het Natuurvriendenhuis „Over Holland” bijeengebracht, welke voor een belangrijk deel een studie-karakter hadden. In 1937 wordt hiermede doorgegaan.

Op 31 December 1936 telde het Instituut 139 afdelingen en 14 correspondentschappen. Het leden- en donateurstal bedroeg ca. 32.500.

Memoreren we ten slotte nog, dat centraal, zowel als in een belangrijk aantal afdelingen ingesteld werd een „Actie-Dienst”, welke tot speciale taak heeft de propaganda voor ledenwinst van Instituut en Natuurvrienden, de verkoop der V.C.O.-zegels, het bevorderen van het bezoek der afdelingsbijeenkomsten enz. Als eerste resultaat van deze Actiediensten kan de winst van ongeveer 700 nieuwe leden vermeld worden.

Uiteraard kan in dit overzichtje slechts het allerbelangrijkste gemoreerd worden. Moge er uit blijken, dat het Instituut in taaië volharding voortwerkt aan de hem door Partij en Vakbeweging gegeven taak: verstandelijke ontwikkeling en culturele verheffing der Nederlandse arbeidersklasse.

Arbeiders Kaderschool

Het curatorium van de Arbeiders Kaderschool was in het afgelopen jaar als volgt samengesteld: J. Hemelrijk, voorzitter; C. A. 't Hart, secretaris; N. de Lieme, A. Harms, C. Woudenberg, F. v. d. Walle, F. S. Noordhoff, F. van Meurs, H. Brugmans, C. Ketner, J. van Dillen.

De 3e Januari 1937 werd de zevende cursus geopend met een rede door den voorzitter.

Les werd gegeven aan vier klassen, die respectievelijk bestonden uit 24, 17, 13 en 8 leerlingen, door de volgende leraren: Prof. J. H. v. Meurs, Dr. M. G. Levenbach, W. J. v. d. Woestijne, J. v. d. Kieft, Drs. S. Klee-rekoper, Drs. E. M. Premsele, Dr. C. Westerman, Mr. H. B. Waslander. De onderwijsvakken waren: Staats- en Gemeenterecht, Burgerlijk Recht, Arbeidsrecht, Bedrijfseconomie, Financieuzen, Boekhouden, Sociale Economie en Sociale Geschiedenis.

Uit onderstaande gegevens blijkt, dat de leerlingen van de kaderschool in hoofdzaak gerecruteerd worden uit de functionarissen van Partij en Vakbeweging:

- 16 bestuurders Partijafdeling;
- 42 „ Vakbonden (afdelingen en hoofdbestuur);
- 3 „ Bestuurdersbonden;
- 5 „ P. P. C.'s; .
- 5 leden van gemeenteraden;
- 15 bestuurders culturele organisaties.

Totaal 62 leerlingen met 86 functies.

De S.V.M.V.

Het verenigingsjaar begon met een druk bezochte najaarsvergadering op Zondag 10 November 1935, waar behandeld werd het praeadvies van *prof. mr. dr. G. v. d. Bergh*. Deze hield een inleiding over „De bescherming van de democratie”. Eveneens werd op deze dag gehouden een gecombineerde vergadering van de paedagogische, economische en filosofische secties, waar *pg. A. H. Gerhard* sprak over: „Een vergeten voorwaarde voor het Plan van de Arbeid”.

Aan de najaarsvergadering ging een algemene ledenvergadering vooraf, waar *pg. H. Vos*, leider van het wetenschappelijk bureau der partij, benoemd werd tot secretaris der Vereniging. In verband met het vele werk, dat reeds op Vos' schouders rust, werd besloten hem als adj. secretaris toe te voegen *pg. L. J. Kleijn*.

In deze vergadering werd eveneens besloten tot het uitschrijven van twee prijsvragen, nl. 1. „De betekenis van de klassenstrijd als factor ter bereiking van het socialisme” en 2. „De concentratie-tendenzen in de maatschappij sinds de negentiende eeuw, zowel op industrieel als op agrarisch gebied en hun vermoedelijke oorzaken”. Voor iedere prijsvraag werd een bedrag van f 100.— ter beschikking gesteld. Op de prijsvragen kwam evenwel geen enkel antwoord binnen.

De voorjaarsvergadering had plaats op 3 Mei 1936, waar in behande-

ling kwam een praeadvies van onzen Belgischen partijgenoot *Herman Vos* over: „De economische herstellpolitiek der Belgische regering”. *Pg. Vos* was echter op het laatste ogenblik door ziekte verhinderd aanwezig te zijn, zodat het bestuur op zeer korte termijn genoodzaakt was naar een anderen inleider om te zien. *Pg. G. van Overbeek* was bereid deze moeilijke opdracht te aanvaarden.

De dag tevoren hielden de economische en de juridische secties een gecombineerde vergadering, waar het woord werd gevoerd door *prof. dr. Hugo Sinzheimer* over: „Marx als rechtssocioloog”, terwijl *pge. A. E. J. de Vries—Bruins* voor de medische sectie een inleiding hield over: „De stand van het ziekenfondswezen in Nederland”.

V. A. R. A.

Met het jaar 1936 werd het zevende crisisjaar afgesloten, waarin de V.A.R.A. haar moeilijk en omvangrijk werk heeft moeten verrichten. Het getuigt van de kracht dezer organisatie en van de toewijding van vele tienduizenden leden, dat de moeilijke omstandigheden geen afbreuk hebben kunnen doen aan de arbeid, die onze omroep ook in het achter ons liggende jaar op het gebied van de ontwikkeling en ontspanning heeft verricht. Hoewel het ledental niet geheel op peil bleef en dus ook de inkomsten enige vermindering ondergingen, hebben de V.A.R.A.-programma's niets van hun aantrekkelijkheid verloren, integendeel, aan haar opvoedende taak heeft de V.A.R.A. ook in het afgelopen jaar weer veel aandacht besteed, terwijl ze vooraan gaat, waar het de invoering van nieuwe aantrekkelijke programma-nummers betreft. Dit draagt er in niet geringe mate toe bij, dat onze omroepvereniging zich in grote populariteit mag verheugen.

De opoffering, die de leden zich voor hun omroep getroosten, bleek overduidelijk bij de aanbidding van het jubileum-geschenk op het Zomerfeest te Amersfoort. Dit landelijke Zomerfeest vormde het hoogtepunt van de herdenking van het tienjarig bestaan der V.A.R.A. en er werd door ongeveer 100.000 makers uit alle hoeken van het land aan deelgenomen, terwijl het als jubileumgave bijeengebrachte bedrag niet minder dan f 120.837.22 bedroeg.

Bovendien bewijzen vele nog werkende leden hun solidariteit met de werkloze kameraden door in hun afdeling een fonds te vormen, waaruit de laatstgenoemden een tegemoetkoming ontvangen bij de betaling van contributie en abonnementsgeld. Want de werkloosheid is wel de grootste tegenstander, die de V.A.R.A. bij haar propaganda te overwinnen heeft. Dat neemt niet weg, dat er onder de Nederlandse luisteraars nog zeer velen zijn, die, hoewel daartoe zeker in staat, met geen cent bijdragen in de kosten der programma-verzorging niet minder dan 50% der luisterende gezinnen is bij geen enkele omroepvereniging aangesloten. Dit zeer hoge percentage vormt een ernstige bedreiging voor de handhaving van het tegenwoordige systeem der vrijwillige betaling.

Het jaar 1936 bracht in het Dagelijks Bestuur en het Hoofdbestuur geen enkele wijziging.

Voor de gehele Nederlandse omroep en dus ook voor de V.A.R.A. was van belang het Koninklijk Besluit van 8 September, dat een regeling vaststelde, waarbij de radio-centrales enige vergoeding zullen moeten betalen voor de omroepstof, waarvan ze tot dusver zonder geldelijke tegenprestatie profiteerden.

Op het gebied van de uitzendingen bracht een verandering in het muziekwezen weer nieuwe kleur in de V.A.R.A.-programma's, terwijl ook op het terrein van het hoorspel opmerkelijke resultaten werden bereikt. De zendtijd van de V.A.R.A. onderging na overleg met de V.P.R.O. en bij besluit van den minister een verandering, die voornamelijk daarop neerkomt, dat onze omroep de beschikking krijgt over de Vrijdagavond van 9—10.40 en daarvoor op andere dagen halve uren aan de V.P.R.O. teruggeeft. Hierdoor is voor een belangrijk deel opgeheven het tot dusver bestaande verschil met de A.V.R.O., die per twee weken over zeven uitzendavonden beschikte tegenover vijf van de V.A.R.A.

De preventieve radio-contrôle bleef ook het vorig jaar gehandhaafd.

Aan het eind van het vorig jaar werd een speciale vergadering van de Verenigingsraad gehouden, ter bespreking van het nationale vraagstuk. Daarin werd goedgekeurd de deelname aan de verzorging van het nationaal programma op 12 September — in verband met de verloving van prinses Juliana — en besloten, dat de V.A.R.A. ook in de toekomst op nationale feestdagen haar taak als algemene omroep zal vervullen.

Ten slotte willen wij erop wijzen, dat de V.A.R.A. zich ook in het afgelopen jaar gedragen wist door de Sociaal-democratische beginselen. Zo ondervond b.v. de actie voor het Plan van de Arbeid krachtige steun van onze omroep, zowel door radiovoordrachten over de maatschappelijke betekenis van het Plan als door artikelen in „De Radiogids”.

De V.A.R.A. heeft dan ook zonder weemoed afscheid genomen van het donkere crisisjaar 1936 en is vol vertrouwen 1937 ingegaan, omdat dit jaar — door de Kamerverkiezingen — verlossing van de aanpassingspolitiek en de eerste stap op de weg naar een beleid van constructieve opbouw kan brengen.

Bond van Soc.-Dem. Studenten-clubs

Evenals vorig jaar is het ook nu weer noodzakelijk bij het begin van dit beknopte jaarverslag op de grote moeilijkheden te wijzen, waaraan een socialistische studentenorganisatie blootgesteld is.

Het voortdurend wisselen van leden, het steeds weer optreden van een nieuw bestuur, de geringe maatschappelijke belangstelling van den Hollandsen student, alle factoren, die maken, dat de Bond van Sociaal-democratische Studentenclubs niet die groei vertoont, die het bestuur zo gaarne zou zien.

Het jaar 1936 is niet een jaar van grote bloei geweest, wel een jaar, waarin de positie van de Bond geconsolideerd is. Een teruggang van leden als gevolg van de svheiding tussen de sociaal-democratisch- en de communistische elementen in September 1934 is uitgebleven. Het jaar 1936 gaf integendeel een kleine stijging van het ledental te zien. Dit is hoofdzakelijk te danken aan de afdeling Rotterdam.

Het aantal clubs bestond uit een vijftal, t.w.: Amsterdam, Utrecht, Leiden, Delft en Rotterdam. Met de oude Groningse afdeling bestaat contact.

Het Dagelijks Bestuur bestond in het afgelopen jaar uit: L. de Jong, voorzitter; J. van Wijk, secretaris; H. Viskoop, penningmeester (in October wegens vertrek vervangen door M. H. Polak); M. H. Polak, administrateur en J. Mannoury, „Kentering”-redactie.

De Bondsraad kwam in het afgelopen jaar éénmaal bijeen en bestond uit het Dagelijks Bestuur, de voorzitters van de clubs, voorts prof. Bolke-

steyn, Ir. H. Vos en Dr. W. Banning namens het Partijbestuur der S.D.A.P. Het werk van de Bond lag dit jaar meer op intern terrein, de verschillende studiesecties werden goed bezocht.

Het Bondsorgaan „Kentering” is volledig gereorganiseerd, waardoor de financiële toestand iets beter is geworden. Het aantal abonnementen bleef ongeveer constant.

De redactie bestond in het afgelopen jaar uit Mej. L. van Wijk, J. Mannoury en D. Barmes.

Ned. Arbeiders Sportbond

De Sportbond heeft in het afgelopen jaar de crisis vrijwel ongeschokt kunnen doorstaan. Het aantal afdelingen bleef nagenoeg constant, terwijl het ledental zelfs vooruitgang aanwees. Op 31 December bedroeg het 20.565, althans berekend naar de zegelverkoop. In deze zegelverkoop is niet gerekend met het onevenredig aantal werklozen, zodat de Bond ongeveer 25.000 leden telt.

In technisch opzicht valt overal vooruitgang te bespeuren. Deze vooruitgang zou nog groter zijn, indien de middelen aanwezig waren om de reeds bestaande cursussen uit te breiden.

Ondanks het gemis van de Duitse en Oostenrijkse bonden bleef internationaal contact bestaan. Met de vertegenwoordigende elftallen van België en Zwitserland werden hand- en voetbalwedstrijden gespeeld.

Een aantal Sportbonders bevond zich mede voor deelneming aan de Volks-Olympiade te Barcelona, juist op het ogenblik, dat de burgeroorlog uitbrak. Ze zijn alle veilig thuis gekomen!

In het internationaal congres, gehouden op 29 en 30 Augustus te Antwerpen werd door de Nederlandse delegatie krachtig stelling genomen tegen een stroming, die samenwerking wilde met de Rode Sport-Internationale, een der planeten van Moscou. Niet voor het minst door de Nederlandse aandrang werd samengaan afgewezen.

Het Bondsbestuur werd van dertien tot zeven leden teruggebracht, exclusief den vertegenwoordiger van de Algemene Raad, terwijl uitvoering werd gegeven aan een congresbesluit tot het in het leven roepen van een Bondsraad.

Op 19 December bestond de Bond tien jaar. Ter receptie was een groot aantal genodigden verschenen. O.a. waren de Algemene Raad en de Kamerfractie vertegenwoordigd; de namens deze colleges uitgesproken redevoeringen werden door de V.A.R.A. uitgezonden. Een buitengewoon goed geslaagde feestavond in het Concertgebouw te Amsterdam besloot de herdenking van het tienjarig bestaan.

Op 20 December vond een buitengewoon congres plaats, waarin het rapport van de organisatie-commissie werd behandeld. Deze commissie had richtlijnen opgesteld nopens een organisatievorm, die meer in het bijzonder rekening hield met eisen van technische aard. Het congres besloot de conclusies uit dit rapport aan een referendum te onderwerpen.

Wetenschappelijk bureau

In de samenstelling van het Curatorium van het Wetenschappelijk Bureau kwam in het afgelopen jaar geen verandering.

Met ingang van 1 Januari werd door de Centrale Plan-Commissie

G. Nederhorst aangesteld, ter assistentie van den directeur van het Wetenschappelijk Bureau.

Door het Bureau werd enige malen hulp verleend bij het samenstellen van brochures. Ook had het Bureau een werkzaam aandeel bij het samenstellen van het tweede handboek van het Instituut voor Arbeiders Ontwikkeling „Het Plan na een jaar”.

Een uitgebreide documentatie werd samengesteld over het middenstandsvraagstuk.

Aan de besturen van S.D.A.P. en N.V.V. werd een nota toegezonden betreffende de veranderde economische situatie, ontstaan na de depreciatie, in verband met het Plan van de Arbeid.

In overleg met het Curatorium stelde Ir. H. Vos een brochure samen, als antwoord op de brochure „Waar het om gaat” van het Verbond van Nederlandse Werkgevers. Voorts is op dit oogenblik ter perse een brochure over de financiering van de grote werken.

Inventaris-commissie

Op 6 Mei 1936 werd een commissie ingesteld, bestaande uit de partijgenoten Mr. E. Ribbius Peletier, Mr. A. v. d. Goes van Naters—v. d. Plaats, D. de Jong, T. Tinbergen, J. H. Kroes, J. Rensen, Ir. H. Vos, G. M. Nederhorst en Mw. Posthumus—v. d. Goot.

Deze commissie heeft tot taak het instellen van een onderzoek naar de toestanden in de gezinnen der arbeiders, speciaal wat betreft de aanwezigheid van kleding, dekking en huisraad.

Dank zij de medewerking van de Bond van Sociaaldemocratische Vrouwenclubs en de Sociaaldemocratische Studentenclub te Amsterdam, is het onderzoek op het oogenblik reeds zo ver gevorderd, dat publicatie ervan begin 1937 zal kunnen plaats vinden.

Mijn-commissie

Op 20 Maart kwam de Mijncommissie, bestaande uit de partijgenoten Dr. Ir. Th. v. d. Waerden, C. W. J. v. d. Bilt, Mr. M. v. d. Goes van Naters, Ir. L. Leger, Ir. H. Vos en G. M. Nederhorst voor het eerst bijeen. De taak van deze commissie is, de toestanden in het mijnbedrijf te onderzoeken en maatregelen aan te geven, die tot verbetering kunnen leiden. Ook dit onderzoek is zover gevorderd, dat publicatie van het rapport begin 1937 kan geschieden.

Binnenscheepvaart-commissie

Begin Juni ving deze commissie, waarin zitting hebben de partijgenoten H. J. van Braambeek, P. Harkema, M. v. d. Sleen, W. Drop, R. Laan, B. de Vries, C. v. d. Lende, Ir. H. Vos en als adjunct-secretaris J. W. Rengeling, haar werkzaamheden aan. Ook deze commissie zal begin 1937 haar rapport uitbrengen.

Personalialia.

Met het overlijden van Dr. F. M. Wibaut op Wcensdag 29 April 1936 is een der grootsten onder ons heengegaan. Zijn rijke, werkzame leven was gedurende 40 jaar ten nauwste met dat van de Partij samengegroeid.

Men kan hem zeker beschouwen als de man, die op het terrein van de gemeentepolitiek voor onze Partij zowel practisch als theoretisch de weg baande.

Er was wel bijna geen organisatie, tot onze beweging behorende, in

de ruimste zin des woords genomen, of Wibaut was ermee in contact geweest en had zijn krachten eraan gewijd.

Zijn liefde voor de jeugd was oneindig groot en ondanks zijn hoge leeftijd waren er slechts weinigen, die de jeugd begrepen gelijk hij. Met het werk onzer A.J.C. was hij diep en innig verbonden.

Zijn werk aan de socialistische pers zag hij rijke vruchten dragen door de omvang en de bloei, welke onze Naamloze Vennootschap „De Arbeiderspers” bereikte.

Op internationaal terrein, zowel bij de S.A.I. als op het gebied van het gemeentelijk beheer, was wat hij deed van grote betekenis waardoor hij een man van internationale reputatie werd.

Het is hier niet de plaats om uitvoerig over de figuur van Wibaut te schrijven. Wij stippen slechts enkele dingen aan, waaraan Wibaut in zijn rijke leven zijn krachten gaf.

De grote liefde en eerbied, welke de Partij, maar ook vele duizenden daarbuiten, Wibaut toedroegen, kwam het beste tot uiting bij zijn uitvaart op 2 Mei 1936 .

Op de herdenkingsbijeenkomst op de morgen van de 2e Mei 1936 in het Concertgebouw te Amsterdam nam de Partij, de gehele arbeidersbeweging, van Wibaut afscheid. Ir. J. W. Albarda sprak namens de Partij, E. Kupers namens de vakbeweging, terwijl Fr. Adler als oud vriend en secretaris van S.A.I. enige woorden tot hem richtte.

Deze plechtige bijeenkomst, de grootse indrukwekkende demonstratie door Amsterdams straten, die daarop volgde en de crematie op Westerveld zullen bij ieder, die daarvan getuige was, diep in het geheugen gegrift blijven.

Behalve pg. Wibaut verloor de Partij in het afgelopen jaar haar voortreffelijken gewestelijken secretaris in de prov. Utrecht n.l. J. Reijnders. Een groot aantal jaren vervulde deze naast zijn werkzaamheden in de plaatselijke beweging de propagandistische en organisatorische werkzaamheden voor het gewest Utrecht, in welke provincie hij grote bekendheid verwierf en vele vrienden mocht winnen.

Naast de vele minder bekende leden, die de Partij ontvielen, noemen wij hier ten slotte pg. A. G. A. Verstegen te Den Helder, G. J. Luremans te Arnhem, J. de Mey te Vlissingen, pg. Eleveld te Beilen en ten slotte pge. Mej. A. P. Ogtrop te Middelburg, welke laatste de Partij onder bepaalde voorwaarden een legaat van f 5000.— vermaakte.

Slot.

Vatten wij thans in enkele zinnen het jaar 1936 voor de Partij samen, dan kan dit niet anders dan met de beste verwachtingen voor 1937 geschieden. De beweging ontwikkelde in 1936 een nog nimmer ontplooid activiteit in de actie voor ons Plan. In de hiervoor gaande pagina's is hiervan getuigd.

Moge in het jaar 1937 met zijn verkiezen voor de Tweede Kamer elk onzer weten, wat voor 100 % zijn plicht is, opdat wij dit jaar de vruchten oogsten van de intense en veelomvattende arbeid, in 1936 verricht.

BIJLAGE A

BELOOP AANTAL AFDELINGEN IN DE FEDERATIES

GEWESTEN	PER 31 SEPTEMBER																
	1910	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Friesland	58	97	101	100	95	97	99	100	102	104	103	104	105	120	120	124	126
Groningen	20	72	71	68	69	66	70	75	75	77	79	81	79	80	80	81	82
Drente	7	43	49	51	45	45	43	47	48	50	49	58	61	64	62	62	62
Overijse	19	35	40	40	40	45	42	39	43	48	45	47	53	54	51	52	51
Gelderland	24	56	51	61	60	60	60	58	60	68	68	76	76	80	83	88	90
Utrecht	4	19	21	22	20	21	22	22	22	23	25	26	26	29	28	31	32
N.-Holland-Noord ...	26	56	63	62	64	61	61	57	58	62	62	72	75	78	75	75	77
N.-Holland-Zuid	—	27	31	31	29	31	30	30	29	30	30	33	33	31	32	33	33
Amsterdam	9	9	9	10	11	11	11	11	11	11	11	11	13	13	13	16	15
Rotterdam	6	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	10	11	11	11
Den Haag	4	3	3	3	4	4	4	7	7	7	7	9	11	11	11	11	11
Zuid-Holland	23	81	84	83	84	87	86	85	84	86	90	99	107	119	115	126	127
Zeeland	7	17	18	21	20	20	20	22	23	25	30	36	44	47	41	42	40
Noord-Brabant	6	12	12	11	14	14	14	15	18	24	25	28	26	30	26	26	24
Limburg.....	7	23	21	19	20	20	19	20	20	21	22	22	20	22	17	18	18
Totaal.....	220	559	583	591	584	591	590	597	609	645	655	711	738	788	765	796	799

P.S. Voor het overzicht van het verloop van het aantal afdelingen over de jaren 1911 t/m 1920 verwijzen we naar het Jaarverslag 1934.

BIJLAGE B

BELOOP VAN HET LEDENTAL IN 1936

FEDERATIES	31 December 1935	Nieuw inge- schreven	Leden uit andere afd overgekomen	Totaal ngeschreven	Verhuist	Bedankt	Afgevoerd wegens contr schuld	Geroyeerd	Overleden en overige reden.	Totaa afgeschreven	Totaa aantal 31 December 1936	Mannen	Vrouwen	Vooruit	Ach eruit
Friesland	7639	1211	193	1404	310	552	28	9	47	946	8097	5326	2771	458	—
Groningen	6315	972	111	1083	177	599	44	1	15	836	6562	4727	1835	247	—
Drente	2331	311	28	339	57	292	13	—	9	371	2299	1806	493	—	32
Overijssel	5414	514	154	668	214	517	16	—	32	779	5303	3681	1622	—	111
Gelderland	6531	859	157	1016	267	888	94	13	27	1289	6258	4593	1665	—	273
Utrecht	4685	413	239	652	291	538	61	6	14	910	4427	2995	1432	—	258
N.-Holland-Noord	6411	517	108	625	197	539	74	7	35	852	6184	4029	2155	—	227
N.-Holland-Zuid	5655	768	325	1093	502	538	56	—	34	1130	5618	3590	2028	—	37
Amsterdam	13462	2206	1686	3892	1952	1627	309	1	70	3959	13395	8782	4613	—	67
Rotterdam	8207	1885	863	2748	1204	1363	71	—	30	2668	8287	5229	3058	80	—
Den Haag	8043	2334	1086	3420	1252	1626	149	2	29	3058	8405	5235	3170	362	—
Zuid-Holland	9332	1099	123	1222	254	1177	123	8	28	1590	8964	6390	2574	—	368
Zeeland	1560	141	14	155	35	178	31	1	9	254	1461	1072	389	—	99
Noord-Brabant	1172	177	14	191	38	210	19	1	1	269	1094	807	287	—	78
Limburg	1069	126	20	146	45	182	24	1	5	257	958	679	279	—	111
Totaal	87826	13533	5121	18654	6795	10826	1112	50	385	19168	87312	58941	28371	1147	1661

BIJLAGE C BELOOP VAN HET AANTAL LEDEN SINDS 1895

1 Januari	Aantal leden	1 Januari	Aantal leden	1 Januari	Aantal leden
1895	700	1910	9980	1924	41230
1896	1000	1911	12582	1925	37894
1897	1500	1912	15667	1926	41221
1898	2100	1913	25708	1927	43196
1899	2500	1914	25609	1928	46169
1900	3200	1915	25642	1929	53395
1901	4000	1916	24018	1930	61162
1902	6500	1917	24893	1931	69263
1903	5600	1918	27093	1932	78920
1904	6000	1919	37628	1933	81914
1905	6816	1920	47870	1934	87212
1906	7471	1921	37412	1935	84269
1907	8423	1922	41472	1936	87826
1908	8748	1923	42047	1937	87312
1909	9504				

BIJLAGE D

VERDELING VAN HET AANTAL LEDEN OVER DE VERSCHILLENDE PROVINCIES

GEWESTEN	PER 30 DECEMBER																
	1914	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Friesland	3332	4414	5374	5350	4904	5071	4925	5366	5882	6256	6448	6858	6870	7834	7771	7627	7859
Groningen	1725	3121	3431	3098	2784	2957	2997	3509	3931	4394	5017	5618	5675	5743	6102	6315	6587
Drente	901	1406	2119	1575	1225	1166	1090	1289	1525	1595	1801	2319	2206	2338	2261	2382	2287
Overijssel	1658	2433	2912	2825	2715	3130	3018	3323	3786	4569	4873	5479	5267	5574	5508	5507	5424
Gelderland	1794	3561	4178	4438	3922	3889	3873	4151	4439	4672	5148	5808	5974	6480	6243	6648	6384
Utrecht	800	1794	2142	2035	1936	1985	1987	2222	2497	3085	3324	3820	4151	4863	4855	4778	4463
N.-Holland-Noord	4122	2870	3481	3458	3295	3384	3301	3713	3978	4647	5155	6175	6411	6913	6546	6486	6259
N.-Hol'and-Zuid	—	1887	2162	2214	2076	2441	2392	2701	3025	3404	3857	4736	4841	6072	5571	5785	5618
Amsterdam	5034	5627	5339	5188	4910	5384	5242	5817	7627	9273	10817	13522	13136	13793	12685	13461	13527
Rotterdam	1646	2670	3069	3138	2750	2821	2922	3524	4398	5175	6001	6166	6768	7605	8149	8274	8415
Den Haag	1668	1753	1904	1862	1892	2412	2524	2967	3793	4132	4725	5711	6113	6815	6292	7512	8539
Zuid-Holland	2345	4238	4727	4595	4013	4514	4640	5382	5754	6605	7188	8259	8859	10299	9600	9447	9170
Zeeland	424	540	620	682	611	688	694	895	1043	1375	1590	1975	2092	2054	1638	1620	1495
Noord-Brabant	278	741	732	659	601	667	629	647	773	1110	1264	1363	1324	1558	1311	1194	1142
Limburg	320	812	746	657	631	757	752	895	944	1000	1154	1343	1286	1273	1142	1129	969
Totaal	26047	37867	42936	41774	38265	41266	40986	46401	53395	61292	68362	79152	80973	89214	85674	88165	88138

AFDELING	PER 31 DECEMBER																	
	1 Jan. 1936 Aant. inw.	1914	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Amsterdam	781645	4959	5595	5169	5234	4831	5386	5523	5827	7761	9809	11185	13315	12983	13793	12360	13462	13395
Haarlem	131257	361	496	491	458	457	527	502	789	922	1059	1275	1504	1575	2201	2042	2144	2141
Alkmaar	30467	122	186	213	216	206	235	261	283	291	328	344	414	467	503	504	506	435
Zaandam	35404	396	554	575	679	706	730	738	810	821	868	1055	1132	1195	1180	1060	1017	998
Hilversum	67750	200	355	392	375	365	455	431	463	585	600	672	845	954	1154	966	947	864
Rotterdam	595448	1584	3072	3031	3098	2711	2809	3628	3400	4387	5044	5915	6113	6939	7605	8140	8207	8287
Den Haag	482397	1631	1766	1863	1899	1888	2465	2585	3058	3908	4130	4815	5750	6163	6815	6157	8043	8405
Leiden	73612	174	532	516	552	469	491	517	528	605	781	907	1015	1003	1036	951	993	1001
Delft	53198	297	498	439	389	342	366	373	463	497	534	567	680	653	665	566	581	542
Dordrecht	60131	379	403	427	462	441	573	700	754	760	775	906	1000	1075	1128	1162	1064	1036
Leeuwarden	52521	332	716	770	777	723	788	889	847	1099	1128	1238	1326	1320	1421	1288	1260	1493
Groningen	115185	495	834	815	815	817	889	872	913	1065	1132	1253	1392	1571	1717	1977	2048	2052
Assen	19304	264	409	372	205	177	226	193	227	277	278	315	352	352	335	301	304	290
Zwolle	43422	169	575	580	567	499	583	547	569	705	719	774	771	780	745	810	773	719
Enschede	87469	268	302	362	372	398	442	441	505	543	577	692	853	726	748	1293	1226	1338
Almelo	34173	163	201	204	208	225	263	325	332	360	417	439	566	532	561	557	561	527
Hengelo	36366	159	147	171	176	169	175	169	240	379	488	504	533	494	544	535	518	508
Utrecht	161093	507	855	956	984	945	979	1082	1081	1201	1664	1745	1774	2003	2089	2138	2095	1932
Apeldoorn	68590	131	309	313	399	359	372	368	361	360	345	393	381	357	367	439	487	427
Amersfoort	45275	154	229	242	238	206	215	217	254	355	376	425	458	474	517	482	486	481
Arnhem	84994	369	547	887	836	764	741	757	712	781	766	892	990	1034	1284	1248	1437	1505
Nijmegen	90739	134	234	283	288	249	247	325	304	340	341	375	401	409	408	382	385	381
Zutphen	20774	227	334	349	370	337	387	402	423	478	479	473	548	603	558	570	563	531
Deventer	38772	116	384	384	364	336	378	375	400	478	478	527	663	640	719	642	674	625
Middelburg	18378	101	170	177	179	164	185	193	214	285	295	276	310	304	303	285	282	252
Den Bosch	46212	27	94	121	114	89	108	82	78	97	114	113	116	118	108	90	106	103
Eindhoven	103030	71	170	174	160	147	160	150	146	190	319	386	375	366	348	380	342	312
Maastricht	65929	165	196	149	164	184	204	224	222	254	318	300	390	342	345	294	255	207
Totaal....	3443535	14052	20163	20425	20578	19214	21279	22819	24173	29754	33662	38761	43937	45432	49197	47619	50766	50787
In procenten....	41	55	49	49	50	51	52	52	52	55	55	56	56	55	56	56	57	58
Totaal ledental der Partij		25642	41472	42047	41230	37894	41221	43196	46169	54319	61162	69263	78920	81914	87212	84269	87826	87312
Het Rijk.....	8474506																	

*) Voor de cijfers der jaren 1915 tot 1920 verwijzen wij naar het jaar verslag 1933.

Balans van de Partijkas der S.D.A.P. per 31 December 1936

Bezittingen.		f	Schulden.		f
1. Kassa		449.78	1. Crediteuren		49.347.48
2. Postchèque en Girodienst		3.774.27	2. Leningen o/g		26.000.—
3. Twentsche Bank		834.86	3. 5½ % Obligatielening 1928		
		<u>5.058.91</u>	Saldo 1 Januari 1936		57.000.—
4. Effecten		94.431.49	Uitgeloot		5.000.—
5. Voorschotten u/g		7.715.84			<u>52.000.—</u>
6. Afdelingen en Gewesten		21.069.68	Obligaties in Portefeuille		35.000.—
7. Meubilair		4.921.17			17.000.—
8. Diverse Drukwerken		350.—	4. Posten nog te betalen		26.376.70
9. Interest		7.993.97	5. Reserve dubieuze vorderingen		4.500.28
10. N.V. Mij. tot Expl. en Adm. van Verenigingsgebouwen		26.605.95	6. De Sociaal-Democraat (vooruit betaald abonnementsgeld)		48.95
Af: Verlies 1936		128.03	7. Plan Inzameling:		
		<u>26.477.92</u>	Saldo 1 Januari 1936		28.114.81
11. Onkosten vooruitbetaald		8.677.70	Bij: in 1936 ontvangen		13.799.03
12. Debiteuren		10.692.63			<u>14.913.84</u>
		<u>187.389.31</u>	Overgeboekt		41.913.84
			(Verlies- en Winstrekening cr. 6).		
			8. Kapitaalrekening:		
			Stand 1 Januari 1936		49.131.91
			Bij: Iegaat Mw A. P. Ogtrop ..		5.000.—
			Vermeerdering 1936		9.983.99
					<u>64.115.90</u>
					<u>187.389.31</u>

TOELICHTING BALANSPOSTEN.

Bezittingen.

1. In kas op 31 December 1936.		
2. Ons te goed bij de Postchèque en Girodienst per 31 December 1936.		
3. Ons te goed bij de Twentsche Bank per 31 December 1936.		
4. Boekwaarde per 31 December 1936.		
Volgens onderstaande specificatie:		
Het aandelenkapitaal van N.V. „Voorwaarts” nominaal f 10.000.—		
boekwaarde	f	23.500.—
Het aandelenkapitaal van N.V. „Vooruitgang” nominaal f 75.000.—		
boekwaarde	„	57.000.—
Het aandelenkapitaal van N.V. „Ontwikkeling” nominaal f 5.000.—		
boekwaarde	„	10.500.—
Aandelen N.V. „De Arbeiderspers” nominaal f 2.000.—		
boekwaarde	„	2.090.—
4½ % Obligatie N.V. „Vooruitgang” ten laste N.V. „De Arbeiderspers”		
Twee 5 % obligaties Coöp. „Samenwerking” A'dam f 100.— en f 50.—		
.....	„	150.—
Twee aandelen „Eigen Gebouw” Holwerd elk f 10.—		
.....	„	20.—
Aandelen „Mij. tot Exploitatie en Administratie van Verenigings- gebouwen” groot f 10.000.— waarop gestort		
Restant effecten uit de nalatenschap Cohen; getaxeerde waarde	„	1.000.—
.....	„	71.49
	f	94.431.49
<hr/>		
5. Restant van lening H. v. d. Ploeg, Heerlen	f	1.100.—
Neutrale Volksschool, Heerlen	„	1.362.68
Voorschot onder verband van polis levensverzekering ...	„	843.51
Federatie Velsen	„	1.540.—
Lening te B. N.	„	60.—
H. v. d. B. te P.	„	1.892.01
Diverse personen	„	917.64
	f	7.715.84
<hr/>		
6. Schuld van afdelingen voor contributiezegels, diplomaboekjes en brochures.		
7. Waarde meubilair na afschrijving.		
8. Voorraad diplomaboekjes en kas- en contributieboeken.		
9. Nog te ontvangen dividend Partij-ondernemingen, geschat op 4 % over het in de N.V. „De Arbeiderspers” belegde obligatiekapitaal	f	8.800.—
af: nog te betalen interest Obligatielening 1928	„	806.03
	f	7.993.97
<hr/>		
10. Door ons verstrekt bedrijfskapitaal voor de N.V. „Mij. tot Exploitatie en Administratie van Verenigingsgebouwen”, waarmede wij in reke- ning courant-verhouding staan, na afschrijving verlies 1936		
	f	26.497.72
<hr/>		
11. Drukkosten contributie-kaarten en -zegels	f	1.777.60
Strijdfonds 1937	„	6.549.55
Verkiezings-actie 1937	„	50.55
Subsidie Bond van S.D.S.C.	„	300.—
	f	8.677.70
<hr/>		
12. Nog te ontvangen van N.V.V.		
 SCHULDEN:		
1. N.V. „De Arbeiderspers”	f	32.760.27
Contributie S A I.	„	10.378.55
Uitgelote nog te verzilveren obligaties 1928	„	3.000.—
Inzameling Spanje	„	3.208.66
	f	49.347.48
<hr/>		

2. Geleend 1931 van de Alg. Ned. Bond van Meubelmakers en Behangers à 4½ % 's jaars	f	20.000.—	
Hiervan afgelost 1931—1936	"	6.000.—	
			f 14.000.—
Geleend 1931 van de Alg. Ned. Bond van Personeel in Overheidsdienst à 4 % 's jaars	f	30.000.—	
Hiervan afgelost 1931—1936	"	18.000.—	
			" 12.000.—
			f 26.000.—
<hr/>			
3. 5½ % obligatielening 1928	f	100.000.—	
Uitgeloot 1929—1936	f	44.000.—	
Ingelost 1933—1936	"	4.000.—	
			" 48.000.—
			f 52.000.—
In portefeuille	"	35.000.—	
			f 17.000.—
<hr/>			
4. Bureau voor Arbeidsrecht Limburg	f	1.600.—	
B.U.M.A.	"	62.50	
Onkosten Kamerfractie	"	45.87	
Ver. Soc-Dem. Raads- en Statenleden	"	451.45	
Salarissen en premie Ziektewet	"	341.56	
Actie en propaganda	"	219.82	
Cadeau S.D.V.C. (1933)	"	79.85	
Onkosten Partijbestuur	"	16.—	
„ Programcommissie	"	7.50	
Centrale Plancommissie	"	23.552.15	
			f 26.376.70
<hr/>			
5. Stand der reserve op 1 Januari 1936	f	3.483.59	
Afgeschreven posten	"	983.31	
			f 2.500.28
Verhoogd met	"	2.000.—	
			f 4.500.28
<hr/>			
6. Vooruitbetaald abonnementsgeld 1937.			

VERLIES- EN WINSTREKENING VAN DE PARTIJKAS DER S.D.A.P. OVER 1936

VERLIEZEN:

1. Kantoorhuur en belasting	f	6.519.17
2. Kosten congres	"	7.410.64
3. Vergaderingen Partijbestuur	"	1.102.39
4. Kosten bureau en kantoorbehoef ten	"	5.049.61
5. Salarissen bestuurders	"	16.045.94
6. Kosten bestuurders	"	3.361.62
7. Abonnementen secretarissen gewesten	"	73.52
8. Salarissen personeel	"	18.468.89
9. Porti, telegrammen en telefoon	"	4.272.57
10. Kosten „Correspondentieblad" en „Mededelingen" voor de Vrouwenpropaganda	"	397.16
11. Internationale congressen en bijeenkomsten	"	1.983.85
12. Kosten Partijraad	"	2.094.25
13. Actie en propaganda	"	21.991.40
14. Subsidies	"	6.750.—
15. Buitengewone subsidies	"	15.604.46
16. Kosten Kamerfracties	"	188.07
17. Kosten Partijcommissies	"	1.970.39
18. Contributies	"	7.603.77
19. Afschrijving meubilair	"	500.—
20. Afschrijving schuld opgeheven afdelingen	"	94.30
21. Reserve dubieuze vorderingen	"	2.000.—
22. Pensioenpremies	"	5.044.49
23. „De Sociaal-Democraat"	"	2.204.07
24. Nadelig saldo 1936 „Mij. tot Exploitatie en Administratie van Verenigingsgebouwen"	"	128.03
25. Ons deel onderst. polit. vluchtelingen	"	5.243.01
Ons deel Centr. Plancommissie.....	f	45.835.90
Hiervan afgeschreven het overschot van het Fonds v. Wetensch. Werk ..	"	2.476.42
	"	43.359.48
(Zie winsten post 7).		
26. Diversen	"	2.355.22
27. Voordelig saldo	"	9.983.99

f 191.800.29

WINSTEN:

1. Contributie afdelingen	f	131.220.91
2. Contributie verspreide leden	"	83.68
3. Diverse drukwerken	"	494.49
4. Bijzondere inkomsten	"	12.025.—
5. Interest	"	6.062.37
6. Planinzameling	"	41.913.84
7. Fonds voor Wetensch. Werk 1936.		
Opbrengst	f	13.523.28
Uitgaven: Drukwerk en porti	f	282.67
Wetenschapp. Bureau ..	"	9.958.31
Onk. archief en bibliotheek	"	1.588.04
Ons deel onk. Koloniale Commissie	"	1.694.26
	f	13.523.28

f 191.800.29

TOELICHTING VERLIES- EN WINSTREKENING 31 DECEMBER 1936.

VERLIEZEN:

1. Huur	f	4.800.—	
Personele belasting	„	1.659.17	
Belasting dode hand	„	60.—	
			<u>f 6.519.17</u>
2. De kosten van het Paascongres bestaan uit:			
Drukwerk	f	3.640.57	
Af: Opbrengst verslag	„	240.—	
			<u>f 3.400.57</u>
Zaalhuur	„	628 70	
Reiskosten afgevaardigden	„	1.865.85	
Reis- en verblijfkosten P.B., afgev. gewesten, Kamerfracties en			
Contrôle-commissie	„	904.30	
Congrescommissie	„	45.05	
Onkosten verslag	„	130.15	
Vorbereiding personeel en onk. feestavond	„	436.02	
			<u>f 7.410.64</u>
3. Kosten van vergaderingen van het Partijbestuur, vertegenwoordiging op afdelings- en gewestelijke bijeenkomsten en op vergaderingen van andere organisaties in Nederland.			
4. Kosten van kantoorbehoefden, reparaties machines en consumptiekosten bestuurders en personeel.			
5. Salaris Mr. E. Ribbius Peletier	f	3.680.—	
„ K. Vorrink	„	5.000.—	
„ C Woudenberg	„	5.000.—	
„ J. A. Berger v.a. 1/7/'36	„	1.840.—	
Vacantietoelagen	„	525.94	
			<u>f 16.045.94</u>
6. Reis- en verblijfkosten	f	2.355.27	
Spoorwegabonnementen	„	1.006.35	
			<u>f 3.361.62</u>
7. Voor abonnementen op tijdschriften enz. van gewestelijke secretarissen.			
8. Salarissen kantoorpersoneel, zegels Invaliditeitswet, premie Ziektewet en vacantieloeslagen.			
9. Voor porti, telegrammen en telefoon.			
10. Druk- en expeditiekosten van „Het Correspondentieblad” en van „De Mededelingen” voor de Vrouwenpropaganda, verminderd met opbrengst van extra abonnementen.			
11. Bijeenkomsten te Brussel, Londen en Parijs; vertegenwoordiging in Edinburg en Zweden.			
12. Kosten drie vergaderingen.			
13. Salarissen propagandisten en toelage gewestelijke secretarissen	f	17.213.87	
Subsidies:			
Gewest Drente	f	500 —	
„ Gelderland	„	375.—	
„ Limburg	„	770.—	
„ Noord-Brabant	„	1.050.—	
„ Zeeland	„	800.—	
Afdeling Beverwijk	„	100.—	
			<u>Transporteren „ 3.595.—</u>

	Transport	f	3.595.—
Ons aandeel kosten bewaren mat. Sept.-demonstraties		"	135.—
Brochure „De S.D.A.P. roept U”		"	484.27
Ons aandeel kosten manifest de Regering en de Tweede Kamer		"	1.394.92
Navordering omzetbelasting 1934		"	5.77
Manifest „De Pachtwet in de Tweede Kamer”		"	228.28
Nagek. onk vergadering met gewestelijke secretarissen (1935)		"	10.50
Onkosten Propagandisten		"	286.47
		f	23.339.08
Af: Als nog ontvangen Buracprop	f	1.139.68	
Nog verkochte grammofoonplaten	"	55.63	
„ „ brochures	"	167.37	
		"	1.362.68
		f	21.991.40
14. A.J.C.	f	3.500.—	
Instituut voor Arbeiders-Ontwikkeling	"	1.000.—	
Bond van Soc.-Dem. Vrouwenclubs	"	2.250.—	
		f	6.750.—
15. Instituut voor Arbeiders-Ontwikkeling (winstuitk. „De Centrale”) ...	f	9.500.—	
A.J.C. (winstuitkering „De Centrale”)	"	2.500.—	
Bond van S.D.V.C. (in zake reiskosten Jaarvergadering)	"	354.46	
Indische Partij	"	350.—	
De Neutrale Volksschool Heerlen	"	500.—	
Bureau v. Arbeidsrecht Limburg	"	1.000.—	
Ver. van Soc.-Dem. Raads- en Statenleden	"	1.000.—	
Volkshuis Brunssum	"	50.—	
Bureau voor Kinderbescherming	"	50.—	
Bond van S.D.S.C.	"	300.—	
		f	15.604.46
16. Kosten van het secretariaat.			
17. <i>Partijcommissies tezamen met N.V.V.:</i>			
Ons aandeel in:			
Algemene Raad	f	1.031.09	
Commissie Limburg	"	18.27	
„ Centrale Administratie	"	155.—	
„ Sociale Verzekering	"	14.58	
<i>Zelfstandig:</i>			
Programcommissie	"	542.84	
Militaire commissie	"	143.21	
Commissie Partijfinanciën	"	65.40	
		f	1.970.39
18. Nat. Bond voor Plaatselijke Keuze	f	10.—	
S.A.I.	"	7.593.77	
		f	7.603.77
19. Afschrijving meubilair.			
20. Schuld van opgeheven afdelingen.			
21. Tot versterking van de reserve			
22. Kosten pensioenpremies bezold. bestuurders, propagandisten en kantoorpersoneel.			
23. Druk- en expeditiekosten	f	4.572.41	
Medewerking	"	404.76	
Kosten secretariaat en vergoeding redactie	"	749.77	
		f	5.726.94
Transporteren	f	5.726.94	

	Transport	f	5.726.94
Abonnementsgelden en losse-nummerverkoop	f	3.571.82	
Nog te ontvangen	"	72.60	
	f	3.644.42	
Af: vooruit betaald	"	121.55	
			f 3.522.87
			<u>f 2.204.07</u>
25. Het overschot van het Fonds voor Wetenschappelijk Werk is aangewend tot dekking van een deel van de kosten die door het Wetenschappelijk Bureau gemaakt zijn ten behoeve van de Centrale Plancommissie.			
26. Honorarium H. J. Wegerif, accountant	f	550.—	
Advertenties	"	41.15	
Toelage i.z. bezoek kaderschool Troelstra-Oord	"	341.—	
Bloemen en cadeaux	"	182.88	
Onk. Commissie van Geschillen	"	1.65	
Brandassurantie	"	25.10	
Nieuwe vlag	"	213.30	
Planvlag	"	4.—	
B.U.M.A.	"	250.—	
Ons aandeel begrafenis Dr. F. M. Wibaut	"	353.24	
" " borstbeeld Dr. F. M. Wibaut te Vierhouten	"	20.—	
Tocht Vierhouten personeel	"	64.80	
Rechtskundige adviezen	"	241.60	
Verschillende kleine kosten	"	66.50	
	f	2.355.22	

WINSTEN:

1. Contributie afdelingen:

904.908 zegels van 3 cent	f	27.147.24	
225.048 " " 5 "	"	11.252.40	
1.355.967 " " 6 "	"	81.358.02	
1.295.010 " " 10 "	"	129.501.—	
89.656 " " 20 "	"	17.931.20	
77.853 " " 30 "	"	23.355.90	
386.839 werklozenzegels	"	—.—	
			f 290.545.76

Wij ontvingen terug van vorige jaren:

9.697 zegels van 3 cent	f	290.91	
9.677 " " 5 "	"	483.85	
15.950 " " 6 "	"	957.—	
9.990 " " 10 "	"	999.—	
6.301 " " 20 "	"	1.260.20	
5.154 " " 30 "	"	1.546.20	
7.567 werklozenzegels	"	—.—	
			" 5.537.16

Blijft f 285.008.60

Van dit bedrag komt 40 % aan de Partijkas, is f 114.003.44

Enige afdelingen, die contributie inden zonder daarvoor zegels te verstrekken, hebben wij alsnog belast voor een bedrag van " 156.49

Toeslag contributie voor Partijkas:

1.285.554 × 1 cent	f	12.855.54	
83.467 × 3 "	"	2.504.01	
72.850 × 5 "	"	3.642.50	
			" 19.002.05

Zuivere opbrengst contributie 1936 f 133.161.98

Waarvan afgaat drukkosten zegels en kaarten " 1.941.07

f 131.220.91

2. Afdracht contributie verspreide leden.		
3 Winst op diplomaboekjes en kas- en contributieboeken.		
4. Winstuitkering „De Centrale”	f	12.000.—
Gew. N. Holland Zuid	„	25.—
		<u>f 12.025.—</u>
5. Ontvangen dividend van de Beleggingsmaatschappijen van de N.V.		
„De Arbeiderspers”	f	8.486.40
Rente bankrekening en diverse coupons	„	88.62
		<u>f 8.575.02</u>
<i>Betaald:</i>		
5½ % obligatielening 1928	f	1.088.39
Alg. Ned. Diamantbewerker-Bond	„	29.26
Alg. Ned Bond van Meubelmakers en Behangers	„	675.—
Ned. Bond van Personeel in Overheidsdienst	„	720.—
		<u>„ 2.512.65</u>
		<u>f 6.062.37</u>

BEGROTING VAN BATEN EN LASTEN VAN DE PARTIJKAS DER S.D.A.P. OVER 1937.

Nummers Verlies- en Winstrekening		Geraamd over 1936	Uitkomst over 1936	Geraamd over 1937
	a. Baten:			
1	Contributie afdelingen	f 134.000.—	f 131.220.91	f 134.000.—
2	Contributie verspreide leden	" 50.—	" 83.68	" 75.—
3, 4, 5	Bijzondere inkomsten	" 16.200.—	" 18.581.86	" 16.200.—
6 en 7	Planinzameling en extra bijdrage 1936	" 16.000.—	" 55.154.45	" —.—
	Extra bijdrage 1937			" 12.000.—
		f 166.250.—	f 205.040.90	f 162.275.—
	b. Lasten:			
1	Kantoorhuur en belasting	f 6.300.—	f 6.519.17	f 6.500.—
2	Kosten Congres	" 7.500.—	" 7.410.64	" 7.500.—
3	Vergaderingen Dagelijks Bestuur en Partijbestuur	" 1.100.—	" 1.102.34	" 1.100.—
4	Bureaustkosten en kantoorbehoefden	" 4.000.—	" 5.049.61	" 5.000.—
5	Salarissen bestuurders	" 14.210.—	" 16.045.94	" 18.030.—
6	Kosten bestuurders	" 2.800.—	" 3.361.62	" 3.500.—
8	Salarissen personeel	" 20.500.—	" 18.468.89	" 26.500.—
9	Porti, telegrammen en telefoon	" 6.000.—	" 4.272.57	" 6.000.—
winst 7	Kosten archief en bibliotheek	" 1.600.—	" 1.588.04	" 1.600.—
10	Uitgave „Correspondentieblad" en „Mededelingen" voor de vrouwenpropaganda	" 800.—	" 397.16	" 800.—
11	Internationale Congressen en Bijeenkomsten	" 1.900.—	" 1.983.85	" 2.000.—
12	Kosten Partijraad	" 2.500.—	" 2.094.25	" 2.100.—
7, 13	Actie en Propaganda	" 37.290.—	" 22.064.92	" 22.345.—
14, 15	Subsidies	" 22.250.—	" 22.354.46	" 22.000.—
16, 17	Partijcommissies en Kamerfracties	" 3.600.—	" 3.852.72	" 4.000.—
18	Contributies	" 5.500.—	" 7.603.77	" 7.000.—
19	Meubilair	" 500.—	" 500.—	" 500.—
22	Pensioenpremies	" 4.900.—	" 5.044.49	" 5.400.—
20, 21, 23, 24, 26	Diversen	" 12.000.—	" 16.739.93	" 11.000.—
25	Bijzondere Actie en Propaganda en steun aan politieke vluchtelingen	" 11.000.—	" 48.602.49	" 9.400.—
		f 166.250.—	f 195.056.91	* 162.275.—

TOELICHTING BATEN.

1. Begroot als 1936.
2. Begroot volgens ontvangsten 1936.
- 3, 4 en 5. Bestaat uit winstaandeel „De Centrale”, winst op diverse drukwerken en interest op obligaties der N.V. „De Arbeiderspers”.

TOELICHTING LASTEN.

1. Begroot volgens uitgaven 1936.
2. Kosten verkiezingscongres.
3. Begroot volgens uitgaven 1936.
4. „ „ „ 1936.
5. Salaris J. A. Berger f 3.680.—
 „ Mr. E. Ribbius Peletier „ 3.680.—
 „ K. Vorrink „ 5.000.—
 „ C. Woudenberg „ 5.000.—
 „ vacantietoelagen „ 670.—
f 18.030.—
6. Begroot volgens te verwachten uitgaven.
8. Begroot volgens tegenwoordige salarissen.
9. „ „ te verwachten uitgaven.
7. (zie „winsten”). Begroot volgens uitgaven 1936.
10. Begroot als vorig jaar.
11. „ volgens uitgaven 1936.
12. „ „ „ 1936.
7. en 13. Onkosten propagandamateriaal, salaris voor propagandisten en gewestelijke secretarissen en subsidie aan diverse gewesten.
14. en 15. Susidies aan:

A.J.C.	f 3.250.—	
Winsttaandeel „De Centrale”	„ 2.500.—	
	<u> </u>	f 5.750.—
Instituut voor Arbeidersontw.	f 1.000.—	
Winsttaandeel „De Centrale”	„ 9.500.—	
	<u> </u>	„ 10.500.—
S.V.M.V.		„ 750.—
Bond van S.D.V.C.	f 2.250.—	
Extra i.z. reiskosten Jaarverg. ...	„ 350.—	
	<u> </u>	„ 2.600.—
Bureau voor Arbeidsrecht Limburg		„ 1.000.—
Bond van S.D. Studentenclubs		„ 300.—
Diversen		„ 1.100.—
		<u>f 22.000.—</u>
16. en 17. Begroot volgens uitgaven 1936.
18. Contributie S.A.I. en Bur. voor Plaatselijke Keuze.
19. Voor afschrijving.
22. Pensioenpremies voor bestuurders, personeel en propagandisten.
20. 21. 23. 24. en 26. Begroot volgens te verwachten uitgaven.
25. Voor steun aan politieke vluchtelingen en voor kosten van de Centrale Plancommissie.

N.V. Maatsch. tot exploitatie en administratie van verenigingsgebouwen gevestigd te A'dam

Balans per 31 December 1936

Aandeelhouders	f 9.000.—	Aandelenkapitaal	f 10.000.—
Huis Tesselschadestraat	„ 81.000.—	Hypotheken o/g	„ 53.000.—
Brandassurantie (vooruitbetaald)	„ 300.—	S.D.A.P.	f 26.605.95
		Nog te verrekenen verlies- exploitatie 1936	„ 128.03
			„ 26 477.92
		Huren vooruit ontvangen	„ 370.83
		Interest nog te betalen	„ 451.25
			„ 90.300.—
	<u>f 90.300.—</u>		<u>f 90.300.—</u>

Verlies- en winstrekening boekjaar 1936

Belastingen, schoonmaak, water en licht ...	f 4.780.97	Huren	f 10.810.—
Kosten van verwarming	„ 877.26	Nadelig te dekken	„ 128.03
Interest hypotheken	„ 2.765.32		
Kosten van onderhoud	„ 1.014.48		
Afschrijving huis	„ 1.500.—		
	<u>f 10.938.03</u>		<u>f 10.938.03</u>

A. Onderlinge verhouding der verkochte zegels in procenten:

	3 cts. zegels	5 cts. zegels	6 cts. zegels	10 cts. zegels	20 cts. zegels	30 cts. zegels	W- zegels	totaal
1929		6.61	26.13	55.51	4.82	3.46	3.47	100
1930		6.58	27.58	54.45	4.22	3.08	3.91	100
1931		6.19	28.07	52.10	3.95	2.90	6.79	100
1932		5.95	27.89	47.—	3.68	2.77	12.71	100
1933		6.30	30.35	42.93	3.01	2.34	15.07	100
1934	2.76	6.06	31.62	39.89	2.59	2.23	14.85	100
1935	16.36	5.68	31.66	33.58	2.11	1.80	8.82	100
1936	20.87	5.19	31.28	29.87	2.07	1.80	8.92	100

B. Overzicht afgenomen zegels, te weinig afgenomen zegels en W.-zegels 1929—1936

	A	B	C	D	E		F	G		H	
	gem. aantal leden	aantal benodigde zegels	aantal afgenomen zegels	aantal te weinig afgenomen zegels	gem. aantal leden, dat geen zegels afnam		aantal afgegeven W-zegels	gem. aantal leden, dat W-zegels afnam		gem. aantal leden bedoeld onder D. en F. tezamen	
					abso- luut	in pct.		abso- luut	in pct.	abso- luut	in pct.
1929	58.499	3.041.948	2.868.863	173.085	3.329	5.69	99.517	1.914	3.27	5.243	8.96
1930	66.535	3.459.820	3.238.480	221.340	4.258	6.41	125.419	2.412	3.62	6.670	10.03
1931	76.177	3.961.204	3.711.851	249.353	4.799	6.30	252.191	4.850	6.37	9.649	12.67
1932	80.257	4.173.364	3.949.824	223.540	4.302	5.36	502.036	9.654	12.04	13.956	17.40
1933	88.502	4.602.104	4.201.446	400.658	7.708	8.71	636.012	12.173	13.75	19.881	22.46
1934	87.272	4.538.144	4.149.173	388.971	7.480	8.57	616.197	11.850	13.58	19.330	22.15
1935	86.208	4.482.816	4.147.509	335.307	6.448	7.48	366.022	7.039	8.17	13.487	15.62
1936	88.453	4.599.556	4.335.281	264.275	5.082	5.74	386.281	7.428	8.40	12.510	14.14

Bij de tabellen van de zegel-afname

Toen enige jaren geleden de gevolgen van de lange duur en de hevigheid van de economische crisis, zich o.a. ook begonnen af te tekenen in de verminderde opbrengst aan contributie, hebben wij ons meer gedetailleerd met de verschijnselen van die gevolgen beziggehouden.

Zij waren drieërlei:

1. was er een duidelijk waarneembare verschuiving naar de lagere contributieklassen waar te nemen (zie tabel A);
2. was er een onrustbarende vermeerdering van het aantal der uitgegeven W-zegels te constateren (zie tabel B);
3. was er een nog-onrustbarender vergroting aan te wijzen in het aantal leden, dat, gemiddeld over een heel jaar gerekend, helemaal geen zegels afnam (zie tabel B).

't Was, als men de cijfers van 1933 waarneemt wel duidelijk, dat hier sanerende maatregelen nodig waren. De sanering moest evenwel met veel beleid en dus met enige geleidelijkheid worden aangevat, omdat nu eenmaal voornamelijk de crisis oorzaak van de ontwrichte toestand was.

Wij hebben allereerst tegen het veel te ruime gebruik van de W-zegel de strijd aangebonden. Deze zegel toch was bestemd voor de leden, die geen inkomsten hebben en niet voor de leden, die wel werkloos zijn, maar die een uitkering ontvangen, die vaak niet lager is, dan wat de slechtstbetaalde groepen aan loon ontvangen als zij werk hebben. Om de overgang naar een meer normaal gebruik van de W-zegel te vergemakkelijken is op voorstel van het Partijbestuur besloten tot het invoeren van een 3-cents zegel.

Het tot nu toe bereikte resultaat is, zoals uit de cijfers van staat B blijkt, niet onbevredigend. Voldoende is het nog niet, vooral niet nu de verbetering in 1936 tot staan blijkt te zijn gekomen.

Geringer is het resultaat van de drang, die er is uitgeoefend op de afdelingsbesturen om toch te zorgen, dat alle leden geregeld hun zegel plakken. Toch zal ook dat spoedig heel veel moeten verbeteren en 1936 bewijst dat dit mogelijk is. De werkzaamheden van partijgenoot Wiersum in zijn nieuwe functie zullen, naar wij stellig verwachten, hierop aanstonds een verdere grote en gunstige invloed uitoefenen.

Geheel machteloos staan wij tegenover het verschijnsel, dat het aantal leden, dat in beide hogere contributieklassen bijdraagt, steeds geringer wordt. Nog ernstiger zijn voor de Partij de financiële gevolgen van de ineenschrompeling van de vroegere „normaal-contributieklassen” van 10 cts. per week. (Men zie de cijfers in tabel A). In 1935 en 1936, toen de Partij in deze beide jaren tezamen toch gemiddeld ruim 87000 leden telde, was de totaal-opbrengst aan contributie voor de Partijkas minder dan in 1929 toen de Partij nog slechts 58.500 leden telde. Gemiddeld ontvangt de Partij thans *ruim een halve gulden per jaar minder per lid* dan in 1929.

Ware dit verlies van ruim f 40.000 per jaar niet voor een deel goedge maakt door velerlei „extra bijdragen”, die de partijgenoten in de laatste jaren hebben geofferd, dan zou de Partij haar verantwoordelijke taak in deze ernstige crisistijd, niet hebben kunnen vervullen op de wijze en in de mate als waarin dit tot nu toe het geval is geweest.

Jaarverslag van de Bond van Sociaal-Democratische Vrouwenclubs over het jaar 1936

Planpropaganda

Het spreekt van zelf, dat het werk van onze Bond en van de aangesloten clubs in het afgelopen jaar erop gericht was de gedachten en plannen, neergelegd in ons Plan van de Arbeid, bij de Nederlandse vrouwen ingang te doen vinden. In ons vorige jaarverslag konden wij reeds melding maken van de 138 vergaderingen ter gelegenheid van de Vrouwendag gehouden, welke vergaderingen geheel in dienst stonden van de Planpropaganda; spoedig daarop, in de eerste maanden van dit verslagjaar werd door de clubs de schriftelijke propaganda voor het Plan gevoerd met een geschriftje „De Vrouw en het Plan” door de C.P.C. ter beschikking gesteld. Dit geschriftje werd in 85.000 exemplaren in ons land verspreid. Op demonstratieve wijze werd door de vrouwen de aandacht op het Plan van de Arbeid gevestigd toen op Zondag 15 Maart te Arnhem de tweeduizend vrouwen, die de jaarvergadering hadden bezocht, demonstreerden onder de leuze „Het Plan van de Arbeid wijst ons de weg”. Ter gelegenheid van de grote Plan-meetings in September verscheen „De Proletarische Vrouw” in een speciale editie; de inhoud was geheel gewijd aan het Plan. Deze Plankrant kwam niet alleen in handen van de abonné's van „De Proletarische Vrouw”, er werden bovendien 13.000 nummers door de clubs aan buitenstaanders verkocht. Bij het beschouwen van de werkzaamheden, die door de vrouwen voor de Planpropaganda worden verricht, houde men voorts in het oog, dat naast dit speciaal georganiseerde werk, de vrouwen haar aandeel nemen in de plaatselijke acties der P.P.C.'s, en plaatselijk ook een groot aandeel hebben in de verkoop van „Vrijheid, Arbeid, Brood”.

Inventaris-onderzoek

Niet alleen aan de propaganda voor het Plan, ook aan de verdere uitwerking van het Plan zelf konden de vrouwen haar medewerking verlenen. Onze Bond ontving n.l. van het Wetenschappelijk Bureau der S.D.A.P. de uitnodiging medewerking te willen verlenen aan een onderzoek naar de toestanden in de arbeidersgezinnen, voorzover betreft de aanwezige voorraad kleding, dekking, linnengoed en huisraad. Dit zogenaamde inventaris-onderzoek heeft ten doel enerzijds te komen tot een overzicht van de toestand, zoals die thans in de gezinnen der werkenden en niet-werkenden bestaat, anderzijds om uit de verkregen gegevens omtrent hetgeen er in de gezinnen aan noodzakelijke gebruiksvoorwerpen ontbreekt, conclusies te kunnen trekken omtrent de te verwachten opleving in de verschillende bedrijfstakken, zodra door de uitvoering van het grote-werken-plan, de koopkracht der bevolking zal worden verhoogd.

Voor de leiding van dit onderzoek werd door het Wetenschappelijk Bureau een commissie ingesteld, waarin o.a. zitting hadden de Bondssecretaresse en de partijgenoten D. de Jong en A. v. d. Goes van Naters—v. d. Plaats. Deze commissie stelde een vragenlijst op, welke lijst in de maanden September en October door de vrouwenclubs bij haar leden en andere gezinnen tot onze beweging behorende werden uitgezet. Door de commissie was vooraf bepaald in welke plaatsen van ons land het onderzoek zou worden gehouden. Daarbij was er op gelet, dat zowel uit

de grote steden, uit de provincieplaatsen, als uit de plattelandsdistricten gegevens zouden worden verkregen.

Aan 102 clubs werd een verzoek tot medewerking gedaan, deze medewerking werd door de clubs met grote bereidwilligheid verleend. Om-trent de bedoeling van het onderzoek waren de clubs vooraf ingelicht, doordat ter gelegenheid van de jaarvergadering door Ir. H. Vos voor de afgevaardigden over het te houden onderzoek een inleiding was gehouden.

Door de 102 clubs, die tot medewerking aan het onderzoek waren uitgenodigd, werden ruim vier duizend lijsten uitgezet, de lijsten werden nadien door speciaal daartoe aangewezen partijgenoten in de gezinnen opgehaald.

Het is een bekend feit, dat bij een enquête steeds slechts een betrekkelijk klein gedeelte van de uitgezette lijsten terug wordt ontvangen. Onze clubs hebben op die regel een prachtige uitzondering weten te maken; van de 4296 lijsten, die waren uitgezet, werden er 3814 terug ontvangen, d.i. ruim 88 %. Enkele gewesten bereikten een nog hoger percentage, zo bijvoorbeeld Noord-Holland Noord 98 %, Drente 97 %, Zuid-Holland 97 % en Limburg 96 %.

Het zo goed slagen van de gehouden enquête is zeker toe te schrijven aan de uitstekende zorg, die door de clubs en vooral door de partijgenoten, die met het ophalen der lijsten waren belast, aan dit werk werd besteed. Intussen zien wij in het goed slagen der enquête ook een bewijs hoezeer de vrouwen bereid zijn haar medewerking aan het Plan van de Arbeid te verlenen, ook al worden zij daardoor genoodzaakt vele ongewone vragen te beantwoorden en pijnlijke toestanden bloot te leggen.

Een enkele blik op de ingevulde lijsten is reeds voldoende om te zien hoe noodzakelijk het was dat een dergelijke enquête werd gehouden. De lijsten zoals ze daar liggen geven een aangrijpend beeld van de ellende, die er in de gezinnen der werklozen wordt geleden en vormen een treffende aanklacht tegen de aanpassingspolitiek der huidige regering.

„De Proletarische Vrouw" en propaganda-geschriftjes

Naast het werk voor het Plan werd door de clubs op het gebied der algemene propaganda weer een flink stuk werk verricht. In de eerste plaats werd door de clubs meegewerkt aan de instandhouding van het aantal abonné's op „De Proletarische Vrouw", een opgave die steeds moeilijker wordt, gezien de financiële nood, waarin zoveel arbeidersgezinnen verkeren en waardoor de vrouw wordt gedwongen ook op noodzakelijke uitgaven als haar eigen krant, te bezuinigen. Dank zij de actie in de October-Maand gevoerd, kon weer een mooi aantal nieuwe abonné's worden ingeschreven, waardoor de teruggang in de loop van het jaar geleden weer grotendeels werd goedge maakt. Bij het werken met „De Proletarische Vrouw" worden de clubs bijgestaan door de propagandiste M. Kist, die met veel ijver haar nieuwe taak heeft aangevat.

Op de jaarvergadering vonden uitvoerige discussies plaats over de vraag of de naam van ons blad voor de tegenwoordige tijd nog wel geschikt is te achten, gezien de verschillende bevolkingsgroepen, waaronder onze propaganda wordt gevoerd. De overweging dat het bezwaarlijk is een blad dat reeds 30 jaar onder een bepaalde naam heeft bestaan en onder die naam bij de bevolking ingang heeft gevonden,

van naam te doen veranderen en daarbij de moeilijkheid een andere en ook betere naam te vinden, deden tenslotte besluiten de naam „De Proletarische Vrouw” te handhaven. Wel werd gevolg gegeven aan de wens der jaarvergadering het uiterlijk van het blad te verbeteren. De medewerking hiertoe door de Arbeiderspers verleend, werd door de Bond zeer op prijs gesteld.

Door de Bond werden dit jaar drie propagandageschriftjes uitgegeven, n.l. „Geluk, dat veroverd werd” geschreven door C. Pothuis—Smit, een Kerstbrochure „De donkere dagen voor Kerstmis” door M. Kaas—Albarda en „Het vreedzame wapen” door M. Wibaut—B. v. B., welk laatste geschriftje op de Wapenstilstandsdag werd uitgegeven en op die dag door 177 clubs werd verkocht.

Tegen St. Nicolaas verscheen een raambiljet, de moeders waarschuwend tegen het kopen van oorlogsspeelgoed.

Van de uitgegeven geschriftjes werden verkocht:

„Geluk, dat veroverd werd”	30.974	exemplaren
„Het vreedzame wapen”	39.100	„
„De donkere dagen voor Kerstmis” ...	40.160	„
	<hr/>	
	110.234	exemplaren

Hierbij worde bovendien rekening gehouden met het Plangeschriftje „De Vrouw en het Plan”, dat in 85.000 exemplaren verscheen en grotendeels door de vrouwenclubs werd verkocht.

Vrouwendag

In de maand November werd onder de leuze: „Vrouwen wij roepen u, strijdt met ons sociaal-democraten voor vrede en vrijheid tegen slaafsheid en fascisme” de Vrouwendag gehouden. Zoals steeds namen vele clubs aan de Vrouwendag deel; 144 clubs belegden een vergadering, 30 clubs werkten voor de Vrouwendag samen met de club in een naburige grotere plaats, zodat in totaal 174 clubs de Vrouwendag vierden. De vergaderingen, waar bijna steeds een vrouw als spreekster optrad, telden tesamen pl.m. 24.000 bezoeksters.

Ter opluistering van de Vrouwendag gaf de Bond uit een spreekkoor „De kinderen roepen” geschreven door Margot Vos en een samenspraak „Buurpraatje” van Joh. Kuiper.

Jaarvergadering

Op 14 en 15 Maart kwamen de clubs te Arnhem in Jaarvergadering bijeen. Het was een goed bezochte vergadering, waar 179 clubs en commissies te samen door 315 afgevaardigden waren vertegenwoordigd. Bovendien gaven 28 partijafdelingen door het zenden van een of meer afgevaardigden van haar belangstelling blijk. Het Partijbestuur was vertegenwoordigd door de partijgenoten K. Vorrink en S. R. de Miranda.

Dit jaar misten wij op onze jaarvergadering de gast, die van den beginne af steeds de jaarvergaderingen van de Bond heeft meegemaakt, Dr. F. M. Wibaut. De ziekte, die een einde zou maken aan zijn zo rijke leven, maakte het hem reeds onmogelijk onze vergadering te bezoeken.

In Wibaut heeft onze Bond een oprecht vriend verloren. In de moeilijke

begin-periode, toen de vrouwenorganisatie telkens vechten moest voor haar bestaan, vond zij in Wibaut haar krachtige verdediger, die de bedoeling der vrouwen begreep. Als weinigen doorzag hij de ontwikkelingsgang, die de vrouw moet doormaken, komend tot eigen zelfbewustzijn en daardoor tot het socialisme en dan door het socialisme weer komend tot steeds rijkere ontplooiing van haar persoonlijkheid. Aan zijn doodbaar werd hem door onze voorzitter de dank der vrouwen gebracht voor de steun, die hij haar steeds heeft verleend.

De jaarvergadering was behalve door de afgevaardigden door vele belangstellenden bezocht, in het bijzonder op de tweede dag toen de grote zaal van Muis Sacrum geheel met afgevaardigden en belangstellenden was gevuld. In deze bijeenkomst werden inleidingen gehouden door pge. A. E. J. de Vries—Bruins over „Vrouwenarbeid en vrouwenrecht” en door Ir. H. Vos over „De Vrouw en de verdere uitwerking van het Plan van de Arbeid”. Na afloop der vergadering had de demonstratie plaats, die hierboven reeds werd genoemd.

Organisatie

Door de jaarvergadering werden de zittende Hoofdbestuurleden herkozen, het Hoofdbestuur was dit jaar dus samengesteld als volgt: A. E. J. de Vries—Bruins, voorzitter, E. Ribbius Peletier, secretaresse, I. Vorrink—Bergmeijer en M. Wibaut—B. v. B. leden van het Dagelijks Bestuur; A. J. Aarsen—Jansen, A. v. d. Goes van Naters— v. d. Plaats, A. C. Ploeg—Ploeg, A. Secrève—Bregman en H. Straalman—Kremer.

De Bond was dit jaar in de Partijraad vertegenwoordigd door H. Straalman—Kremer en I. Vorrink—Bergmeijer.

Het aantal clubs bedroeg aan het einde van dit verslagjaar 206, het aantal commissies 19. Dit jaar werd door de Federatie Rotterdam een vrouwenpropagandacommissie gevormd, die aansluiting zocht bij de Bond en na goedkeuring van haar reglement door het Bondsbestuur als lid van de Bond werd toegelaten. Wij hopen, dat het nauwere contact op deze wijze met de Rotterdamse partijgenoten verkregen, aan de socialistische propaganda onder de vrouwen ten goede moge komen.

Kadervorming

Steeds doet zich bij ons werk de behoefte gevoelen aan voldoende kader, aan partijgenoten, die in grote of kleine plaatsen bestuursfuncties kunnen vervullen, aan leidsters van het ontwikkelingswerk in de stad en op het platteland, aan spreeksters voor onze vergaderingen. Derhalve behoort de kadervorming tot de belangrijke werkzaamheden van onze Bond. Voor de scholing van bestuursleden werden dit jaar op „De Born” drie scholingsweken georganiseerd, deze weken hadden te samen 59 deelnemers. De deelnemers kwamen zowel uit de grotere plaatsen als uit de plattelandclubs. De scholingsweken zijn gewijd aan besprekingen omtrent het werk der clubs en dat der afzonderlijke bestuursleden, en bovenal aan praktische oefeningen in het vervullen van een bestuursfunctie. Het verheugt ons in de praktijk van het clubwerk dikwijls de resultaten van de scholingsweken te kunnen opmerken. Reeds 119 clubs zagen in de loop der laatste jaren een of meer harer bestuursleden aan een scholingsweek deelnemen.

Twee weken waren op „De Born” bestemd voor de leesclubleidsters, deze weken werden te samen door 41 partijgenoten bezocht. Ook bij

deze studieweken staat de practijk geheel op de voorgrond en krijgen de deelnemers gelegenheid zich practisch te oefenen in het leiden van een leesclub. Met een groep cursisten, die reeds twee maal een leesclubleidsterscursus hadden gevolgd werd bestudeerd het boek van prof. C. Mennicke „Sociale Psychologie”.

Tiele Wibautfonds

Het Tiele Wibautfonds is voor ons ontwikkelingswerk een onmisbare instelling geworden, want het opent voor velen, die dat anders niet zouden kunnen doen, de mogelijkheid aan het ontwikkelingswerk op „De Born” deel te nemen.

Ten behoeve van de kleinere clubs bestond ook dit jaar weer de regeling waarbij zij in staat werden gesteld voor slechts f 5.— (reiskosten inbegrepen) een harer bestuursleden aan een scholingsweek te doen deelnemen. Aan 40 clubs kon ingevolge deze regeling een plaats op een scholingsweek worden toegekend. Bovendien werden ook andere clubs, die niet onder deze regeling vielen, maar toch niet in staat waren de volle deelnemingskosten te betalen, uit het Fonds geholpen. Ook aan een aantal leesclubleidsters werd uit het Fonds een tegemoetkoming in de kosten gegeven.

Bovendien werd aan een aantal clubs de gelegenheid geboden een partijgenote uit een werkloos gezin een algemene bijeenkomst op „De Born” te doen meemaken.

Deze herfst werd weer ter gelegenheid van de Vrouwendag de jaarlijkse inzameling voor het Fonds gehouden, er werd gewerkt met bonboekjes en boekenleggers. De inzameling bracht dit jaar op f 636.37, iets minder dan verleden jaar. Daar ook in de toekomst de steun uit het Fonds voor het ontwikkelingswerk van onze Bond onontbeerlijk zal zijn, bevelen wij het Tiele Wibautfonds in aller belangstelling aan.

Uitleendienst en „Mededelingen”

In een groot aantal clubs worden naast de huishoudelijke vergaderingen leesclubs georganiseerd. De stof, die op de leesclubs wordt behandeld loopt zeer uiteen, soms heeft de leesclub ten doel vrouwen die juist partijgenote zijn geworden in te leiden in onze beweging, soms is het een groep partijgenoten, die samen komt om de actuele politieke vraagstukken te bespreken, een andermaal wordt de leesclub gegeven in de vorm van een werkclub, die ten doel heeft de deelnemers tot zelfwerkzaamheid te scholen. Aan het eind van dit verslagjaar waren op het Bondssecretariaat een kleine 200 leesclubs bekend, die te samen ongeveer 2000 deelnemers telden.

De uitleendienst die zoveel mogelijk aan de zeer uiteenlopende behoeften van de leesclubs tracht tegemoet te komen, kon dit jaar aan 136 aanvragen voldoen.

De „Mededelingen” verschijnend van 1 October tot 1 April hielpen mede de leidsters van geschikte stof voor haar leesclub te voorzien. Er bestaat bij de clubs voor de „Mededelingen” veel belangstelling, de clubs ontvangen elk een gratis exemplaar, daarnaast hebben zich 740 partijgenoten op het blad geabonneerd.

Zomerbijeenkomsten

Behalve de reeds vermelde vijf weken, bestemd voor scholing en studie

werden op „De Born” georganiseerd 11 algemene bijeenkomsten, een vacantieweek voor werkende vrouwen en meisjes, twee bijeenkomsten voor echtparen, een Planweek, een leer- en werkkamp voor werkloze meisjes en 19 ééndaagse bijeenkomsten. In totaal werd door 468 partijgenoten deelgenomen aan een bijeenkomst van drie dagen of langer, door 136 aan een bijeenkomst van twee dagen, 890 partijgenoten brachten één dag op „De Born” door. In totaal werd „De Born” bezocht door 1494 personen.

Van de gehouden bijeenkomsten willen wij in het bijzonder vermelden de week, die gewijd was aan een bespreking van het Plan van de Arbeid en waartoe vrouwen uit werkloze gezinnen werden uitgenodigd. Bij loting was uitgemaakt door welke clubs deelnemers voor deze week konden worden aangewezen. De besprekingen in deze week gehouden hebben de deelnemers weer opnieuw doordrongen van de waarheid, dat het Plan van de Arbeid een uitweg aanwijst uit de ellende, waarin zoveel gezinnen thans verkeren.

Dat wij deze Planweek konden organiseren danken wij aan een mooie gift ons door de N.V. De Centrale Arbeiders Verzekerings- en Deposito Bank geschonken.

Voorts verdient afzonderlijke vermelding het leer- en werkkamp voor werkloze meisjes, omdat het de eerste keer was, dat een dergelijk kamp door onze Bond werd georganiseerd. Bovendien was in het algemeen het organiseren van een dergelijk meisjeskamp voor onze beweging iets nieuws. Wel bestond er reeds voor werkloze meisjes de gelegenheid deel te nemen aan kampen, doch het betrof hier dan kampen, die ook, en meestal hoofdzakelijk, door jongens werden bezocht en waar dus niet de belangen en de behoeften van het meisje voorop konden staan. Het gehouden kamp heeft ons gesterkt in de overtuiging dat het werkloze meisje in de gelegenheid moet worden gesteld kampen te bezoeken, die wat opzet, werkwijze en te behandelen stof betreft, tegemoetkomen aan haar eigen behoefte en speciaal gericht zijn op haar belangstelling.

Er bleek voor het kamp een zeer grote belangstelling te bestaan, zodat het Bondsbestuur besloot in 1937 zo mogelijk twee kampen te houden.

Voor het gehouden kamp werd ons door de regering een subsidie toegekend.

Samenwerking met andere organisaties

De Bond werkte ook dit jaar samen met andere verenigingen in het „Comité tot verdediging van de vrijheid van arbeid voor de vrouw”. Door dit comité werd geageerd tegen het voor-ontwerp Slingenberg tot beperking van de arbeid van vrouwen en meisjes. In de speciale commissie die aan de Hoge Raad van Arbeid advies moest uitbrengen over dit voor-ontwerp was onze Bond vertegenwoordigd door zijn voorzitter, die daar met kracht het voor-ontwerp heeft bestreden. Achteraf heeft de minister van Sociale Zaken, die voor zijn voor-ontwerp in de Hoge Raad van Arbeid geen meerderheid had kunnen vinden, besloten van het indienen van een desbetreffend wetsontwerp af te zien. Intussen moet daarin niet worden gezien een erkenning van de vrijheid van arbeid voor de vrouw, integendeel er schijnen nieuwe maatregelen tot beperking van de vrouwenarbeid in overweging te zijn. Waakzaamheid blijft dus hier geboden.

Door den minister van Sociale Zaken werd de Bond uitgenodigd

zitting te nemen in een algemeen Comité tot het organiseren van neutrale internaten voor opleiding tot dienstbode. Deze uitnodiging werd door de Bond afgewezen in een gemotiveerd schrijven, waarbij als voornaamste bezwaren werden aangegeven het gevaar dat na het beëindigen der zeer kostbare cursussen morele of financiële dwang op de meisjes zal worden uitgeoefend ten einde haar ertoe te brengen een betrekking te aanvaarden en de omstandigheid dat voor de plaatsing van de meisjes, waarvoor speciale ambtenaressen werkzaam zijn, geen algemene normen zijn gesteld waaraan de arbeidsvoorwaarden moeten voldoen. Op die gronden meende de Bond geen verantwoording voor de spoedopleiding en de daarop volgende plaatsing der meisjes op zich te kunnen nemen.

Met de V.A.R.A. werd in het afgelopen jaar geregeld samen gewerkt. In de eerste 5 maanden van het jaar beschikte de Bond over een kwartier zendtijd per week ter bespreking van de onderwerpen op politiek en maatschappelijk gebied. Met ingang van 1 Juni werd door de V.A.R.A. uitbreiding aan de uitzending voor vrouwen gegeven, niet alleen wat betreft de zendtijd, die tot een halfuur werd verlengd, maar ook wat betreft de onderwerpen, die voor behandeling in aanmerking zouden komen. Thans worden behalve onderwerpen liggend op maatschappelijk gebied ook onderwerpen van paedagogische en huishoudelijke aard behandeld. Voor besprekingen van politieke aard wordt tegenwoordig door de Radio-Contrôle-Commissie zeer weinig ruimte gelaten, zodat het geven van politieke voorlichting in het vrouwen-halfuur bijkans onmogelijk is geworden.

Vrouwencomité S.A.I.

Het Vrouwen Comité vergaderde op 27 en 28 Augustus in de Arbeiders Hogeschool te Uccle bij Brussel. Aan deze vergadering ging vooraf een internationale vrouwenstudieweek, waarin gesproken werd over de grote problemen, waarvoor de socialistische beweging in deze tijd komt te staan. Er namen afgevaardigden uit 10 landen aan de conferentie deel, voor ons land waren tegenwoordig C. Pothuis—Smit en de Bonds-secretaresse.

In de vergadering van het Vrouwen Comité werd meer in het bijzonder gesproken over de socialistische propaganda onder de vrouwen en over de strijd, die de vrouwen in alle landen hebben te voeren tegen de machten, die haar willen terugdringen uit de maatschappelijke positie, die zij zich wist te veroveren. Voorts besloot het Internationaal Vrouwen Comité tot de instelling van een internationale week, een week waarin bij al het werk door de vrouwenorganisaties der aangesloten landen verricht, de gedachte der internationale saamhorigheid op de voorgrond zal worden gesteld. Ongetwijfeld zullen ook de clubs in ons land gaarne aan het welslagen van dit plan willen meewerken. Als internationale week werd aangewezen de week, waarin valt de 21ste Maart, het begin der lente.

Ons land is in het Vrouwen Comité vertegenwoordigd door de Bonds-secretaresse, die in de afgelopen periode zitting had in het presidium. Daar dit echter geen vaste zetel is, doch een die bij toerbeurt door verschillende landen wordt bezet, trad onze vertegenwoordigster af en werd door een Zweedse afgevaardigde vervangen.

Na de beschouwingen over de werkzaamheden, die in het afgelopen

jaar verricht zijn, denken wij aan het belangrijke jaar, dat voor ons ligt en waarin de verkiezingen weer voor vier jaar over het lot van ons volk zullen beschikken. De vrouwen zullen niet aarzelen ook haar aandeel te leveren in de strijd van onze beweging voor de doorvoering van het Plan van de Arbeid en voor de verdediging en de versterking der Democratie.

E. RIBBIUS PELETIER,
Secretaresse.

VERLIES- EN WINSTREKENING S.D.V.C. PER 31 DECEMBER 1936.

VERLIES:

1. Algemene Propaganda	f 80.—
2. Vergaderingen H.B. en D.B. „	182.90
3. Uitleendienst	57.22
4. Jaarvergadering	1009.95
5. Kosten studieweken	443.24
6. Subsidie gewesten	471.95
7. Contributies	10.—
8. Vertegenwoordiging	33.65
9. Diversen	82.67
Voordelig saldo 1936	263.67
	<u>f 2635.25</u>

WINST:

1. Geschriftjes	f 26.29
2. Subsidies	2604.46
3. Ceupon obligatie	4.50
	<u>f 2635.25</u>

TOELICHTING VERLIES- EN WINSTREKENING.

VERLIES:

- Post 1. Kosten toneelstukje, Octoberactie enz.
 Post 2. Reis- en verblijfkosten voor vergaderingen leden H.B. en D.B.
 Post 3. Kosten aanschaffen boeken en brochures.
 Post 4. Kosten Jaarvergadering bestaan uit:
Zaalhuur	f 211.52
Kosten Demonstratie	199.50
Beschrijvingsbrief en ander drukwerk ...	129.72
Toeslag reiskosten afgevaardigden	354.46
Onkosten voorbereiding, logiescommissie,
H.B.-leden, genodigden en personeel	219.97
	<u>f 1115.17</u>
Kaartverkoop	105.22
	<u>Blijft f 1009.95</u>
- Post 5. Toeslag reiskosten scholings- en studieweken.
 Post 6. Subsidies voor gewestelijk werk.
 Post 7. Contributie Internationaal Archief voor de Vrouwenbeweging.
 Post 8. Vertegenwoordiging bij verschillende gelegenheden.
 Post 9. Uitgaven van verschillende aard.

WINST:

- Post 1. Ontvangsten geschriftjes
 f 1467.01 || Voorraad | 50 — |
	f 1517.01
Uitgaven	1490.72
	Blijft f 26.29
Post 2. Subsidie S.D.A.P.	f 2250.—
„ i.z. toeslag reiskosten Jaarver- gadering	354.46
Totaal	f 2604.46

Post 3. Interest obligatie Excelsior.

BALANS S.D.V.C. PER 31 DECEMBER 1936.

BEZITTINGEN:		SCHULDEN:	
1. Kassa	f 452.88	1. Tiele Wibautfonds	f 2767.—
2. Postchèque- en Girodienst	„ 1978.34	2. Stichting tot het oprichten en/of exploiteren van vacantiehuizen	„ 3263.51
3. Effecten	„ 1080.—	3. Nog te betalen posten	„ 666.64
4. Vorderingen	„ 2.16	4. Voordelig saldo per	
5. Geschriftjes	„ 50.—	1 Jan. '36	f 920.33
6. Rijkspostspaarbank (T. W.-fonds)	„ 1951.11	Bij: voordelig saldo	
7. Rijkspostspaarbank („De Born")	„ 2362.16	1936	„ 263.67
8. Nog te vorderen voor coupon	„ 4.50		„ 1184.—
	<u>f 7881.15</u>		<u>f 7881.15</u>

TOELICHTING BALANSPOSTEN.

BEZITTINGEN:

- Post 1.* In kas per 31 December 1936.
- Post 2.* Ons te goed bij de Postchèque- en Girodienst per 31 December 1936.
- Post 3.* Een obligatie Coöp. Excelsior te Leeuwarden en 2 stukjes à f 500.— 4% Nederland 1933.
- Post 4.* Nog te vorderen van enkele clubs.
- Post 5.* Voorraad reglementen enz.
- Post 6 en 7.* Ons te goed bij de Rijkspostspaarbank per 31 December 1936.
- Post 8.* Nog te vorderen voor coupon obligatie Coöp. Excelsior.

SCHULDEN:

- Post 1.* Tiele Wibautfonds:
Saldo 1 Januari 1936	f 2719.73
Interest Spaarbank	f 58.52
„ Effecten	„ 39.80
Giften 1936	f 777.78
Af: kosten bladwijzers en bonboekjes	„ 132.58
	<u>„ 645.20</u>
	„ 743.52
	<u>f 3463.25</u>
- Tegemoetkoming aan verschillende partijgenoten om aan het werk op „De Born" deel te nemen ...
	<u>„ 696.25</u>
- Blijft f 2767.—
- Post 2.* In kas i.z. Stichting tot het oprichten en/of exploiteren van vacantiehuizen.
- Post 3.* Nog te betalen:
N.V. „De Arbeiderspers"	f 357.51
Nog te betalen steun buitenlandse partijgenoten ...	„ 48.13
„ „ „ onkosten H.B. en D.B.	„ 11.—
Diverse gewesten	„ 250.—
	<u>f 666.64</u>
- Post 4.* Behoeft geen omschrijving.

BEGROTING 1937 S.D.V.C.

INKOMSTEN:

Subsidie S.D.A.P.	f 2250.—
Extra inzake reiskosten afge- vaardigden Jaarvergadering ..	400.—
	<hr/>
	<u>f 2650.—</u>

UITGAVEN:

Algemene propaganda inclusief subsidie gewesten	f 700.—
Geschriftjes	„ 100.—
Vergaderingen H.B. en D.B. ...	„ 250.—
Uitleendienst	„ 50.—
Jaarvergadering	„ 1050.—
Studieweken (reistoelag)	„ 350.—
Vertegenwoordiging	„ 50.—
Diverse onkosten en onvoor- ziene uitgaven	„ 100.—
	<hr/>
	<u>f 2650.—</u>

**Stichting tot het oprichten en/of exploiteren van vacantiehuisen,
gevestigd te Amsterdam**

BALANS PER 31 DECEMBER 1936.

BEZITTINGEN:

S.D.V.C.	f 3263.51
Inventaris	2336.38
	<hr/>
	<u>f 5599.89</u>

SCHULDEN:

Nog te betalen posten	f 175.20
Voordelig saldo 1 Jan.	
1936	f 5166.82
Bij: voordelig saldo	
1936	„ 257.87
	<hr/>
	„ 5424.69
	<hr/>
	<u>f 5599.89</u>

VERLIES- EN WINSTREKENING PER 31 DECEMBER 1936.

VERLIES:

Onkosten leiding en spreeksters	f 196.68
Huur (inclusief electriciteit) ...	„ 1163.—
Personeelkosten	„ 716.—
Voeding	„ 2018.12
Wasgoed	„ 162.17
Onderhoud inventaris	„ 76.58
Algemene onkosten	„ 203.42
Afschrijving inventaris	„ 778.80
Voordelig saldo 1936	„ 257.87
	<hr/>
	<u>f 5572.64</u>

WINST:

Deelnemersgelden	f 4717.30
Prentbriefkaarten	„ 203.65
Giften en subsidies	„ 651.69
	<hr/>
	<u>f 5572.64</u>

Verklaring Contrôle-Commissie

Ondergetekenden verklaren de boeken en bescheiden van de Bond van Soc.-Dem. Vrouwenclubs gecontroleerd en in orde bevonden te hebben.

J. W. HANSEN—BUIJS.
W. J. KALSBEK—BERKHOUT.
A. M. VAN OOGEN—RAAPIS.

Amsterdam, 28 Januari 1937.

Verslag van de Soc.-Dem. Tweede Kamerfractie (11 Februari 1936 – 26 Januari 1937)

De samenstelling der fractie onderging dit jaar geen verandering.

Mr. J. E. W. Duijs, ofschoon geen lid meer van de Partij, bleef de zetel bezetten, die hij als haar candidaat verwierf.

Vliegen werd weder derde voorzitter der Kamer.

Het bureau der fractie bleef ongewijzigd: Albarda, voorzitter; Vliegen, 2e voorzitter; IJzerman, secretaris; Drees, 2e secretaris.

Tot vertegenwoordigers van de fractie werden weder aangewezen:

- a. in de Algemene Raad v. d. Sluis, v. d. Waerden, v. Zadelhoff en IJzerman (plaatsvervanger);
- b. in de Partijraad v. Braambeek en v. d. Sluis; Cramer en v. d. Waerden (plaatsvervangers).

Overzicht der werkzaamheden van 11 Februari 1936 tot het einde van het zittingsjaar 1935/1936

Wijziging van de Comptabiliteitswet 1927.

Van den Tempel bestreed dit voorstel, dat neerkwam op een verzwakking van de betekenis der Algemene Rekenkamer als onafhankelijk college.

Het werd verworpen met 43 tegen 31 stemmen. (11 Febr.)

Defensiefonds.

Albarda erkende, dat het veldwinnen van fascisme en nationaal-socialisme in Europa grote veranderingen brengt in de stand van het militaire vraagstuk, ook voor Nederland. Nationale ontwapening heeft thans geen kans van slagen, zolang niet eerst de weg der internationale ontwapening wordt betreden, en zou zelfs het gevaar kunnen vergroten. Van een bewapeningswedstrijd is echter geen heil te verwachten. Een klein land kan zich ook niet zelfstandig handhaven tegenover een grote mogendheid. Mogelijk is alleen het systeem der collectieve veiligheid, dat versterkt moet worden. Daartoe zou ook Nederland desnoods offers moeten brengen. Zolang een weermacht wordt gehandhaafd zal zij overigens technisch op de hoogte van de tijd moeten zijn. Daartoe kunnen nieuwe technische voorzieningen nodig zijn. Onder de tegenwoordige economische en financiële omstandigheden zal men daarbij echter moeten blijven binnen de grenzen van het tegenwoordige defensiebudget en de uitgaven ook niet moeten camoufleren door ze te verdelen over een langer tijdvak dan met het oog op de aard der uitgaven gerechtvaardigd is. Aan deze eisen voldoet dit ontwerp niet. De fractie kan er zich dan ook niet mee verenigen. (12 Febr.)

Bij de repliek stond Albarda mr. Duijs te woord, die een felle aanval op de partij had gedaan. Met een aantal voorbeelden van wat mr. Duijs vroeger had gezegd, toonde Albarda aan hoe weinig waarde aan zijn beweringen van thans was te hechten. (13 Febr.)

Houding der Regering tegenover de gemeente Rotterdam.

Bij een hierop betrekking hebbende interpellatie-Schalker oefenden Donker en Drees kritiek op het beleid van de Regering tegenover Rotterdam, zowel ten aanzien van de op de begroting geeïste bezuiniging als ten opzichte van de bedreiging met inhouding van kasgeld, waarbij zij er op wezen, dat Rotterdam meer uit het Werkloosheidssubsidiefonds behoorde te ontvangen. (18 Febr.)

Surinaamse begroting voor 1936.

IJzerman wees op het voortduren van de ongunstige economische en financiële toestand van Suriname. Hij drong aan op meer activiteit van de Regering tot vergroting van de welvaart van Suriname. Zij onderzoeke de mogelijkheid om de natuurlijke rijkdommen te exploiteren en Paramaribo tot een belangrijk station voor de internationale luchtvaart te maken. Hij critiseerde het naïeve en gevaarlijke plan tot kolonisatie van Nederlandse werklozen in de binnenlanden van Suriname en drong aan op krachtiger optreden tegen de N.S.B.-propaganda. (18 Febr.)

Mevr. De Vries—Bruins betoogde, dat te weinig wordt gedaan ter bestrijding

van chronische volksziekten als tuberculose en lepra en ter verbetering van de woningtoestanden.

Cramer pleitte voor uitzending van een ervaren irrigatie-ingenieur. (19 Febr.)

Indische begroting voor 1936.

Cramer sprak de hoop uit, dat de Regering bij de keuze van een nieuwen gouverneur-generaal gelukkiger zou zijn dan vijf jaar geleden. Hij critiqueerde de tegenover de Volksraad aangenomen houding en het niet benoemen van een sociaal-democraat in de Volksraad. Hij schetste de zorgelijke toestand van een groot deel der bevolking, de ondervoeding, de slechte gezondheidstoestand, de toeneming der criminaliteit, mede als gevolg van de tot het uiterste doorgevoerde bezuinigingen, en drong aan op een meer constructieve welvaartspolitiek in Indië in de geest van het Plan van de Arbeid. Bij de contingentering zal meer met de belangen der inheemse bevolking rekening moeten worden gehouden. Ter versterking van de financiën is verhoging van de vennootschapsbelasting en de heffing van uitvoerrechten op verschillende koloniale producten wenselijk. Hij wees op de onredelijke beperkingen, opgelegd aan de inheemse beweging, en de slaphed tegenover de N.S.B., en drong tenslotte aan op herziening van de Indische staatsregeling in de richting van staatkundige autonomie. (20 Febr.)

K. ter Laan besprak de salarisverlagingen voor de Indische ambtenaren, die veel te ver zijn gegaan en waarschuwde tegen de wijze, waarop men door een z.g.n. regionale regeling met veel te grote ressorten de salarissen van vele inheemse ambtenaren verder wil verminderen. (21 Febr.)

Replicerende handhaafde Cramer zijn critiek en betoogde hij nader de noodzakelijkheid van financiële hulp van Nederland aan Indië. (26 Febr.)

Bij de afd. Justitie klaagde Cramer over de sterke inkrimping der arbeidsinspectie, het vrijwel ontbreken van sociale wetgeving en het gemis aan werklozenzorg, terwijl hij ernstig waarschuwde tegen plannen tot invoering van poenale sanctie voor Nieuw-Guinea.

De afd. Financiën gaf hem aanleiding op verlaging van de zoutprijzen aan te dringen. (27 Febr.)

Bij Binnenlands Bestuur waarschuwde Cramer ernstig tegen de reclame, die de N.S.B. in Nederland onder de werklozen maakt voor kolonisatie in Nieuw-Guinea.

K. ter Laan critiqueerde bij Onderwijs de verlaging der onderwijsuitgaven in enkele jaren van 60 tot 30 miljoen, waardoor aan het peil van het onderwijs ernstige schade is toegebracht, en verklaarde zich, namens de fractie, tegen de goedkeuring van deze afdeling.

Bij Volksgezondheid wees mevr. De Vries—Bruins op de stijging van het sterftecijfer. Zij besprak voorts het grote aantal blinden en de noodzakelijkheid van krachtige bestrijding o.a. van malaria, pest en tuberculose. (28 Febr.)

Het onbevredigende antwoord van minister Colijn gaf haar aanleiding om te verklaren, dat onze fractie tegen deze afdeling zou stemmen. Het ontwerp werd met 56 tegen 23 stemmen aangenomen.

Cramer waarschuwde bij Verkeer en Waterstaat tegen de voorgenomen fusie van de tinbedrijven op Banka en Billiton.

De afd. Oorlog en Marine deden hem wijzen op de tegenstelling tussen de drastische bezuinigingen op onderwijs en volksgezondheid en deze defensiebegroting, die niet is verlaagd. Overigens eist de billijkheid tegenover Indonesië, dat Nederland een deel draagt van de kosten, niet alleen van de vloot, maar ook van het leger.

De fractie stemde tegen deze afdelingen, die met 38 tegen 19 stemmen werden aangenomen. (3 Maart.)

Motie-Boon inzake een bijzondere regeling voor salarissen van ambtenaren en onderwijzers, die in communiteit leven (in hoofdzak kloosterlingen-onderwijzers).

Drees verklaarde, dat onze fractie voor de motie zou stemmen. Niet uit anti-papistische overwegingen, maar omdat het billijk is, nu eenmaal in de loonregeling met behoefte-elementen als al of niet gehuwd zijn, kindertal e.d. rekening wordt gehouden, ook de in de motie bedoelde factor daarin te betrekken. (3 Maart.)

Nadat de motie was gewijzigd, zodat gevraagd werd behandeling van de kwestie in het georganiseerd overleg, werd zij op 5 Maart zonder stemming aangenomen.

Interpellatie-De Visser inzake verlaging van de werklozensteun.

Kuipers waarschuwde ernstig tegen beknibbeling op de steunverlening en tegen afschaffing of wijziging van de huurbijslag. Hij deed een dringend beroep op de Regering om ook voor 1936 f 2.000.000 beschikbaar te stellen voor extra-verstrekkin-

gen aan kleding, schoeisel enz. Tenslotte drong hij er op aan in de werkverschaffingen een behoorlijk loon te betalen en kwam hij op tegen uitvoering van normaal werk in werkverschaffing. (5 Maart.)

Begroting van het Landbouwcrisisfonds voor 1936.

Van der Sluis constateerde, dat de toestand van de landbouw ondanks de regeringsmaatregelen nog steeds slecht is. Een krachtige en evenwichtige leiding is nodig, maar in drie jaar tijds treedt nu de vijfde Minister van Landbouw op. Verhoging van de landbouwprijzen zou ten aanzien van verschillende producten redelijk zijn, maar bij de grote algemene verarming dreigt dan weer verdere vermindering van het verbruik. Bovendien zou de opbrengst voor een groot deel naar het grondkapitaal gaan. Er is grote behoefte aan een nieuwe Pachtwet. De Regering is te aarzelend opgetreden bij het verlagen der vaste lasten. Nodig is verder ordening, zowel bij de productie als bij de afzet, en verhoging van de koopkracht. Het Plan van de Arbeid wijst de weg.

Hiemstra wees er op, dat de steun aan de landbouw dikwijls wordt voorgesteld als veel hoger dan hij werkelijk is. Hij bestreed het door Landbouw en Maatschappij aanbevolen stelsel. Veehouderij, varkenshouderij, tuinbouw en pluimveehouderij zouden achterstaan bij de graanbouw en zouden geheel afhankelijk worden van de graanrechten, terwijl het ruilverkeer te zeer zou worden belemmerd.

Hij had gaarne gezien, dat de Minister in plaats van de richtprijs van de tarwe te verlagen, had bepaald, dat een deel van de prijs aan de landarbeiders ten goede moest komen. Voorts bepleitte hij verbindendverklaring van de loonbepalingen der collectieve contracten in plaats van verplichte arbitrage en drong hij er aan de gesteunde landbouwers te verplichten een bepaald aantal arbeiders op een bepaalde oppervlakte in dienst te houden. Hij critiseerde het weifelende beleid bij de melksteunbepaling.

J. ter Laan vroeg aandacht voor het vraagstuk der volksvoeding, waarmede het slecht gesteld is en drong aan op goedkope verstrekking van melk, vis en goedkope groenten. (6 Maart.)

Bij de replieken drong Hiemstra nogmaals aan op betere bescherming van de lonen, waarbij v. d. Sluis zich aansloot met een betoog, dat de vermindering van de richtprijsverlaging der tarwe dient te drukken op de pachten en niet op de lonen.

Hiemstra drong bij de afd. *Melk en Zuivel* aan op inperking van de verliesgevende export van boter naar Engeland en op verstrekking van melk op grote schaal in het binnenland.

Kupers besprak de belangen van de consumenten, meer in het bijzonder van margarine. De boterprijs is gedaald, de prijs van margarine sterk gestegen. De bevolking kan het niet langer betalen en gaat zelf margarine maken. Het is niet goed de margarine-industrie te knauwen. Hij drong aan op verstrekking van goedkoop rundvlees aan de werklozen.

v. d. Heide besprak de grieven van melkslijters te Emmen. (11 Maart.)

Bij de afd. *Groenten-, Fruit- en Sierteelt* betoogde Hiemstra, dat de tuinbouw, ondanks verhoging van het steunbedrag tot 12 miljoen, nog onvoldoende geholpen wordt. De prijzen zullen hoger moeten worden, waartegenover zal moeten staan uitbreiding van de verstrekking van goedkope groenten aan werklozen. Verder is bezuiniging op de distributie nodig. De tegemoetkoming aan de door misoogst getroffen is onvoldoende. De vaste lasten moeten in het bijzonder voor de tuinders sterk worden verlicht.

De afd. *Visserij* gaf D'rop aanleiding te informeren naar de voornemens van den Minister tot steunverlening aan sommige groepen vissers en naar het saneringsplan voor IJmuiden, terwijl hij verder besprak de contingering voor garnalen, de maatregelen voor de haringvisserij en de centralisatie van de oesterverkoop.

Bij de afd. *Pluimveehouderij* betoogde v. d. Sluis, dat dit bedrijf veel schade ondervindt van de heffingen op granen en andere regeringsmaatregelen. (12 Maart.)

Vliegen verklaarde op 13 Maart, waarom de fractie haar stem niet gaf aan een motie. De Visser betreffende restitutie aan pluimveehouders van door hen betaalde graanrechten. De fractie heeft grote bezwaren tegen de druk van deze heffingen op de pluimveehouderij, maar acht de motie, zoals zij luidt, onuitvoerbaar.

De motie werd met 81 tegen 4 stemmen verworpen. (13 Maart.)

Hogere benzinebelasting voor versnelde bruggenbouw.

Van Braambeek verklaarde er mee in te stemmen, dat van tolheffing is afgezien. De fractie zal zich bij de verhoging van de benzinebelasting neerleggen, al gaat het minder om versnelde bouw dan om het voorkomen van vertraging. Het is

echter de vraag of de Regering de opbrengst niet te hoog schat, nu het aantal motorrijtuigen reeds afneemt, terwijl het ook niet geheel billijk is, dat de belasting zal drukken ook op hen, die van de bruggen nooit profiteren. (12 Maart.)

Afwijzing van een interpellatie.

Vliegen verklaarde in te stemmen met een voorstel van den Kamervoorzitter om niet toe te staan een interpellatie-De Visser over de politieke spanningen in Europa. Hij achtte het voor Regering en Kamer onmogelijk reeds een positief oordeel uit te spreken, maar drong er op aan, dat de Regering voeling zou houden met de Kamercommissie voor Buitenlandse Zaken. (13 Maart.)

Herziening van de Regeringsreglementen voor Suriname en Curaçao.

IJzerman constateerde, dat de betekenis der herziening niet in overeenstemming is met de lange duur van de voorbereiding. Een behoorlijk vertegenwoordigend lichaam voor Curaçao wordt niet tot stand gebracht. Inzake Suriname wordt zelfs een stap achteruitgezet. Ook de invoering van de korte en lange conflictenregeling is teleurstellend.

Bij de artikelen van het reglement inzake Suriname, verdedigde IJzerman enige amendementen, strekkende om te schrappen de bepaling, dat de gouverneur moet rekening houden met 'sKonings aanwijzingen, om het vertegenwoordigend lichaam geheel te doen kiezen door de kiezers, om de mogelijkheid te openen het actieve vrouwenkiesrecht in te voeren, om een ruimer mannenkiesrecht te geven om passief vrouwenkiesrecht in te voeren en om het mogelijk te maken, dat aan de leden van de Koloniale Staten een schadeloosstelling wordt toegekend.

Het amendement inzake het passief vrouwenkiesrecht werd ingetrokken ten gunste van een dergelijk amendement van mevr. Bakker—Nort, dat aangenomen werd. Alle overige amendementen werden verworpen. Ook overeenkomstige amendementen op het reglement voor Curaçao werden niet aangenomen.

Onder de wapenen houden van dienstplichtigen.

Vliegen stelde mondelinge vragen omtrent het langer onder de wapenen houden van dienstplichtigen zonder indiening van een voorstel van wet tot bekrachtiging daarvan door de Staten-Generaal en omtrent het doen van een mededeling over deze maatregel enkel door de radio in plaats van allereerst in de Staten-Generaal. Hij wees in zijn vragen en in zijn repliek op art 1 van de Dienstplichtwet, dat het in dienst houden van dienstplichtigen gelijkstelt aan het oproepen van dienstplichtigen, waarvoor volgens art. 187 der Grondwet bekrachtiging bij de wet nodig is. (13 Maart.)

Wijziging van het Wetboek van Strafrecht ter betere bescherming van minderjarigen.

v. d. Heide kon een deel van de voorstellen waarderen, maar had tegen andere delen bezwaren. Met strafmaatregelen is geen verhoging van het zedelijk bewustzijn te verkrijgen. Verschillende bepalingen zijn ook zeer rekbaar.

Bij de artikelsgewijze behandeling bestreed Donker een amendement-Goseling, dat echter werd aangenomen.

Het wetsontwerp werd tenslotte zonder stemming aangenomen.

Verlaging van de bezoldiging van de Raad van State, de Algemene Rekenkamer en de rechterlijke macht.

J. ter Laan verklaarde, dat de fractie deze salarissen niet te hoog achtte, maar daarvoor geen uitzondering wilde maken op de algemene verlaging met 5% die de Regering voor de overige ambtenaren pas weer heeft doorgezet.

Intussen ging de fractie mee met een amendement-Goseling, ook door Drees ondertekend, dat de terugwerkende kracht schrapt (1 April).

In de vergadering der Kamer van 20 April werd de overleden voorzitter Ruys de Beerenbrouck herdacht, dien ook onze fractie als een bekwam en onpartijdig voorzitter waardeerde.

Op 7 Mei nam Mr. Aalberse zijn plaats in.

In de vergadering van 5 Mei bepleitte K. ter Laan, naar aanleiding van een adres, een betere regeling van de steun aan *mobilisatieslachtoffers*, terwijl Drees de conclusie verdedigde van het rapport van een commissie uit de Kamer inzake *pensioenrechten* van een ontslagen ambtenaar. Dit laatste punt werd later nogmaals besproken waarbij mevr. De Vries—Bruins het betoeg van Drees steunde.

I J z e r m a n besprak een voorstel inzake de *Vaartuigendienst in Suriname*, waarbij hij critiek oefende op het niet raadplegen van de Koloniale Staten.

Industriefinanciering.

Bij het voorstel tot oprichting van een N.V. voor Industriefinanciering herinnerde v. d. T e m p e l er aan hoe hij reeds in 1930 de oprichting van een centrale industriebank had bepleit. De Regering wilde er echter niet aan. Minister Colijn sprak nog veel later van een „stroppenbank”. Thans komt minister Gelissen er mee, maar veel kostbare tijd is verloren gegaan. Sterker industrialisatie is volstrekt nodig, maar de Regering staat nog veel te aarzelend er tegenover. Spr. zou wat de leiding betreft, de voorkeur hebben gegeven aan een grote zelfstandigheid van het instituut, dat gehouden moest worden buiten de departementale sfeer. Vertegenwoordigers der arbeidersbeweging wil men blijkbaar buiten de raad van bestuur houden. Intussen zal onze fractie toch aan de aanneming van het ontwerp meewerken. (5 Mei.)

Wijziging Pensioenwet.

T h i j s s e n bepleitte nog enkele andere wijzigingen dan door de Regering werden voorgesteld.

Tijdelijke maatregelen betreffende de mechanisatie in de sigarenindustrie.

v. d. W a e r d e n erkende, dat met het oog op de abnormale omstandigheden in deze industrie moet worden ingegrepen, al ontkende hij, dat de machine de hoofdschuldige van de moeilijkheden zou zijn. Remmen van mechanisatie kan nodig zijn, ook volgens het Plan van de Arbeid, maar men richte zich niet tegen mechanisatie en rationalisatie in het algemeen. De machine is in vele opzichten ook voor de arbeiders een zegen geweest. De antisociale werking van al te snelle mechanisatie moet worden beperkt door de werkgevers te verplichten tot het toekennen van wachtgeld aan de overbodig gemaakte arbeiders (26 Mei.)

Een amendement-v. d. W a e r d e n om bij de uitvoering der wet de bedrijfsraad als adviescollege in te schakelen, werd met 70 tegen 11 stemmen aangenomen. Een amendement-v. d. W a e r d e n om de sigaren van vier cent en minder van de werking der wet uit te zonderen werd, na onaannemelijkverklaring door minister Gelissen, met 49 tegen 31 stemmen verworpen.

Daarentegen werd met 43 tegen 36 stemmen aangenomen een amendement-Van der Putt (r.k.) om voor de toepassing van de wet uit te gaan van de toestand, niet op 15 Mei 1935, maar op 26 Mei 1936. Onze fractie stemde tegen.

De wet werd tenslotte zonder stemming aangenomen.

Wijziging Ongevallenwet.

D r o p besprak de vraag of reizigers altijd zullen vallen onder Ziektewet en Ongevallenwet en behandelde de dagloon-berekening, ook in verband met art. 6 der Ziektewet. (27 Mei)

Afwijzing van een interpellatie.

In verband met een verzoek van den communist Schalker om te mogen interpelleren over de gang van zaken bij de glasfabriek te Leerdam, verklaarde Albarda het niet eens te zijn met de opvatting van den voorzitter, dat slechts kan worden geïnterpelleerd als de Regering heeft beslist, maar wel met de mening, dat het niet wenselijk is te interpelleren nu nog onderhandeld wordt. (17 Mei)

Voorzieningen omtrent weerkorpsen.

A l b a r d a verklaarde met het ontwerp in te stemmen. Het had veel eerder moeten worden ingediend. De W.A. van de N.S.B. heet thans te zijn opgeheven, maar uit een manifest blijkt weer van het bestaan van een afweerdienst. De W.A. was geheel op militaire leest geschoeid. De Regering make er een eind aan, als de W.A. onder andere naam blijft herleven. Op de toepassing van de rechterlijke macht is niet geheel te vertrouwen, gezien de wijze waarop het Uniformverbod is toegepast. Bonafide organisaties van ordecommissarissen dienen te worden toegelaten. Overigens worde de wet krachtig toegepast. In Nederland moet de politieke ontwikkeling bepaald worden door de geest en niet door de vuist.

Bij de artikelsgewijze behandeling beval V l i e g e n aan ook de burgerwachten in het oog te houden. Verder besprak hij nog nader de organiserende taak van ordecommissarissen b.v. bij een optocht, die niet moet worden belemmerd.

Het wetsontwerp werd zonder stemming aangenomen, onder aantekening dat de communisten en Sneeyliet tegen waren. (28 Mei.)

Verlaging van vaste lasten.

Op 3 Juni kwamen na langdurige voorbereiding in behandeling twee wetsontwerpen: Bijzondere maatregelen t.a.v. lopende landbouwhypotheek- en pachtovereenkomsten; Bijzondere maatregelen ter verkrijging van verlaging van sommige vaste lasten en van huren.

Drees wees er op, dat het vraagstuk der vaste lasten het hart van het crisisbeleid raakt. Tot nog toe is een zeer eenzijdige deflatiepolitiek gevoerd, waarbij lonen, bedrijfsopbrengsten, steun omlaag zijn gegaan, maar schuldverplichtingen onverminderd zijn blijven drukken en de huren vooral van arbeiderswoningen bijna niet zijn gedaald. Eindelijk zou daaraan nu iets worden gedaan, maar de Regering heeft haar oorspronkelijke voorstel om b.v. de huren algemeen te verlagen met 20 pct. sinds 1931 alweer teruggenomen. Als dit niet hersteld wordt is het ontwerp een bouwval geworden. Ook overigens wordt het vaste lastenprobleem niet door algemene maatregelen over de gehele linie aangegrepen. Aan het bedrijfsleven wordt geen verlichting gebracht, hoewel minister Gelissen, kort voor hij in het kabinet zitting nam, verklaarde, dat er moest komen of „herwaardering van alle waarden” of devaluatie. De soc.-dem. zullen trachten door amendering te komen tot algemene huurverlaging, lagere hypotheekrente, meer waarborgen voor de gemeenten, welke inkomsten de Regering wil verminderen zonder voldoende compensatie. Dan kan het ontwerp een althans enigszins aannemelijke verbetering betekenen.

Van der Sluis besprak in het bijzonder het ontwerp inzake landbouwhypotheek en pachten. Met het voorstel tot verlenging van de crisispachtwet betuigde hij instemming, al is daarnaast een nieuwe pachtwet nodig. De hypotheekboeren worden echter onvoldoende geholpen. De hoofdbezwaren zijn, dat zij zich slechts tot de rechter kunnen wenden als zij met executie bedreigd worden, dat de voorwaarden, waaraan moet worden voldaan, de weg open laten tot willekeur en onredelijke afwijzing, en dat de steun zich beperkt tot een tijdelijke verlaging van de rente, terwijl de hoofdsommen onaangetast blijven. (3 Juni).

Bij de replieken constateerde Drees, dat de Regering tegenover het amendement inzake een algemene huurverlaging een tegemoetkomende houding aannam. Intussen is uit de debatten op te maken, dat de meerderheid der Kamer de beide ontwerpen wil afstemmen, zonder dat het tot een behandeling van de pogingen tot verbetering komt, en dat de Regering daarin zal berusten. Dan staat de mislukking der Regeringspolitiek t.a.v. de „aanpassing” vast, zonder dat daaruit de consequenties worden getrokken. Speciaal de R.K. hebben geen vertrouwen in het Regeringsbeleid, maar bevorderen ook geen andere oplossing. Zo blijft het crisisbeleid onsamenvattend en zonder uitzicht.

Inderdaad werd van beide ontwerpen art. 1 verworpen met 55 tegen 37 stemmen, waarna op verzoek der Regering de verdere behandeling werd geschorst. De soc.-dem. fractie stemde vóór, om te doen uitkomen, dat zij was voor verlaging van hypotheekrente en huren, en omdat gepoogd moest worden bij de artikelen verbeteringen aan te brengen. (9 Juni.)

Op 30 Juni steunde IJzerman een verzoek van den heer Goseling om het ontwerp tot heffing van een reisbelasting niet op de agenda te plaatsen.

Wijziging van de Indische begroting voor 1936.

Cramer besprak nogmaals de zonderlinge figuur, die is ontstaan door de schenking van f5 miljoen door de oliemaatschappijen ten einde een heffing op de aardolie te ontgaan. Die bijdrage schijnt voor 1937 nog tot 3½ miljoen te zullen worden teruggebracht. Hij drong alsnog aan op een extraheffing op de aardolie.

Bestuurshervorming in Indonesië.

Cramer stond in beginsel niet onsympathiek tegenover bestuurshervorming, maar had toch ernstige bezwaren tegen deze plannen, waarbij bezuiniging al te zeer op de voorgrond staat, terwijl een ambtelijke decentralisatie wordt bevorderd, zonder de staatkundige decentralisatie, die daaraan behoort vooraf te gaan. Met de aanstelling van gouverneurs moet worden gewacht tot de bestuurshervorming verder is voorbereid. (30 Juni.)

Bij de replieken op 1 Juli handhaafde Cramer zijn standpunt. Een o.a. door Cramer mede-ondertekend amendement-Joekes in deze geest werd tenslotte ingetrokken, na een toezegging van minister Colijn, dat hij overeenkomstig de bedoeling der voorstellers zou behandelen.

v. Zadelhoff verdedigde op 1 Juli de conclusie van het rapport ener commissie betreffende een gewezen onderwijzer, wiens wachtgeld geëindigd was.

Wijziging van de wet op Nederlanderschap en Ingezetenschap.

Donker verdedigde hierbij een subamendement betreffende het Nederlanderschap van een kind van een Nederlandse vrouw en een vreemdeling zonder of van onbekende nationaliteit. Het subamendement werd verworpen. (2 Juli.)

Overeenkomst tussen het Rijk en Amsterdam betreffende de Paleis—Raadhuiskwestie. v. d. Tempel betuigde zijn instemming met de voorgestelde regeling.

Verlenging van de regeling inzake het Werkloosheidssubsidiefonds.

Drees betoogde, dat de werking van dit fonds niet aan gerechtvaardigde verlengens heeft voldaan. De Rijksbijdrage is te gering, zodat op de gemeenten te zware lasten blijven drukken, terwijl zij bovendien te veel van subjectieve bijdragen afhankelijk zijn. De bijdrage aan Rotterdam voor verlaging van de haventarieven had op andere wijze moeten worden gefinancierd. De uitkeringen aan kleine zelfstandigen zouden onder het fonds moeten worden gebracht.

Een door Drees voorgesteld, ook door twee katholieken ondertekend, amendement om een commissie van advies voor de uitvoering van de wet in te stellen, werd, enigszins gewijzigd, door de Regering overgenomen. (2 Juli.)

Girowet.

v. d. Tempel was van oordeel, dat het ontwerp getuigde van te grote zucht naar centralisatie en de gemeentelijke diensten dreigde te verstikken. Het belang van de Rijksdienst is niet te vereenzelvigen met het algemeen belang, dat ook door een uitgebreid plaatselijk giroverkeer kan worden gediend. In de voorgestelde vorm zou het ontwerp voor de soc.-dem. onaannemelijk zijn.

Intussen werden verschillende amendementen door den minister overgenomen of door de Kamer aangenomen. Ze werd het verbod van rentevergoeding vervangen door beperking van eventuele rentevergoeding tot 1%, terwijl bepaald werd, dat bestaande gemeentelijke diensten geen vergunning behoeven. De Kamer nam met 36 tegen 34 stemmen aan een amendement-v. d. Tempel om te schrappen de bepaling, dat de Regering aan de gemeentelijke diensten voorschriften kan geven betreffende de aard van hun werkzaamheid en handelingen en de heffing van rechten. De minister nam over een amendement-v. d. Tempel om een commissie van advies in te stellen.

Bij de artikelsgewijze behandeling had v. Braambeek, die een wettelijke regeling in beginsel wenselijk achtte, verklaard, dat voorstemmen hem gemakkelijker zou worden gemaakt, als het verbod van rentevergoeding werd geschrapt, ook voor de Rijksdienst, hetgeen inderdaad geschiedde.

Het gewijzigde wetsontwerp werd op 7 Juli zonder stemming aangenomen, onder aantekening dat de communisten tegen waren.

Credieten voor Werkfonds en Industriefinanciering.

Kupers constateerde, dat van de hooggespannen verwachtingen omtrent het Werkfonds niets terecht is gekomen. De bedragen, die verwerkt zijn of binnenkort verwerkt zullen worden, zijn gering. De gevraagde verhoging van het bedrag van f 60 miljoen is absoluut onvoldoende. Hij wees er op, dat nog vele grote werkobjecten zijn aan te wijzen. Daarbij critiseerde hij de afwijzing van een verzoek van de provincie Zuid-Holland om medewerking tot versnelde uitvoering van het provinciale wegenplan. Verder waarschuwde hij tegen uitvoering van normaal werk in werkverschaffing. (3 Juli.)

Drees besprak het organisatorische verloop van zaken bij het Werkfonds. De Regering heeft zich nooit scherp voor ogen gesteld wat zij wilde en hoe zij het wilde. De Raad van Bijstand en Advies is na de installatie nooit meer bijeengeroepen. Het bestuur werd door de Departementen voorbijgegaan. Van de door minister Colijn toegezegde arbeiderswoningbouw via het Werkfonds wilde Sociale Zaken niets weten. Grote bedragen zijn vastgelegd die pas over een reeks van jaren zullen worden uitgegeven, zodat te weinig overblijft voor wat nu zou kunnen gebeuren. Belangrijke werkverruiming zou zijn te verkrijgen door vervanging van krotten door goede goedkope woningen en door premies voor onderhoudswerken.

Verlenging van de contingentering van steenkolen.

Drop bepleitte betere grenscontrole op de invoer van cokes enz. zonder consent, besprak de positie van het mijnbedrijf, waar het aantal arbeiders in de laatste twee jaar verder is afgenomen, en vroeg publicatie van een uittreksel van het rapport-Verschuur. Hij critiseerde vervolgens het optreden der huisbrandcommissie dat gaat gelijken op een economische dictatuur. De coöperaties hebben geen voldoende plaats in de regeling. Regeringstoezicht is noodzakelijk.

Verhoging van het bedrag voor extra-verstrekingen aan werklozen.

Kupers was teleurgesteld over het feit, dat slechts f 500.000 verhoging wordt aangevraagd, waardoor minder extra steun zal worden gegeven dan in vorige jaren. Hij schetste het ontstellend tekort aan kleding, schoeisel, dekking, dat bij de werklozen bestaat, terwijl voor extraverstreking slechts f 8 per werkloze beschikbaar wordt gesteld. Hij diende de volgende motie in:

„De Kamer,

van oordeel, dat bij de omvangrijke en langdurige werkloosheid niet volstaan kan worden met de door de Regering voorgestelde extra bijdrage van f 500.000 in de kosten van verstreking van kleding, schoeisel, beddegoed e.d. aan ondersteunde en tewerkgestelde werklozen over 1936;

nodigt de Regering uit een belangrijke verhoging van deze post voor te stellen; en gaat over tot de orde van de dag.” (7 Juli)

Deze motie werd op 8 Juli verworpen met 53 tegen 19 stemmen.

Bepalingen tot het tegengaan van oververmoeidheid van bestuurders van motorrijtuigen (Rijttijdenwet).

v. Braambeek verheugde zich over de indiening van dit voorstel. Het had echter z.i. uit moeten gaan niet van den minister van Sociale Zaken, maar van den minister van Waterstaat, die over het gehele verkeer gaat.

Drop besprak de inhoud van het ontwerp. Hij vroeg of het toezicht, dat men wil opdragen aan een verkeersinspectie van tien man, wel voldoende zal zijn, betreurde het voornemen voorlopig de driewielers vrij te stellen en achtte de bepalingen t.a.v. de nachtarbeid van vrachtauto-chauffeurs en t.a.v. de particuliere chauffeurs en de autorijdende handelsreizigers niet voldoende duidelijk. Voor de laatste groepen hoede de minister zich voor al te krasse bepalingen, die de wet in discredit zouden brengen. De minister raadplege de organisaties van werkgevers en werknemers over het Rijttijdenbesluit, dat de eigenlijke regeling zal bevatten.

v. Braambeek bestreed een amendement-Rutgers van Rozenburg t.a.v. de „heerrijders” en een amendement-Vos om de algemene maatregel van bestuur, die de bijzonderheden zal regelen, voor 1 Januari 1939 door een volledige wettelijke regeling te vervangen.

Naturalisaties.

Drop waarschuwde er tegen, dat aanvragen worden afgewezen, alléén omdat Sociale Zaken ze niet in het belang van de Nederlandse arbeidsmarkt acht.

Wijziging Ambtenarenwet.

Drop maakte bezwaar tegen art. IX, betrekking hebbende op de regeling van het recht op beroep, en verdedigde een amendement op art. X om te bepalen, dat een administratief orgaan, dat als verweerder optreedt, verplicht is alle stukken over te leggen, welk amendement hij echter, na door den minister gedane toezeggingen, introk.

Wettelijke bepalingen omtrent handelsagenten en handelsreizigers.

Drop stemde in het algemeen met het ontwerp in, maar achtte een nadere regeling van het concurrentiebeding nodig.

Hij verdedigde een amendement om dwingend te bepalen, dat de handelsreiziger recht heeft op zijn provisie, zodra de overeenkomst tussen patroon en klant is tot stand gekomen. Na discussie trok hij het amendement echter in.

Bij een wijziging van de begroting van Economische Zaken voor 1935 critiqueerde v. d. Heide de aanstelling van den vroegeren regeringscommissaris voor de melkveehouderij als raad-adviseur op een salaris van f 8000.

Interpellatie-De Visser over de IJmuider vissersstaking.

Drop stelde voorop, dat de vakbeweging slechts succesvol kan strijden, als er een stramme organisatie bestaat. De minister dient echter rekening te houden met het feit, dat de IJmuider rederijen van een bijzonder lastig slag zijn. Bij de pogingen om de plaatsen van stakers door anderen te doen innemen, had in aanmerking moeten worden genomen, dat de reders in normale omstandigheden nooit een beroep doen op de arbeidsbeurzen. Hij critiqueerde het oproepen van werklozen, die langer dan twee jaar niet hebben gevaren en geen uitrusting meer hebben. Tenslotte drong hij aan op spoed met maatregelen tot sanering van het bedrijf. (8 Juli.)

Overzicht der werkzaamheden van het begin van het zittingsjaar 1936/1937 tot 26 Januari 1937

Vliegen werd opnieuw aangewezen als derde voorzitter van de Kamer. (15 Sept.)
Kupers vroeg verlof voor een *interpellatie inzake de wijzigingen, aangebracht in de steunverlening aan werklozen*. (15 Sept.)

Op 17 Sept. weigerde de Kamer, ondanks een verdediging van het verzoek door Albarda, met 49 tegen 27 stemmen het gevraagde verlof.

Depreciatie van de gulden.

In de nacht van 26 op 27 September vaardigde de Regering, in verband met de wijzigingen in de monetaire politiek van Frankrijk en Zwitserland, een gouduitvoerverbod uit. Daarmede werd prijsgegeven de handhaving van de goudwaarde van de gulden, die een hoofdpunt van het regeringsbeleid had gevormd.

In verband daarmede diende de Regering wetsontwerpen in tot bekrachtiging van dit *gouduitvoerverbod*, tot instelling van een *egalisatiefonds* en tot *het tegengaan van prijsopdrijving*. Op 29 September legde zij een korte verklaring af over de wijziging in de monetaire politiek.

Albarda vroeg gelegenheid tot spoedige discussie daarover, waarop de voorzitter de toezegging deed, dat deze gelegenheid de volgende dag zou worden gegeven.

De wetsontwerpen moesten overigens, wegens het spoedeisende karakter, onmiddellijk worden afgedaan.

Het *verbod van gouduitvoer* werd aangenomen zonder stemming, onder aantekening, dat de communisten en Sneevliet tegen waren.

De instelling van een *egalisatiefonds* werd zonder beraadslaging of stemming aangenomen.

Het ontwerp houdende *tijdelijke maatregelen tot het tegengaan van prijsopdrijving* werd aangenomen zonder stemming, onder aantekening dat de heer Vervoorn tegen was. (29 Sept.)

Bespreking van de regeringsverklaring inzake de gewijzigde monetaire politiek.

Albarda verklaarde, dat de soc.-dem. fractie, hoewel vroeger verdeeld over het vraagstuk der devaluatie, thans eenstemmig van oordeel was, dat na de val van de Franse frank de gulden niet op zijn oude peil was te handhaven. Onder de gewijzigde omstandigheden doen zich echter tal van nieuwe problemen voor. De Regering wil de gulden niet dadelijk op de nieuwe koers vastleggen. Dat is begrijpelijk, maar het zal toch wenselijk zijn de punten aan te geven, waarbinnen de schommelingen beperkt moeten blijven. Op de goudvoorraad van de Nederlandse Bank zal een belangrijk winst worden gemaakt, die ook naar het oordeel der Regering aan de schatkist toekomt. Is het echter niet wenselijk ook de winst op goud bij particulieren en in het algemeen de devaluatiewinsten te belasten?

De Regering heeft toegezegd de intrekking van de huurbijslag in nadere overweging te nemen. Zij trekke de maatregelen, waardoor de steunregeling ongunstiger is geworden, geheel in. Als de prijzen mochten stijgen, zullen steun- en loonsverhogingen onvermijdelijk kunnen worden. Op de loop der indexcijfers zal nauwkeurig acht moeten worden geslagen. De „herberekening” van pensioenen zal achterwege moeten blijven.

In Indië is de nood zo hoog gestegen, dat tegemoetkoming daar nog eerder nodig zal zijn dan in Nederland.

Door vermindering van heffingen en accijnzen zal prijsverhoging kunnen worden tegengegaan. Ook herziening van sommige landbouwcrisismaatregelen zal misschien mogelijk zijn, maar de landarbeiders met hun lage lonen mogen daarbij niet de dupe worden.

Spr. wees er op, dat wij staan voor een nieuw tijdperk voor ons economisch leven. De lucht is gezuiverd. Het optimisme gaat terugkeren. De Regering breke nu ook geheel met de deflatiepolitiek en kondige nu aan een snelle en krachtige politiek van wederopbouw, door de uitvoering van grote werken, door verbetering van onze handelsvloot en de technische uitrusting van nijverheid, landbouw en visserij, opdat het geloof in de toekomst terugkeert.

Aan het slot van de beraadslagingen, verklaarde Albarda waarom de fractie haar stem niet zou geven aan een motie-De Visser, gericht tegen de steunverlaging. De fractie heeft duidelijk uitgesproken, dat naar haar mening de steunverlaging ongedaan moet worden gemaakt. Na de door de Regering daaromtrent gedane toezeggingen kan het in stemming brengen van een motie, die om verschillende motieven toch verworpen wordt, slechts belemmeringen tegen een loyale uitvoering opwerpen. (30 Sept.)

Opsporing en ontginning van delfstoffen in Nieuw-Guinea.

Cramer erkende, dat de ontsluiting van Nieuw-Guinea van belang kan zijn, al wordt dat belang door sommigen schromelijk overdreven, maar opperde bezwaren tegen de uitgifte van al te grote uitgestrektheden en tegen de z.i. voor het Rijk ongunstige voorwaarden. Ook betreurde hij, dat de Regering aan enige door de Volksraad uitgesproken wensen niet was tegemoetgekomen. (20 Oct.)

Wijziging van de Indische begroting voor 1936.

Cramer wees er op, dat het bedrag, uitgetrokken voor steun aan de batiknijverheid, nodig is geworden, doordat contingenteringsmaatregelen zijn getroffen in het belang van de Nederlandse textielnijverheid. Hij stemde er daarom mee in, dat Nederland dit bedrag betaalt, maar was van oordeel, dat men met de steun te lang had gewacht en dat wellicht nog verhoging nodig zou blijken.

Nieuwe Vogelwet.

v. Zadelhoff uitte zijn waardering voor het goede, dat het ontwerp bevat, maar had er bezwaar tegen, dat de vangst van kooivogels gehandhaafd blijft.

De fractie stemde tegen art. 11, dat deze vangst toestaat en dat aangenomen werd met 42 tegen 29 stemmen.

v. Zadelhoff verdedigde een amendement om de raaptijd van kievitseieren met 14 dagen inplaats van met 4 dagen te verkorten, om te voorkomen dat het derde legsel verstoord wordt, welk amendement echter door Hiemstra bestreden werd. Een raaptijd tot 15 April achtte deze te kort. Met 21 April zou hij zich kunnen verenigen.

De minister verklaarde zich bereid de datum van 20 April in de wet op te nemen. Het in deze geest gewijzigde amendement-v. Zadelhoff werd daarna overgenomen. Het artikel werd zonder stemming aangenomen.

v. Zadelhoff verdedigde een amendement om te bepalen, dat het plaatsen en gebruiken van vallen, kooien, netten, strikken, lijfstokken enz. tot het in massa vangen of doden van vogels verboden is.

Het werd, na invoeging van „beschermd“ voor „vogels“ overgenomen. (20 Oct.)

Afwijzing van een interpellatie-Schalkers over de houding der Regering in verband met de burgeroorlog in Spanje.

Vliegen verklaarde mee te gaan met het voorstel van den voorzitter om de interpellatie niet toe te staan. Wel achtte hij het door den voorzitter gegeven motief niet klemmend, maar van een bespreking thans verwachtte hij geen nut. Het spreekt intussen vanzelf, dat de hele Kamer achter de wettige Regering zal staan. Dat de non-interventie gebrekkig wordt toegepast is bekend, maar de Nederlandse Regering kan daar toch niets aan doen. (21 Oct.)

Contingenteringen.

v. d. Waerden verklaarde, bij wetsontwerpen over verschillende contingenteringen, dat hij, in tegenstelling met den heer Kortenhorst, verzachting van het systeem van contingentering wenselijk achtte, en dat de Crisisinvoerwet contingentering alleen toeliet als middel tegen overmatige invoer en niet los daarvan als wapen voor actieve handelspolitiek.

Wijziging van de Schepenwet.

Drop opperde enige bezwaren ten aanzien van de regeling betreffende de Raad voor de Scheepvaart.

Reorganisatie van tramwegen.

v. Braambeek verklaarde in te stemmen met een voorstel omtrent de *Brabantse tramwegen* en met een voorstel t.a.v. tramwegen in *Drenthe en Overijssel*. In beide gevallen bepleitte hij de belangen van ontslagen personeel.

Op een voorstel inzake de *Zeeuws-Vlaamse Tramwegmaatschappij* had hij meer kritiek. Een goede organisatie van het streekverkeer werd hier z.i. niet verkregen, terwijl er misstanden bestaan ten opzichte van het salaris van den directeur en de vergoedingen voor commissarissen. Het lagere personeel wordt met de grootste willekeur behandeld.

Wetsontwerp betreffende het betrekken van electriciteit uit het buitenland.

Vliegen had geen bezwaar tegen het ontwerp, maar drong aan op soepele toepas-

sing, vooral tegenover een gemeente als Kerkrade, die een voordelig contract met een buitenlandse maatschappij heeft lopen. (21 Oct.)

Nieuwe regeling van de pacht.

v. d. Sluis herinnerde er aan hoe lang reeds gestreden is voor een betere pacht-regeling. Een ontwerp voor een nieuwe pachtwet, in 1930 door de Tweede Kamer aangenomen, werd door de Eerste Kamer verworpen. Moge de storm, die toen is opgestoken, de lucht wat gezuiverd hebben. Een goede pachtwet moet steunen op twee pijlers, de regeling van de pachtsom en die van de continuatie. Het ontwerp geeft niet alles wat spr. zou begeren, maar brengt toch een aanmerkelijke verbetering in de toestand. Hij besprak verder de regeling ten opzichte van het remissierecht en de vergoeding voor aangebrachte verbeteringen en verklaarde zich bereid met het ontwerp mee te gaan, als het niet wordt gedenatureerd. (22 Oct.)

Donker bestreed de opvatting van den heer De Geer, dat wijziging in een pacht-contract tegen de wil van een der partijen in een rechtsstaat niet geduld kan worden. Met tal van voorbeelden toonde hij aan hoe de contractsvrijheid in de loop der jaren geleidelijk is beperkt. (24 Oct.)

Hiemstra verdedigde een amendement om te schrappen de bepaling, dat een pachtvereenkomst bij wijze van proef voor ten hoogste een jaar kan worden aangegaan. (Aangenomen bij zitten en opstaan.)

Hij bestreed amendementen-Vervoorn—Ebels en -Truyen. Voorts verdedigde hij een amendement om een eventuele verlaging of verhoging van de pachtsom op grond van veranderde omstandigheden in werking te laten treden, niet twee jaar, maar één jaar nadat de vordering daartoe is ingediend. (27 Oct.)

Dit amendement werd op 28 Oct. zonder stemming aangenomen.

Hiemstra motiveerde waarom de fractie zou stemmen tegen een amendement-v. d. Heuvel op art. 25.

v. d. Sluis waarschuwde tegen een amendement-v. d. Heuvel, dat stukjes grond met een pachtprijs beneden f100 buiten de wet wilde laten.

Hiemstra bestreed een amendement-v. d. Heuvel betreffende de regeling van vergoeding voor aangebrachte verbeteringen.

Overgenomen werd een amendement-Hiemstra, dat den verpachter verplicht een vordering tot verhoging van de pachtprijs, die hij in bepaalde gevallen kan instellen, bij den rechter aanhangig te maken binnen zes maanden na het eindigen van het pachtjaar of pachtseizoen, waarover de pachtprijs verschuldigd is.

Hiemstra verdedigde een amendement om uit de bepaling, dat de pachter in geval van opzegging door den verpachter binnen een maand nietigheid van de opzegging kan vorderen, te schrappen de woorden „Indien hij door de opzegging ernstig in zijn belangen zou worden geschaad”. (Op 29 Oct. gewijzigd, maar bij zitten en opstaan verworpen.)

Hiemstra bestreed nog een amendement-Ebels en een subamendement-Louwes. (28 Oct.)

v. d. Sluis en Hiemstra verzetten zich ook nog tegen verschillende amendementen-v. d. Heuvel. (29 Oct.)

Wijziging van de wet op de Inkomstenbelasting en van de Successiewet.

IJzerman betuigde zijn instemming met de bepaling, dat de belasting-betaler, die behoeftige naaste familieleden steunt ook zonder wettelijke verplichting, de uitkeringen mag aftrekken. Hij achtte het echter niet billijk, dat kosten van studerende kinderen wel mogen worden afgetrokken als de student buitenshuis woont en niet als hij bij zijn ouders inwoont. (30 Oct.)

Initiatiefvoorstel K. ter Laan tot wijziging van de Leerplichtwet.

In dit ontwerp werd voorgesteld invoering van een verplichte leertijd van 8 jaar; verplicht stellen van het verstrekken van schoolvoeding en kleding; afschaffing van de landbouwverloven.

Na bestrijding van vele zijden maakte K. ter Laan op 30 Oct. een begin met een mondelinge verdediging, die hij echter pas op 24 Nov. kon voortzetten en beëindigen. Hij herinnerde aan de geschiedenis van de zaak, aan een voorstel van onze fractie reeds in 1911, wees op de wenselijkheid van langer onderwijs en op de economische betekenis daarvan, ontzenuwde de financiële bezwaren, stelde tegenover de betrekkelijk geringe kosten de te verkrijgen werkverruiming, en lichte toe waarom ook afschaffing van het landbouwverlof en het verplicht stellen van schoolvoeding en kleding nodig zijn.

Het wetsontwerp werd echter met 58 tegen 25 stemmen verworpen. (24 Nov.)

Algemene beschouwingen over de begroting

Albarda wees er op, dat de wijziging in de monetaire politiek tengevolge heeft, dat vele cijfers uit de miljoenennota onzeker zijn geworden. Hij deed uitkomen, dat hij het de Regering niet kwalijk nam, dat zij de gulden nog niet weer heeft gestabiliseerd. Het zweven van de gulden brengt nadelen mee, maar grote nadelen hadden het gevoel kunnen zijn van vaststelling op een te hoog of een te laag niveau. De gulden mag echter niet te lang blijven zweven. Tot stabilisatie moet worden overgegaan, zodra zij mogelijk is.

De afgelopen periode overziende, constateerde hij, dat veel is verloren gegaan, dat voor ons volk van grote waarde was. Het kabinet-Colijn is niet aansprakelijk voor de crisis, maar door zijn beleid is ons economisch leven meer gehavend dan dat der meeste andere volkeren. Hij schetste de achteruitgang van in- en uitvoer en van de inkomens, en daarnaast de stijging der werkloosheid. Het kabinet stelde in 1933 vier punten voorop als zijn doeleinden: handhaving van het gezag tegenover ondermijnende invloeden; herstel van de ontreedde financiën; opheffing van het economisch leven uit zijn verval; krachtige bestrijding van de werkloosheid. Het kabinet heeft echter in zijn streven gefaald. Tengevolge van het mislukken van zijn economische politiek zijn ook de financiën van Rijk en gemeenten niet hersteld, terwijl uit het crisismoeras de verwildering van het volk, het extremisme, is blijven opkomen.

Thans zal in elk geval met de aanpassingspolitiek, o.a. met verdere loonsverlaging, moeten worden gebroken. Uitvoering van het Plan van de Arbeid is nodiger dan ooit. De omstandigheden voor de uitvoering van het crisisplan zijn zelfs veel gunstiger geworden. Het besef, dat ook industrialisatie en ordening nodig zijn, wordt eveneens algemener. Bij de verkiezingen moet worden beslist over de vraag ener constructieve welvaartspolitiek.

Spr. bestreed verder de gedachte van een herstel der oude coalitie, die vermoedelijk ook niet sterk genoeg zou blijken om een parlementair kabinet te vormen. Juist nu heeft het volk behoefte aan een sterke parlementaire regering, waarin het vertrouwen kan stellen. De keuze gaat niet tussen fascisme en communisme. De arbeidersbeweging is vervuld van liefde voor geestelijke vrijheid en democratie. Des te krenkender is het feit, dat nog steeds aan ambtenaren onder Defensie verboden is lid te zijn van S.D.A.P. en N.V.V.

Mogen de verkiezingen ons brengen een Kamer en een Regering, die door een krachtige constructieve politiek het economische leven zullen verheffen en die door beziezelende leiding de grote massa des volks verenigen zullen in de strijd voor de democratische staatsinstellingen en volksoorlogen. (10 Nov.)

Op 12 Nov. beantwoordde Drees een rede van mr. Duijs, waarin deze had medegedeeld waarom hij lid van de Kamer bleef, hoewel hij uit de S.D.A.P. was getreden en waarin hij tevens een aanval op de partij had gedaan.

Drees stelde in het licht hoe mr. Duijs aanvankelijk een houding aannam alsof hij trouw sociaal-democraat was gebleven, maar door enkele leiders werd weggedrongen, en hoe nu steeds duidelijker aan het licht trad, dat hij een vijand van de sociaal-democratie was geworden, die zeker niet een zetel behoorde te blijven bezetten, waarop hij was gekozen als sociaal-democraat. Hij toonde verder met een aantal citaten aan hoe vol tegenstrijdigheden de houding van mr. Duijs in de laatste jaren was geweest. Deze verwijt thans — ten onrechte — aan de S.D.A.P., dat zij uit panische schrik voor het fascisme de N.S.B. verboden wil zien. Hij was het echter zelf, die in Februari 1933 zeide:

„Er is maar één middel tegen deze bende en dat is, dat zij verboden wordt. Wij willen niet — en dat is ook in strijd met onze landsaard — dat de politieke strijd wordt overgebracht naar het terrein van de sluipmoord.”

Drees bestreed voorts de nieuwe regeling, door de Regering voorgesteld t.a.v. het Werkloosheidssubsidiefonds.

Bij de replieken verdedigde Albarda nog eens met nadruk onze politiek om de werklozen aan het werk te zetten en het bedrijfsleven te prikkelen. Bij de bespreking der politieke perspectieven wees hij elke samenwerking met de communisten af. Tegenover de voorstelling alsof het gezag bij uitstek veilig zou zijn bij de coalitiepartijen, wees hij op voorbeelden hoe in die kringen, b.v. thans van r.k. zijde, onder bepaalde omstandigheden het recht van opstand wordt verdedigd. Dat is thans zelfs geschied in de r.k. Officiërenvereniging in het bijzijn van twee r.k. ministers! Christelijke politici blijken ook niet steeds democratische politici te zijn. Daarentegen is de democratie nergens sterker dan in Engeland en de Scandinavische landen, waar niet het geloof grondslag voor partijformatie is. Het kan nodig zijn ook hier met vereende krachten het grote goed der democratie te bewaren voor schande en ondergang. (17 Nov.)

Binnenlandse Zaken

Van Zadelhoff sprak twijfel uit of het wettige gezag bij de burgerwachten veilig is, daarbij er op wijzende hoe b.v. in de Haagse burgerwacht hulde is gebracht aan de Spaanse opstandelingen in het Alcazar. Hij besprak voorts het financieel beheer bij de Vrijwillige Landstorm, dat te wensen overlaat.

Drees constateerde, dat uit de steeds terugkerende debatten over de uitvoering der Zondagswet afdoende is gebleken, dat deze verouderde wet niet meer volledig kan worden toegepast. Een nieuwe regeling is dringend noodzakelijk.

Hij critiseerde het beleid, gevoerd ten opzichte van de burgemeesters van Ambt-Hardenberg en 's-Gravenzande, en het nog steeds niet benoemen van sociaal-democraten tot burgemeester, ook in plaatsen waar de gezindheid der bevolking daartoe aanleiding geeft. Hij drong aan op een mildere houding tegenover gemeenten, die in financiële moeilijkheden verkeren, en besprak de uitvoering van de wet op de luchtbescherming.

J. ter Laan bepleitte samenvoeging van kleine gemeenten. Hij besprak de ongunstige positie der talrijke arbeidscontracters en de te lange werktijden van verschillende groepen van het overheids personeel. Voorts oefende hij critiek op de toepassing van de artt. 125 en 126 van de Ambtenarenwet, o.a. tegenover Zutphen.

Drop drong aan op een herziening van de in vele gevallen wel zeer hoge binnenscheepvaartrechten. (17 Nov.)

K. ter Laan verdedigde zijn houding als burgemeester van Zaandam tegenover een verwijt van den heer Wendelaar (v.b.) in verband met de viering van de Koninginneverjaardag.

Bij de afd. *Krankzinnigenverpleging* besprak mevr. De Vries—Bruins de overlading der inspectie met werkzaamheden, de t.b.c.-bestrijding in de krankzinnigengestichten, en de wenselijkheid de gemeenten in de kosten der verpleging tegemoet te komen.

De afd. *Armwezen* gaf Drop aanleiding tot een bespreking van de belangen der werkloze Nederlanders in Duitsland, der kleine zelfstandigen, die steun behoeven, en der schippers, voor wie verwijzing naar de armenzorg nog bezwaarlijker is dan voor anderen. (19 Nov.)

Wijziging van het aan de Nederlandse Bank verleende octrooi.

v. d. Waerden noemde de inhoud van het ontwerp in hoge mate teleurstellend. Hij had tegen de voorgestelde wijzigingen geen bezwaar, maar verzette zich tegen de handhaving van de toestand, dat aan particuliere aandeelhouders de beslissende invloed wordt gegeven op een primaire gemeenschapstaak, de zorg voor een gezond geldwezen en de nationale credietvoorziening. De circulatiebank moet een gemeenschapsorgaan zijn. Ook versterkt toezicht op het particulier bankwezen is nodig. De centrale bank moet leiding kunnen geven bij het verstrekken van de nodige geldmiddelen voor een constructieve welvaartspolitiek. Door amendering is dit alles niet te bereiken. Daarom moet de octrooiverlening verkort worden, terwijl een staatscommissie moet worden ingesteld om de herziening voor te bereiden.

In de loop der debatten deed minister Oud de toezegging, dat een staatscommissie zou worden ingesteld, die de werking van het bankwezen, met inbegrip van de centrale circulatiebank, zou onderzoeken. In verband hiermede werd een motie-Teulings (r.k.) ingetrokken.

v. d. Waerden stelde bij amendement voor de termijn van vijf jaar, die bij opzegging van octrooi in acht zou moeten worden genomen — nadat het eerst al voor vijf jaar verlengd was — te schrappen. Teneinde aan bezwaren van r.k. zijde tegemoet te komen, veranderde hij dit later in een verkorting van de opzeggingstermijn van 5 tot 2 jaar.

Op verzoek van minister Oud, die met de Bankdirectie overleg wilde kunnen plegen, werd daarop de behandeling van art. 1 geschorst.

Een amendement-v. d. Waerden om van de 15 commissarissen 8 door de Kroon te laten benoemen, werd verworpen. (18 Nov.)

Na de schorsing trok v. d. Waerden op 8 Dec. zijn amendement op art. 1 in, nadat de minister „vijf jaren” had gewijzigd in „drie jaren”.

v. d. Waerden vroeg en verkreeg nog een nauwkeurige uiteenzetting van den minister omtrent hetgeen te zijner tijd zou worden voorgesteld in verband met de z.g. „goudwinst”, die als gevolg van de depreciatie van de gulden is te verwachten en die aan de schatkist moet ten goede komen.

Justitie

Donker drong aan op scherpere maatregelen tegen kwakzalvers. Hij critiseerde zwakheid, betoond b.v. tegenover de N.S.B. die blijkens de overval te Abcoude, het verstoren van vergaderingen te Utrecht en te 's Gravenhage, en het belemmeren van toneel- en filmvoorstellingen, door terreur de vrijheid van meningsuiting belemmert. De N.S.B. beroemt er zich reeds op, dat de regering, blijkens haar houding tegenover de Vrijdenkers-Radio-Omroep, voor dit optreden wijkt. Spr. behandelde verder het verloop van de z.g. Haagse zedenzaak, waarbij z.l. door de politie en de rechter-commissaris ernstige fouten gemaakt zijn. (18 Nov.)

v. d. Heide ging nader op deze zaak in, waarbij hij het bijzonder critiseerde de wijze waarop is gehandeld tegenover Mr. Ries. Hij schetste de veel te trage rechts-gang en de aan de politie bekende onbetrouwbaarheid van een getuige, aan wiens verklaringen niettemin een grote waarde is toegekend. (19 Nov.)

Drop klaagde er over, dat de wet op de arbeidsovereenkomst van kapitein en schepelingen nog steeds niet is ingevoerd, en besprak opnieuw de wenselijkheid van een afdoende regeling omtrent particuliere pensioenfondsen.

Bij de replieken bleven Donker en v. d. Heide aandringen op vollediger op-heldering ten aanzien van de z.g. zedenzaak. Nadat daarop de Minister van Justitie uitvoerige mededelingen had gedaan omtrent de gegevens, waarover politie en justitie beschikten toen zij ingrepen, legde v. d. Heide de verklaring af, dat niet alles wat werd medegedeeld hem bekend was of kon zijn en dat op sommige punten nog wel nader licht zou worden geworpen, maar dat hij niet twijfelde, dat de Minister had gedaan wat hij zijn plicht achtte. (24 Nov.)

Handel, Nijverheid en Scheepvaart

v. d. Tempel wees ook bij deze begroting op de noodzakelijkheid van een krachtige welvaartspolitiek teneinde de werkloosheid terug te dringen. Bij de bespreking der handelspolitiek waarschuwde hij tegen het drijven naar verdere verhoging der invoer-rechten. Hij drong aan op meer kracht bij het bevorderen der industrialisatie. Ten-slotte critiseerde hij het gebrek aan medewerking bij de Regering voor een inter-nationale tentoonstelling te Amsterdam. (24 Nov.)

Op 26 Nov. werd een *motie-v. d. Tempel*, mede ondertekend vanwege verschillende andere fracties, om de Regering uit te nodigen alsnog financiële medewerking voor een dergelijke tentoonstelling te verlenen, met 51 tegen 20 stemmen aangenomen.

Donker bepleitte de belangen van onze havensteden, waarbij hij o.a. aandrang op tijdelijke invoering van Rijnvaartpremies, en wees op de noodzakelijkheid van een nieuwe regeling voor de binnenscheepvaart, nu de wet op de evenredige vracht-verdeling steeds meer op losse schroeven komt te staan.

Drop besprak de kwestie van de Kon. Hollandse Lloyd, ook in verband met de belangen van het personeel en van de gepensioneerden. Ook hij besprak voorts de noden van de binnenscheepvaart en de mogelijkheid daaraan door steun en sanering tegemoet te komen. (25 Nov.)

P.T.T.

Faber prees de leiding van de dienst, maar had bezwaar tegen het voortdurend ongunstiger maken van de voorwaarden voor het personeel. Hij bestreed voorts het voornemen tot intrekking van de vergunning voor de Vrijdenkers-Radio-Omroep.

v. Braambeek drong aan op enige verdere tariefsverlaging en op betere regeling van de diensten van het personeel. Verder critiseerde hij de hoge kosten van de nachtpostvliegdiens Amsterdam, Rotterdam en Keulen.

Drop besprak de radiocontrole en toonda met voorbeelden aan, dat deze nog bij herhaling veel te ver gaat. (24 Nov.)

Buitenlandse zaken

Vliegen, voor de vijftiende en laatste maal over deze begroting sprekende, merkte op, dat er over de algemene lijnen van de buitenlandse politiek weinig meningsverschil pleegt te zijn. Onze buitenlandse politiek is zelfstandigheidspolitiek. Thans dreigt er gevaar voor fascistische blokvorming, waardoor de tegenstelling kan rijzen tussen een pacifistische democratie en een krijgszuchtig fascisme. Het kan daardoor noodzakelijk worden, dat ook kleine staten meer aansluiting zoeken bij anderen. De toestand heeft ook consequenties voor de bewapening. Geen ontwapende democratie een prooi voor het fascisme. Hij vroeg of er voor de Volkenbond geen

taak lag om te pogen het bombardement van een open stad als Madrid tegen te gaan. Hij waarschuwde tegen verzwakking van de Volkenbond, besprak de verhouding tot België ten opzichte van het Maaswater en vroeg naar de gevolgen van de opzegging door Duitsland van de Rijnvaartacte. (26 Nov.)

Financiën

IJzerman bepleitte vervanging van de dividend- en tantiëmebelasting door een winstbelasting en afschaffing van het invoerrecht op sigarettenspapier. Voorts besprak hij de toepassing van de omzetbelasting ten aanzien van de poeliers.

J. ter Laan besprak o.a. de belangen van het personeel, de belasting op fruit en de wenselijkheid van verlaging der personele belasting.

Bij de *Dienst der Domeinen* vroeg Drop aandacht voor de belangen der oester-cultuur.

Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen

K. ter Laan hield een pleidooi voor goed volksonderwijs en volledige kansen ook voor arme, begaafde kinderen. Hij bestreed de veel te ver doorgevoerde bezuinigingen en wees op de noodzakelijkheid van uitbreiding o.a. van het buitengewoon onderwijs en het vakonderwijs. Scherp critiseerde hij de ondoordachte maatregel, ten opzichte van de spelling door minister Slotemaker getroffen.

Faber besprak de regeling van de overgang van het lager tot het middelbaar en voorbereidend hoger onderwijs. Voorts behandelde hij de vraag of Bijbelse geschiedenis bij het openbaar onderwijs moet en kan worden gegeven. Hij zag verschillende bezwaren, maar meende, dat die voor het middelbaar onderwijs geringer zouden zijn dan voor het lager.

Ook Thijssen wees op de moeilijkheden, die zouden rijzen als men op de lagere school stelselmatig Bijbelonderwijs zou willen gaan geven. Daarbij komt onvermijdelijk de godsdienstige overtuiging in het geding. Eigenlijk zouden de meeste voorstanders van dit onderwijs van de openbare school willen maken een vrijzinnig-protestantse school. Dat kan niet. Overigens wordt van de bestaande gelegenheid om aan de openbare school godsdienstonderwijs te geven zeer druk gebruik gemaakt. (1 Dec.)

Bij de replieken verklaarde *K. ter Laan* o.a., dat de vroegere minister Marchant ten aanzien van de spelling iets goeds had gedaan, maar overigens veel verkeerd. (2 Dec.)

Mevr. De Vries—Bruins besprak bij de afd. *Hoger Onderwijs* de belangen van enige ambtenaren van de Rijksuniversiteit te Leiden en de moeilijkheden aan het Tandheelkundig Instituut te Utrecht. (2 Dec.)

Bij de afd. *Vorbereidend Hoger en Middelbaar Onderwijs* pleitte *K. ter Laan* voor de School voor taal en letterkunde te 's-Gravenhage en voor de H.B.S.-afdeling van het Instituut-Hommes te Hoogezand. Voorts drong hij er op aan leraren aan middelbare scholen het recht te geven op 60-jarige leeftijd met pensioen te gaan.

Faber waarschuwde tegen een reorganisatieplan van den minister ten opzichte van de inspectie.

Mevr. De Vries—Bruins ondersteunde dit betoog, waarbij zij in het bijzonder den heer Van Dijken (a.r.) bestreed.

Thijssen bestreed een post tot subsidiëring van enkele middelbare meisjesscholen, tot nog toe Ulo-scholen, welke post, na verzet van verschillende zijden, door den minister werd ingetrokken.

Bij de afd. *Nijverheidsonderwijs* wees mevr. De Vries—Bruins er op, dat de sterke bezuiniging op het nijverheidsonderwijs zich nu reeds wreekt. Bij de meisjesscholen heeft de verhoging van de toelatingsleeftijd ongunstig gewerkt op het aantal leerlingen. De goede opleiding o.a. voor dienstbode wordt beperkt. Daarentegen worden door Onderwijs en door Sociale Zaken z.g. crisiscursussen opgericht.

K. ter Laan critiseerde nogmaals de omzetting van de 3-jarige ambachtsscholen in 2-jarige, terwijl de minister toezeggingen had gedaan, die de indruk wekten, dat dat niet over de gehele linie zou gebeuren.

Bij de afd. *Lager Onderwijs* drong mevr. De Vries—Bruins aan op een tegemoetkoming aan de gehuwde onderwijzeressen, die met 1 Januari 1937 worden ontslagen.

Thijssen schetste de ontreddering, veroorzaakt door de bezuiniging, die tot monstergrote klassen heeft geleid. In vele gevallen redt men de scholen alleen nog door het aanstellen van z.g. kwelelingen met acte, d.w.z. volslagen onderwijzers, die echter geen salaris krijgen, maar een kleine toelage. 12000 jonge onderwijzers lopen te

wachten op werk. Als er gemobiliseerd moest worden, zou er wel geld zijn. Er *moet* ook geld zijn om het onderwijs te redden en de onderwijzers aan het werk te krijgen. Hij verzette zich voorts tegen de opheffing van de enige niet-r.k. kweekschool in Brabant, n.l. te Breda, en van de kweekschool te Oostburg. (3 Dec.)

K. ter Laan verdedigde nader een uiting over het beleid van den oud-Minister Marchant bij het algemeen debat, besprak de regeling van het ziekteverlof voor de onderwijzers, de leermiddelen van de openbare kweekscholen, de examengelden, en kwam op voor handhaving en uitbreiding van het openbaar bewaarschoolonderwijs, dat door de gemeenten dikwijls mede op aandringen van de Regering wordt ingekrompen of afgeschaft. Hij bestreed verder mr. Coops (v.b.) die maatregelen genomen wilde zien tegen ouders, die hun kinderen op 1 Mei van school thuis houden, en den heer Kersten (St. G.) die wilde, dat geen Protestant door een R.K. geëxamineerd zou worden. (4 Dec.)

Een mede door Thijssen ondertekende motie-Bakker—Nort (v.d.) om aan te dringen op behoud van de kweekschool te Oostburg, werd op 8 Dec. aangenomen met 39 tegen 38 stemmen.

Bij een art. sprak Thijssen nog over de regeling van de examens voor het U.L.O.

Werkloosheidssubsidiefonds

v. d. Tempel oefende critiek op de houding der Regering ten opzichte van de verdeling van de last der werkloosheidsuitgaven over Rijk en gemeenten. Ten onrecht gaat zij er nog altijd van uit, dat de werkloosheidszorg in de eerste plaats een gemeentetaak is. In het bijzonder bestreed hij het voornemen om in plaats van bijdragen uit het Werkloosheidssubsidiefonds aan de gemeenten ten dele voorschotten, en nog wel rentedragende, te gaan verlenen, waardoor weer crisisdiensten zullen ontstaan en juist de zwaarst getroffen gemeenten ook in de toekomst nog belast blijven met rente en aflossing over nu voor hun rekening gelaten tekorten wegens de werkloosheidszorg. Hij lichtte de bezwaren toe met een aantal cijfers ten aanzien van Amsterdam. Hij drong er op aan eventuele tekorten niet op de gemeenten af te schuiven, maar voorlopig ten laste van het fonds te laten.

Donker ondersteunde dit betoog met cijfers uit Rotterdam en opperde twijfel of het verlenen van voorschotten op de door de Regering bedoelde wijze staatsrechtelijk juist was te achten.

De geofene critiek werd van alle zijden gesteund. Minister Oud liet daarop het woord „rentedragende” voor „voorschotten” vervallen en verklaarde zich bereid de gehele zaak nog eens te overwegen nadat advies zou zijn ingewonnen van de nieuw ingestelde commissie van advies betreffende het Werkloosheidssubsidiefonds.

v. d. Tempel bleef aandringen op een positieve toezegging, dat de bestaande toestand niet ten nadele der gemeenten zou worden gewijzigd, maar vroeg tenslotte geen stemming over het artikel inzake de voorschotten, toen de minister had toegezegd van de conclusie, waartoe hij zou komen, onmiddellijk mededeling aan de Kamer te zullen doen, opdat daarover eventueel een nadere bespreking zou kunnen plaats hebben. (1 Dec.)

Overeenkomsten betreffende naastingsprijzen van twee locaalspoorwegen.

Van Braambeek verdedigde de voorgestelde regeling, maar vroeg of het bedrag, dat door het Pensioenfonds der Spoorwegen in een van de maatschappijen was gestort en er nu uitkwam, ook aan het Pensioenfonds zou worden uitgekeerd. (2 Dec.)

Waterstaat

Van Braambeek uitte waardering voor het beleid van den minister, behalve ten aanzien van de verkeerscoördinatie, die niet opschiet. Hij besprak verder een aantal personeelsbelangen.

Drop drong er op aan de collectieve arbeidsovereenkomsten voor rijkswerken in hun geheel toepasselijk te verklaren en niet alleen voorzover betreft de sociale bepalingen buiten de lonen.

v. d. Waerden verklaarde accoord te gaan met het financieren van grote werken uit „buitengewoon”, vooral in slechte tijden. (8 Dec.)

Bij de afd. *Mijnwezen* drong v. d. Waerden aan op overheidscontrole op de sanering van de distributie van huisbrandkolen.

Drop betoogde eveneens de noodzakelijkheid hiervan en drong er voorts op aan de verbetering, die bezig is zich in de mijnindustrie te voltrekken, ook aan de positie der mijnwerkers ten goede te doen komen. Ook aan belangrijke vraagstukken als het

internationale steenkolenkartel en de vervanging van steenkolen door olie moet aandacht worden geschonken. (8 Dec.)

Verkeersfonds.

J. ter Laan drong aan op spoedige bouw van een nieuwe Hoornbrug te Rijswijk, op bespoediging ook van een oplossing voor het vraagstuk der tertiaire wegen, en op een enkelvoudige heffing op het motorverkeer ter vervanging van de tegenwoordige drievoudige belasting. (8 Dec.)

Bij de afd. *Spoorwegen* besprak v. Braambeek de precare toestand van het spoorwegpensioenfonds, dat een groot tekort heeft en waarvan bovendien het kapitaal in het bedrijf is belegd en niet liquide is te maken. Het beste zou zijn het fonds naar het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds te doen overgaan, mits de staat het tekort voor zijn rekening neemt en het personeel zijn rechten behoudt.

J. ter Laan drong er op aan, dat ten aanzien van een dergelijke overgang behoedzaamheid zou worden betracht, opdat de positie van het Burgerlijk Pensioenfonds daardoor niet zou worden verzwakt. Hij bepleitte verlaging van de spoorwegtarieven, die men nu alleen hoog kan houden door het autobusverkeer tegen te werken, vergemakkelijking van het rijwielenvervoer, en bewaking van alle overwegen, waar regelmatig verkeer is.

Bij de afd. *Tramwegen* wees v. Braambeek op de gevaarlijke wijze, waarop bij verschillende tramwegen ten aanzien van de pensioenfondsen wordt gehandeld.

v. d. Tempel bepleitte verbetering van de veerverbinding Numansdorp—Willemstad.

J. ter Laan drong aan op spoed met de reorganisatie der R.T.M. en besprak in verband daarmee ook de veerdiensten. (9 Dec.)

Voor de stemming over twee moties-Wijnkoop, inzake de achturedag en de berekening van nachtdiensturen van het spoorwegpersoneel, verklaarde v. Braambeek, dat onze fractie tegen zou stemmen, niet om de inhoud, maar omdat de voorbereiding van dergelijke zaken thuis hoort in het overleg tussen directie en Personeelraad. (10 Dec.)

Bij de afd. *Landwegen* waarschuwde Mevr. De Vries—Bruins tegen aantasting van natuurschoon langs de weg Groningen—De Punt.

J. ter Laan besprak verschillende wegen en het vraagstuk van de Maastunnel te Rotterdam.

v. d. Waerden vestigde de aandacht op een oplossing, ontworpen voor het vraagstuk van de overweg bij Eindhoven.

Bij de afd. *Luchtvaart* drong v. Braambeek aan op zo afdoend mogelijke maatregelen in het belang der veiligheid. Overigens bedenke de K.L.M., die ook schijnt te wensen luchtlijnen Willemstad—Paramaribo en Paramaribo—Amsterdam, dat Nederland zich niet alles kan veroorloven wat grote landen kunnen doen.

Het Zuiderzeefonds gaf Drop aanleiding tot een uitvoerige bespreking van de moeilijkheden en onvolkomenheden, die zich voordoen bij de toepassing van de Zuiderzeesteunwet. Voorts behandelde hij de wijze, waarop de aannemers van baggerwerken, georganiseerd in de Vereniging Centraal Baggerbedrijf, zich door grote opzetbedragen winsten verzekeren ook over stilliggend materieel. (10 Dec.)

Defensiebegroting en verhoging van de defensie-uitgaven voor Nederlands - Indië

Albarda constateerde, dat de grote veranderingen op internationaal politiek gebied aan niemands aandacht kunnen ontsaan. Er is een bewapeningswedstrijd gaande, zoals de wereld nog nooit heeft gezien. Goed beschouwd is er reeds een oorlog, een oorlog met geld, die de democratische landen hebben aanvaard in de hoop daardoor een oorlog met bloed nog te voorkomen. De S.D.A.P. overweegt welke consequenties voor haar standpunt uit de nieuwe situatie moeten voortkomen, zoals blijkt uit het rapport inzake het militaire vraagstuk. Spr. wilde daarop niet vooruitlopen, maar verklaarde, dat de fractie defensievoorstellen onbevungen zal beoordelen, al valt dat haar moeilijk, nu nog steeds bij Defensie de verboden gelden ten aanzien van het lidmaatschap van S.D.A.P. en N.V.V. De fractie gaat uit van de gedachte der collectieve veiligheid. De Volkenbond moet versterkt worden. Onder de tegenwoordige omstandigheden moet er een weermacht zijn. Ook moet zij gemoderniseerd zijn, waarbij niet meer de eis kan worden gesteld, dat de uitgaven in geen geval mogen stijgen. Wij moeten echter overtuigd zijn, dat niet verder wordt gegaan dan voor de collectieve veiligheid nodig is en dat de weermacht efficiënt is. Die overtuiging

hebben wij niet. Vooral de inrichting der marine, die overvoerd is met officieren van hoge rang, is veel te kostbaar.

De Regering gaat ook in haar plannen onnodig ver. Om het tekort in kazernes in een bepaald deel des jaars aan te zuiveren, is geen lichte van 32.000 man met een oefentijd van een jaar nodig. Daarvoor ware een halve maand verlenging van oefentijd en een ander ploegenstelsel voldoende. Ook zijn gezondheid en sociale zorg evenzeer nodig voor de weerkracht des volks als dode weermiddelen. Worden de militaire uitgaven onmatig opgedreven, dan levert dat voor het culturele, sociale en politieke leven gevaren op, waaraan wij ons volk niet mogen blootstellen. De fractie zal daarom haar stem aan de defensiebegroting, die het gehele defensiebeleid betreft, niet geven.

Anders staat zij tegenover het wetsontwerp, dat in Indië het klein materieel en het vliegwapen wil uitbreiden. Dit kan op zichzelf worden beoordeeld, waarbij het een goed ding is, dat de Regering geen voorstellen doet tot verdere kruiserbouw, al verklaart zij niet, dat daarvan definitief wordt afgezien. Het oorlogsgevaar in de Grote Oceaan zou worden vergroot, als wij in Indië niet het mogelijke deden om de neutraliteit te kunnen handhaven, o.a. door de oliehavens tegen een vreemde greep te beschermen. Het voorstel past in onze opvatting van Volkenbondsplichten en collectieve veiligheid en wij zullen er dus onze stem niet aan onthouden. (11 Dec.)

K. ter Laan kwam op tegen het doen van aankopen van materieel door den minister buiten de begroting om, besprak verder de bevorderingskansen der onder-officieren, de positie van de arbeidscontractanten en van ander personeel, en drong aan op verbetering van de positie der oud-gepensionneerden.

Bij de begroting voor de *Artillerie-inrichtingen* bepleitte hij ook de belangen van het daar werkzame personeel (15 Dec.)

Landbouw en Visserij

v. d. Sluis constateerde, dat de depreciatie van de gulden voor de landbouw allerminst tengevolge kan hebben, zoals sommigen meenden, dat de crisismaatregelen kunnen worden afgeschaft.

Onze landbouw lijdt onder het streven naar autarkie van andere landen, vooral Duitsland, waardoor de export geweldig is terugelopen. De landbouw moet zich aanpassen aan de gewijzigde exportmogelijkheden, maar de Regering doet daarvoor weinig. Moet de beste roomboter spotgoedkoop naar Engeland blijven gaan? Kan die niet beter in ons land worden gegeten in plaats van margarine? Verbouw van meer veevoergewassen is wenselijk

Tussen de beloning van agrarische en van andere arbeid bestaat een wanverhouding. Dit is moeilijk te veranderen door prijsverhoging, omdat die zich weer omzet in verhoging van de grondprijzen. Het grondkapitaal moet aan banden worden gelegd. Er is nu een Pachtwet behandeld, maar wat gebeurt voor de hypotheekboeren? Spr. verwees naar wat in Denemarken gebeurt. Voorts drong hij aan op een goede uitvoering van het plan om de boeren door bedrijfsorganen in te schakelen bij het treffen en uitvoeren van landbouwcrisismaatregelen.

Hiemstra wees er op, dat de devaluatie voor de agrarische bedrijven enige verbetering had kunnen brengen, als de toeslagen niet waren verminderd, en betreurde, dat dit wel was gebeurd. Het verschil tussen de landarbeiderslonen en die in andere bedrijven kan alleen door prijsverhoging verminderd worden. Voor de werklozen zullen dan meer producten tegen lage prijzen beschikbaar gesteld moeten worden. Ten opzichte van de landarbeiderslonen heerst een noodtoestand, waaraan de Minister een eind moet maken. Verplichte arbitrage is nodig, met de zekerheid, dat de beslissingen worden nageleefd. (16 Dec.)

Bij afd. I (Departement) van de begroting voor Landbouw en Visserij besprak D r o p een personeelkwestie.

Bij het subsidie voor „Het Nederlandse Visserijproefstation” trok hij een vroeger voorgestelde motie in, omdat aan de wens, dat weer subsidie zou worden gegeven, was voldaan, maar drong hij aan op verhoging in de toekomst.

Voorts besprak hij bij de afd. Algemeen Beheer van het Landbouwcrisisfonds de salariering, de rechtspositie en de wijze van benoeming der crisisambtenaren. (16 Dec.)

Op 17 December motiveerde v. d. Sluis waarom onze fractie zou stemmen tegen een motie-Schalkers (C.P.N.) betreffende de landbouwcrisismaatregelen. Hij wees er op, dat de eis, dat aan de hinderende bureaucratische maatregelen een einde zou worden gemaakt, zou neerkomen op afschaffing van alle crisismaatregelen.

Bij de afd. IV (*Melk en Zuivel*) van het *Landbouwcrisisfonds* wees K u p e r s er op, dat de margarineverbruikers, de minst draagkrachtigen, door de getroffen regelingen zwaarder belast worden dan de verbruikers van boter. De bevolking is daardoor

zelf margarine gaan maken, maar daarop is de heffing ook op spijsoliën en vetten verhoogd. Zelfs in de prijs van goedkope margarine voor werklozen zit nog een heffing van 15 cent. Hij drong aan op afschaffing van deze heffing en vermindering van andere heffingen. Voorts bepleitte hij beperking van de te goedkope boterexport, desnoods met inkrimping van de boterproductie, menging van meer boter in de margarine en verstrekking van goedkope melk aan schoolkinderen.

Bij afd. V (*Groenten-, Fruit- en Sierteelt*) merkte v. d. Sluis op, dat de tuinbouw er het slechts aan toe is van alle landbouwtakken. Voor 12 miljoen aan steun is uitgetrokken, en dat is nog te weinig. De steun moet ook spoediger worden uitbetaald. De minimumprijzen moeten worden verhoogd. Er moet ordening komen in de tussenhandel. Bij de clearing moet de tuinbouw beter worden bedeed. De schulden moeten worden verlicht, ook in de bloementeel, b.v. te Aalsmeer.

Bij de afd. VI (*Visserij*) oefende Drop critiek op de maatregel, getroffen inzake de maaswijdde voor netten. Verder besprak hij de belangen van de haringvisserij, de maatbepalingen voor kreeft, de steun aan de oestercultuur en de moeilijkheden aan het centraal verkoopbureau voor mosselen.

v. Zadelhoff bepleitte hulp voor de kustvisser, in het bijzonder ook de garnalenvissers, waarschuwde tegen verhoging van de maat voor aal, en drong aan op het doen herleven van de zalmvisserij en op tegengaan van de waterverontreiniging.

Bij afd. VIII (*Pluimveehouderij*) besprak v. d. Sluis de belangen van deze bedrijfstak, op een uur, waarop, naar hij opmerkte, het eerste hanengekraai reeds was begonnen (Het was 's nachts half vijf). De pluimveehouders vragen in het algemeen geen steun. Zij vragen alleen niet belast te worden. De minister doe aan de pluimveeteelt voor leveren, waarop geen monopolierechten rusten. (17 Dec.)

Contingenteringen.

IJzerman stelde, bij de behandeling van contingeringsontwerpen, de vraag of de contingenteringen van superphosfaat en naadloze buizen niet zouden kunnen vervallen.

Verlenging van tijdelijke bepalingen in wetten betreffende het lager onderwijs.

Thijssen zou het onverantwoordelijk achten de 1600 wachtgelders niet in een snel tempo te herplaatsen, maar stelde voor de gemeente- en schoolbesturen de verplichting om een wachtgelder te benoemen niet op te leggen bij tijdelijke vervanging.

Dit voorstel werd aangenomen met 48 tegen 18 stemmen.

Verlenging voor 1937 van de opschorting van de indirecte vaccinatieplicht.

Mevr. De Vries—Bruins betoogde, dat er maar één afdoende oplossing van het vraagstuk is, n.l. verplichte vaccinatie beneden 2 jaar, met vrijstelling als de ouders gewetensbezwaar hebben en als de kinderen niet volkomen gezond zijn. Het gevaar voor encephalitis is minimaal. Te betreuren is, dat de minister zich door politieke bezwaren laat weerhouden een afdoende oplossing voor te stellen. (17 Dec.)

Sociale zaken

Bij de afd. II (*Arbeid*) weerschuwde mevr. De Vries—Bruins tegen elke concessie aan de actie voor vers brood aan het ontbijt. De afschaffing van de nacht-arbeid voor bakkers zou daardoor bedreigd worden. Ook voor hotels is het niet nodig. Zij hoopte voorts, dat de minister geen voorstellen zou doen om de vrouwenarbeid in te perken ten gunste van mannelijke arbeidskrachten.

Kupers drong er op aan meer en spoediger conventies van de Internationale Arbeidsconferenties te ratificeren. Hij besprak verder het vraagstuk van de 40-uren-week, verhoging van de leerplichtige leeftijd, pensioenering van oude arbeiders en invoering van vacantie, als maatregelen tot beperking van de werkloosheid. De Regering moet in bedrijven als het lithografisch en chemigrafisch bedrijf en het bouwbedrijf werkgevers- en arbeidersorganisaties uitnodigen tot een bespreking over de 40-urenweek. Spr. bepleitte voorts uitbreiding van de bevoegdheid der bedrijfsraden.

Drop drong aan op spoedige uitvoering van de toezegging inzake toepassing van de Arbeidswet op het kantoorpersoneel, vroeg welke arbeidstijdbepaling voor het hotel- en cafépersoneel is gedacht, en wees op de noodzakelijkheid van regeling van de werktijd ook voor de magazijnbedienden, de transportbedrijven, de landbouw, de binnenscheepvaart, het baggerbedrijf. Hij bepleitte scherper tegengaan van overwerk.

Bij de afd. III (*Arbeidersverzekering*) wees Kupers er op, dat het vraagstuk van de ouden van dagen, die van elke uitkering verstoken zijn, klemmender wordt dan

ooit. Sterke uitbreiding van de ouderdoms- en invaliditeitsverzekering is nodig. Verder besprak hij enige verbeteringen, die wenselijk zijn bij de uitvoering van de Ziekteverzekering.

Drop besprak enige punten ten aanzien van Ziekwet en Ongevallenwet en pleitte voor voorzichtigheid bij een eventuele unificatie der verzekeringswetgeving, waarop sommige sprekers hadden aangedrongen. (18 Dec.)

Bij afd. IV (*Volksgesondheid*) drong mevr. De Vries—Bruins aan op toezicht op de particuliere verplegings- en rusthuizen. Verder besprak zij de voedingstoestand in de gezinnen van werklozen en drong zij aan op tegenaan van de kwakzalverij.

Bij afd. V (*Volkshuisvesting*) wees Drees er op, dat wettelijke verlaging van huren van particuliere arbeiderswoningen niet meer te verwachten is na de verwerping van het Vaste Lastenontwerp en de depreciatie van de gulden. De verhouding tussen lonen en huren is echter nog allerminst in orde. Daarom moet in elk geval worden gezorgd, dat genoeg goedkope woningwetwoningen beschikbaar zijn. Hij bestreed het onderscheid, door de Regering gemaakt tussen woningwetwoningen, waarvoor wel of niet een Rijksvoorschot loopt, drong aan op verlaging van de rente van leningen, verstrekt door de Rijksverzekeringsbank e.d., bepleitte krachtiger krotopruijing, instelling van woningcommissies in de plaats van de opgeheven gezondheidscommissies en Rijkssteun voor verbetering en onderhoud van bestaande woningen, in werkverruiming, niet in werkverschaffing.

Bij afd. VI (*Werkloosheidsverzekering en Arbeidsbemiddeling*) drong Kupers aan op wettelijke regeling van de werkloosheidsverzekering. Hij verdedigde de verzekering via de vakorganisaties. Voorts maande hij tot voorzichtigheid bij het oefenen van drang door de Rijksdienst om langdurig werklozen van de ledenlijst af te voeren. Tenslotte oefende hij scherpe critiek op de arbeidsbeurzen te Terneuzen en te Maassluis, die tijdens de Belgische zeeliedenstaking Nederlandse arbeiders hebben opgeroepen om onderkruiperswerk te doen op Belgische schepen, onder bedreiging met inhouding van steun bij weigering.

Drop besprak het vrij grote aantal vergunningen, dat gegeven is voor arbeidsbemiddeling met winstoojmerken voor bemiddeling van artisten, en de vele vergunningen aan buitenlandse arbeidskrachten uitgereikt, o.a. in Zeews-Vlaanderen.

Mevr. De Vries—Bruins critiseerde de onvoldoende opleiding voor dienstbode op de spoedcursussen van Sociale Zaken en de drang, die op de meisjes wordt uitgeoefend om een betrekking te zoeken.

Bij repliek deed Kupers een fel protest horen tegen den Minister, die beweerde, dat geen pressie was uitgeoefend om onderkruiperswerk te verrichten, maar die erkende en verdedigde, dat bij weigering de steun werd ingetrokken.

Bij afd. VII (*Werkverschaffing en Steunverlening*) oefende Kupers critiek op het gebeurde inzake de huurbijslag. Als de huurbijslag niet wordt hersteld, moet de overgangstoelagge voor onbepaalde tijd worden gehandhaafd of de steun worden verhoogd. Spr wees verder op de ontzaglijke achterstand in kleding, schoeisel en dekking in de gezinnen der werklozen, op de onmogelijkheid om zelfs de goedkope levensmiddelen te kopen, en de olie voor het bakken van vis te betalen. Hij bepleitte uitbreiding van de werkverschaffing, mits geen normaal werk in werkverschaffing wordt uitgevoerd. Wat voor de jeugd gebeurt, zal nog moeten worden uitgebreid. Van de inkomsten van gezinsleden van den werkloze worde niet 2/3, maar minder van de steun afgetrokken. De minister gaat te spoedig over tot verlaging van de loonnormen en daarmee van de steun.

Nodig zijn uitvoering van grote werken, industrialisatie, en een behoorlijke steunregeling.

Faber wees op het feit, dat er nog gemeenten zijn, waar geen steunregeling is, o.a. Putten op de Veluwe, critiseerde het colportageverbod voor werklozen en hun gezinsleden, bepleitte verbetering van de regeling, geldende voor hen, die gedurende hun werkloosheid gehuwd zijn, en besprak de toestand te IJsselmonde, waar de burgemeester alleen over de uitvoering der steunregeling beslist.

v. d. Tempel besprak de publicatie „Het Werkende Land”. Hij had waardering voor de vlotte schrijfrant, maar wees er op, dat de schrijver de voorgeschiedenis niet bleek te kennen en een toon van toosten aansloeg, niet in overeenstemming met de werkelijkheid. Wat gedaan is onderschatten wij niet, maar de arbeidersbeweging heeft er voor een groot deel de stoot toe gegeven, en het betekent nog te weinig tegenover de ontzaglijke nood. Er blijft reden tot onvoldaanheid over de werking van het Werkfonds. Ook als de normale bedrijvigheid wat toeneemt, moet daarnaast staan een schema voor werkverruiming en werkverschaffing voor enige jaren. Er zijn objecten genoeg, op het gebied van waterstaats- en spoorwegwerken, van ontginningen, ontwateringen en inpolderingen, van de verbetering der volkshuisvesting, en van provinciale en gemeentelijke werken. (21 Dec.)

Vestigingwet Kleinbedrijf

IJ z e r m a n merkte op, dat de betekenis van dit ontwerp niet in overeenstemming is met de verwachtingen, die de toelichting opwekt. Het is het begin van een noodzakelijke hervorming voor de middenstand, maar het gaat niet ver genoeg. Om de overbezetting doeltreffend te bestrijden, moet ook met het behoefte-element rekening kunnen worden gehouden, dat in het ontwerp geheel is uitgeschakeld. De gemeenten moeten vrij blijven in deze op te treden. Het is ook onjuist, dat alleen ondernemersverenigingen het vaststellen van vestigingseisen kunnen vragen en dat het beslissende orgaan de Kamer van Koophandel zal zijn, die uitsluitend ondernemers vertegenwoordigt. Het gaat ook om het algemeen belang en om het belang van de werknemers.

Spr. vroeg nog of een afzonderlijk ontwerp zou worden ingediend voor de markt- en straathandel en hoe de toestand zou worden voor handelaren in ongeregelde goederen.

Een amendement-IJ z e r m a n om ook gemeenteraden het recht te geven een verzoek inzake vestigingseisen te doen, werd verworpen.

Daarentegen werd overgenomen een amendement-IJ z e r m a n om voor te schrijven dat over de vaststelling van vestigingseisen ook de desbetreffende Bedrijfsraad moet worden gehoord.

Een amendement-IJ z e r m a n om de gemeenteraden bevoegd te verklaren bepalingen vast te stellen om tegen te gaan, dat in een tak van kleinbedrijf overbezetting in ernstige mate ontstaat of blijft bestaan, werd, nadat de minister het onaannemelijk had verklaard, verworpen.

Het wetsontwerp werd tenslotte zonder stemming aangenomen, met aantekening, dat mr. Westerman tegen was. (22 Dec.)

Verlenging van de tijdelijke korting op Indische pensioenen.

K. t e r L a a n motiveerde het tegenstemmen van onze fractie met een verwijzing naar vroegere besprekingen.

Het ontwerp werd aangenomen. Van de fractie stemde alleen Vliegen voor.

De Kamer ging daarna op Kerstreces

W. DREES,

2e Secr. der Soc.-Dem. Tweede Kamerfractie.

Verslag van de werkzaamheden van de Sociaal-Democratische Eerste Kamerfractie

Het jaar 1936 gaf de Eerste Kamer uiteraard aanleiding om vele malen bijeen te komen ten einde de beslissingen van de Tweede Kamer aan een nadere beschouwing te onderwerpen.

Pensioenwet

Reeds op 7 Januari kreeg de Eerste Kamer de aanvulling en wijziging van de Pensioenwet te behandelen. Moltmaker, hoewel hij ook instemde met maatregelen, die aan cumulatie van pensioenen een einde maken, achtte dit wetsontwerp verre van voldoende, ook omdat het aan de bestaande toestand, die velen aanstoot geeft, geen einde maakt.

Minister De Wilde antwoordde, dat de verminderingen in een zeer kort tijdsverloop zouden ingaan, al gold geen terugwerkende kracht, voor wat eens werd genoten.

Staatsbegroting voor 1936

ALGEMENE BESCHOUWINGEN.

Begin Februari werd daarmee een aanvang gemaakt. Mendels voerde het woord namens onze fractie voor het politieke gedeelte, De la Bella voor het economische deel. Mendels protesteerde tegen de uitingen van sommige leden omtrent beperking van het vergaderrecht, dat van de drukpers en al wat daarmede verband houdt. De geschiedenis van de kabinetsvorming werd eveneens door hem besproken. Een fout noemde hij het, dat dit niet was samengesteld na overleg met de verschillende fracties en slechts met enkele leden daarvan. Wat de algemene toestand betreft, verwees hij naar Denemarken en Zweden, waarvan hij de laatste, zeer gunstig luidende, gegevens mededeelde. In dit verband wees hij op het Nederlandse Plan van de Arbeid, dat zeker geen toverformule is, maar niettemin een ernstige en eerlijke poging om uit het moeras te komen. Niet de platgetreden paden der kapitalistische economie willen wij gaan, maar wij streven met ons Plan naar nieuwe grondslagen voor de maatschappij. Door De la Bella werd dit laatste uitvoerig besproken, zo uitvoerig als dit ten minste met de karig toegemeten tijd mogelijk was. Hij ontleedde de bestrijding, die het Plan van de Arbeid ondervindt en menigmaal de verdediging van de tot dusver gevoerde politiek inhoudt. Hij wees op de ordeningsgedachte, door de sociaal-democraten sinds lange jaren gepropageerd, terwijl hij bovendien het steeds stijgend aantal werklozen noemde, als resultaat van de regeringspolitiek. Daarom bepleitte hij de noodzakelijkheid van koersverandering, die door de uitvoering van het Plan tot stand zou komen. In bijzonderheden behandelde hij nog het grote-werkenplan, dat en voor handarbeiders en voor hoofdarbeiders zoveel perspectieven biedt. Dat het geld niet te krijgen zou zijn, bestreed hij, terwijl hij eveneens de noodzakelijkheid van ruilverdragen in het belang van de export, bepleitte.

Minister Colijn verklaarde een tegenstander te zijn van het Plan van de Arbeid, omdat hij van staats-socialisme geen heil verwacht. De besteding van een bedrag van 200 miljoen per jaar voor grote werken achtte hij een utopie. Trouwens — zo meende hij — wat in het Plan bruikbaar was, dat deed de regering reeds.

Minister Oud achtte het Plan een grenzeloze overschatting van de invloed van de staat in de welvaartssfeer. Bovendien, hij wist het zeker: het geld was er niet.

Bij de *repliek* verduidelijkte Mendels nog sommige punten van het Plan, voornamelijk die op landbouwgebied, welke door den minister en verschillende sprekers waren aangevallen, terwijl hij de benaming van staats-socialisme voor het Plan afwees.

Buitenlandse Zaken. De oorlog in Abessinië beheerste het debat. Ook Polak besprak de oorzaken van dit treurige feit. Hij sprak als zijn mening uit, dat grondstoffen tegen betaling door elkeen in de wereld verkregen kunnen worden en dat gemis daarvan en dus evenmin als het bevolkingsoverschot — slechts weinig Italianen kunnen daar een bestaan vinden — als verontschuldiging voor deze overval kunnen gelden. Hij pleitte ook voor de erkenning der Sowjet-Unie. Wil de regering dit niet uit religieuze overwegingen, dan zou men ook de betrekkingen met Duitsland moeten afbreken. Ten slotte verdedigde hij de Volkenbond tegen vorige sprekers. Hoe zwak de Volkenbond zich ook getoond had, onze taak blijft de Volkenbond te maken tot een machtig lichaam met oppersouvereiniteit.

Minister De Graeff bleek in zijn antwoord het vrijwel met Polak eens te zijn in zover het de Volkenbond betrof, niet ten aanzien van Rusland.

Sociale Zaken. De werkloosheid en de zorg voor de slachtoffers hiervan vormden weder een belangrijk deel van de discussie. Dan z besprak de geringe resultaten van het regeringsbeleid in dit opzicht. Vooral wees hij op de vermindering der koopkracht, die steeds weer nieuwe werklozen kweekt. En hij voegde de regering toe, dat wanneer zij niet in staat is arbeid aan de werklozen te verschaffen, de verplichting op haar rust te zorgen, dat zij, die op de grens van een bestaan leven, niet ten onder gaan. De zorg voor de jeugdige werklozen en de pogingen om hen in het bedrijfsleven te betrekken wenste hij uitgebreider te zien, terwijl hij op de verkeerde tendenz wees om nu ook noodzakelijke arbeid in werkverschaffing te doen verrichten. Ook vestigde hij de aandacht op de besturen der werklozenkassen, die meer rechtszekerheid verlangen en die nu te zeer afhangen van de wisselende ministers. De la Bella behandelde o.m. de kwestie van de ziektewet en de arbeidstijdverkorting. Wat de eerste betreft, vestigde hij de aandacht op de ongewenste concurrentie, die de kosten opdrijft en op de uitspraak van de Centrale Raad van Beroep ten aanzien van de dagloonberekening. Deze uitspraak maakt dat de zieke arbeiders worden gedupeerd. Wat de arbeidstijd betrof, drong hij sterk aan op verkorting van de arbeidsweek, nu — gezinsleden medegerekend — het aantal werklozen tot ongeveer 1½ miljoen zielen is gestegen. Wie de blijvende werkloosheid niet aanvaardt, hij zal de verkorting moeten voorstaan. Nog altijd zijn er bovendien nog een 6 of 700.000 arbeiders, die zelfs langer dan 48 uren per week arbeiden. Aan het slot van zijn rede vestigde hij de aandacht op het feit, dat de arbeidersvakcentralen zoveel mogelijk mede zullen werken ook wat de loonoverbrugging betreft, maar dat daarbij de stuwende kracht van de regering nodig is. R u g g e maakte bij dit hoofdstuk opmerkingen over de volkshuisvesting. Z.i. daalde het peil der arbeiderswoning, dat de regering aanneemt voor moraliteit en hygiëne, onrustbarend. Met voorbeelden, waarbij bleek hoe druk werd uitgeoefend van wege het departement, staaide hij dit. C. P o t h u i s—S m i t keerde zich tegen de voornemens van den minister om vrouwelijke arbeidskrachten door mannelijke te vervangen. Dat deze jonge meisjes allen in de huiselijke diensten hun brood zullen kunnen verdienen, leek haar zeer onwaarschijnlijk; zij zullen later van familieleden of arbbestuur afhankelijk worden.

Minister Slingenberg trachtte alle argumenten van genoemde sprekers omver te praten. Het leek wel, of de geopperde bezwaren in het geheel niet bestonden.

Bij de *repliek* verduidelijkte De la Bella nogmaals zijn bedoeling omtrent de loonberekening bij de ziektewet en omtrent de arbeidstijd.

Binnenlandse Zaken. Bij dit hoofdstuk besprak H e r m a n s de dwingende circulaire, die van het departement uitgaan naar de gemeentebesturen en waardoor eigenlijk van autonomie der gemeenten geen sprake meer is. Vooral op het gebied van het loonvraagstuk is dit grievend en ook hinderlijk. Verder sprak hij over de burgemeesters-benoemingen, waarbij nog altijd sociaal-democraten worden voorbijgezien, ook waar een sociaal-democraat als burgemeester ontslag neemt. Hij achtte het zeer onverstandig, juist in deze tijd, een grote partij als de onze zo tegen zich in te nemen. Verder constateerde hij, dat bij de vrijwillige burgerwachten nog altijd N.S.B.ers zijn; hij meende dat met meer strengheid dit moest worden tegengegaan. De Z e e u w beklagde zich over de al te optimistische kijk, die de regering steeds blijft behouden ten opzichte van de werkloosheid, terwijl het haar niet gelukt is om het aantal werklozen in ons land te verminderen. De last, die de gemeenten daardoor te dragen hebben, is te groot. Het werkloosheidssubsidiefonds voldoet voor de gemeenten, die de grootste moeilijkheden hebben, niet in voldoende mate. Z.i. ware het beter, dat de gehele werkloosheidszorg door het Rijk werd beheerd. Hij zag daarin de oplossing, terwijl er tegelijkertijd naar een betere verhouding tussen Rijks- en gemeentefinanciën moet worden gezocht. Op deze wijze zou het zelfbestuur der gemeenten worden hersteld en zouden wij van de steunidee worden verlost.

Minister De Wilde gaf niet toe, dat hij de gemeenten niet juist behandelde; de financieel onafhankelijke behandelde hij nog op dezelfde manier. Sociaal-democraten achtte hij als burgemeesters politiek nog niet te vertrouwen.

Bij de *repliek* kwam De Zeeuw op tegen de wijze, waarop de minister zich had uitgelaten over de gemeenten, die in moeilijkheden verkeerden.

Handel, nijverheid en scheepvaart. Hierbij besprak De la Bella de belangrijke taak van de vakbeweging, ook op economisch gebied, de kwestie van de contingenteringen (tegenover verhoging van invoerrechten), alsmede de noodzakelijkheid van industrialisatie.

Uitvoerig behandelde hij het vraagstuk van de ordening zowel in de productie als

in de distributie, waarbij hij ook het middenstandsprobleem ter sprake bracht en de coöperatieve beweging verdedigde tegenover de aanvallen, welke van zo vele zijden op haar worden gedaan.

Justitie. Dat de regering niet krachtig genoeg de N.S.B. bestrijdt, werd door Hermans betoogd. Van haar uitingen in woord en geschrift, die alle redenen tot bestrijding geven, gaf hij een aantal sterke staaltjes. Ook was hij van oordeel, dat de politie menigmaal te kort is geschoten in haar optreden bij door de N.S.B. veroorzaakte relletjes. Hij was ook van mening, dat bij de verkoop van het blad „Der Stürmer” politie en justitie niet diligent genoeg waren geweest; hij vraagt geen afzonderlijke bepalingen tegenover de N.S.B.-ers, maar hij wenst hen ook niet bevoordeeld te zien.

Minister Van Schaik meende, dat alle nodige maatregelen om excessen tegen te gaan, genomen waren.

Bij de *repliek* was Hermans genoodzaakt zich persoonlijk tegen den heer Van Vessem te richten, die hem uitingen van vóór 40 jaar had verweten.

Onderwijs. De bezuiniging, die vooral het lager onderwijs geldt, werd door Ossendorp besproken in verband met de wet-1920, die het onderwijs aanmerkelijk zou verbeteren, maar waarvan weinig is overgebleven. De lichamelijke opvoeding is tot 1941 verschoven, de verbetering van de onderwijzers-opleiding is uitgesteld tot nader orde, terwijl ook de positie van den onderwijzer is verminderd in plaats van verbeterd. Evenmin is het voorbereidend onderwijs geregeld of is de leerplicht verlengd, terwijl wel de leerlingenschaal is verhoogd. Wat het nijverheidsonderwijs betreft, betreunde hij de vervanging der ambachtsscholen met driejarige cursus door tweejarige leertijd. Het onderwijs in de Bijbelse geschiedenis achtte hij niet goed mogelijk zonder krenking van de godsdienstige gevoelens van verschillende groepen ouders. Ten slotte keerde hij zich tegen de verbreiding der nat. soc. denkbeelden omtrent het onderwijs, die leiden tot gruwelijke buitensporigheden als b.v. het door hem aangehaalde schoolgebed voor den „leider”. C. Pothuis—Smit vroeg de aandacht van den minister voor de huishoudelijke voorlichting op het platteland, welke de materiële en culturele belangen van de dorpsbewoners zo zeer betreft. Zij vroeg meer belangstelling van de regering en zo mogelijk vergroting van het subsidie.

Minister Slotemaker de Bruïne meende, dat het in deze tijd wel nodig was op het lager onderwijs sterk te bezuinigen. In 1920 kon alles, nu niet meer. Hetzelfde achtte hij het geval met het nijverheidsonderwijs.

Waterstaat. Bij dit hoofdstuk voerde De la Bella het woord. Hij hoopte, wat de mijnindustrie aangaat, dat aan de massa-ontslagen en de verzuimdiensten een einde zal worden gemaakt en ook aan het overwerk in de mijnen, dat uit vrees voor ontslag niet goed te controleren is. Voorts verlangde hij meer internationaal stuwend optreden in zake de verkorting van de werkweek. Ook drong hij aan op de verplichting tot het naleven van de collectieve arbeidsovereenkomsten in de bestekken voor rijkswerken en kwam hij op tegen de daling der lonen bij werken, die niet onder de werkverschaffing gerekend mogen worden.

Minister van Lidth de Jeude was op de meeste punten van een andere mening; evenwel was hij voornemens de sociale bepalingen uit de collectieve contracten in de Rijksbestekken over te nemen.

Verkeersfondsen. Moltmaker hoopte van dezen minister eindelijk de oplossing van de verkeersregeling te verkrijgen, dus de coördinatie van het verkeer te land, te water en in de lucht.

De ongeregelde toestand werd oorzaak, dat vele takken van het verkeer noodlijdend werden en niet het minst het spoorwegtekort was voor hem reden om op een spoedige regeling aan te dringen. Hij wenste het gehele vervoerwezen in één hand, hetgeen en voor het publiek, en voor de ondernemingen, en voor de Nederlandse schatkist goed en voordelig zou zijn. Ook op het personeelbelang vestigde hij de aandacht; sommige loonsverlagingen brachten de lonen onder het steunbedrag aan werklozen. Scherpe kritiek oefende hij uit op de gestie en de leiding van de spoorwegen, die ondanks ontzaglijke bezuinigingen het tekort nog met 5 miljoen zagen oplopen. Ten slotte wees hij op de verkeersongevallen, die door verschillende fouten zijn ontstaan: verkeerde verlichting, oververmoeidheid, onbekwaamheid, enz. hij vroeg strenge maatregelen in dit opzicht.

Minister van Lidth de Jeude meende, dat de tijd is aangebroken om de coördinatie van het verkeer geleidelijk door praktische maatregelen te bereiken.

Defensie. Bij dit hoofdstuk bepleitte C. Pothuis—Smit de belangen der gepasporteerde marinemannen, der oud-gepensioneerden, en der oud-werklieden aan de vroegere Rijkswerf. Verder vroeg zij naar de enquête betreffende de particuliere wapenindustrie in Nederland met het oog vooral op de buitenlandse betrekkingen, die vele ondernemingen onderhielden en waarvan zij het bestaan aantoonde. Wat de begroting zelf betrof, wees zij op de verhoging daarvan en de tendenz in dezelfde richting. Ook omtrent het Defensiefonds had de s.-d. fractie dezelfde en nog verdere bezwaren. Persoonlijk voegde zij hieraan een betoog toe, waarin zij uiteenzette, waarom zij meende, dat ook in deze tijd, zelfs met de dreiging van de dictatuurstaten, aan de nationale ontwapening moet worden vastgehouden. Zij ontkende, dat ooit de kostbaarste goederen door een oorlog zouden worden beschermd of behouden, en zij sprak als haar mening uit, dat elke oorlog, zelfs met de beslissendste overwinning aan onze kant, weer een nieuw soort barbaren zou kweken.

Minister Colijn was het met geen der genoemde argumenten eens.

Onze fractie stemde tegen de begroting van Defensie en tegen het Defensiefonds.

Werkloosheidssubsidiefonds. De Zeeuw vreesde, dat de gemeenten ten aanzien van de werkloosheidsuitgaven nog in moeilijker omstandigheden komen dan voor dien. Juist de noodlijdendste gemeenten zouden er dan door worden getroffen.

Minister Oud ontkende dit.

Indië. De moeilijke toestand van onze overzeesche gewesten in Azië gaf Mendels aanleiding om te gewagen van het Plan van de Arbeid, waarin 100 miljoen wordt gevraagd voor welvaartswerken, om arbeid en geld onder de Indische bevolking te brengen. Dat 25 miljoen veel te weinig is, werd door Indische specialisten als Prof. Schriecke erkend. Dat de fysieke toestand der inlandse bevolking uiterst bedenkelijk is, bewees hij o.a. uit een ambtlijk rapport nopens en schoolenquête. Hij vroeg wat er in deze door het gouvernement gedaan wordt. Verder besprak hij de voorgenomen belasting op de olie, waarover hij niet gerust was, wat de uitvoering betreft, en hij drong weder aan op het heffen van en uitvoerrecht. Industrialisatie achtte hij voor Indië nog altijd zeer nodig, al zullen daardoor moeilijkheden met Nederland ontstaan. In het algemeen pleitte hij voor het meer armslag-geven aan de Inlandse bevolking dan deze Gouverneur-Generaal heeft gedaan, omdat koloniale arbeid de mogelijkheid moet scheppen tot vestiging van een inheems bestuur.

Minister Colijn gaf toe, dat harde maatregelen nodig waren geweest, maar men was nu toch zo ver gevorderd, dat het tekort niet was vermeerderd. De voedseltoestand was volgens ambtelijke rapporten niet zo slecht en hij was van oordeel, dat de donkerste tijden voor Indië voorbij waren.

Bij de *repliek* haalde Mendels nogmaals getuigenissen aan over de slechte voedingstoestand: onderdistricten, waar bijna drie-kwart der gezinnen niet meer dan een halve cent per dag beschikbaar heeft om wat knollen als enig voedsel te kopen.

Hiermede waren de beraadslagingen over de staatsbegroting voor 1936 afgelopen.

Pensioenwet voor spoorwegambtenaren

Moltmaker keerde zich tegen dit wetsontwerp. Hij achtte dit een onbillijke korting. Aan het spoorwegpersoneel heeft men successievelijk rechten ontnomen en anderzijds verplichtingen opgelegd. De regering mag haar financiële verplichtingen tegenover het pensioenfonds niet afwentelen op de gepensioneerde en nog te pensionneren ambtenaren. Ook Mendels mengde zich in dit debat. Hij stelde de vraag, of het geoorloofd is de verkregen rechten van gepensioneerden eenzijdig aan te tasten en beantwoordde haar ontkennend uit het oogpunt van rechtszekerheid.

Minister van Lidth de Jeude ontkende de wettelijke onaantastbaarheid van pensioenen, o.a. omdat zij ook tijdelijk verhoogd kunnen worden.

Het wetsontwerp werd aangenomen. Onze fractie stemde tegen.

Verlaging van de uitgaven voor het onderwijs

Ossendorp had belangrijke bezwaren tegen de techniek van de wet en wel wat betrof de voorgestelde regelingen in de paragrafen 7, 15 en 15bis, inzake verhoging der leerlingenschaal, de voorlopige pensionnering van 60-jarige onderwijzers en het ontslag der gehuwde onderwijzeressen. Bovendien oefende hij kritiek uit op de inhoud dezer voorstellen, benevens op dat tot beperking der opleiding (par. 14). Hij geloofde niet, dat daarmede doeltreffende bezuiniging zou worden verkregen. Bovendien zou voor

wachtgelders en werkloze onderwijzers de kans op een vaste benoeming niet in enigszins beduidende mate worden vergroot, wijl tengevolge van verhoging der leerlingenschaal weer 900 onderwijzers op wachtgeld zouden worden gesteld. Ten slotte hekelde hij het voorstel de gehuwde onderwijzers met 1 Januari 1937 te ontslaan: deze maatregel achtte hij onnodig en onrechtvaardig, zelfs schrijnend, temeer nog omdat haar wachtgeld noch schadeloosstelling zal worden toegekend.

Dit laatste punt werd nog in bijzonderheden door C. Pothuis—Smit behandeld. Zij zette uiteen, hoe de werkloosheid er niet door zou worden verminderd en hoe er van terugkeer in het gezin, waarvan sommige sprekers hadden gewaagd, niet veel sprake is. Het begrip kostwinster zag zij ook als een zeer moeilijk te omlijnen begrip, dat trouwens uiterst veranderlijk is. In het algemeen noemde zij deze wet een soort van machtsmisbruik en wel het hoogtepunt van de actie om de vrouw haar recht op arbeid te ontnemen.

Minister Slotemaker de Bruïne gaf weinig bevredigende verklaringen.

Pantserauto's

Onze fractie stemde, na een verklaring van C. Pothuis—Smit, tegen de verhoging van de Defensiebegroting, waarop de 12 pantserauto's voorkwamen, welke zonder voorafgaande goedkeuring van het parlement waren besteld.

Landbouwcrisisfonds

Mendels maakte ernstig bezwaar tegen de stichtingsvorm der crisisorganisaties, waarvoor hij zuiver publiekrechtelijke organisatie zou wensen; zij vervullen immers een deel van de staatstaak. Dit scheidt de verwardste, zelfs onverantwoordelijke en onwenselijke toestanden, hetgeen hij met tal van voorbeelden, bepaaldelijk met het opzienbarend ontslagnemen der 3 tewerkgestelde juristen, duidelijk maakte. Hij hoopte, dat de minister de door hem aangestipte feiten omtrent toestanden en ambtenaren nauwkeurig zal onderzoeken. De la Bella besprak de crisisheffing op de margarine, die hij te hoog achtte, en daarna de moeilijkheden die men aan de coöperatieve beweging in de weg legt. Hij wees er op, hoe gunstig de coöperatie, o.a. in de zuivelindustrie, werkt door vereenvoudiging van het distributie-systeem.

Minister Deckers was van oordeel, dat Mendels reeds vroeger met zijn bezwaren omtrent de stichtingsvorm der organisaties had moeten komen. Hijzelf had trouwens die vorm niet gekozen. Over de margarine en de zuivel-kwestie gaf hij geruststellende verklaringen.

Industrie-financiering

De oprichting van een Naamloze Vennootschap Maatschappij voor Industrie-financiering deed Danz opmerken, dat hij zich in vele opzichten met het wetsontwerp kon verenigen. Immers de toepassing van industrialisatie is — zo zeide hij — reeds lang door de sociaal-democraten gepropageerd; zij begrepen, dat de behoeftevoorziening der mensheid niet aan willekeurige personen moet worden overgelaten. Toch geloofde hij, dat het goed zou zijn de economische afdeling van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart in organisch verband te brengen met deze N.V. voor Industrie-financiering. Ook meende hij, dat een centraal economisch-technologisch instituut, waarin de verschillende krachten uit het bedrijfsleven konden samenwerken gelijktijdig gesticht had moeten worden.

Minister Gelissen gaf nog een uitvoerige schets van de op te richten industrie-bank en van de reeds in werking zijnde economische en technologische exploratiedienst.

Kosteloos procederen

Mendels zag de urgentie niet van „een herziening der voorschriften nopens de toelating om kosteloos te procederen”. De moeilijkheden leken hem alle te minutieus uitgesponnen, al waren er enkele verbeteringen te waarderen.

Minister van Schaik wees op voorkomende misbruiken, die nu vermeden kunnen worden.

Overdracht van terreinen te Utrecht

Moltmaker maakte bezwaren tegen de stichting van een nieuw militair hospitaal; het zal grote kosten medebrengen en geheel overbodig zijn, omdat de zieke militairen over de bestaande ziekenhuizen kunnen worden verdeeld, ieder naar eigen

richting. Tegen de ruiling aan gronden tussen de gemeente en het Rijk had spreker geen bezwaar.

Minister Colijn achtte de bezwaren niet gerechtvaardigd, daar het hier slechts gaat om de ruiling van gronden. Over het hospitaal zelf zal later worden beslist.

Weerkorpsen

Het verbod van particuliere weercorpsen leidde tot uitvoerige discussies. Mendels drong er op aan, dat de kwestie der vrijstellingen, ook door mogelijk beroep, nauwkeurig zou worden geregeld. Verder polemiseerde hij tegen den heer Van Vessem, die het voorstelde, alsof de N.S.B. uit een kudde onschuldige lammeren bestond, en nu op onrechtmatige wijze door de regering werd gehandicapt. Hoe voorzichtig men tegenover deze sentimentele verklaringen moet staan, bewees hij o.a. door te gewagen van het weder optreden van de z.g. ontbonden Nationale Jeugdstorm in uniform. Ook de mishandeling door N.S.B.-ers bij Abcoude bracht hij daarbij ter sprake. Door Vorrink werd, naar aanleiding van de rede van den heer Van Vessem, nog opgemerkt, dat de A.J.C. (Rode Valken noch Rode Wachten) in enigerlei opzicht te vergelijken zijn met de weerafdelingen, die bij de N.S.B. hebben bestaan.

Minister van Schaik deed uitkomen, dat hij alles deed om de vrede en de rust in de bevolking te bevorderen, hetgeen hij o.a. demonstreerde door te wijzen op het optreden der Amsterdamse politie tijdens het verblijf van de Koningin in de hoofdstad. Dit optreden was nodig geworden door het onverantwoordelijk gedrag van de N.S.B. Bij voorbaat moet dit onmogelijk worden gemaakt.

Werkloosheidsuitkering van Rijk en gemeenten

Het wetsontwerp tot verlenging van de geldigheidsduur der betrekkingen tussen Rijk en gemeenten inzake werkloosheidsuitkering gaf De Zeeuw aanleiding op een aantal fouten te wijzen, die o.a. Rotterdam in een steeds ongunstiger positie brengen.

Minister Oud meende, dat, gezien de positie van het ogenblik, voort te gaan op dezelfde wijze het enige was, waartoe de regering in staat was.

Interpellatie—De la Bella

Op 10 September werd de interpellatie gehouden in zake de aangekondigde wijziging in de regeling betreffende de steunverlening en de werkverschaffing.

De la Bella zette uitvoerig de nadelen voor de massa der werklozen uiteen, waartegenover de kleine verhoging voor een niet groot aantal personen niet van overwegend belang was. Hij wees op de ontstemming en teleurstelling, die deze maatregelen in grote lagen der bevolking hebben teweeggebracht en merkte op, dat de regering er niet naar had gestreefd de lasten te doen dragen in overeenstemming met de draagkracht. Hij behandelde de intrekking van de huurbijslag en zijn gevolgen, terwijl hij in verband daarmee de toestand beschreef, waarin vooral de langdurig-werklozen zich bevinden. De goedkoper gestelde levensmiddelen, waarvan uitbreiding wordt voorgesteld, achtte hij voor de massa nog onbereikbaar. Hij stelde samenvattend 13 vragen.

Minister Slingenberg was van oordeel, dat de huurbijslag moest worden verwijderd en dat door zijn optreden en ook door zijn nieuwe maatregelen de werklozen in een betere toestand dan voorheen zouden komen. Van uitstel wilde hij niets weten.

In zijn *repliek* kwam De la Bella tegen des ministers uiteenzetting ten sterkste op. Hij stelde twee moties voor, om den minister te verzoeken de kwestie van de huurbijslag en van de standaardlonen in nadere overweging te nemen. Door de katholieken was eveneens een motie ingediend strekkende om bedoelde maatregelen voorlopig op te schorten. De eerste motie van De la Bella werd verworpen met 30 tegen 11 stemmen; daarna trok De la Bella zijn tweede motie in en stemde onze fractie voor die der katholieken. De motie werd met 25 tegen 16 stemmen aangenomen.

De minister heeft haar echter niet uitgevoerd.

Devaluatie en daaruit voortvloeiende maatregelen

Op 29 September werden de devaluatie-voorstellen (verbod van gouduitvoer, maatregelen tegen prijsstijging en voorzieningen ten aanzien van de wisselkoersen) in de Eerste Kamer behandeld. Onze fractie stemde er voor.

Mechanisatie in de sigarenindustrie

De kwestie van de rationalisatie in verband met de werkloosheid ten opzichte van de sigarenindustrie — werd door De la Bella behandeld. Hij drong aan op en diepgaand onderzoek naar dit vraagstuk. Dit wetsontwerp achtte hij niet van veel betekenis, het remmen van de rationalisatie zal, ook door het veranderen van de datum van inwerkingstelling, niet belangrijk slagen; verkorting van de werktijd zag hij als een der grote middelen, die moesten worden aangewend.

Minister Gelissen verklaarde geen orderingsmaniak te zijn, maar zeide toch zeer veel voor ordening te gevoelen, ook in verband met de werktijdverkorting.

Oververmoeidheid van chauffeurs

Voor Moltmaker ging dit ontwerp, dat bepalingen beoogt om oververmoeidheid van chauffeurs tegen te gaan, niet ver genoeg; 55 uren per week en 10 uren per dag als maximum achtte hij nog te veel. Noch de veiligheid van het verkeer noch de arbeidersbescherming zag hij hierdoor in voldoende mate gewaarborgd. Een voordeel achtte hij het dat werktijden van 80 tot 110 uren per week niet meer zullen voorkomen. Hij drong er ten sterkste bij de regering op aan, voorzichtig te zijn met het geven van overwerkvergunningen. Op de uitvoering van de wet komt alles aan.

De wet werd met 33 tegen 10 stemmen aangenomen. Onze fractie stemde voor.

Vaccinatie-ontwerp

Op 30 December kwam het wetsontwerp in behandeling om de tijdelijke opschorting van de indirecte vaccinatiedwang met een jaar te verlengen.

Mendels legde een verklaring af, waarom onze fractie tegen haar zin voor dit wetsontwerp zou stemmen. Hij wees er op, dat de Kamer op de voorlaatste dag van de beëindiging in een dwangpositie verkeert. Zonder overgangsbepalingen is geen nieuwe regeling te maken en hij achtte de minister dan ook niet ontslagen van de verplichting om zelf voorstellen te doen, waarvoor voldoende tijd is. Hij had de indruk, dat de regering zich achter het encephalitisgevaar verschuilt om voor goed van de vaccinatieplicht af te komen.

Minister Slingenberg hoopte, dat dit het laatste jaar zal zijn, dat de vaccinatieplicht uit onze wetgeving is gebannen.

Korting op Indische pensioenen

Onze fractie heeft zich altijd tegen deze korting verzet en dus verklaarde Mendels dat wij aan deze verlenging der korting ook onze steun niet kunnen geven.

Bescherming van vogels

Polak meende, dat de regering in dit ontwerp geen voldoende rekening heeft gehouden met de inzichten der dierenvrienden. Hij bestreed de opvatting, dat kooivogels het goed hadden; hem leek dit gedenatureerd leven, evenals hij de vreugde van mensen in kooivogels veroordeelde. In het algemeen waarschuwde hij nog tegen de verbreking van het evenwicht in de natuur.

Hiermede waren de werkzaamheden der Eerste Kamer voor het jaar 1936 afgelopen.

C. POTHUIS—SMIT, Secretaris.

VERSLAG OVER 1936

van de gedelegeerden der S.D.A.P. in de Executieve der Socialistische Arbeiders Internationale

De delegatie der S.D.A.P. in de Executieve der S.A.I. bestond in 1936 uit *J. W. Albarda* (tevens lid van het Bureau) en *K. Vorrink*. Het secretariaat van de S.A.I. is gevestigd: 162 rue de Laeken Brussel.

Het Bureau hield in 1936 vier vergaderingen, n.l.: op 16 Januari te Parijs, op 19 Maart te Londen, op 15 Mei te Brussel, op 27 September te Parijs. Al deze vergaderingen werden door Albarda bijgewoond.

De Executieve kwam vier maal bijeen n.l.: 20 Maart te Londen, op 16, 17 en 18 Mei te Brussel, op 27 September en op 4 December te Parijs. Aan de tweede en derde bijeenkomst werd door Albarda en Vorrink deelgenomen, aan de eerste en vierde alleen door Vorrink.

Bureau S.A.I. en Bestuur I.V.V. vergaderden gezamenlijk op 16 Januari in Parijs, op 28 Juli in Brussel, op 26 October in Parijs. Aan de beide eerste vergaderingen nam Albarda deel, aan de laatste Vorrink.

De Executieve van de S.A.I. en de Bestuursraad van het I.V.V. kwamen in gemeenschappelijke zitting bijeen op 19 en 20 Maart te Londen, op 28 September en 4 en 5 December te Parijs. Aan de beide eerste bijeenkomsten namen Albarda en Vorrink deel, aan de laatste alleen Vorrink.

De commissie voor de oorlogsvraagstukken hield op 14 Mei een vergadering te Brussel, waarbij Albarda aanwezig was.

De commissie voor de politieke gevangenen kwam bijeen op 17 Mei in Brussel en op 5 December in Parijs. Beide keren was E. Boekman aanwezig.

De voornaamste vraagstukken, die al of niet gemeenschappelijk met het I.V.V. door de S.A.I. in haar besturende instanties moesten worden besproken, staan alle in nauw verband met het groeiende oorlogsgevaar. In de eerste helft van het jaar was het het Italiaans-Abessijnse conflict en de opzegging van het Verdrag van Locarno met de herbezetting van het Rijnland door Duitsland, in de tweede helft de Spaanse burgeroorlog, die alle aandacht opeisten.

In hun vergadering van 16 Januari spraken S.A.I. en I.V.V. hun voldoening uit over het mislukken van de samenzwering Laval—Hoare en riepen zij de Volkenbondsstaten op de sancties tegen Italië krachtig te handhaven en de wederzijdse bijstand tijdig te organiseren. De bijeenkomst nam de volgende resolutie aan:

De gemeenschappelijke vergadering van de Executieve der S.A.I. en het bestuur van het I.V.V. in Parijs van 16 Januari 1936 heeft de berichten der partijen en vakverbonden der afzonderlijke landen over de strijd der arbeidersklasse voor de vrede ter kennis genomen en de internationale situatie in het algemeen onderzocht.

Zij stelt met voldoening vast, dat de openbare mening der wereld met toenemende kracht en stijgend resultaat de doorvoering der sancties en een stevige organisatie der collectieve veiligheid eist. Zij verwijst in het bijzonder naar de successen der openbare mening in de beide grote landen, wier houding er het meest toe moet bijdragen, de fascistische aanval af te slaan. De publieke opinie van Engeland heeft zich op indrukwekkende wijze doen gelden en het complot Laval-Hoare verijdeld. In Frankrijk wordt de moedige strijd met toenemend resultaat gevoerd en kunnen de beste verwachtingen gekoesterd worden. De beide Internationalen verwachten van al haar aangesloten partijen en vakverbonden, dat hun streven met verdubbelde kracht zal voortgezet worden: meer dan ooit is de waakzaamheid en vastbeslotenheid der

massa van het volk noodzakelijk om trots de verraderlijke manoeuvres van verschillende verdachte kringen de vrede weer te herstellen en te doen handhaven.

De beide Internationalen betuigen — zonder onderscheid van ras of richting — haar broederlijke solidariteit met de op de slachtevelden gedreven Italiaanse jeugd en met alle slachtoffers van de door het fascisme ontketende beestachtigheid van de oorlog.

Zij veroordelen met diepe verontwaardiging de onmenselijke methoden der fascistische barbarij, die zich uitraast in gemene, moorddadige aanvallen op hospitalen, zieken en gewonden.

Zij verwachten van de Volkenbond, dat hij tegenover de door het Italiaans fascisme gepleegde schending van het internationale recht en de misdaad gepleegd op de elementairste menselijkheid, eindelijk het volle gewicht van de in het Volkenbondspact vastgelegde sancties zal stellen. Met alle klem eisen ze van de landen, waarvan de doorvoering der sancties direct afhankelijk is, zonder verder dralen de nodige stappen te doen. In het bijzonder verlangen zij, dat het invoerverbod voor olie, kolen, ijzer en staal onverwijld in werking wordt gesteld.

Zij herinneren er aan, dat het systeem der sancties, zoals geregeld in artikel 16 van het Volkenbondsverdrag, elk lid van de Volkenbond bepaalde en dwingende plichten oplegt, in het bijzonder de plicht, een land te hulp te komen, dat bij de vervulling van deze zijne bondsplichten aangevallen wordt. Het succes ener collectieve actie in het huidige Italiaans-Abessijns conflict zou hopeloos te niet gedaan kunnen worden, wanneer de machten en voornamelijk de machten van het Middellandse Zee-bekken niet vast besloten zijn, een plotselinge aanval tegen een van hen gemeenschappelijk af te slaan of wanneer collectieve verdediging niet van te voren dienovereenkomstig voorbereid is.

Zij protesteren ten zeerste tegen het misbruik, dat gemaakt wordt met het belangrijke en gecompliceerde probleem der noodzakelijke verdeling van de grondstoffen der aarde — een probleem, dat alleen in een atmosfeer van vrede opgelost kan worden — maar nu als voorwendsel gebruikt wordt om de oorlog in Abessinië te verlengen en den vredesschender een premie in andere vorm in uitzicht te stellen.

Zij verklaren opnieuw, dat geen compromis met den misdadiger doch alleen volledige toepassing van het internationaal recht en de krachtdadige veroordeling van den aanvaller andere mogelijke vredesschenders kan terughouden. Wanneer de aanval van Mussolini niet afgeslagen wordt, bestaat er weinig uitzicht, in de naaste toekomst een aanval van Hitler-Duitsland of van het militaristische Japan te ontgaan.

De bespoedigde beëindiging van de oorlog in Afrika, zonder concessies aan den fascistischen aanvaller, blijft de dringendste eis der arbeidersklasse in haar strijd tegen het fascisme en vóór de vrede.

De opmars van de Duitse troepen in het Rijnland en de opzegging van het vrijwillig aangegane Verdrag van Locarno door Duitsland was aanleiding tot de conferentie van S.A.I. en I.V.V. op 19 en 20 Maart te Londen. Na breedvoerige discussie werd de volgende resolutie aangenomen:

„Aan alle arbeiders, aan alle vrijheidslievende mannen en vrouwen! Wederom wordt de wereld met een ernstig gevaar voor de vrede bedreigd, wederom wil de nazidictatuur door woordbreuk haar doel bereiken. Niet alleen is het verdrag van Versailles zonder enig gewetensbezwaar verscheurd, maar ook het Locarno-verdrag, dat Duitsland in alle vrijheid heeft aangegaan, en dat Hitler zelf nog verleden maand Mei erkend heeft, is geschonden.

De internationale arbeidersbeweging veroordeelt ten strengste deze misdadige handeling. De conferentie constateert met voldoening, dat de Volkenbond de schending van het verdrag veroordeeld heeft. Indien zulk een schending van trouw en geloof geduld werd, dan zou elk vertrouwen in internationale verdragen en het hele systeem der collectieve veiligheid verstoord worden. Het doel dezer laatste gewelddaad is duidelijk. Het is de voorbereiding tot het oprichten van versterkingen in de gemilitariseerde zone en tot het aanleggen van vliegvelden, dus een eerste stap tot aanval op vreedzame landen in Oost- en West-Europa. Het voorwendsel dezer schending van een plechtige overeenkomst is, dat het Frans-Russische verdrag in strijd zou zijn met het Locarno-verdrag. Om dit uit te maken, bestaat er een eenvoudig middel. In 1933 heeft Hitler de door zijn voorgangers plechtig aanvaarde bemiddeling bij conflicten door het Internationaal Gerechtshof te 's-Gravenhage hernieuwd: dat men onmiddellijk dit geschil aan het Gerechtshof in Den Haag voorlegge. Maar bij alle besprekingen met Hitler's gemachtigden moeten de vreedzame staten van de Volkenbond de ir.

en de vorm dezer besprekingen bepalen. Wij kunnen niet toestaan, dat Hitler aan de volken voorschrijft, welke voorstellen zullen behandeld worden en welke niet.

De wereldvrede is in gevaar. Het komt erop aan, de beschaving op een vaste grondslag te plaatsen. Er bestaat slechts één middel om deze te verzekeren: de voorgenomen verwezenlijking der collectieve vrijheid. De beginselen van het Locarnoverdrag moeten versterkt en uitgebreid worden. Het gebied hunner bevoegdheid moet door de Volkenbond zoveel mogelijk worden vergroot. De vrede is een ondeelbaar geheel. Alle staten moeten zich zonder dralen verenigen om een aangevallen land hulp te verlenen. Er moet een verdrag gesloten worden, dat deze hulp verzekert en een snel en verenigd optreden ter ondersteuning van elk slachtoffer ener agressie waarborgt. Het verdrag moet algemeen zijn, openstaan voor allen, voortkomen uit de principes van de Volkenbond en mag daarom de Sowjet-Unie niet uitsluiten, zoals Hitler dat zou willen.

De internationale arbeidersbeweging is, zoals zij in het geval van het Italiaans-Abessijnse conflict heeft verklaard en heden weer verklaart, besloten de gevaren en de verantwoordelijkheid voor een dergelijke collectieve organisatie van de vrede op zich te nemen. Deze gevaren zijn veel geringer dan die van welke andere politiek. Isolement en het oude systeem der militaire allianties voeren tenslotte tot oorlog. Een misdadige aanval kan niet door een beroep op de moraal verhinderd worden. Iedereen, die zo'n aanval waagt, moet een verenigde macht ontmoeten, tot welke alle landen effectief volgens een overeengekomen plan moeten bijdragen. Naar gelang van dit doel moet de bewapening der afzonderlijke staten geregeld worden. In de verbetering van het systeem der collectieve veiligheid ligt de enige hoop op belangrijke vermindering van deze drukkende last. De afschaffing der particuliere wapenindustrie en van de particuliere wapenhandel zou deze zekerheid nog uitgebreider maken.

Hitler probeert zijn aanvalsplannen onder betuigingen van vrede te verbergen. Hitler doet zich als vredesstichter voor. Hij kan de oprechtheid zijner voorstellen alleen bewijzen door in overeenstemming met de andere landen zijn bewapening door een internationale overeenkomst te begrenzen en aan een internationale controle te onderwerpen.

Een overeenkomst inzake de collectieve veiligheid door onderlinge hulpverlening en door ontwapening moet de grondslag zijn, waarop de Volkenbond Duitsland met gelijke rechten tot het sluiten van een algemeen verdrag moet uitnodigen.

De weigering van Duitsland zou het bewijs zijn van zijn vaste wil de orde in Europa en de vrede te verstoren. Het zou dan de plicht der andere regeringen en volken zijn zulk een overeenkomst te sluiten zonder Hitler-Duitsland en de maatregelen te nemen, welke noodzakelijk zijn voor het behoud van de vrede.

Een duurzame vrede kan slechts gegrond zijn op sociale rechtvaardigheid en de terzijdestelling der economische oorzaken van de oorlog. Daarom eisen wij, dat een vastbesloten poging tot opheffing dezer oorzaken ondernomen wordt. De organisatie van de Volkenbond moet dusdanig uitgerust zijn, dat zij de vrije en systematische behandeling dezer economische problemen en een werkzame actie tot verhoging van de levensstandaard der arbeiders van de ganse wereld mogelijk maakt.

We roepen de arbeiders op, alle krachten aan te wenden om het fascisme overal te verslaan en het wereldsocialisme ten zege te voeren. Wij roepen alle vrienden der vrijheid en van de vrede op, krachtig en onvermoeid de strijd tegen de oorlog te voeren. Wij moeten het gevoel der internationale solidariteit versterken. Wij nodigen de bij ons aangesloten organisaties uit, alles te doen om alle krachten, die met dezelfde wil zijn vervuld, tot een geweldige inspanning op te wekken."

De Londense conferentie hield zich bovendien nog bezig met het Italiaans-Abessijnse conflict. Zij bracht haar mening in de volgende resolutie tot uitdrukking:

„De gemeenschappelijke conferentie van de Algemene Raad van het Internationaal Verbond van Vakverenigingen en de Executieve van de Socialistische Arbeiders-Internationale bekrachtigt de vroeger genomen besluiten over de aanvals-oorlog van het fascistische Italië op Abessinië en verlangt nadrukkelijk, dat de actie van de Volkenbond ter bescherming van de onafhankelijkheid van Abessinië, die de belangrijkste voorwaarde is voor vrede en gerechtigheid, krachtig en zonder aarzelen voortgezet wordt."

De debatten in de zitting van de Executieve op 16, 17 en 18 Mei te Brussel hielden zich bezig met de gevaren, die Europa bedreigen als gevolg van de verovering van Abessinië door Italië. Terwijl de aange-

nomen resolutie eist, dat de sancties worden doorgezet, totdat de autoriteit van de Volkenbond zal zijn hersteld, verklaart zij, dat de vrede slechts bewaard kan blijven door versterking van de politiek der collectieve veiligheid. De resolutie luidt:

De S.A.I. herinnert er aan, dat zij reeds lang en met steeds meer klem de consequente toepassing van het Volkenbondspact heeft geëist, tegen diegenen die oorlog voeren, of met het voeren van oorlog dreigen. De zwakte der regeringen tegenover het Japanse imperialisme, tengevolge van kortzichtige belangenpolitiek, de fascistische aanval op Abessinië en de provocatie van Hitler aan de Rijn heeft tot nieuwe daden van de schenders der verdragen geleid, die het oorlogsgevaar vergroten.

Het fascistisch Italië heeft door het gebruik van gifgas, het afslachten der burgerbevolking, het opzettelijk bombarderen van open steden en Rode Kruis-stations, de Volkenbond uitgedaagd, het Abessijnse volk onderworpen en ten slotte, de publieke opinie tartend, de annexatie van Abessinië geproclameerd. Weer is bewezen, dat de vrede slechts door de consequente toepassing van het Volkenbondspact kan worden gered. De S.A.I. wijst daarom af elke erkenning van daden, die in strijd zijn met het Volkenbondsverdrag.

Het gaat er om te verhinderen, dat het fascistisch Italië de vruchten van zijn lompe en laffe aanval oogst. De sancties moeten gehandhaafd worden tot de autoriteit van de Volkenbond is hersteld.

Het waarborgen van de vrede gedooft geen verzwakking, doch eist het versterken van de politiek der collectieve veiligheid. Dit vereist het samengaan van alle krachten en staten die vijandig tegenover de oorlog staan, in het bijzonder de vergaande coördinatie van de politiek van Groot-Brittannië, Frankrijk en de Sowjet-Unie, ter verhinderende van alle aanvalspogingen en verdragsschendingen, die de vrede in een of ander deel van Europa in gevaar kan brengen. Deze coördinatie moet het sterke krachtcentrum worden van alle staten, die besloten zijn de vrede te handhaven en te verdedigen, binnen het raam van de Volkenbond.

Een vredespolitiek is echter slechts dan gewaarborgd, indien daar achter staat een krachtige en omvangrijke volksbeweging. Het behoud van de vrede verlangt de ononderbroken waakzaamheid en inspanning van de brede volksmassa's. Ook degenen, die zich thans nog weinig bedreigd wanen, moeten inzien, dat de oorlog voor alle volken zonder uitzondering tot catastrofe leiden moet en de vrede slechts te redden is, wanneer alle mogelijkheden het gemeenschappelijk belang boven haar bijzondere belangen stellen.

De S.A.I. zich van haar plicht bewust en de ernst van de toestand beseffende, roept de arbeiders, de volksmassa's, de vrouwen, de jeugd, allen van goeden wille in de gehele wereld op, tot een morele en politieke aanval tegen fascisme en oorlog, vóór vrede en vrijheid.

De militaire opstand in Spanje roept dan het bureau van de S.A.I. en het bestuur van het I.V.V. in een spoedvergadering bijeen op 28 Juli in Brussel.

Op 23 Juli had het secretariaat der S.A.I. aan de Spaanse socialistische partij reeds een sympathie-telegram gezonden.

In de zitting van 28 Juli, waaraan ook door een afgevaardigden der Spaanse partij werd deelgenomen, werd besloten tot het doen van een oproep om steun aan de Spaanse strijders en tot het zenden van een delegatie uit de beide Internationals naar Spanje. De beraadslagingen over de algemene politieke toestand voerden tot het aannemen van de volgende resolutie:

„Nog nooit waren de gevaren in de loop der laatste 22 jaren na het uitbreken van de wereldoorlog zo dreigend als thans. Nooit had de wereld zo zeer het gevoel, weer evenals in 1914 aan de rand van de meest afschuwelijke catastrofe te staan.

In bepaalde kringen probeert men nog steeds, de waarheid over de gevaren, waarin de wereld verkeert, te bedekken. De verantwoordelijke organisaties der arbeidersklasse hebben haar oude plicht te vervullen: *uiteenzetten, hoe het er werkelijk bij staat.*

Niemand kan na de ervaringen van het laatste jaar aan de ware voornemens van de fascistische heersers twijfelen. Hitler's voornaamste doel bij alle onderhandelingen en bij al zijn „vredesvoorstellen" is, tijd te winnen om de *herbewapening van Duits-*

land te voltooien.

Het verdrag tussen *Duitsland* en *Oostenrijk* toont, hoe Hitler onder de schijn van vredelievende overeenkomsten en tijdelijk afzien van zijn veroveringsdoel, dit op langere termijn des te hardnekkiger en arglistiger nastreeft. Het eerste resultaat van deze overeenkomst is de vestiging van de ring van fascistische staten, die het democratische *Tsjecho-Slowakije* steeds dreigender insluit. De vernietiging van de laatste volksrechten in *Danzig* toont, hoe niets-ontziend het Duitse fascisme alle internationale verdragen en verplichtingen met voeten treedt, wanneer er niemand is, die ze beschermt.

De toenadering tussen *Hitler* en *Mussolini* onthult, alle vredesbetuigingen ten spijt, haar ware politiek: *het oorlogsverbond van het internationaal fascisme.*

In *Abessinië* heeft het bloedig geweld van den fascistischen veroveraar getriompheerd; de Volkenbond heeft zich gebogen voor den rechtsverkrachter. In Azië bedreigt het Japans imperialisme *China* en de *Sowjet-Unie*.

De fascisten van alle landen hebben de militaire opstand in Spanje met de stille hoop op uitbreiding van het fascistische machtsgebied en de mogelijkheid voor uitbreiding van het fascistische oorlogs-bondgenootschap, begroet. De gebeurtenissen in Spanje bewijzen, dat het fascisme steeds bereid is, de brandfakkel van de burgeroorlog in onverschillig welk land te slingeren. De heldhaftige arbeiders van Spanje verdienen de dank en de bewondering van de Internationale voor het feit, dat ze geen offer geschuwd hebben om de vrijheid en het recht tegen het bloedig geweld te verdedigen.

Tegenover het optreden van het fascisme, dat doelbewust zijn vernietigingswerk volbrengt, mogen de verdedigers van de vrede niet verdeeld en werkloos blijven. De vredespolitiek kan niet met halve middelen en halve vrienden gevoerd worden. *Wie de vrede wil, moet bereid zijn, haar te verdedigen.* Hij moet bereid zijn, de verplichtingen op zich te nemen, die alleen het functioneren van een waarachtig systeem van collectieve veiligheid door wederzijdse, algemene en georganiseerde steun tegen vredeschenders kunnen waarborgen. Aan de grondbeginselen van dit systeem houden we vast: de gemeenschappelijk uitgevoerde verplichting vermindert het gemeenschappelijk gevaar.

De vrede is ondeelbaar. Alleen een actieve, vastbesloten politiek voor de vrede, die de werkelijke collectieve veiligheid waarborgt, kan de wereld nog voor het offensief van tanks, bommenwerpers en gifgassen behoeden.

Vredespolitiek is anti-fascistische politiek. De arbeidersklasse heeft de plicht, de vereniging der massa en de leiding van een doelbewuste anti-fascistische vredespolitiek te organiseren.

Slaat het fascisme met alle middelen en in alle landen neer. Op deze wijze kunt ge u zelf voor slavernij en ellende, de wereld voor de oorlog behoeden!"

Naar aanleiding van een desbetreffend verzoek van het Spaanse vakverbond kwamen op 28 September te Parijs de Executieve van de S.A.I. en de Bestuursraad van het I.V.V. bijeen. De afgevaardigden werden uitvoerig voorgelicht door Pascual Tomas, secretaris van het Spaanse vakverbond en Luis Jimenez de Asua als vertegenwoordiger van de Spaanse socialistische partij. De debatten werden beheerst door de problemen van de non-interventie-politiek, zoals die door den Franssen minister-president Léon Blum wordt gevoerd. De conferentie kwam tot het aannemen van de volgende resolutie:

De Algemene Raad van het Internationaal Verbond van Vakverenigingen en het Bestuur van de Socialistische Arbeiders-Internationale, bijeen in Parijs op 28 September 1936 bevestigen hun verklaring van 28 Juli 1936, dat volgens de regelen van het internationaal recht de grondwettelijke regering van Spanje in staat moet zijn, de middelen te verschaffen, die ze nodig heeft voor haar verdediging. Deze regering vertegenwoordigt de overgrote meerderheid van het Spaanse volk zonder onderscheid van politieke opvattingen of godsdienstige overtuiging.

Na de verslagen van de kameraden Pascual Tomas (afgevaardigde van het Spaanse Vakverbond) en Jimenez de Asua (afgevaardigde van de Spaanse socialistische partij) gehoord te hebben, wijzen de beide hoofdbesturen nadrukkelijk op het belang van de verklaring, die de Spaanse minister van Buitenlandse Zaken voor de Volkenbond afgelegd heeft: dat de generaals, die in opstand gekomen zijn tegen de op 16 Februari 1936 wettig door de kiezers gekozen regering door Duitsland en Italië (direct of door

bemiddeling van Portugal) met wapens, vliegtuigen en tanks voorzien werden en zelfs nog, nadat deze staten het niet-inmengingsverdrag ondertekend hadden.

Het is de plicht van alle regeringen, in het bijzonder van de Franse en Engelse regering, deze ernstige beschuldiging direct grondig te onderzoeken. De internationale overeenkomst tussen de mogendheden, geen wapens naar Spanje te leveren, is gesloten, om het gevaar van een algemene oorlog af te wenden en is slechts zo lang bindend, als zij door allen loyaal nageleefd wordt. De schending van deze nieuwe internationale overeenkomst door Duitsland en Italië vereist een nieuw onderzoek naar de stand van zaken door de andere mogendheden.

De S.A.I. en het I.V.V. verzekeren de Spaanse arbeidersklasse haar volkomen solidariteit bij haar heldhaftige verdediging van de mensen- en burgerrechten van het Spaanse volk. In deze strijd is de internationale arbeidersbeweging niet neutraal en zal dit ook nooit zijn!

De voortdurend grove schending van de niet-inmengingsverdragen door Duitsland, Italië en Portugal, waardoor de wettige Spaanse regering zich tegenover een overmacht aan wapentuig zag geplaatst en de weerslag hiervan in het bijzonder in de rijen der Engelse Arbeiderspartij, bracht deze ertoe een gemeenschappelijke zitting van het Bureau der S.A.I. en het Bestuur van het I.V.V. aan te vragen. Deze had op 26 October in Parijs plaats. Een drietal Spaanse partijgenoten nam aan de beraadslagingen deel, die besloten werden met het aannemen van de volgende resolutie:

„Het Bestuur van het I.V.V. en het Bestuur van de S.A.I., in Parijs op 26 October 1936 bijeen,

bekrachtigen hun vroegere verklaringen, inhoudende, dat overeenkomstig de geldende bepalingen van het internationaal recht, de rechtmatige en wettige regering van Spanje zich de nodige middelen voor haar verdediging moet kunnen verschaffen;

stellen vast, dat het zogenaamd non-interventie-pact de internationaal verwachte resultaten niet gebracht heeft, en wel omdat de fascistische mogendheden besloten waren, de rebellen te helpen en het onmogelijk was een werkelijk afdoende contrôle in te stellen;

verklaren, dat het de gemeenschappelijke plicht van de in partij en vakbeweging georganiseerde arbeiders aller landen is, door hun druk op de openbare mening en tegelijkertijd op de regering van hun land te bereiken, dat door een internationaal verdrag, waartoe de regeringen van Frankrijk en Engeland het initiatief moeten nemen, absolute handelsvrijheid voor het republikeinse Spanje tot stand wordt gebracht, wiens verdediging van het grootste belang is voor het wereldproletariaat;

eisen van alle arbeiders- en vakbondsorganisaties, die binnen hun bereik liggende actie gemeenschappelijk te voeren om de levering van wapens aan de Spaanse rebellen te verhinderen.”

Bij schrijven van 20 November wendde het Spaanse Vakverbond zich tot het I.V.V. met het verzoek, in verband met de ernstige ontwikkeling der gebeurtenissen in Spanje, een conferentie te willen uitschrijven met alle politieke en vakorganisaties, die op de grondslag van de klassenstrijd staan, teneinde te beraadslagen over mogelijke hulpverlening aan Spanje.

Het I.V.V. plaatste zich op het standpunt, dat alleen een conferentie samen met de S.A.I. in aanmerking kon komen. Samensprekingen met andere organisaties werd in de conferentie van 4 en 5 December afgevoerd. Pascual Tomas gaf een uiteenzetting van de toestand. Aan het slot der debatten werd de volgende resolutie aangenomen:

Het Internationaal Verbond van Vakverenigingen en de Socialistische Arbeiders-Internationale, op verzoek van het Spaanse Vakverbond in gemeenschappelijke zitting bijeen, nemen na de gedelegeerden van het Spaanse Vakverbond en van de socialistische partij van Spanje gehoord te hebben, acte van de pogingen, die in verscheidene landen ondernomen zijn om aan hun vroegere besluiten, die zij opnieuw bevestigen, uitvoering te geven. Zij begroeten met vreugde en bewondering de heldhaftige Spaanse

arbeiders en de kameraden van de internationale colonne, die de vijanden voor Madrid, dat tot een roemrijk symbool geworden is van het verzet der arbeiders tegen het internationale fascisme, hebben doen terugdeinzen.

Zij verheffen hun stem in diepe verontwaardiging tegen de misdaden door de fascistenaanvallers begaan, die nu zij niet langer de hoop kunnen koesteren Madrid te nemen, alles in het werk stellen om de stad te vernietigen, door haar met brandbommen te bestoken, waardoor vrouwen en kinderen worden gedood.

Zij wijzen op de steun, die met schending van het internationale recht in steeds groter mate en op steeds onbeschaamder wijze door de fascistische landen aan de rebellen-generaals wordt gegeven en in het bijzonder op de aanwezigheid van in aantal steeds toenemende Duitse en Italiaanse soldaten in Spanje.

Tegenover dit alarmerende feit herhalen de beide Internationalen, dat er geen sprake van kan zijn, de wettige regering van de Spaanse republiek op gelijke voet te behandelen met de bloeddorstige horden van de generaals, die hun eed schonden en daardoor de regering volkomen het recht gaven, zich alle noodzakelijke middelen voor haar verdediging te verwerven.

Zij zijn van oordeel, dat het er op het huidige ogenblik in de eerste plaats op aan komt, alles te doen om de voorziening van wapens en manschappen door het buitenlandse fascisme aan de Spaanse rebellen te beletten.

Zij nodigen de bij I.V.V. en S.A.I. aangesloten arbeiders dringend uit om de waakzaamheid te verdubbelen, ten einde met alle daartoe geschikte middelen de hulp aan de rebellen te beletten en zij nodigen deze arbeiders uit om met dat doel nationale commissies van samenwerking te vormen.

Zij dringen er voorts bij de regeringen op aan, een einde te maken aan het internationaal schandaal, dat Franco voortgaat het grootste deel der huurlingen die hij tegen het Spaanse volk in het veld jaagt, in Marokko te werfen, een gebied, dat toch aan een zekere internationale controle onderworpen is.

Zij verklaren tegenover de schending van het internationale recht door de fascistische regeringen, dat het de plicht is van de Volkenbondsraad, in zijn bijeenkomst, naar aanleiding van de klacht van Spanje, alle middelen, waarover hij beschikt, te baat te nemen om werkelijk de vrede te herstellen.

Zij zijn van mening, dat het behoud van de vrede het hoogste belang van de arbeidersmassa's is in alle landen en de grootste taak der regeringen, die onder socialistische leiding staan of waaraan socialistenaanvallers deelnemen. Die vrede kan echter niet verzekerd worden als de democratie geen krachtige houding tegen de fascistische chantage en fascistische bedreiging aanneemt. De beide Internationalen roepen de arbeiders en de vrienden van de vrede in alle landen toe:

In Spanje wordt op het ogenblik de strijd voor de vrijheid en de democratie van de hele wereld geleverd. De heldhaftige strijders van Madrid verdedigen tegen de moorddadige bestorming van het internationale fascisme onze eigen zaak.

Ook in 1936 heeft het niet ontbroken aan pogingen van communistische zijde om tot samenwerking met de S.A.I. te komen. De communistenaanvallers kunnen daarbij helaas vrijwel steeds rekenen op de steun van die bij de S.A.I. aangesloten partijen, die zelf in hun eigen actie reeds tot samenwerking zijn overgegaan. In de zitting van de Executieve van 20 Maart in Londen wenste de Franse delegatie de samenwerking met de Communistische Internationale ter bestrijding van het oorlogsgevaar aan de orde te stellen. Besloten werd het punt op de agenda van de volgende zitting der Executieve te plaatsen.

De discussies in de zitting van de Executieve van 16-18 Mei in Brussel ingeleid door een uiteenzetting van Zyromski over de politieke toestand in Frankrijk, waar juist Léon Blum het minister-presidentschap had aanvaard, voerden tot geen enkel positief resultaat. Dat was ook daarom reeds te verwachten, aangezien Zweden, Denemarken, Engeland, Nederland en Tsjecho-Slowakije principieel van geen enkele toenadering tot de communistenaanvallers willen weten en de huidige toestand, waarin sommige landen op eigen verantwoording tot samenwerking met de communistenaanvallers zijn overgegaan, voor de consequent en principieel democratische partijen in genoemde landen reeds een ernstige politieke belasting betekent, die zij met onwil en tegenzin dulden. Iedere verdere

stap in de richting van toenadering tot de communisten brengt de eenheid in de S.A.I. in het grootste gevaar.

Het stemt tot voldoening, dat het krachtige protesttelegram, dat voorzitter en secretaris der S.A.I. tezamen met voorzitter en secretaris van het I.V.V. naar Moscou zonden naar aanleiding van het proces tegen Trotzki, Sinowjew enz. door de Executieve met algemene stemmen werd goedgekeurd.

De vraag van de boycot van in Duitsland georganiseerde internationale congressen, in het bijzonder van het Internationale Stedencongres, gaf aanleiding tot besprekingen in het Bureau en de Executieve. In de zitting van 16, 17 en 18 Mei in Brussel werd de volgende resolutie aangenomen:

De Socialistische Arbeiders Internationale en het Internationale Verbond van Vakverenigingen, hebben zich reeds in de gemeenschappelijke zitting hunner besturen van 19 Mei 1933 in Parijs uitgesproken voor de bevordering en voortzetting van de spontaan bij alle beschaafde volkeren opgetreden „directe, morele en materiële boycot” tegen de terreur en voorbeeldloze barbaarsheid van de Hitler-regering.

De wereldboycot van de Nazi-regering heeft echter vele gebreken.

Belangrijke economische en politieke motieven hebben bij allerlei gelegenheden staten en organisaties, in verband met hun eigen belangen, gedwongen de boycot van Nazi-Duitsland op te heffen of minstens nu en dan na te laten.

Maar ook de morele boycot van Nazi-Duitsland kon niet zonder gebreken worden doorgevoerd. Steeds weer gelukt het het nationaal-socialisme de politieke onverschilligheid in de wereld voor zijn doeleinden uit te buiten. Steeds weer laten hoogstaande culturele internationale verenigingen zich ontvangen en gastvrijheid verlenen door de voornaamste nationaal-socialistische leiders. Steeds weer drukken prominente vertegenwoordigers van de Europese beschaving allerbeleefdst de handen van de belangrijkste vertegenwoordigers van het nationaal-socialisme.

Maar niettegenstaande al haar gebreken heeft de boycotbeweging bijgedragen tot de bestrijding van het Hitler-régime en moet zij derhalve, rekening houdende met de gegeven mogelijkheden, met energie worden voortgezet.

De Executieve van de S.A.I. begroet daarom de boycot van de Olympiade in Duitsland door de Socialistische Sport-Internationale, de boycot van het Congres voor de besteding van de vrije tijd in Hamburg door het I.V.V. en roept alle socialisten op tot de boycot van het Internationale Stedencongres in Berlijn en München.

Naast een groot aantal minder belangrijke punten van organisatorische aard hadden Bureau en Executieve zich ook bezig te houden met de vraag of in 1937 een congres der S.A.I. zou moeten plaats hebben. De statuten verlangen dat een congres in de regel om de drie jaren moet worden gehouden. Het laatste congres was dat van Wenen in 1931. Tot nu toe is de onzekerheid van de politieke toestand aanleiding geweest het congres telkens weer uit te stellen. De aangesloten partijen zijn naar hun oordeel in deze aangelegenheid gevraagd. Gebleken is, dat een grote meerderheid het houden van een congres, gezien de onzekerheid van de politieke toestand, als ondoelmatig afwijst. Ook de Nederlandse S.D.A.P. heeft zich in deze geest uitgesproken.

J. W. ALBARDA.
K. VORRINK.

VERSLAG

van de Commissie voor Geschillen tussen de redactie van „De Arbeiderspers” en de partijgenoten-inzenders. Tijdvak 16 Februari 1936—16 Januari 1937.

Samenstelling der Commissie. De commissie bestond uit mevrouw N. DE JONG—ZERNIKE, BERN. FRANKE en P. HOOGLAND. Laatstgenoemde trad als secretaris op.

De volgende stukken kwamen in en werden op de te vermelden gronden geweigerd of geplaatst.

16 Februari 1936. E. H. te G. — Is de ophanden zijnde oorlog te voorkomen? *Geweigerd.* De bijdrage is geen ingezonden stuk, doch draagt meer het karakter van een artikel. Een discussie-beschouwing als deze is meer op haar plaats in De Sociaal-Democraat.

10 Maart 1936. Z. S. te 's-Gr. — Over een verslag van een vergadering van Eenheid door Democratie. *Geweigerd.* Het is de commissie bekend, dat het Partijbestuur in deze een onderzoek heeft ingesteld.

6 Mei 1936. A. S. te U. — Over het Kinder-Meifeest te Utrecht. *Geweigerd.* De commissie is van oordeel, dat deze zaak desgewenst in de plaatselijke instanties der beweging aan de orde behoort te worden gesteld.

12 Mei 1936. J. S. H. M. te A. — Over een reis via Duitsland. *Geplaatst.* De commissie is van oordeel dat aan deze opwekking om aan de reis over Duitsland geen deel te nemen, plaatsing niet mag worden onthouden.

16 Mei 1936. M. D. te A. — Over Doofstommenonderwijs. Door bemiddeling der commissie is een verkort stukje opgenomen.

2 Juni 1936. A. V. te A. — Over een verslag van een Esperanto-congres. *Geweigerd.* De commissie vindt geen termen aanwezig om naar aanleiding van een congresverslag de discussie van een half jaar geleden in de krant te heropenen.

3 Juni 1936. W. F. K. te A. — Als vorige stuk van A. V. te A.

25 Juni 1936. P. G. te A. — Over steunverlening. Inzender is geen lid der S.D.A.P. De commissie is derhalve niet bevoegd een uitspraak te doen.

11 Juli 1936. S. v. d. W. te A. — Over het Vara-jubileum. *Geweigerd.* Dit zonderlinge stuk is ongeschikt voor plaatsing.

13 Juli 1936. J. S. te M. — Over inspecteur Wade. *Geweigerd.* De commissie acht plaatsing overbodig na wat hierover reeds is geschreven.

21 Juli 1936. A. A. v. d. T. te D. — Over S.D.A.P. contra Calvinisme. *Geweigerd.* De commissie acht discussie hierover in de Partij nutteloos.

23 Juli 1936. M. W.—M. te 's-Gr. — Over de overval te Abcoude. *Geweigerd.* Dergelijke oproepen behoren uit te gaan van een partij-instantie.

28 Juli 1936. M. W.—M. te 's-Gr. — Over de bestrijding van het nationaal-socialisme. *Geweigerd.* Dit stuk overtreft verre de afmeting van een ingezonden stuk. Indien op plaatsing prijs gesteld wordt, behoort het te worden toegezonden aan de redactie van De Sociaal-Democraat.

7 Augustus 1936. H. B. te A. — Over de Joden en de A.V.R.O. *Geweigerd.* De commissie acht de vorm niet gelukkig gekozen. Bovendien is plaatsing overbodig nu een stukje van dezelfde strekking is opgenomen.

26 October 1936. F. W.—B. te A. — Over een artikel in de Vrouwenrubriek: Wat dragen de vrouwen deze winter? *Geweigerd.* De commissie is van oordeel, dat met de belangen van de lezeressen, die wel belang stellen in deze materie, ook rekening dient te worden gehouden.

3 November 1936. C. V. te K. a/d Z. — Over „Tien jaar Troelstra-Oord”. *Geweigerd.* Plaatsing is overbodig, nu een stukje van dezelfde strekking is opgenomen.

16 November 1936. J. V. te L. — Over de Katholieken en.... wij. *Geweigerd.* De commissie is van oordeel, dat de redactie voldoende aandacht wijdt aan de democratische halfslachtigheid der katholieken. Een aanvulling als door inzender gegeven is niet nodig.

24 November 1936. T. V. te N. — Over een critiek van P. F. S. *Geweigerd.* De critiek van S. wettigt een dergelijk schrijven niet.

25 November 1936. W. J. v. d. L. te 's-Gr. — Inzender is géén lid der S.D.A.P.

16 December 1936. M. Z. te A. — Over „Eigen Stijl” van G. van Veen. *Geweigerd*. De commissie acht plaatsing overbodig na de opname van het artikel van Van der Kieft in Het Volk en dat van S. Kleerekoper in De Sociaal-Democraat.

17 December 1936. W. W. te U. — Over het Koningschap. *Geweigerd*. De commissie is van oordeel dat het schrijven op een misverstand berust. Zij acht bovendien geen termen aanwezig om in het stuk naar voren te brengen, dat schrijver lid der O.S.P. is geweest.

4 Januari 1937. G. G. R. te 's-Gr. — Over loon naar behoefte. Inzender is geen lid der S.D.A.P. Het stuk kan dus niet in behandeling worden genomen.

7 Januari 1937. S. G. te A. — Over een boekbespreking. Inzender is geen lid der S.D.A.P. Het stuk kan dus niet in behandeling worden genomen.

P. HOOGLAND, Secretaris.

Amsterdam, 15 Januari 1937.

Amsteldijk 119.

N.V. DE ARBEIDERSPERS - HEKELVELD - AMSTERDAM
